

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
Ж.Р. Зайналов, А.А. Ходжимамедов, А.А.Тураев**

**“ТУРИЗМ ВА МЕҲМОНХОНА ХЎЖАЛИГИДА БУХГАЛТЕРИЯ
ҲИСОБИ ВА МОЛИЯ”**

Фанидан

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРНИ ЎТКАЗИШ БЎЙИЧА

УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

Самарқанд-2019

проф. Ж.Р. Зайналов, асс. А.А. Ходжимамедов, асс. А.А.Тураев
“Туризм ва меҳмонхона хўжалигида бухгалтерия ҳисоби ва молия”
фанидан амалий машғулотларни ўтказиш бўйича услубий қўлланма. –
Самарқанд: СамИСИ, 2019. – 180 б.

Такризчилар: Ходжаев Э.Н. – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
“Молия ва суғурта хизматлари” кафедраси профессори,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган иқтисодчи.

Сувонов А – Самарқанд шаҳар „ Account Service “ ХК
директори.

Услубий қўлланма “Молия ва суғурта хизматлари” кафедрасининг
2019 йил 26 феврал 7-сонли баённомаси қарори билан тасдиқланган ва чоп
этишга тавсия этилган.

Услубий қўлланма Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти Ўқув-
услубий Кенгашининг 201__ йил _____ -сонли баённомаси
қарори билан тасдиқланган ва чоп этишга тавсия этилган.

КИРИШ

Ушбу услубий қўлланма «Туризм (ҳалқаро ва ички туризм)» ва «Меҳмонхона хўжалигини ташкил этиш ва бошқариш» таълим йўналишлари бўйича таҳсил олаётган талабалар учун “Туризм ва меҳмонхона хўжалигида бухгалтерия ҳисоби ва молия” фанининг назарий ва амалий жиҳатдан билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштиришга амалий ёрдам беришга мувофиқлашган. Услубий қўлланмада намунавий дастурда талабалар томонидан ўрганилиши лозим бўлган мавзулардоирасида амалий топшириқлар, масалалар, тест топшириқлари ва жадвал маълумотлари келтирилган.

Бизга маълумки, мамлакатда яратилган ЯИМни тақсимлаш ва қайта тақсимлаш натижасида марказлашган ва марказлашмаган пул фондларини ташкил этиш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ пул муносабатларини амалга оширишда молия ўзининг аҳамиятлиги ва зарурлиги билан ажралиб туради.

Иқтисодийётни модернизациялашуви ва инновацион ривожлантириш шароитида молия ижтимоий такрор ишлаб чиқариш жараёнларини узлуксиз ривожланиши, илмий техник тараққиётни тезлашуви, иқтисодийётнинг барча соҳаларида иқтисодий кўрсаткичларини яхшиланишини таъминлашга йўналтирилгандир.

Молия жамиятда иқтисодий самарадорликни рағбатлантириш, моддий, меҳнат ва молиявий ресурслардан оқилона ва самарали фойдаланиши билан долзарб аҳамиятга эга.

Услубий қўлланмадан фойдаланиш жараёнида талабалар молия муносабатларини ташкил этишнинг назарий, ҳуқуқий, ташкилий асослари ҳақида билимлар бериш, уларда давлатнинг ҳозирги даврдаги молиявий сиёсатининг асосий йўналишларини кўрсатиш, молия тизими бўғинларини ва улар орасидаги муносабатлар, маҳаллий бюджетлар ва бюджетлараро муносабатлар, халқаро валюта фондлари, давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли жамғармалари, инновацион фаолиятни молиявий жиҳатлари, суғурта, молиявий бозорлар ва институтлар фаолияти ҳақида тушунчаларни амалий жиҳатдан мустаҳкамлаш, халқаро молия ва унинг жаҳон тараққиётида тутган ўрни, давлатнинг бюджетдан ташқари мақсадли пул фондлари ва давлат кредити ҳақидаги тушунчаларни ўргатишда амалий машғулотларда тестлар, масалалар ва бошқа ноодатий топшириқлардан фойдаланган ҳолда амалий билимга эга бўлишади.

Амалий машғулотлар учун
11-Модул. Молиянинг моҳияти ва функциялари

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий қўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молия ва давлатнинг вужудга келиши;
2. Иқтисодиётининг эркинлашуви шароитида молиянинг ижтимоий-иқтисодий мазмуни ва функцияларининг амал қилиш хусусиятлари.
3. Молиянинг тамойиллари ва роли.
4. Ўзбекистон Республикаси тараққиётининг ҳозирги босқичида молия.
5. Макро ва микро қўламда молиянинг амал қилиш хусусиятлари.

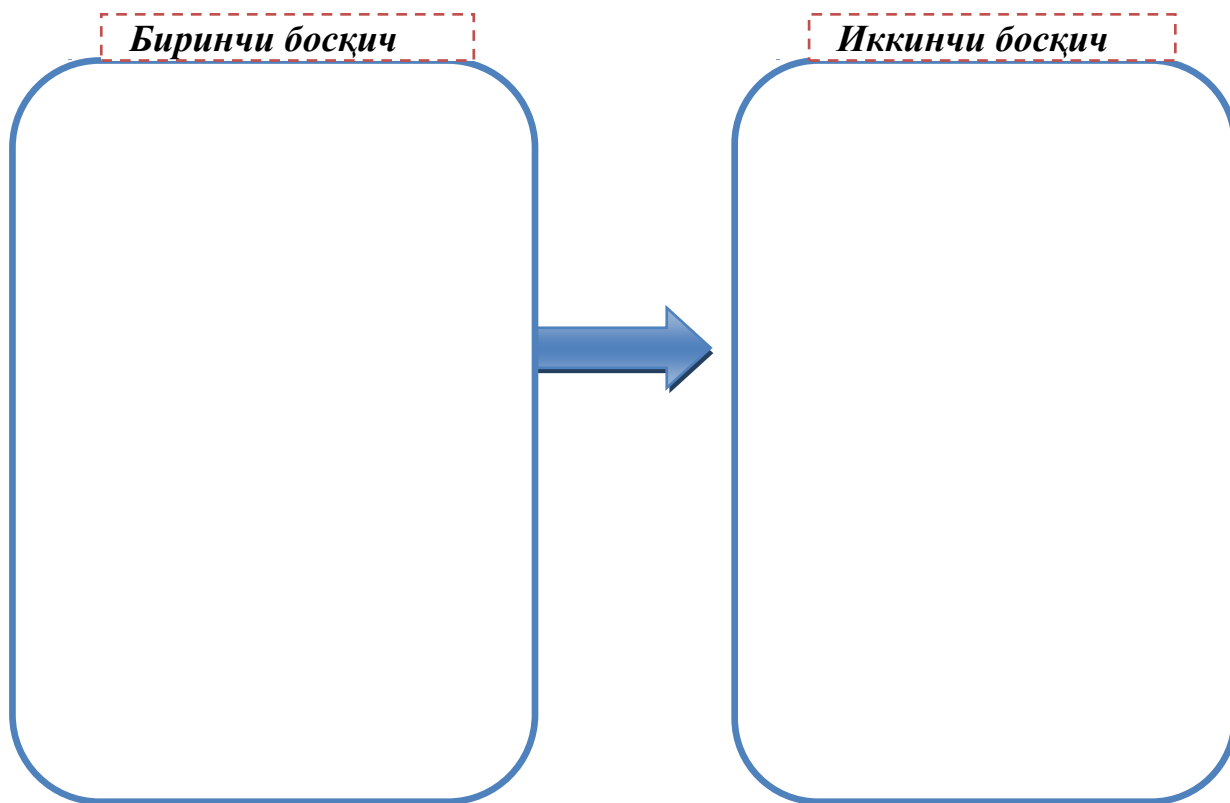
ТУШУНЧАЛАР ТАХЛИЛИ

1-топширик

Тушунчанинг номи	Мазмуни ва таркиби
Молия ҳақида умумий тушунча	
Молиянинг ижтимоий-иқтисодий моҳияти	
Молиянинг ривожланишини биринчи босқичи	
Такрор ишлаб чиқариш жараёни босқичларни	
Молия икки функцияни бажаради	

2-топширик

Маълумки, молия тарихий категория ҳисобланиб, ўзининг пайдо бўлиш ва ривожланиш босқичларига эга, яъни вақт давомида ўзгариб боради. Молиянинг ривожланишини иккита асосий босқичга бўлиб ўрганамиз.

3-топширик

ТЕСТ

1. “Молия” тушунчаси қисман қандай муносабатларни билдиради?

- А) кредит муносабатларини
- Б) ижтимоий муносабатларини
- С) пул муносабатларини
- Д) савдо муносабатларини

2. “Молия” ибораси нечанчи асрларда қайси давлатнинг савдо шаҳарларида пайдо бўлган?

- А) XIV-XV асрларда Испания
- Б) XV-XVI асрларда Германия
- С) XII-XIII асрларда Россия
- Д) XIII-XIV асрларда Италия

3. Молиянинг ривожланишини нечта асосий босқичга бўлиш мумкин?

- А) тўрта асосий босқич
- Б) учта асосий босқич
- С) иккита асосий босқич
- Д) бешта асосий босқич

4. Такрор ишлаб чиқариш жараёни ўз ичига қандай босқичларни олади?

- А) ишлаб чиқариш, текширув, тақсимлаш, истеъмол
- Б) ишлаб чиқариш, айирбошлаш, тақсимлаш, тарқатиш
- С) ишлаб чиқариш, алмашув, сотиш, истеъмол
- Д) ишлаб чиқариш, алмашув, тақсимлаш, истеъмол

5. “Молия” қайси тилдан олинган бўлиб, ўзбек тилида қандай манони англатади?

- А) русча сўз бўлиб, ўзбек тилида энг умумий тарзда “молиявий маблағлар”
- Б) юнонча сўз бўлиб, ўзбек тилида энг умумий тарзда “кредит маблағлари”
- С) арабча сўз бўлиб, ўзбек тилида энг умумий тарзда “пул маблағлари”
- Д) италиянча сўз бўлиб, ўзбек тилида энг умумий тарзда “давлат маблағлари”

6. Такрор ишлаб чиқариш жараёнининг ҳар бир иштирокчиси ўзига тегишли бўлган даромадни нечта қисмга бўлади?

- А) истеъмол фонди, жамғариш фонди
- Б) ишлаб чиқариш фонди, айирбошлаш фонди
- С) тақсимлаш фонди, истеъмол фонди
- Д) ишлаб чиқариш фонди, жамғариш фонди

7. Истемол фонди ўз навбатида икки таркибий қисмдан иборат, улар қайсилар?

- А) иқтисодий истеъмол фондлари, хусусий истеъмол фондлари
- Б) ижтимоий истеъмол фондлари, шахсий истеъмол фондлари
- С) молиявий истеъмол фондлари, кедит истеъмол фондлари
- Д) ижтимоий истеъмол фондлари, молиявий истеъмол фондлари

8. Молия ўз навбатида икки функцияни бажаради, улар қайсилар?

- А) тақсимлаш, жамғариш
- Б) ишлаб чиқариш, айирбошлаш
- С) Тақсимлаш, назорат
- Д) ишлаб чиқариш, назорат

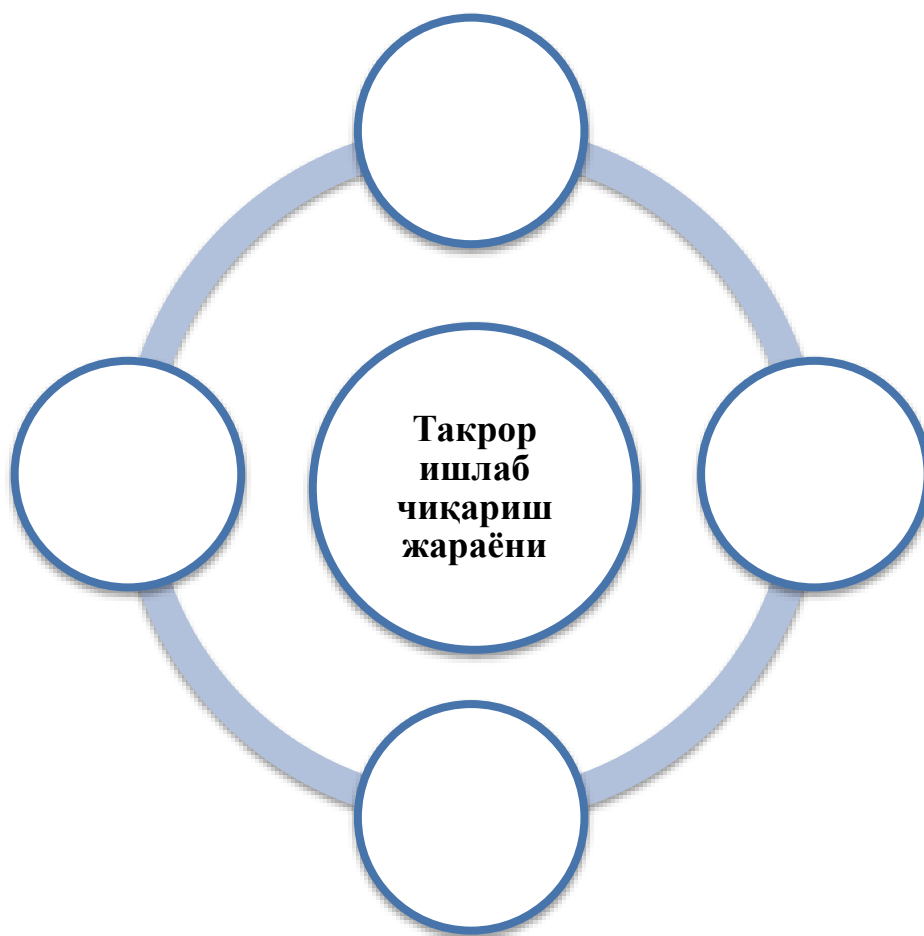
9. Молиянинг қайси функцияси асосини молиявий ресурсларнинг ҳаракати ташкил этади?

- А) жамғариш
- Б) назорат
- С) ишлаб чиқариш
- Д) тақсимлаш

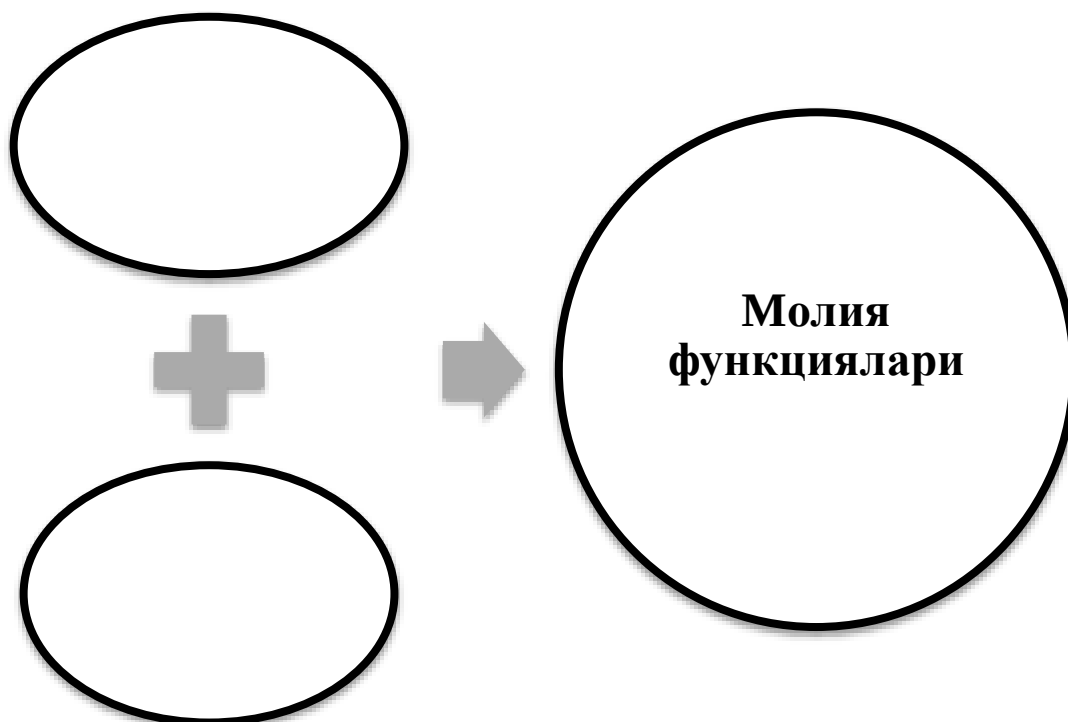
10. – бу давлатнинг ўз вазифа ва функцияларини бажариш ва кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш шароитларини таъминлаш мақсадида марказлашган ва марказлашмаган пул фондларини шакллантириш жараёнида юзага келадиган, давлат томонидан ташкил қилинадиган пул муносабатлари йиғиндисидир.

- А) Солиқ
- Б) Кредит
- С) Молия ва Кредит
- Д) Молия

4-Топшириқлар

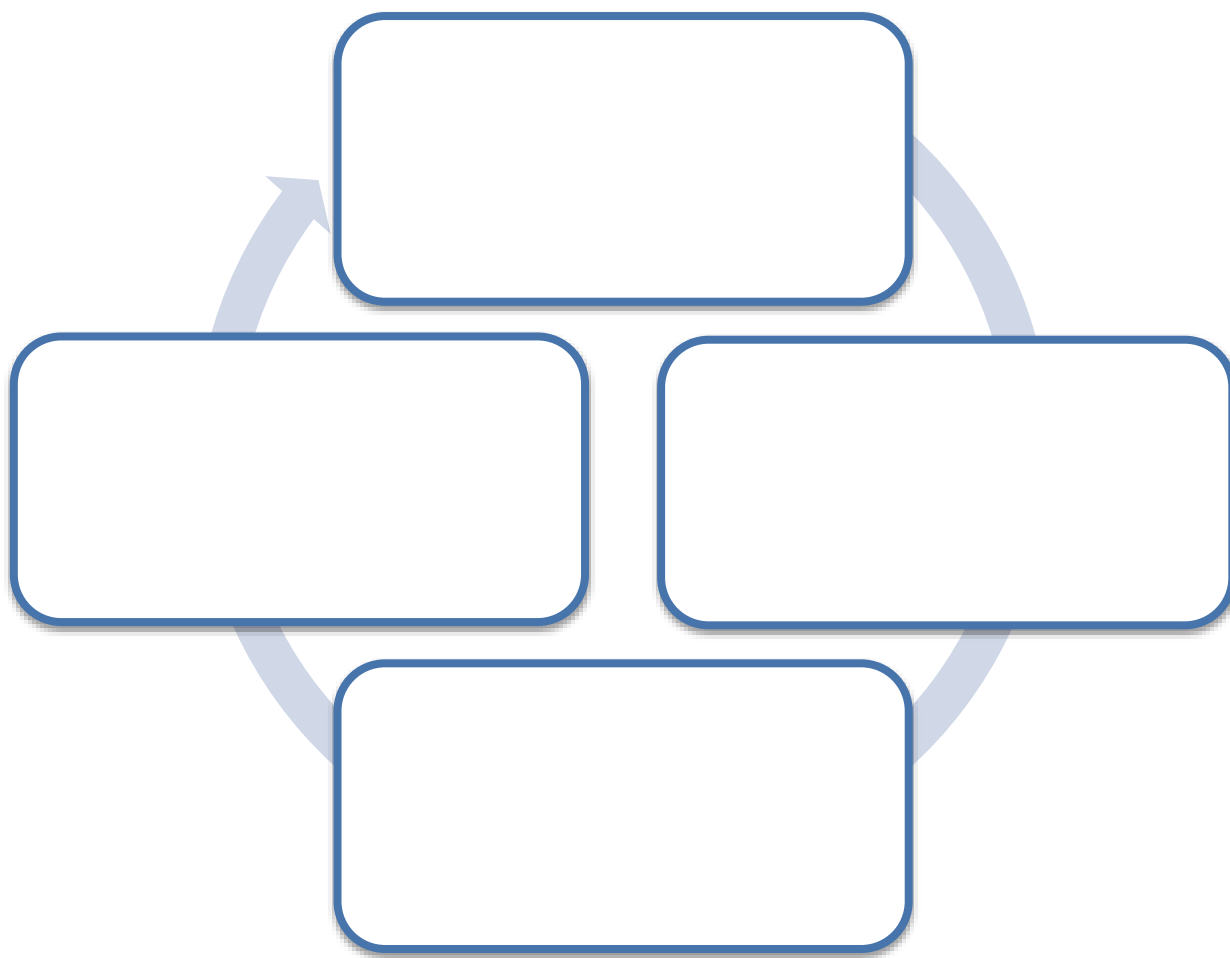
////////////////////////////////////

Молиянинг тамойиллари

////////////////////////////////////

Молиявий барқарорлаштириш стратегияси иқтисодиётни ислоҳ қилишдаги тадбирларни курсатинг?

Таянч конспект
Ўзбекистонда молиявий сиёсатнинг ҳозирги кундаги асосий
вазифалари қуйидагилардан иборат:

- *давлат бюджетидаги дефицитни йўл қўйилган энг кам даража доирасида (ЯИМнинг 3-4%и атрофида) чеклашга йўналтирилган қаттиқ молиявий сиёсатни амалга ошириш;*
- *давлат харажатларининг биринчи навбатда иқтисодиётдаги зарур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, ишлаб чиқаришнинг ўсишини кўзлаб йўналтиришни таъминлаш;*
- *ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантириш талабларидан келиб чиққан ҳолда, аҳолининг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш, аҳолининг конституция билан кафолатланган ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминловчи молиявий базани яратиш, эркин меҳнат ва ишбилармонлик асосида аҳоли турмуш даражасини кўтариш учун зарур шарт-шароитларни яратиш;*
- *ижтимоий ҳимоянинг адресли бўлишига, молиявий маблағларнинг ижтимоий ёрдамга ҳақиқатда муҳтож аҳоли қатламларига етиб боришини таъминлаш;*

- Давлат бюджети ва корхоналар молиявий аҳволининг барқарорлигини таъминлаш;

- бюджет интизомига қатъий риоя қилиш;

- солиқ сиёсатини такомиллаштириш, солиқларнинг иқтисодиётга рағбатлантирувчи таъсирини кучайтириш мақсадида:

- солиқ тизимининг ишлаб чиқаришни ривожлантиришга, моддий, табиий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан, тўпланган мол-мулкдан самарали фойдаланишга рағбат-лантирувчи таъсирини ошириш;

- корхоналар зиммасидаги солиқ юкини камайитириш, қўшилган қиймат ва фойда солигидан олинadиган солиқ ставкаларини камайитириш ва шу асосда ишлаб чиқаришни жонлантиришга тўртки бериш;

- солиқ тушумлари таркибини тубдан ўзгартириш, ресурслар, мол-мулк солигининг ролини ошириш, жисмоний шахслардан солиқ ундиришининг прогрессив тизимини жорий этиш.

- маҳаллий бюджетларни шакллантириш манбалари бўлган республика солиқлари билан маҳаллий солиқлар ўртасида аниқ чегара ўтказиш;

- Давлат бюджети даромадларини катта қисмини жойларга беритириш, маҳаллий бюджетларнинг даромад манбаларини мустаҳкамлаш;

- солиқ сиёсати белгилаб берган чора-тадбирларни амалиётга тадбиқ этувчи тегишли молия-солиқ механизмининг ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш;

- ва бошқалар.

Макро ва микро кўламда молиянинг амал қилиш хусусиятлари

Макро даражадаги молиявий муносабатлар кенг қамровли тушунча бўлиб, унинг таркибида барча молиявий операциялар бўлиши мумкин. Макро даражадаги молиявий муносабатлар турли соҳаларда вужудга келади. Бир мамлакат чет мамлакатлар билан иқтисодий алоқаларни ўргатганда, қўшма корхоналар ташкил этишида ва бошқа турли соҳаларни мисол қилишимиз мумкин. Чет эл инвестицияларининг кириб келиши билан мамлакат ҳудудида ишлаб чиқариш ёки бошқа соҳа фаолияти ўз ўрнига қўйилади. Микро даражадаги молиявий муносабатларнинг пайдо бўлиши мамлакат ичида содир бўлади. Мамлакат ичидаги барча молиявий муносабатлар микро молияни кўрсатувчи кўрсаткич ҳисобланади. Бозор иқтисодиёти шароитида бошқариш ва тартибга солиш, аввало , ўз-ўзини тартибга солиш ва бошқариш орқали амалга оширилади. Ўз-ўзини бошқариш:

- Хўжалик юритувчи субъектларнинг эркинлигига;

- Шерикларни ва улар билан бўладиган муносабатлар танлаш эркинлигига;

- Ўз фаолияти усулидан мустакил фойдаланиш эркинлигига асосланади.

Ўз - ўзини бошқариш бозорнинг шу жумладан молиявий бозорнинг амал қилиши билан таъминланади, лекин айрим ҳолларда ўз-ўзини бошқариш иқтисодиётни барқарорлаштиришга кучсизлик келади ва иқтисодиётга давлатнинг аралашувини таказо этади.

Давлатнинг аралашуви қуйидагиларни хал қилиш учун зарур

- Йирик таркибий ўзгаришларни таъминлаш;

- Иқтисодий ривожланишнинг самарали янги йўналишларини кўллаб кувватлаш;

- Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма объектларини ривожлантириш билан.

Давлатнинг молиявий усуллар ёрдамида иқтисодиётга аралашуви қуйидаги воситалар орқали амалга оширилади:

1. давлат инвестициялари орқали;

2. соликлар орқали;

3. бюджет сиёсати орқали;

4. амортизация сиёсати орқали.

Бирок шунинг алоҳида таъкидлаш лозимки, давлатнинг иқтисодиётга аралашуви, айниқса, бозор иқтисодиёти шароитида маълум чегарага эга бўлиб, факат конун йўли билан амалга оширилиши керак.

Иқтисодиётни молиявий тартибга солишда молия тизимининг бўгин ва соҳалари:

- давлат молияси

- корхоналар, ташиқлотлар, муассасалар (хўжалик субъектлари) молияси

- сугурта ташиқлотлари молияси;

Хўжалик ичидаги ва хўжаликлараро нисбатларни тартибга солишда асосан корхоналар молияси иштирок этади.

Давлат бюджети эса тармоқлараро, ҳудудлараро, нисбатларни тартибга солишни таъминлайди.

Молиявий тартибга солиш усуллари қуйидаги мақсадларга йўналтирилиши лозим:

1. Янги тадбиркорлик ва кичик бизнес субъектларини молиявий кўллаб кувватлаш;

2. Солиқка тортишнинг эгилувчан механизми орқали аҳоли катламларининг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш;

3. Сугурта турларини ривожлантириш орқали молиявий тангликка тушиш эҳтимолини камайтириш;

4. Турли молиявий фондлар (инвестиция фонди, пенсия фонди)ни ташиқил этиш орқали турли ижтимоий эҳтиёжларни кондирш;

5. Солиқ имтиёзлари, санкциялари механизми орқали моддий бойликларни ишлаб чиқариш ва истеъмолни тартибга солиш;

6. Давлат харажатларини давлат инвестициялари орқали илгор технологиялар, фан ютуқлари жорий қилишни таъминлаш;

7. Амортизация сиёсати орқали корхона молия ресурсларини жамғаришга, улар асосий натижаларининг янгилаш даражасига таъсир кўрсатиш.

Фойдаланиш доирасида ижтимоий ривожлаш жараёнларига молиявий таъсирнинг уч асосий йўналишини кўрсатиш мумкин, яъни:

- Ушбу мавзу бўйича талаба амалий кўникмага таянган ҳолда мустақил фикрлаши ва хулоса бера олиши лозим:*

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slightly aged or off-white appearance.

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

1. Молия тизими ҳақида тушунча.
2. Молия тизимининг тузилиш тамойиллари.
3. Молия тизимининг соҳа ва бўғинлари, уларнинг узаро боғлиқлиги.
4. Микро ва макро даражадаги молиявий муносабатлар.

Тушунчанинг номи	Мазмуни ва таркиби
---------------------	--------------------

Молия тизими хақида тушунча	
Молия тизими тузилиш тамойиллари	
Молия тизимининг соҳа ва бўғинлари	
Давлат молияси ва маҳаллий молия	
Хўжалик юритувчи субъектлар молиясининг бўғинлари	

2-топшириқ ТЕСТ

1. – молиявий муносабатларнинг турли соҳаларини уз ичига олиб, ҳар кайси соҳалар пул маблағлари фондларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш хусусиятлари билан тавсифланади.

- А) Солиқ тизими
- Б) Молия- кредит тизими
- С) Кредит тизими
- Д) Молия тизими

2. Молия тизимининг асосий нечта функциялари мавжуд?

- А) 4та
- Б) 3та
- С) 5та
- Д) 2та

3. Пул маблағларга эҳтиёжни ҳисобга олган ҳолда молиявий фаолиятга таъсир этувчи омиллар талкин қилинади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?

- А) Назорат
- Б) Режалаштириш
- С) Ташкиллаштириш
- Д) Рағбатлантириш

4. Мақсадларни шакллантириш ва уни амалга оширишнинг молиявий имкониятларини аниқлаш билан боғлиқ тадбирлар. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?

- А) Назорат
- Б) Режалаштириш
- С) Ташкиллаштириш
- Д) Рағбатлантириш

5. Урнатилган мақсадларга эришишни солиштириш учун олигна натижаларни баҳолашва меёрларни ишлаб чикилади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?

- А) Назорат
- Б) Режалаштириш
- С) Ташкиллаштириш
- Д) Рағбатлантириш

6. Бюджет қурилиши, бюджет таснифланиши, тасдиқлаш, ижро этиш, ваколатли кредит органларини аниқлаш, маҳаллий ва республика органларининг бюджет ваколатлари ва ҳуқуқларини чегаралашни уз ичига олади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?

- А) Назорат
- Б) Режалаштириш
- С) Ташкиллаштириш
- Д) Рағбатлантириш

7. Америкалик иқтисодчи олим Р.Масгрейв молия тизимини учта функциясини алоҳида асослаб берган, улар қайсилар?

- А) ресурсларни тақсимлаш , даромадларни қайта тақсимлаш, иқтисодиётни барқарорлиги
- Б) Режалаштириш, даромадларни қайта тақсимлаш, иқтисодиётни барқарорлиги
- С) Ташкиллаштириш, ресурсларни тақсимлаш, назорат
- Д) Рағбатлантириш, ресурсларни тақсимлаш, даромадларни қайта тақсимлаш

8. Дастлаб, молия тизими нечта соҳага бўлинган?

- А) 4та
- Б) 3та
- С) 5та
- Д) 2та

9. Хўжалик юритувчи субъектлар молияси қуйидаги қайси бўғинлардан иборат?

- А) Давлат бюджети; мақсадли нобюджет фондлари; давлат кредити.
- Б) тижорат корхоналари ва ташкилотлари молияси; молиявий воситачилар молияси; нотижорат ташкилотлари молияси.
- С) давлат молияси ва маҳаллий молия; хўжалик юритувчи субъектлар молияси
- Д) Давлат ташкилотлари молияси; молиявий воситачилар молияси;

10. Ўзбекистон Республикаси давлат бюджети қуйидагиларни ўз ичига олади:

- А) Республика бюджети; Қорақалпоғистон Республикаси бюджети ва маҳаллий бюджетлар; Давлатнинг мақсадли фондларининг бюджетлари.
- Б) Давлат молияси ва маҳаллий молия; хўжалик юритувчи субъектлар молияси
- С) Маҳаллий бюджетлар; Давлатнинг мақсадли фондларининг бюджетлари.
- Д) Республика бюджети; Қорақалпоғистон Республикаси бюджети ва маҳаллий бюджетлар;

11. – даромад манбалари ва улардан тушадиган тушумларни кўзда тутадиган, шунингдек харажат ҳажми ва йўналиши қайси мақсадларга ажратилиши ва муддатини кўрсатувчи давлатнинг марказлашган пул фондларидир.

- А) Давлат кредити
- Б) Мақсадли нобюджет фондлар
- С) Давлат бюджети
- Д) маҳаллий молия

12. Суғуртанинг нечта функциялари мавжуд?

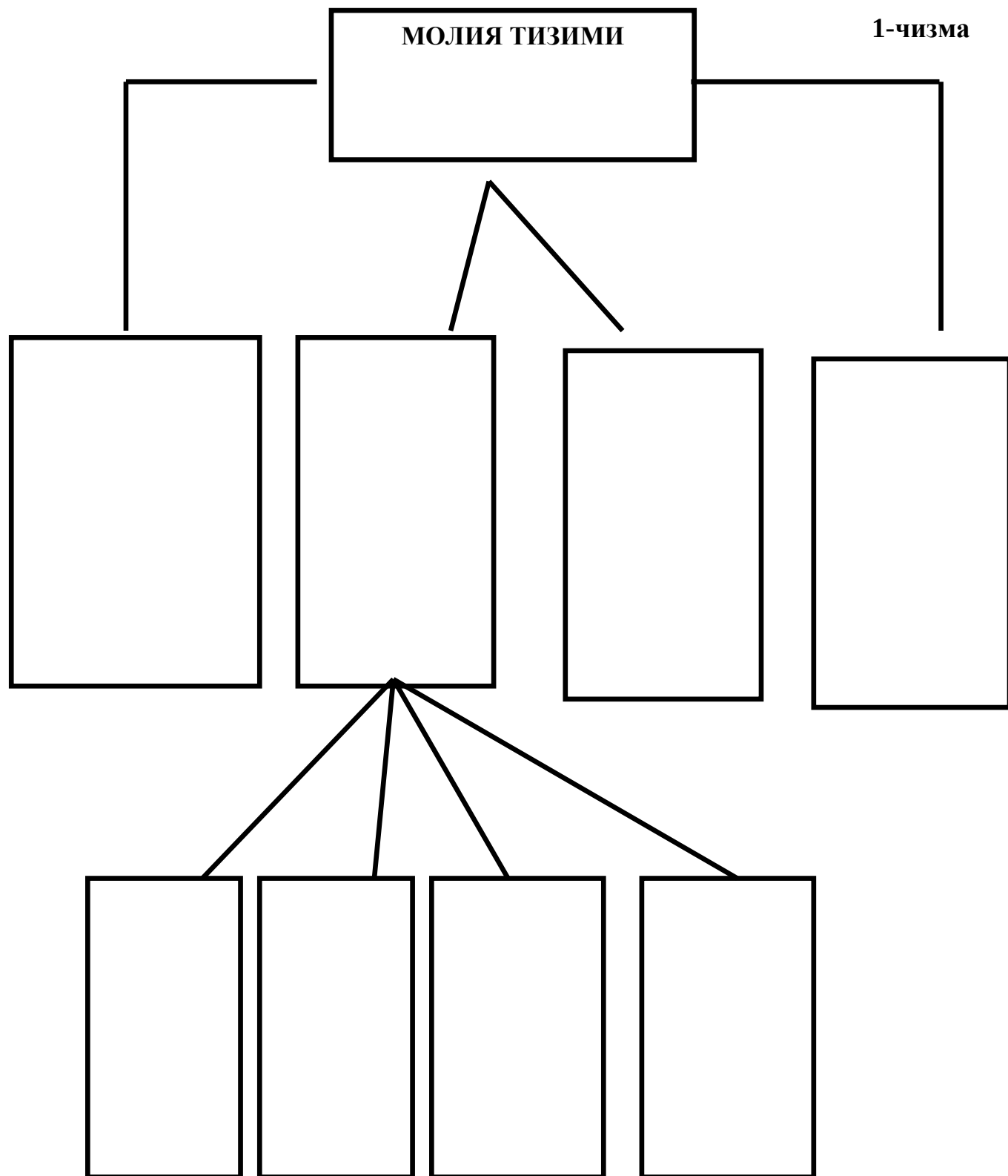
- А) 4та
- Б) 5та
- С) 3та
- Д) 2та

3-топширик(лар)

Ушбу мавзудан келиб чиққан холда қуйидаги чизмаларни тулдилинг.

Талаба мустақил равишда ўз фикрларини билдириб ўтмоғи лозим.

Уларни қуйидаги чизмада акс эттириши лозим:

Ўзбекистон Республикаси давлат бюджети қўйидагиларни ўз ичига олади:
4-чизма

ESLATMA!

Корхоналар молияси. Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик юритувчи субъектларнинг фаолиятини молиялаштириш аҳамиятлидир. Хўжалик юритувчи субъектлар молиясига қўйидагиларни киритиш мумкин:

- давлат корхоналари молияси;
- жамоа корхоналар молияси;
- акциядорлик жамиятлари молияси;
- қўшма корхоналар молияси;
- жамоат ташиқлотлари молияси ва бошқалар.

Суғурта молияси. Суғуртанинг моҳияти шундан иборатки, тасодифий ахлотларнинг олдини олишни кўзда тутлади. Суғуртани ҳам ўз навбатида қўйидаги катта гуруҳларга ажратиш мумкин:

- ижтимоий суғурта;
- шахсий суғурта;
- мулкни суғурталаш;
- масъулиятни суғурталаш;
- тадбиркорлик рискинни суғурталаш.

Молия тизимини қўйидаги схемада ҳам кўриш мумкин:

Мавзу бўйича масалалар

4-топширик

1.Республикаимиз иқтисодиётининг баркарор ривожтаниб бораётгани нечанчи йилдан бошлаб Давлат бюджети профицит билан бажарилмоқда ва 2015 йил билан 2016 йил орсидagi профицит ва дефицит фарқларини хисоблаб, рақамларда намоён этинг ?

2.Республикаимиз иқтисодиётининг баркарор ривожтаниб бораётгани нечанчи йилдан бошлаб Давлат бюджети профицит билан бажарилмоқда ва 2016 йил билан 2017 йил орсидagi профицит ва дефицит фарқларини хисоблаб, рақамларда намоён этинг ?

3.Республикаимиз иқтисодиётининг баркарор ривожтаниб бораётгани нечанчи йилдан бошлаб Давлат бюджети профицит билан бажарилмоқда ва 2017 йил билан 2018 йил орсидagi профицит ва дефицит фарқларини хисоблаб, рақамларда намоён этинг ?

4.Республикаимиз иқтисодиётининг баркарор ривожтаниб бораётгани нечанчи йилдан бошлаб Давлат бюджети профицит билан бажарилмоқда ва 2018 йил билан 2019 йил орсидagi профицит ва дефицит фарқларини хисоблаб, рақамларда намоён этинг ?

5.Умумий бюджет харажатларининг ўсишини хисобга олганда 1995-2017 йилларда Давлат бюджетидан иқтисодиёт ва инвестицияларни молиялаштиришга йўналтирилган ялпи харажатлар солиштирма нархларда неча фоиздан кўпроқ ошганлиги таъкидлаб утилган ва маълум йилларда қаққосланг?

6.Умумий бюджет харажатларининг ўсишини хисобга олганда 1995-2017 йилларда Давлат бюджетидан иқтисодиёт ва инвестицияларни молиялаштиришга йўналтирилган ялпи харажатлар солиштирма нархларда неча фоиздан кўпроқ ошганлиги таъкидлаб утилган ва маълум йилларда қаққосланг?

7. Молиянинг характерли белгиларини санаб беринг?

13-Модул. Молия сиёсати ва молия механизми

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молиявий сиёсатининг мазмуни.
2. Молиявий сиёсат давлат иқтисодий сиёсатининг таркибий қисми сифатида.
3. Молиявий стратегия ва молиявий тактика, уларнинг узаро боғлиқлиги.
4. Молиявий сиёсатининг мақсад ва вазифалари.
5. Иқтисодиётининг эркинлашуви шароитида Ўзбекистон Республикаси давлат молиявий сиёсатининг ўзига хос хусусиятлари ва асосий йўналишлари.
6. Молия механизми, унинг мазмуни ва таркибий қисмлари: молиявий муносабатлар тизими, пул фондлари, молиявий аппарат.
7. Давлат молиявий сиёсатининг амалга оширишда молия механизмнинг роли ва аҳамияти.

Таянч сўз ва иборалар: молиявий сиёсат, молиявий стратегия, молиявий тактика, бюджет сиёсати, солиқ сиёсати, молиявий механизм, режалаштириш ва прогнозлаштириш, молияни бошқариш, молиявий дастаклар ва рағбатлантириш.

1-топширик

Молиявий сиёсатнинг тамойилларини таснифланг:

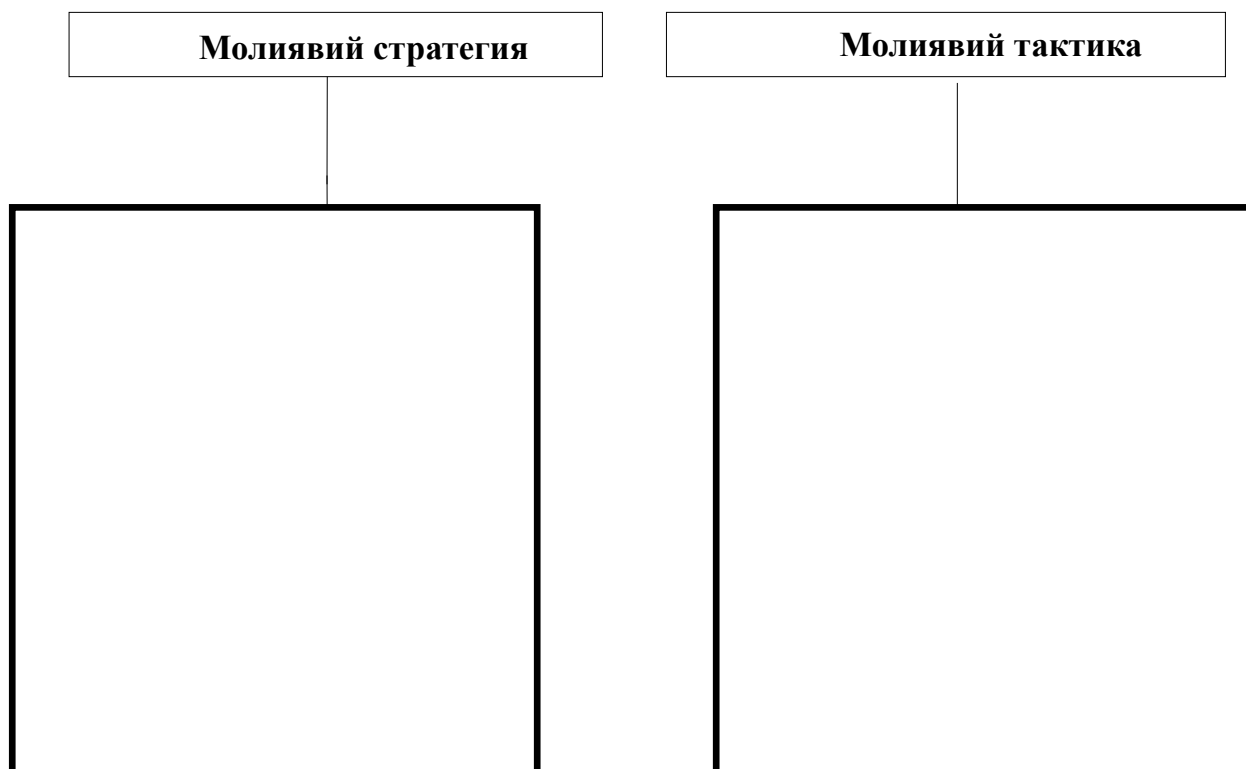
Тамойиллар		
№	Турлари	Тавсифи
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Вазифа: Юқорида келтирилганлар малумотлар асосида ҳар бир омилларни изоҳланг.

Талаба мустақил фикрларини баён этишлари лозим.

2-топширик

Ҳал қилиниши лозим бўлган вазифаларнинг характериға, мураккаблиғига ва даврининг узоқлиғига қараб, молиявий сиёсат қуйдагиларға бўлиш мумкин:

Вазифа: Юқорида келтирилганлар малумотлар асосида ҳар бир омилларни изоҳланг.

3-топширик

ТЕСТ

1. Сиёсатнинг асл маъноси қандай маънони англатади?

- А) давлатни бошқариш санъати
- Б) жамиятни бошқариш усули
- С) давлатни химоялаш
- Д) жамиятни юксалтириш

2. – бу давлатнинг ўз функцияларини ва вазифаларини амалга оширишга қаратилган ҳамма йўналишлар, чора ва тадбирлар йиғиндисидир.

- А) Молиявий стратегия
- Б) Кредит
- С) Сиёсат

Д) Молиявий тактика

3.Сиёсат, сиёсий таъсир ёхуд сиёсий бошқариш нечта муҳим элементлардан иборат?

А) 5та

Б) 4та

С) 2та

Д) 3та

4. – хўжалик юритишнинг тамойиллари ва шакллари, иқтисодиётни ривожлантириш вазифаларини ечишдаги усуллар, чоратadbирлар ва фаолиятлар йиғиндисидир.

А) Иқтисодий сиёсат

Б) ижтимоий сиёсат

С) Бошқарқув сиёсати

Д) Кредит сиёсати

5. – давлат фаолиятини нисбатан мустақил соҳаси бўлиб, жамият фаолиятини ихтиёрий жабҳаларида давлат сиёсатини амалга оширишда зарурий молиявий маблағларни манбаи ҳисобланади.

А) Молиявий стратегия

Б) Кредит сиёсати

С) Молиявий Сиёсат

Д) Молиявий тактика

6. Молиявий сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга тадбиқ этиш жараёнида нечта тамойилларга асосланади?

А) 4та

Б) 6та

С) 5та

Д) 3та

7. – бу ЯИМ ва миллий даромадни тақсимлаш ва қайта тақсимлаш натижасида хўжалик юритувчи субъектрлар ва давлатнинг қўлидаги у ёки бу вақтда бўлган пул даромадлари ва жамғармалари йиғиндисидир.

А) Давлат бошқарқув ресурслари

Б) Давлат молиявий ресурслари

С) Давлат молиясини бошқариш

Д) Иқтисодий-молиявий ресурслари

8. – молиявий сиёсатнинг узоқ муддатли йўналиши бўлиб, мамлакат ижтимоий – иқтисодий ривожланишининг белгиланган стратегиясини кенг қўламдаги масалаларини олдиндан тузилган режа асосида ҳал этиш ва уларни ривожлантиришга мўлжалланган бўлади.

А) Молиявий стратегия

Б) Кредит сиёсати

С) Молиявий Сиёсат

Д) Молиявий тактика

9.Молия стратегияси вазифаларининг кўлами ва даврийлигига кўра қандай бўлиши мумкин?

- А) қушимча ва асосий
- Б) асосий, қушимча ва оператив
- С) қушимча ва оператив
- Д) асосий ва оператив

10. - стратегия белгилаб берган вазифаларни жамият ривожланишининг конкрет босқичида молиявий муносабатларни ташкил этиш усуллари орқали амалга оширади.

- А) молиявий тактика
- Б) мустақил тактика
- С) иқтисодий тактика
- Д) ижтимоий тактика

11. Молиявий сиёсат давлатнинг молиявий муносабатлар соҳасидаги қандай фаолият ҳисобланади?

- А) эркин
- Б) мустақил
- С) иқтисодий
- Д) ижтимоий

12. Сиёсат, сиёсий таъсир ва сиёсий раҳбарлик қуйидаги нечта элементлардан таркиб топади.

- А) 2 та
- Б) 3 та
- С) 4 та
- Д) 5 та

13. Жумлани тўлдиринг: Молиявий сиёсат, энг аввало,..... йўналтирилган бўлиши керак.

- А) бюджет сиёсатига
- Б) солиқ сиёсатига
- С) молиявий ресурсларнинг максимал ҳажмини шакллантиришга
- Д) бюджет тизими

14.Ҳуқуқий демократик давлатда молиявий статистиканинг кўрсаткичлари кенг жамоатчиликка ҳам тегишли бўлиши керак. Молиявий ҳисоботлар эса доимий, ўз вақтида бериладиган, ҳамма олиши мумкин бўлган ва энг асосийси.....бўлмоғи лозим.

- А) аниқ
- Б) тушунарли
- С) ишончли
- Д) ижтимоий

15.Ҳозирги пайтда ривожланган мамлакатларнинг молиявий сиёсати замонавий назариялар остида бўлиб, бу назариялар амалда тартибга солиш,..... тизимининг конвергенциясидан иборат.

- А) уч
- Б) икки

С) тўрт

Д) беш

16. Молиявий сиёсатнинг таркибий қисмлари (йўналишлари) нечта қисмдан иборат.

А) 10 та

Б) 7 та

С) 8 та

Д) 6 та

17. Молиявий сиёсат молиявий бошқарувнинг таркибий қисми сифатида бошқарувнинг.....органларига тегишлидир.

А) юқори (олий)

Б) қуйи (паст)

С) ўрта (ўртача)

Д) пастрок

18. Кредит сиёсати ҳам молиявий сиёсатнинг таркибий қисми (йўналиши) бўлиб, унинг намоён бўлиши мамлакатнинг.....орқали амалга оширилади.

А) бюджет тизими

Б) солиқ тизими

С) кредити тизими

Д) молия тизими

20. Молиявий сиёсатнинг мазмуни?

А) Молия ташкилотларини бошқариш.

Б) Банкларга имтиёзли кредит беришни ташкил қилиш.

С) Корхоналарда бухгалтерия ҳисоб-китобларини ташкилқилиш.

Д) Молиявий ресурсларни жамлаш, уларни самарали тақсимлаш ва ишлатиш билан боғлиқ тадбирлар йиғиндиси.

21. Молиявий сиёсат нечта бўғинни ўз ичига олади?

А) 4

Б) 3

С) 2

Д) 10

22. Молиявий муносабатларни ривожлантиришнинг илмий асосланган концепцияларини ишлаб чиқиш. Бу концепциялар нималарни ўрганиш асосида ишлаб чиқилади?

А) Иқтисодий қонунлар талабларини ўрганиш; Хўжалик ахволини ҳар томонлама таҳлил қилиш;

Б) Ишлаб чиқарувчи кучлар ва ишлаб чиқариш муносабатларининг бундан кейинги ривожланиш истиқболларини фўрганиш;

С) Аҳолининг талаб ва эҳтиёжларини ўрганиш;

Д) Барча жавоблар тўғри

23. Молия сиёсатининг муҳим таркибий қисмларини кўрсатинг?

А) Солиқ сиёсати

Б) Бюджет сиёсати

С) Тадбиркорлик фаолияти

Д) А ва Б жавоблар тўғри

24. Молиявий сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга тадбиқ этиш жараёни нечта тамойилга асосланади?

А) 4

В) 5

С) 6

Д) 7

25. Қуйидагилардан молиявий сиёсатнинг вазифаларини кўрсатинг?

А) Соҳалар ва тармоқлар ўртасида молиявий ресурсларни тақсимланиши ва самарали фойдаланишни таъминлаш

В) Молиявий ресурсларнинг ҳажмини ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш

С) Молиявий ресурсларни бутунлигича ва тўлиқ сафарбар қилиш

Д) Тадбиркорлик фаолиятини активлаштириш учун мўътадил атмосфера яратиш

26. Бозор иқтисодиёти шароитида, иқтисодни, бутун халқ хўжалигини ривожланишига давлат орқали таъсир этадиган муҳим иқтисодий дастак нима деб аталади?

А) Бюджет сиёсати

В) Молия сиёсати

С) Солиқ сиёсати

Д) Молия механизми

27. Молиявий сиёсатнинг мақсади..... ?

А) Жамиятнинг пул оборотини ривожлантириш.

В) Жамиятнинг ривожланишида энг муҳим талаб эҳтиёжларини қондириш учун зарур бўлган ресурсларни сафарбар этиш.

С) Ҳамма жавоблар тўғри

Д) Тўғри жавоб йўқ.

28. Қуйидагилардан қайси бири молиявий сиёсатнинг мақсадига кирмайди?

А) Соҳалар ва тармоқлар ўртасида молиявий ресурсларни тақсимланиши ва самарали фойдаланишни таъминлаш

В) Молиявий ресурсларнинг ҳажмини ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш

С) Молиявий ресурсларни бутунлигича ва тўлиқ сафарбар қилиш

Д) Тадбиркорлик фаолиятини активлаштириш учун мўътадил атмосфера яратиш

29. – назорат объектини, мақсади, вазифаси ва назорат шаклини аниқлашни ва сон ва сифат жиҳатдан кўрсаткичларни тупламини шакллантиради;

А) Режалаштириш

Б) Назоратни амалга ошириш

С) натижалилик;

Д) мантиқийлик

30. –назорат объектини ҳолатини ифодаловчи оператив маълумотларни йиғиш ва уларни дастлабки баҳолаш мақсади амалга оширади;

А) Режалаштириш

Б) Назоратни амалга ошириш

С) натижалилик;

Д) мантиқийлик

4-топширик

Молиявий сиёсатнинг таркибий тузилиши (йўналишлари)

ТУШУНЧАЛАР ТАХЛИЛИ
5-топширик

Тушунчанинг номи	Мазмуни ва таркиби
Молиявий сиёсатнинг мазмуни	
Миллий даромад	
Ташқи иқтисодий алоқалардан тушумлар	
Молия механизмининг мазмуни	
Молия механизмининг эементлари	
Молия механизмининг таркибий қисмлари	
Иқтисодий сиёсат	

6-топширик(лар)

Бюджет механизми

-

-

-

////////////////////////////////////

**Молиявий механизмининг таркибий
қисмлари нималардан иборат**

Таянч конспект
Молиявий ресурсларнинг манбалари қуйидагиладир:

1. **Миллий даромад.** Миллий даромаднинг соф даромад қисми молиявий ресурсларнинг асосий марбаси ҳисобланадти.

2. **Ташқи иқтисодий алоқалардан тушумлар.** Бу манбага айниқса мустақиллик йилларида алоҳида аҳамият берилмоқда. бозор муносабатларига ўтишнинг 1- босқичидаёқ (1992-94 йиллар) Ўзбекистон БМТ, ХВФ, Жаҳон банки , Европа тараққиёт ва тикланиш банки,Европа иттифақи комиссияси каби нуфузли ташкилотларга аъзо бўлиб кирди ва улар билан фаол иқтисодий ҳамкорлик қилмоқда.

3. **Миллий бойликнинг бир қисми-** бюджет маблағларининг йилдан-йилга ўтувчи қолдиқлари.

- Суғурта ташкилотларининг резерф фондлари.
- Мамлакат олтин заҳирасини сотишдан тушган тушум;
- Ортиқча мулкларни сотишдан тушган тушум ва бошқа.

4. **Қарзга олинган ва жалб қилинган маблағлар:**

- Банк кредитлари;
- Кредиторик қарзлари;
- Акция ва облигациялар чиқаришдан тушум.

Молиявий механизмнинг ҳар бир соҳаси ва алоҳида бўғинлари ягона яхлитликнинг таркибий қисми ҳисобланади.Улар ўзаро боғлиқ, шу билан бирга соҳа ва бўғинлар нисбатан мустақил ишлайди.

Бюджет механизми:

- солиқтурларининг кўплиги;
- уларни ундириш усуллариининг турли-туманлиги;
- бюджет маблағларидан фойдаланишнинг йўналишлари кўплиги билан характерланади.

Корхона молия механизми орқали эса:

- корхона пул жамғармалари шакллари белгиланади;
- фойда ва даромадлар тақсимланади;
- молиявий ресурслар тақсимланади;
- турли мақсадли фондлар тузилади ва улардан фойдаланиш таъминланади.

Молиявий механизмнинг таркибий қисмлари қуйидагилардан иборат:

- 1.Молиявий режалаштириш вапрогнозлаш.
- 2.Молиявий дастаклар ва рағбатлантириш воситалари.
- 3.Молиявий бошқариш.

Молияни режалаштириш ва прогнозлаштириш – молиявий механизмнинг асосий қисми бўлиб, у молиявий режалар ва балансларни ҳамда молиявий кўрсаткичлар, норма ва нормативлар тизимини ўз ичига олади. Айнан режалаштириш давомида ҳар қандай хўжалик юритувчи субъект ўз молияси аҳволини ҳар томонлама баҳолайди, харажатлардан қандай самара олаётганини, қайси манбалардан даромад юқорилиги ҳақида маълумот олиш мумкин. Бир сўз билан айтганда режалаштириш хўжалик субъекти молиявий фаолиятини акс эттирувчи кўзгу ҳисобланади. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб – китоблари турли хил усуллардан фойдаланишга асосланади: экстраполяция усули, норматив, математик моделлаштириш усуллари.

Молиявий дастаклар ва рағбатлантириш воситалари - уларга фойдани тақсимлаш усуллари, турли фондларга тўловлар, ажратмалар, қўлланиладиган имтиёзлар, санкциялар ва жарималар киради. Молиявий рағбатлантириш бошқариш билан узвий боғлиқ, боз устига бу ики жараён бир-бирига катта таъхир ўтказди. Қайта ишлаб чиқариш жараёнига таъсир этиш учун ҳар қандай молиявий рағбат корхоналарнинг ишлаб чиқариш фаолияти билан узвий боғланган бўлиши лозим. Ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва унинг самарадорлигини оширишнинг молиявий рағбатлантириш таркибида:

- молия ресурсларини сармоялашнинг самарали йўналишлари;
- рағбатлантириш жамғармалари;
- ишлаб чиқаришни жадаллаштиришнинг бюджет услублари;
- махсус молия имтиёзлари ва жарималарини ажратиш мумкин.

Молия стратегияси – молиявий сиёсатнинг узоқ муддатли йўналиши бўлиб, мамлакат ижтимоий – иқтисодий ривожланишининг белгиланган стратегиясини кенг қўламдаги масалаларини олдиндан тузилган режа асосида ҳал этиш ва уларни ривожлантиришга мўлжалланган бўлади. Бу даврда молиявий кўрсаткичларни асосий тенденцияларини ошириш прогнозлаштирилади, улардан фойдаланиш концепцияси шакллантирилади, молиявий муносабатларни (солиқ сиёсати, кредит сиёсати ва бошқалар) чегараланиш тамойиллари аниқлаб олинади, мамлакатни ишлаб чиқилган ва қабул қилинган иқтисодий сиёсатида белгиланган тартибда иқтисодиёт тармоқларига зарурий молиявий маблағларни йуналтириш масалалари ҳал этилади.

Молиявий тактика - стратегия белгилаб берган вазифаларни жамият ривожланишининг конкрет босқичида молиявий муносабатларни ташкил этиш усуллари орқали амалга оширади. Молия тактикаси молиявий алоқаларни ташкил этиш, молия ресурсларини қайта гуруҳлаштириш усуллари ўз вақтида ўзгартириш йўли билан жамият ривожланишининг муайян босқичи вазифаларини ҳал этишга йўналтирилган.

14. Молияни бошқариш

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молияни бошқаришнинг моҳияти, объектлари ва субъектлари.
2. Молияни бошқаришнинг ташкилий тамойиллари ва элементлари.
3. Молияни умумий ва оператив бошқариш органлари.
4. Ўзбекистон Республикасида молиявий бошқарув.

Таянч конспект

Молияни бошқаришнинг моҳияти, объектлари ва субъектлари.

«Бошқарув» атамаси умумий тарзда объектни ривожлантириш ва такомиллаштириш мақсадида унга онгли равишда таъсир кўрсатишни англатади. Молия тизими доирасида молиявий ресурсларни қайта тақсимлаш ҳар доим маълум бир мақсадларга эришишга йўналтирилган бўлади. Бу нарсга шакллланган бошқарув тизимини ташкил этишни тақозо этади. Шу маънода ва энг умумий кўринишда бошқарув субъектининг бошқарув объектига мақсадли йўналтирилган таъсири бошқарув дейилади.

Давлатнинг хўжалик юритувчи субъектлар ва уй хўжаликлари билан молиявий муносабатлар соҳасидаги ўзаро муносабатлари солиқ тизими, кредит муносабатларини, молия бозорини тартибга солиш, давлатнинг қўллаб-қуватлаш тизими, пенсия таъминоти тизими, ишловчи аҳолининг даромадларини тартибга солиш механизми ва ҳ.к.лар орқали амалга оширилади.

Бошқарув - бу маълум бир ижобий натижага эришиш учун, услублар ва тамойиллар йиғиндисидан орқали бирор объектга мақсадга мувофиқ таъсир этишдир. Инсон фаолиятининг барча соҳаларига, шу жумладан молиявий соҳасига ҳам бошқарув жараёни тааллуқлидир.

Молияни бошқариш – бу молия субъектларининг маълум усул ва услубларни қўллаган ҳолда, маълум мақсадга эришиш учун молия объектларга таъсири.

Молиявий бошқарувни маълум бир услуб ва тамойилларга ҳамда рағбатлантириш ва санкцияларга таяниб махсус аппарат амалга оширади. Маълумки, у ёки бу кўринишдаги вазифаларни бажаришда турли хил йўналишдаги ечимлар мавжуд бўлади, аммо уларни самарали ечишнинг ўзига хос бўлган муаммоларни бор имкониятлардан тез ва самарали фойдаланиш ёхуд янги давр талабига мос бўлган услубларни жорий этиб кўзланган мақсадга эришишдир.

Молияни бошқаришнинг объекти бўлиб турли молиявий муносабатлар ҳисобланади. Масалан: давлат бюджети, пенсия фонди, корхоналар ихтиёридаги марказлашмаган фондлар ва суғурта муносабатлари.

Молияни бошқаришнинг субъектлари бўлиб бошқаришни амалга оширадиган ташкилий тузилмалар ҳисобланади. Молиявий муносабатларнинг туркумланишидан келиб чиқиб, ушбу объектларга қўйидаги молияни бошқарув субъектлари мос келади: молия органлари ва солиқ инспекциялари, молия хизматлар (бўлим) ва суғурта органлари.

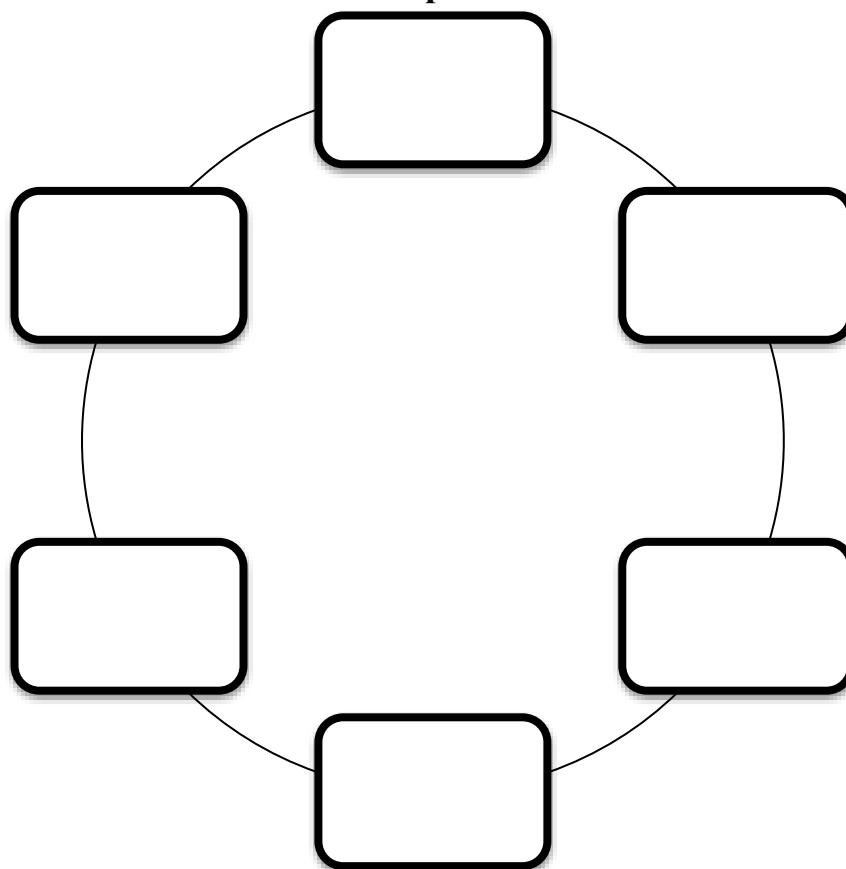
Молиявий бошқарувнинг аниқ методлари ва шакллари қўйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

- молиявий режалаштириш;
- башоратлаш;
- дастурлаштириш;
- молиявий тартибга солиш;
- молиявий назорат;
- молиявий қонунларни қабул қилиш;
- молиявий ресурсларни жалб қилиш методлари тизими.

Молияни бошқаришда бир нечта умумий хусусиятга эга бўлган функционал элементларини курсатинг?

1-топширик

ТУШУНЧАЛАР ТАХЛИЛИ

2-топширик

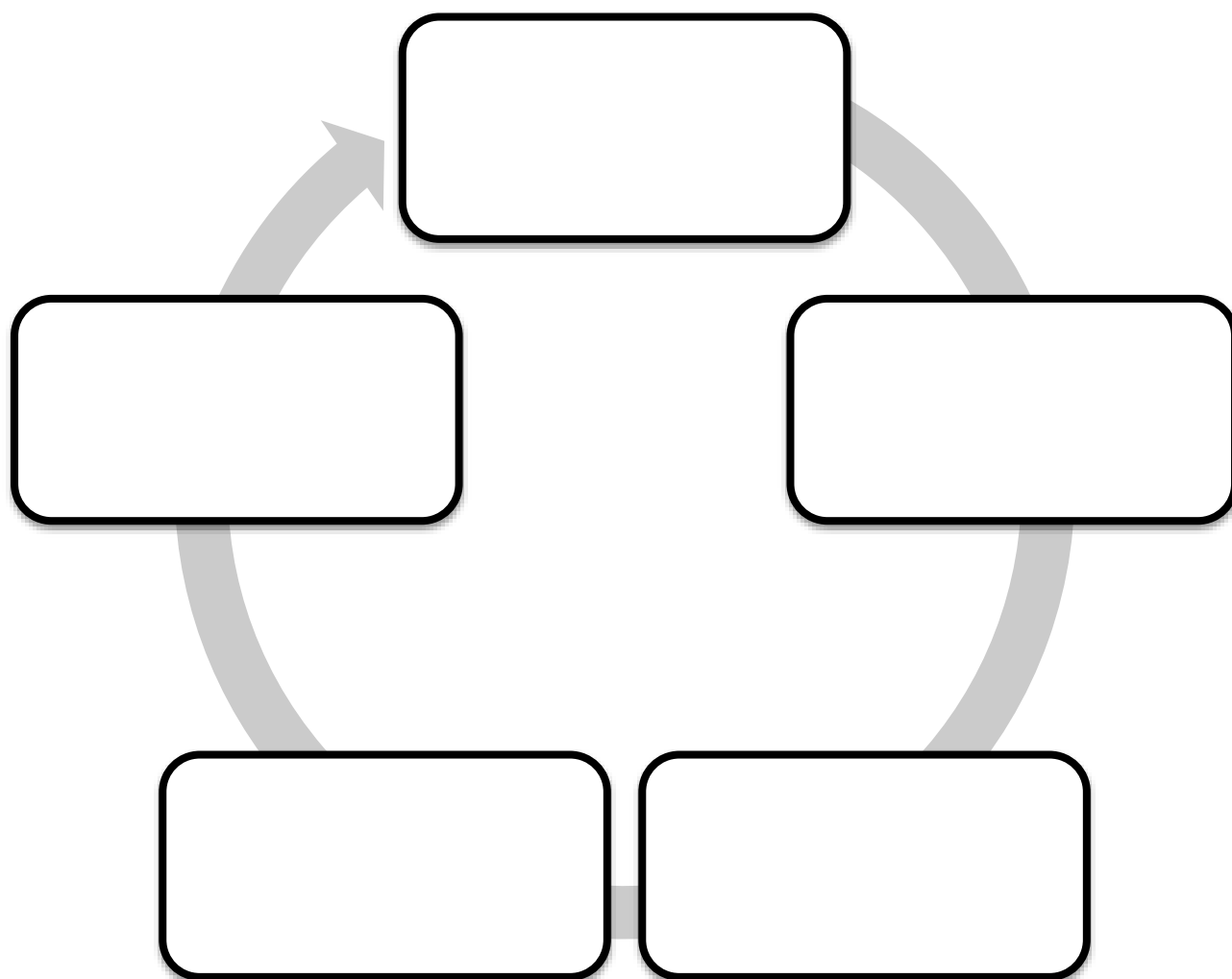
Тушунчанинг номи	Хусусиятлари
Молиявий бошқарув	
Молиявий бошқарувнинг объектлари	
Молиявий бошқарувнинг бошқарувчи субъектлари	
Молиявий бошқарувнинг мақсади	

Молиявий бошқарувнинг асосий методологик принциплари	
Молиявий бошқарув органлари	
Молиявий бошқарувнинг конкрет методлари ва шакллари	

3-топшириқ

Қуйидаги саволга чизма орқали жавоб беринг

Молияни бошқаришда бир нечта умумий хусусиятга эга бўлган функционал элементлар мавжуд. Уларни кўрсатинг

4-топширик

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

«Бошқарув» атамаси, энг аввало, қандай маънони англатади?
Молияни бошқариш деганда нимани тушцнасиэ?
Молиявий бошқарув тизими қандай таркибий қисмларга бўлинади?
Молиявий бошқарувнинг аниқ методлари ва шакллари ҳақида гапириб беринг?
Молияни бошқаришда бир нечта умумий хусусиятга эга бўлган функционал элементлар мавжуд, улар қайсилар?
Умумдавлат миқёсида молиявий бошқарув тизими қандай турдаги бошқарув органларидан ташкил топиши мумкин?
Давлат молиявий назорат органи сифатида Ҳисоб палатаси молиявий бошқарувга оид қандай вазифаларни бажаради?
Молия вазирлигининг асосий вазифалари нималардан иборат?
Ҳозирги пайтда Молия вазирлигининг марказий аппаратида қандай бош бошқармалар ва бошқармалар бўлиши мумкин?
Молиявий бошқарувга бевосита дахлдор бўлган Ғазначилик тизимининг асосий вазифалари таркибига нималар киради?

5-топширик

ТЕСТ

1.«Бошқарув» атамаси умумий тарзда объектни қандай мақсадларда унга онгли равишда таъсир кўрсатишни англатади.

- А)умимийлаштириш ва такомиллаштириш
- Б)ривожлантириш ва такомиллаштириш
- С)ахборотлаштириш ва такомиллаштириш
- Д)умимийлаштириш ва ахборотлаштириш

2. - бу молия субъектларининг маълум усул ва услубларни қўллаган ҳолда, маълум мақсадга эришиш учун молия объектларга таъсири.

- А)сиёсатни бошқарув
- Б) давлатни бошқариш
- С)молияни бошқариш
- Д) солиқни бошқариш

3. Молияни умумий ёки стратегик бошқарув субъектларига қайсилар киради?

- А)Президент девони, Олий мажлис, Давлат Солиқ қумитаси
- Б)Олий мажлис, Вазирлар маҳкамасива Молия вазирлиги
- С), Вазирлар маҳкамаси ва Молия вазирлиги, Президент девони
- Д)Олий мажлис, Вазирлар маҳкамаси ва Президент девони

4. Молия оператив бошқарув субъектларига қайсилар киради?

- А)Молия вазирлиги, Давлат Солиқ Қўмитаси, суғурта ташкилотлари,
- Б)Олий мажлис, Вазирлар маҳкамаси ва Президент девони
- С)Президент девони, Олий мажлис, Солиқ қўмитаси
- Д)Олий мажлис, Вазирлар маҳкамаси ва Молия вазирлиги

5. Молиявий бошқарувнинг аниқ методлари ва шаклларида бирини курсатинг?

- А) молиявий такомиллаштириш;
- Б) молиявий режалаштириш;
- С) молиявий ривожлантириш;
- Д) молиявий ахборотлаштириш;

6. Молияни бошқаришда бир нечта умумий хусусиятга эга бўлган функционал элементлар мавжуд, улар қайсилар?

- А) Оператив бошқариш;Назорат; Режалаштириш;Ташкил этиш;такомиллаштириш; Информация;
- Б)Тартибга солиш; Оператив бошқариш;Назорат; Режалаштириш;Ташкил этиш; Информация;
- С)Тартибга солиш; Назорат; Режалаштириш;Ташкил этиш;ахборотлаштириш; Информация;
- Д)Тартибга солиш; Оператив бошқариш;Назорат; Режалаштириш;Ташкил этиш; Информация;

7. – режалаштирилган топшириқни бажариш учун молиявий ресурслардан моҳирона фойдаланишдир.

- А)Оператив тартибга солиш
- Б)Информацион тартибга солиш
- С)Молиявий тартибга солиш
- Д)Режалаштирилган тартибга солиш

8. Оператив бошқариш бу-

- А)минимал харажат қилиб максимал самарагаэришиш ва молиявий ресурсларни юқори самара олиш учун қайта тақсимлашга қаратилган комплекс ишлар йиғиндисидир.
- Б)режалаштирилган топшириқни бажариш учун молиявий ресурслардан моҳирона фойдаланишдир.
- С)максимал харажат қилиб максимал самарагаэришиш ва молиявий ресурсларни юқори самара олиш учун қайта тақсимлашга қаратилган комплекс ишлар йиғиндисидир.
- Д)минимал харажат қилиб максимал самарагаэришиш ва информацион тартибларни юқори самара олиш учун қайта тақсимлашга қаратилган комплекс ишлар йиғиндисидир.

9. Молиявий бошқарувнинг умумий бошқарув органи сифатида Давлат бюджетини кўриб чиқади, молиявий бошқарувнинг ягона умумий маркази сифатида майдонда гавдаланади.

- А) Давлат Солиқ қўмитаси
- Б) Олий мажлис
- С) Президент девокни
- Д) Вазирлар Маҳкамаси

10. молиявий бошқарувга оид носолиқли характерга эга бўлган даромадларни (ижара ҳақи, давлат мулкини сотишдан келадиган даромадлар ва бошқаларни) олиш мақсадида давлат мулкини бошқаришни ташкил қилади.

- А) Давлат Солиқ қўмитаси
- Б) Давлат Рақобат қўмитаси
- С) Олий мажлис
- Д) Вазирлар

6-топширик

Moliya tizimini umumiy boshqarish mamlakatning oliy hokimiyat va boshqaruv organlari tomonidan amalga oshiriladi. Umumdavlat miqyosida moliyaviy boshqaruv tizimi quyidagi boshqaruv organlaridan tashkil topishi mumkin:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

15-Модул. Молиявий назорат

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молиявий назоратнинг моҳияти ва функциялари.
2. Молиявий назоратнинг тамойиллари ва тизими.
3. Молиявий назоратнинг объектлари ва субъектлари.
4. Молиявий назоратнинг турлари ва усуллари.
5. Ўзбекистон Республикасида давлат назорат органларининг молиявий назоратни амалга оширишдаги вазифалари.

1-топширик

Молиявий назоратнинг асосий турлари ва босқичлари

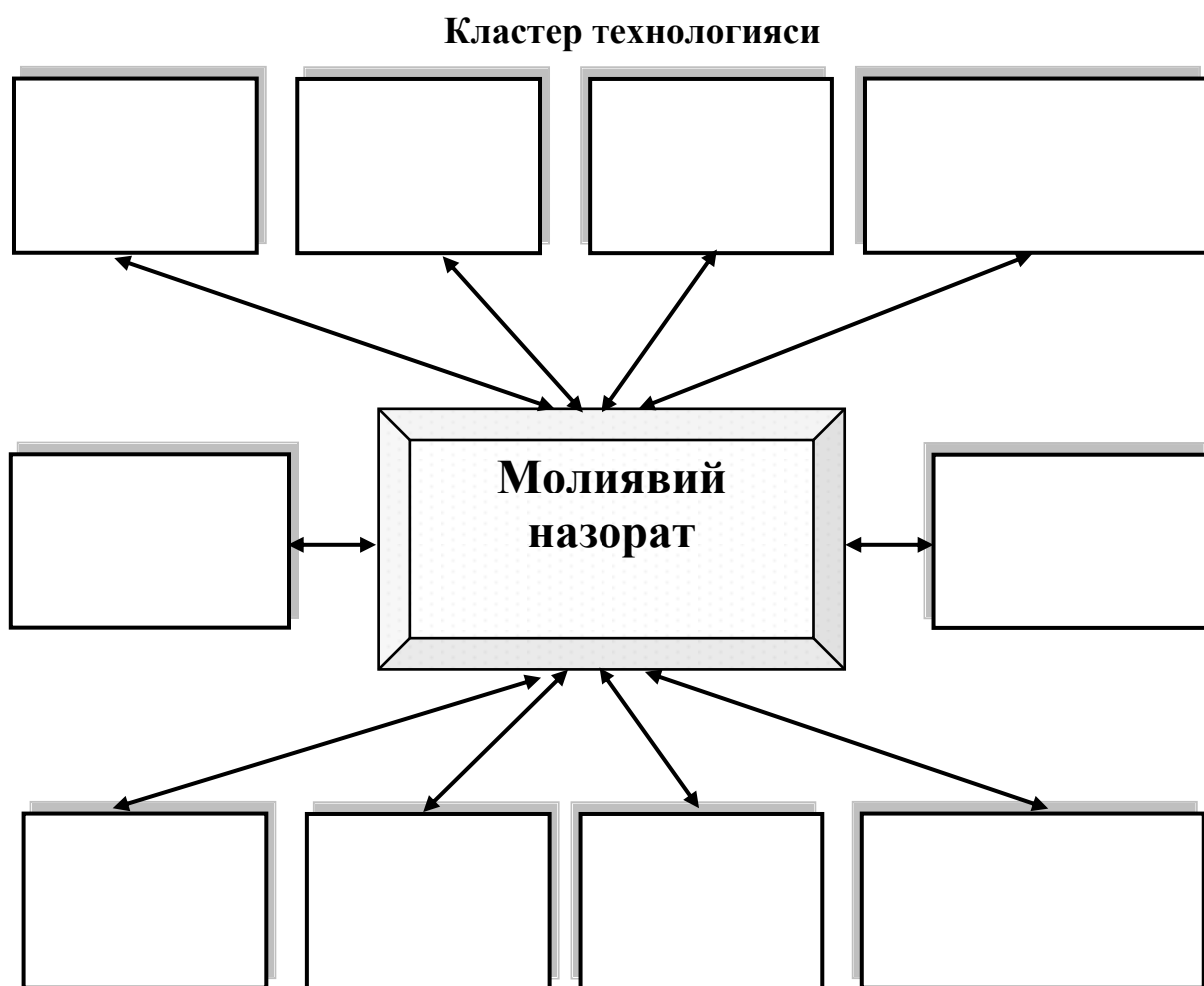
Нazorat субъекти

Нazorat объекти

Режалаштириш босқичи

**Нazoratни амалга
ошириш босқичи**

**Нazorat натижаларини
тизимлаштириш босқичи**

3-Топшириқ

Молиявий назоратнинг афзалликлари ва камчиликларини қуйида жадвалда
ифодаланг ва ифодаланган жадвални асослаб беринг.

<i>№</i>	<i>Афзалликлари</i>	<i>Камчиликлари</i>
1		
2		
3		
4		

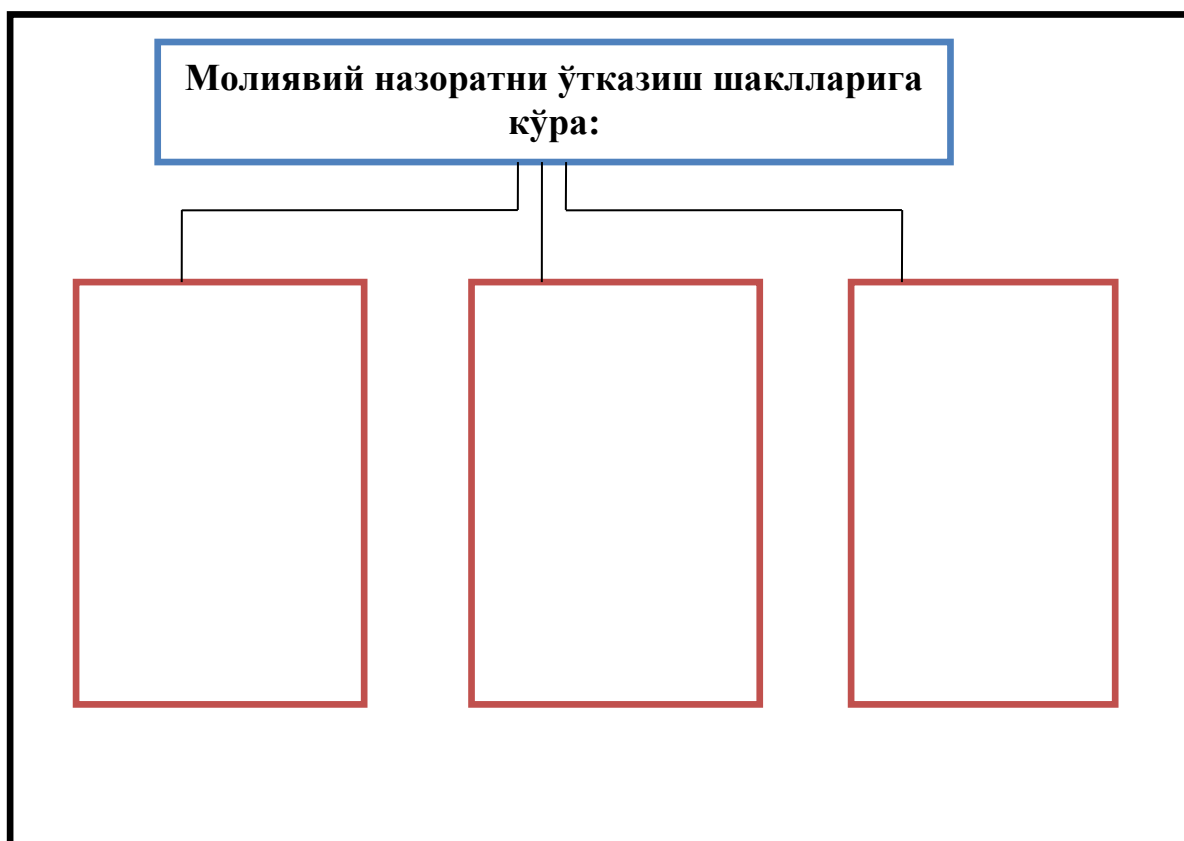
4-топширик

*Иқтисодий жиҳатдан тараққий этган мамлакатларда молиявий назорат,
ўзаро таъсирчан ҳамда мустақил бўлган икки соҳага бўлинади:*

-

-

////////////////////////////////////

Таянч конспект

Назорат – бу бирор ишнинг, нарсанинг аҳволи , кишининг юриш – туриши ва шу каби устидан доимо кузатиш, текширишдир. Назорат-давлат бошқарув органларининг айрим бошқарув соҳаларида давлат томонидан белгиланган қоидаларга ҳўжалик субъектлари, мансабдор шахслар риоя этишни контрол қилишдан иборат фаолиятдир.

Молиявий назорат – бу молиявий текшириш ва у билан боғлиқ бўлган масалалар ҳаракатини ва муомаласини мажмуи булиб, ҳўжалик субъектлари фаолиятини ва бошқаришни ўзига хос усуллари ва шакллари ёрдамида ташкил этиш.

Молиявий назоратнинг предмети қўйидаги молиявий кўрсаткичлардан иборат:

- турли даражадаги бюджетларнинг даромадлари ва харажатлари;
- солиқ тўловларининг ҳажмлари;
- ҳўжалик юритувчи субъектларнинг даромадлари;
- ҳўжалик юритувчи субъектларнинг муомала харажатлари;
- таннарх ва фойда;
- уй ҳўжаликларининг даромадлари ва харажатлари;
- ва бошқалар.

Иқтисодий жиҳатдан тараққий этган мамлакатларда молиявий назорат, ўзаро таъсирчан ҳамда мустақил бўлган икки соҳага бўлинади:

- давлат молиявий назорати;
- давлатдан ташқари молиявий назорат.

Давлат молиявий назорати — давлатнинг асосий қонунларига таянадиган ва ҳокимият ҳамда аниқ бошқарув органлари иқтисодий- ҳуқуқий ҳаракатининг маълум мақсадга йўналтирилган тизимидир. Молиявий назоратни ташкил этишда мамлакат Конституцияси ҳал қилувчи ролни ўйнайди. Унинг ҳуқуқий регламенти давлатнинг типи, ижтимоий-сиёсий йўналиши, иқтисодий тарққиёт даражаси, мулкчилик шакллари нисбатига боғлиқ.

Молиявий назорат жараёни қўйидаги асосий босқичларда амалга оширилади:

• **Режалаштириш** – назорат объектини, мақсади, вазифаси ва назорат шаклини аниқлашни ва сон ва сифат жиҳатдан кўрсаткичларни тупламини шакллантиради;

• **Назоратни амалга ошириш** –назорат объектини ҳолатини ифодаловчи оператив маълумотларни йиғиш ва уларни дастлабки баҳолаш мақсади амалга оширади;

• **Назорат натижаларини тизимлаштириш** (аниқ ҳолат буйича олинган маълумотларни тартибга келтириш ва умумлаштириш) ва ҳисобот тузиш;

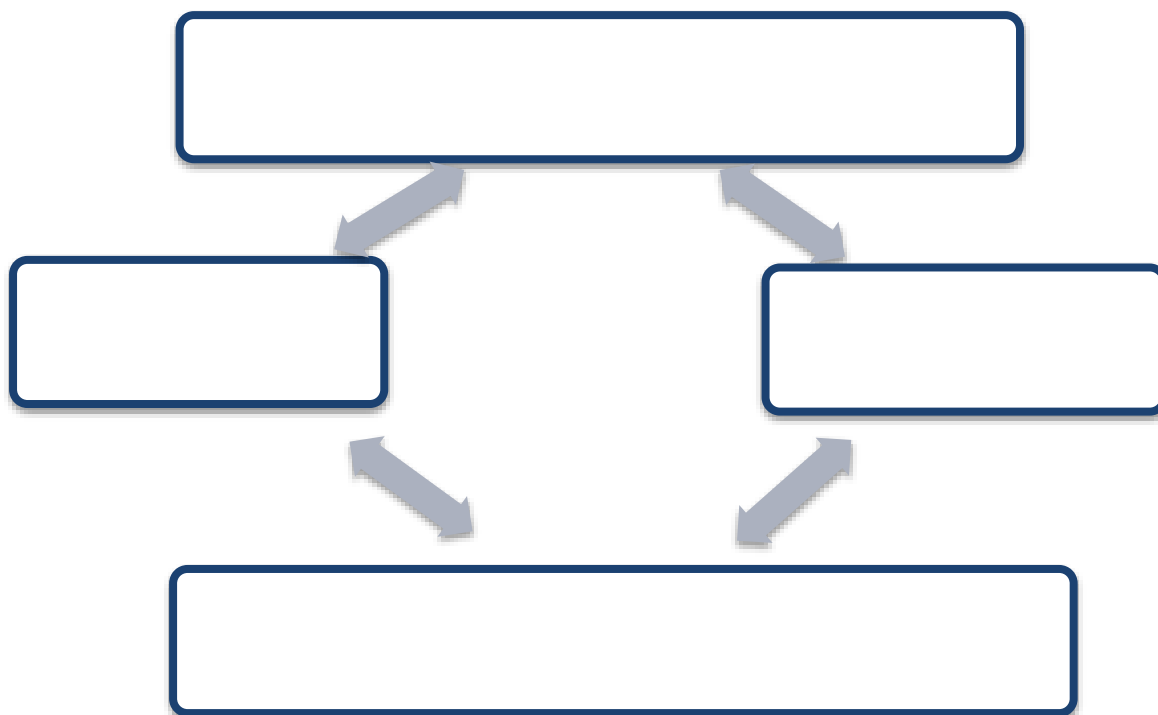
Жаҳонҳамжамиятикўпийилликтажрибаасосидамолиявийназоратниташкил этишгадоирасосийпринципларинишлабчиққанки, ҳозирги даврдадунёнингҳарбир цивилизациялашгандавлатиуларгариоя

қилишгаинтилади. Бу принциплар ИНТОСАЙнинг Лима декларациясида ўз аксини топган. Уларинг таркибига қуйидагилар киради:

- **мустақиллик;**
- **объективлик;**
- **компетентлик (лаёқатлилиқ, қодирлик);**
- **ошкоралиқ.**

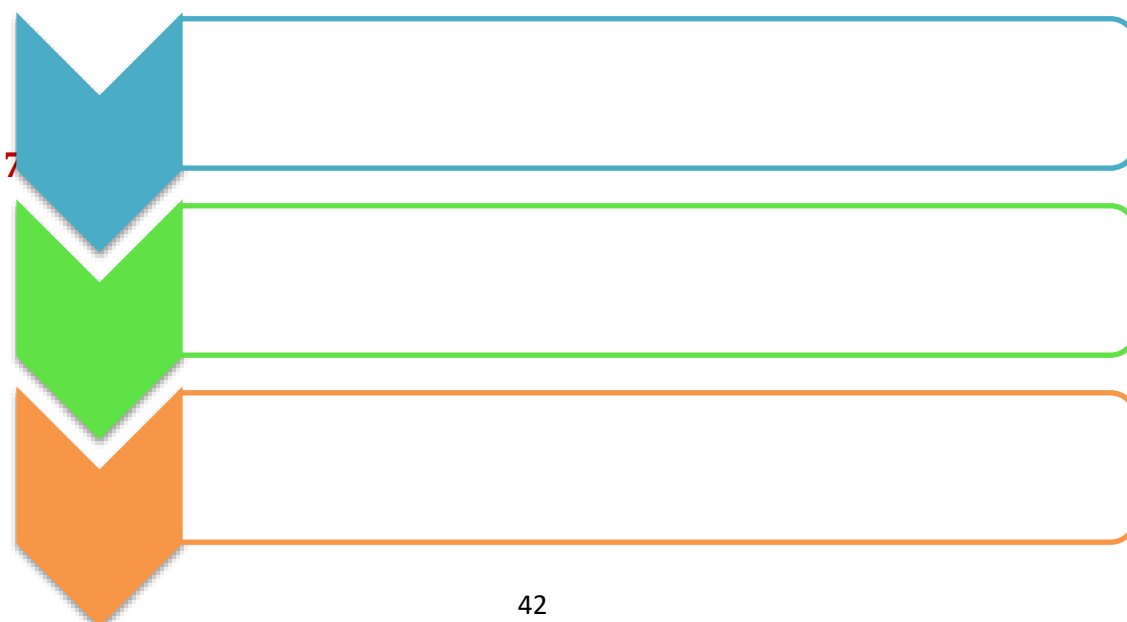
5-топширик

Жаҳон ҳамжамияти кўп йиллик тажриба асосида молиявий назоратни ташкил этишга доир асосий принципларини кўрсатинг

6-топширик

Ўтказилиш вақти бўйича молиявий назоратнинг шакллари қуйидагиларни ўз ичига олади:

ТУШУНЧАЛАР ТАХЛИЛИ

7-топширик

Тушунчанинг номи	Хусусиятлари
Молиявий назоратнинг олдида турган энг асосий вазифалар	
Молиявий назоратнинг функциялари	
Молиявий назоратнинг турлари	
Молиявий назоратнинг шакллари мезонлар бўйича классификацияси	
Амалга оширилиш регламенти бўйича молиявий назоратнинг шакллари қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин	
Ўтказилиш вақти бўйича молиявий назоратнинг шакллари	

Таянч конспект

Назоратнинг субъеклари бўйича молиявий нazorатнинг қуйидаги шакллари бўлиши мумкин:

- Президент молиявий нazorати;
- ҳокимият қонунчилик органлари ва маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органларининг молиявий нazorати;
- ижроия ҳокимият органлари молиявий нazorати;
- молия-кредит органларининг молиявий нazorати;
- фирмавий-ички молиявий нazorат;
- аудиторлик молиявий нazorати;
- ва бошқалар.

Назоратнинг объектларига мувофиқ равишда молиявий нazorатнинг қуйидаги шакллари мавжуд:

- бюджет молиявий нazorати;
- нобюджет фондлар устидан амалга ошириладиган молиявий нazorат;
- солиқлар бўйича амалга ошириладиган молиявий нazorат;
- валюта операциялари устидан амалга ошириладиган молиявий нazorат;
- кредит операциялари бўйича молиявий нazorат;
- суғурта фаолияти бўйича молиявий нazorат;
- инвестицион фаолият бўйича амалга ошириладиган молиявий нazorат;
- пул массаси устида амалга ошириладиган молиявий нazorат;
- ва бошқалар.

Молиявий нazorатни амалга ошириш жараёнида унинг қуйидаги методларидан фойдаланилади:

- текширув;
- тадқиқ этиш;
- надзор (назорат);
- молиявий ҳолат таҳлили;
- кузатиш (мониторинг);
- тафтиш

Субъект хўжалик фаолиятини қамраб олишнинг тўлиқлигига қараб тафтишнинг қуйидаги турлари бўлишимумкин:

- тўлиқ;
- қисман;
- мавзули;
- комплексли.

Молиявий ва хўжалик операцияларининг қамралиб олиниши даражасига кўра тафтишлар қуйидаги уч гуруҳга бўлинади:

- ёппасига тафтиш;
- танланма тафтиш;
- комбинациялаштирилган тафтиш.

8-топширик

ТЕСТ

1. Молиявий ресурсларга бўлган талаб эҳтиёж ва ҳалқ хўжалиги пул даромадлари ва жамғармаларининг миқдорлари ўртасидаги балансланганликка кўмаклашиш – ушбу келтирилган жумла қуйидаги келтирилган жавобларнинг қайси бирининг таркибига киради?

- А) Молиявий назоратнинг турлари
- Б) Молиявий назоратнинг асосий функциялари
- С) Молиявий назорат предмети
- Д) Молиявий назоратнинг вазифалари

2. корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, шунингдек, давлат ва молия-банк тузилмаларининг молиявий интизомининг бажарилиши учун маъсулият узвий боғлиқдир.

- А) Хўжалик назорати;
- Б) Бюджет назорати;
- С) Молиявий назорат
- Д) Мустақил аудит назорати

3. Юридик ва жисмоний шахсларни давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари олдидаги молиявий мажбуриятларини бажаришини назорат қилиш- ушбу келтирилган жумла қуйидаги келтирилган жавобларнинг қайси бирининг таркибига киради?

- А) Молиявий назоратнинг турлари
- Б) Молиявий назоратнинг асосий функциялари
- С) Молиявий назорат предмети
- Д) Молиявий назоратнинг вазифалари

4. Идоравий молиявий назорат вазирликларнинг назорат-тафтиш бошқармалари ва бошқа таркибий тузилмалари томонидан амалга оширилиб, шу идорага бўйсунувчи корхона, ташкилот ва муассасаларнинг фаолиятини қамраб олади – ушбу келтирилган жумла қуйидаги келтирилган жавобларнинг қайси бирининг таркибига киради?

- А) Молиявий назоратнинг турлари
- Б) Молиявий назоратнинг асосий функциялари
- С) Молиявий назорат предмети
- Д) Молиявий назоратнинг вазифалари

5. Молиявий назоратнинг шакллари қуйидаги мезонларнинг қайси бири бўйича классификация қилиш қабул қилинган?

- А) назоратнинг ўтказиш жойи;
- Б) назоратнинг турлари;
- С) назоратнинг мезонлари;
- Д) назоратнинг субъектлари;

6. Амалга оширилиш регламенти бўйича молиявий назоратнинг шакллари курсатинг?

- А) мажбурий (ташқи); ташаббускорли (ички);
- Б) ўтказилиш вақти; назоратнинг субъектлари;
- С) назоратнинг объектлари; мажбурий (ташқи);
- Д) ташаббускорли (ички); ўтказилиш вақти;

7. Ўтказилиш вақти бўйича молиявий назоратнинг шакллари курсатинг?

- А) Президент молиявий назорати; навбатдаги (келгуси, сўнгги);
- Б) мажбурий (ташқи); ташаббускорли (ички);
- С) Президент молиявий назорати; навбатдаги (келгуси, сўнгги);
- Д) дастлабки; жорий (оператив); навбатдаги (келгуси, сўнгги);

8. Назоратнинг субъеклари бўйича молиявий назоратнинг шакллари бирини курсатинг?

- А) Президент молиявий назорати; аудиторлик молиявий назорати;
- Б) мажбурий (ташқи); ташаббускорли (ички);
- С) Президент молиявий назорати; навбатдаги (келгуси, сўнгги);
- Д) дастлабки; жорий (оператив); навбатдаги (келгуси, сўнгги);

9. Субъект хўжалик фаолиятини қамраб олишнинг тўлиқлигига қараб тафтишнинг турлари курсатинг?

- А) текширув; тадқиқ этиш; комплексли;
- Б) молиявий ҳолат таҳлили; мавзули; текширув;
- С) тўлиқ; қисман; мавзули; комплексли;
- Д) текширув; тадқиқ этиш; назор (назорат); молиявий ҳолат таҳлили;

10. Молиявий ва хўжалик операцияларининг қамралиб олиниши даражасига кўра тафтишлар нечта гуруҳга бўлинади?

- А) 3
- Б) 2
- С) 4
- Д) 5

Мавзу бўйича масалалар

1-масала

Масала. Корхона ишчи ходими 2019 йил январ ойи учун 2 600 000 сўм иш ҳаққи белгиланди. Бу ходимга шу ойда 300 000 сўм моддий ёрдам берилди. 25 ёшли фарзандига иш ҳаққидан 200 000 сўм контракт тўлайди. Ушбу ходим уруш қатнашчиси мақомига эга. Бу ходимнинг даромад солиғи ва пенсия фонди сўммасини ҳисобланг ва молиявий назорат ўтказиб, ҳисоботлар тўғри эканлигини текширинг.

2-масала

Масала. Корхона ишчи ходими 2018 йил май ойидан бошлаб ўз иш фаолиятини бошлади. Ишчи ходим май ойигача ҳеч қаерда ишламаган. Ишчи ходимга май ойида 1 200 000 сўм, июнда 1 300 000 сўм, июл ойида 1 350 000 сўм иш ҳаққи белгиланди. Бу ходимнинг даромад солиғини ҳисобланг ва молиявий назорат ўтказиб, ҳисоботлар тўғри эканлигини текширинг.

3-масала

Масала. Умумий овқатланиш корхонаси ҳисобот даврида 250 млн.сўм маҳсулот реализация қилди (ставкаси). Корхона ўз маҳсулотларининг 30 % ини коллежларда жойлашган шахобчаларида реализация қилди (ставкаси). Корхонанинг ҳисобот давридаги ягона солиқ суммасини аниқланг.

4-масала

Масала. Корхона асосий фаолияти бўйича 150 млн.сўм маҳсулот реализация қилди (ставкаси). Корхона ўз маҳсулотларининг 30 % ини экспорт қилди. Корхонанинг қушимча фаолияти бўлган аҳолиси 120 минг булган пунктларидаги савдо тармоғидан 11 250,0 млн сўмлик тушум туширилди (ставкаси). Тоғли ҳудудларда жойлашган булимидан 1 750,0 млн сум(ставкаси). Шаҳарда жойлашган дори воситалари ва тиббиёт буюмларини улгуржи реализация қилувчи фаолиятидан 2 250,0 минг (ставкаси). Корхонанинг ҳисобот давридаги ягона солиқ суммасини аниқланг.

5-масала

Масала. “Ziyo Nur” korxonasi o‘z xom ashyosini 505 000 so‘mga QQS bilan “Madina Fayz” nomli 2-korxonaga sotdi. “Madina Fayz” korxonasi bu xom ashyoni qayta ishlab 980 000 so‘mga QQS bilan “Turon” nomli korxonaga sotdi. Ko‘rsatib o‘tilgan korxonalarning budjetga to‘laydigan QQS va tavar narxini aniqlab bering.

Ушбу машқ бўйича талаба амалий кўникмага таянган ҳолда мустақил фикрлаши ва хулоса бера олиши лозим:

16-Модул. Тижорат асосида фаолият юритувчи корхоналар молияси

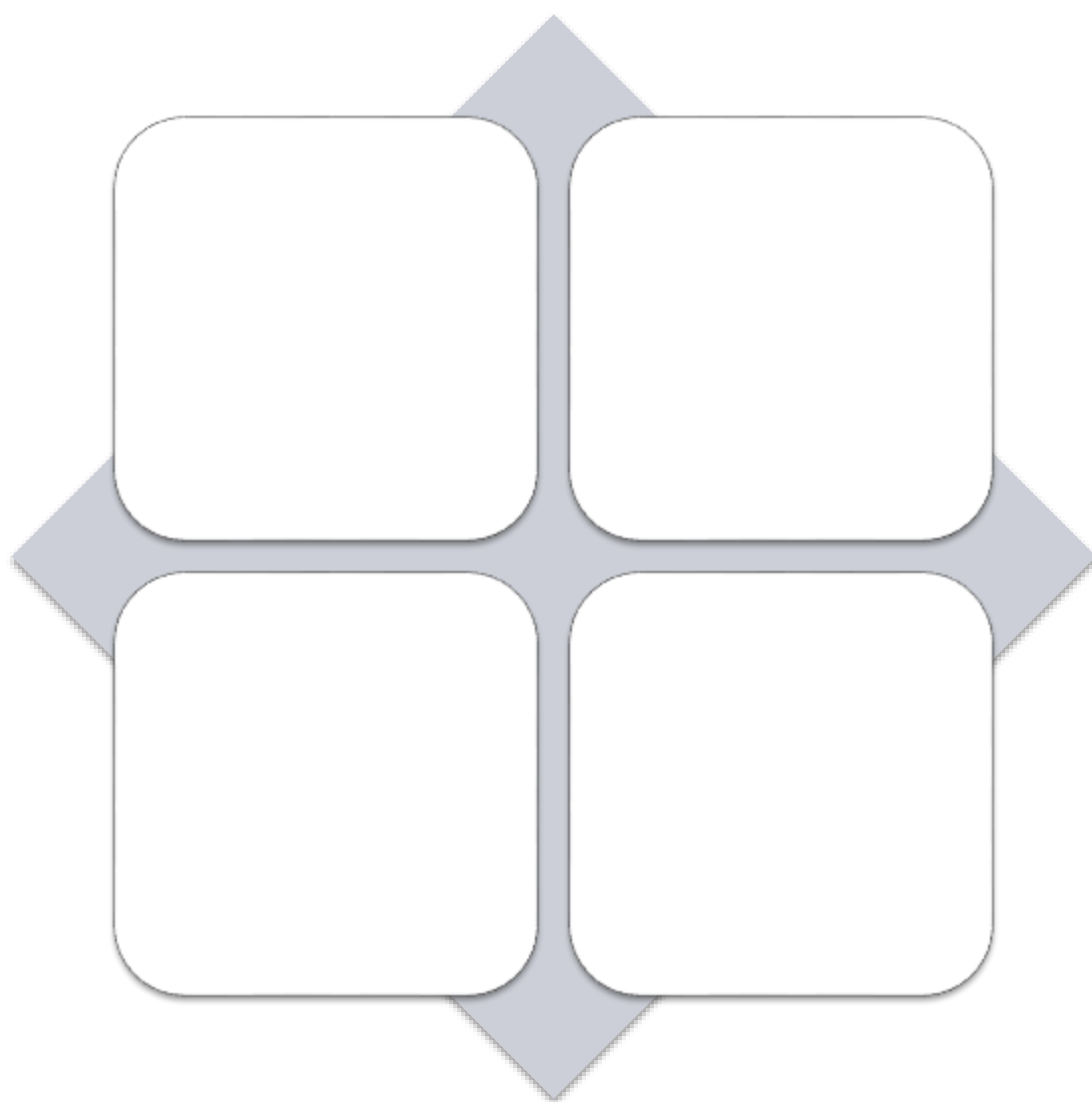
Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

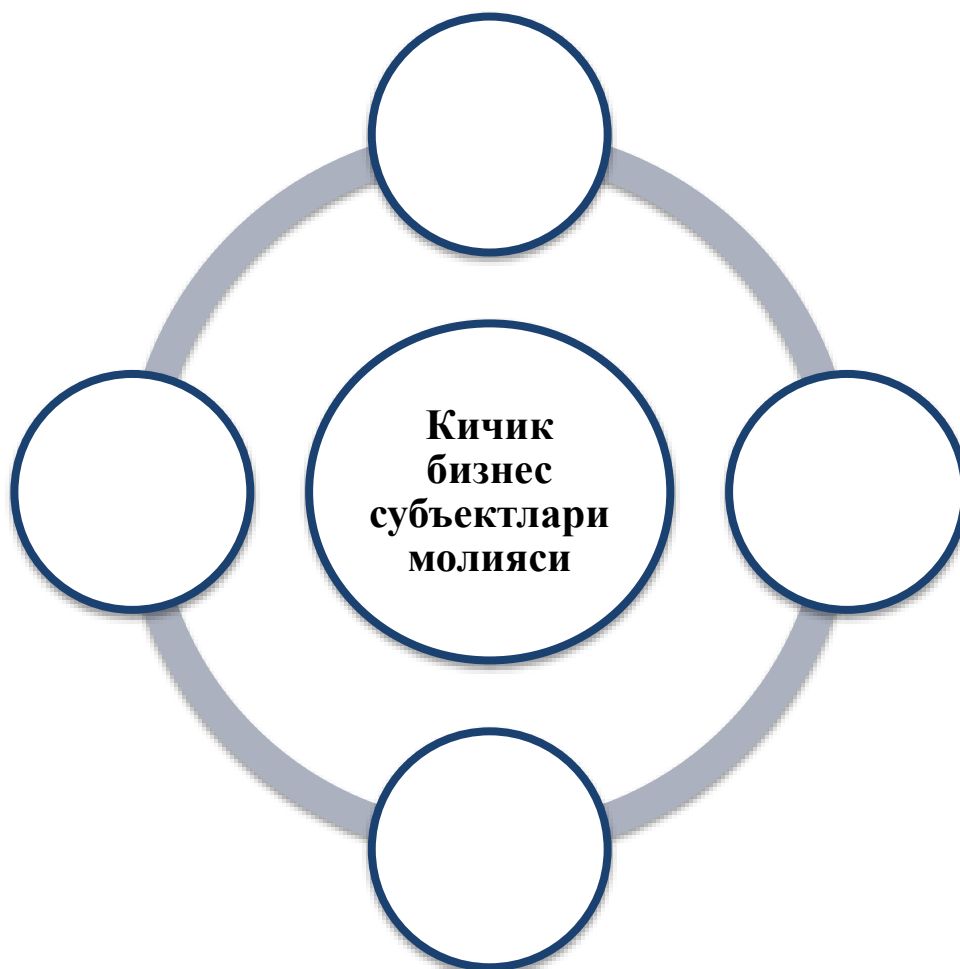
Режа:

1. Мамлакат иқтисодиётини барқарорлигини таъминлашда тижорат асосида фаолият юритувчи корхоналар молиясининг мазмуни ва моҳияти
2. Кичик бизнес субъектлари молиясини ташкил этиш асослари ва хусусиятлари
3. Корхона молиявий ресурсларининг мазмуни ва таркиби.
4. Фойдани тақсимлаш тартиби.
5. Корхонанинг бюджет билан ўзаро муносабатлари.
6. Бозор иқтисодиёти шароитида молиявий режалаштириш.

1-топширик(лар)

Корхона молияси ўз муносабатларини амалга оширишда 4 гуруҳга бўлинади. Уларни қуйидаги чизмада намоён этинг.

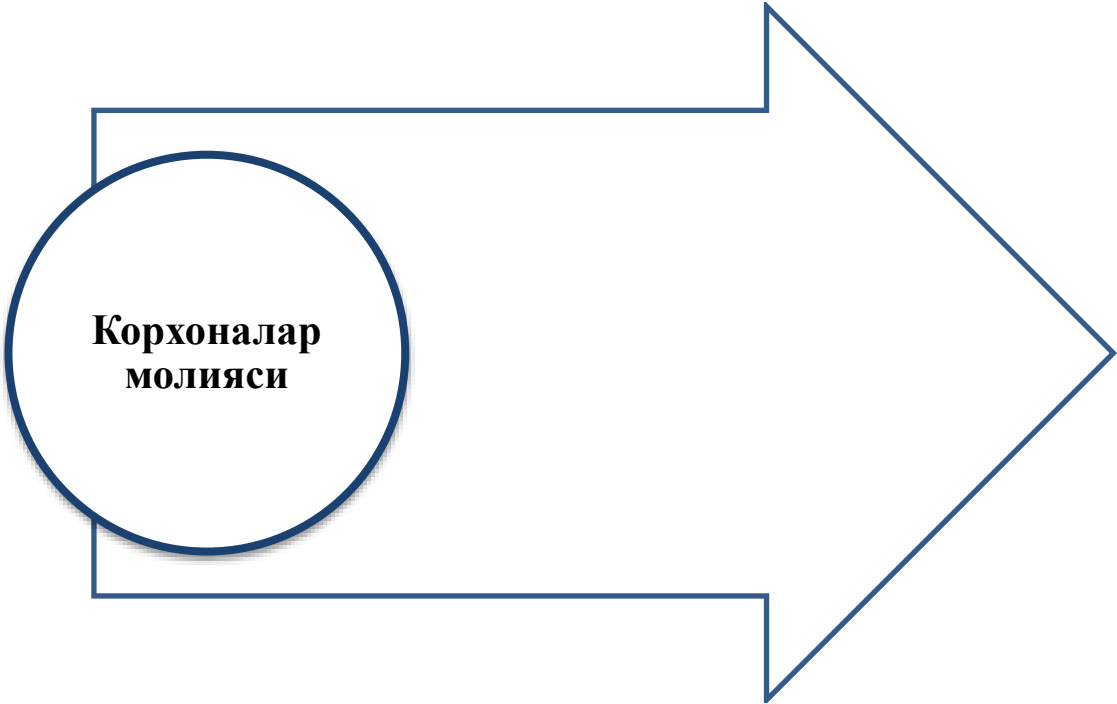
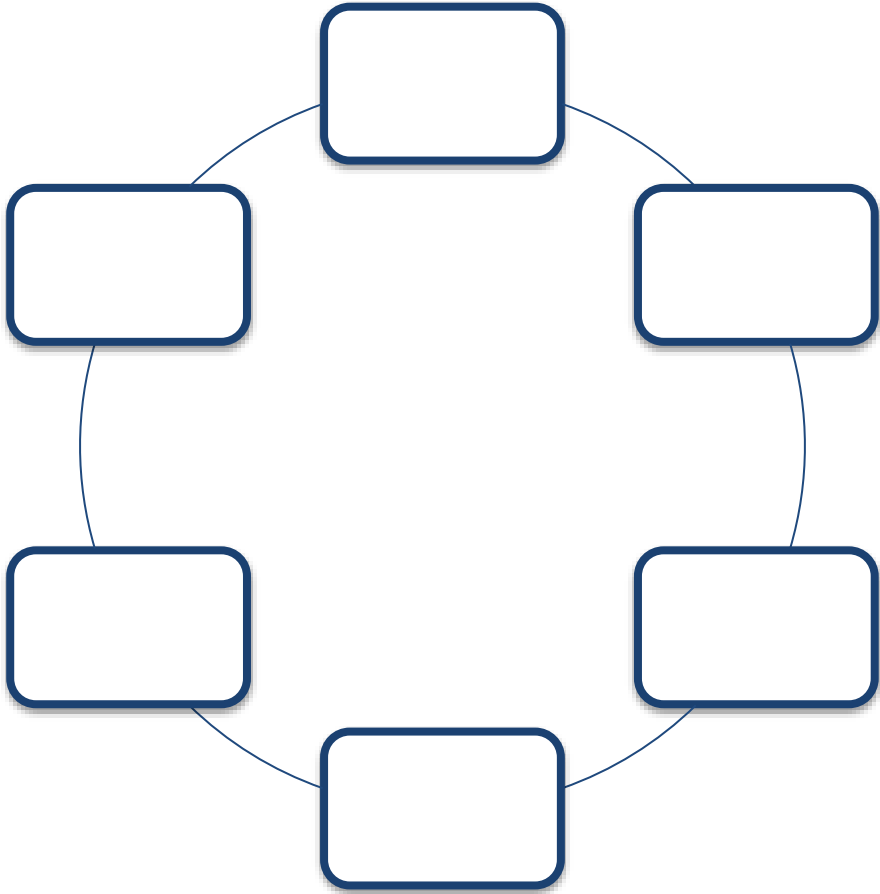

////////////////////////////////////

**Молиявий ресурслар корхоналар томонидан қандай асосий
йўналишлар бўйича ишлатилади**

Молиявий ресурсларидан фойдаланиш қўйидаги йўналишлар бўйича амалга оширилади:

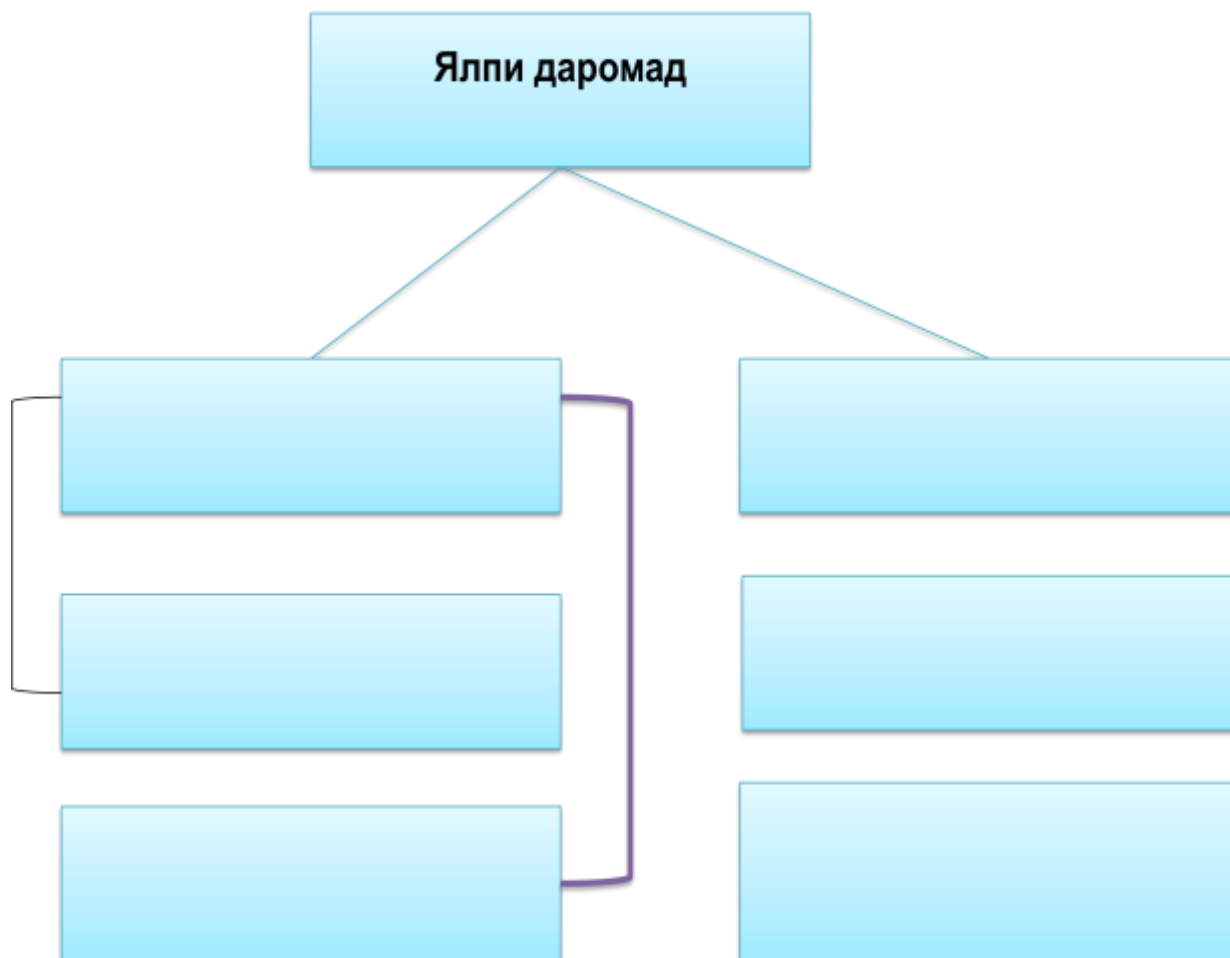

////////////////////////////////////

Солиқ тўловчи томонидан пул маблағларини бюджет тизимига қонунда белгиланган миқдорларда ва ўрнатилган муддатларда тўланадиган мажбурий бадал. Фойда солиғи энг муҳим солиқлардан биридир. Фойда солиғини ҳисоблаб чиқаришда фойда асос қилиб олинади.

2-топширик

Таянч конспект

Фойдани тақсимлаш тартиби

Фойда ишлаб чиқаришни кенгайтириши ва бошқачки хўжалик эҳтиёжларини таъминлашнинг муҳим манбаи, унинг бир қисмида ҳодимларни моддийрағбатлантириши ва уларнинг ижтимоий талабларини қондиришида фойдаланилади: фойдали бюджет, нобюджет вахайрия жамғармаларини шакллантиришидаги роли мунтазам ўсиб боради.

Фойда турли - туман эҳтиёжларни қондираётганишароитларда, уни тақсимланишининг иқтисодийжиҳатдан асосланган тизимини ишлаб чиқиш муҳим вазифабўлиб қолади. Асосий талаб фойдани тақсимлаш тизимида хўжалик юритиш субъектлари, умуман жамият вamuайян ҳодимларнинг манфаатлари бир – бирига узвийбоғланганлигидан иборат. Бу талабни амалгаоширишида фойда тақсимланишининг асосий принципларини олдинданишартлайди. Бу принципларқўйидагилардан иборат.

- Жамият олдидаги молия мажбуриятларини умуманбиринчи навбатда бажариш.
- Фойда ҳисобига кенгайтирилган қайта ишлаб чиқариш эҳтиёжларни максимал даражада таъминлаш.
- Фойдани ходимларни моддий рағбатлантиришида ишлатиш.
- Фойдани ижтимоий - маданий эҳтиёжларга юбориш.

Бу принципларни амалга ошириш бутун мамлакатикўйсодиётини бозор шароитида ҳўсалик юрийтиш асосларига ўтказиш билан боғлиқ. Бозорга ўтиш билан корхона молиявий жиҳатдан мустақилликка эришади: олинган фойдани қаерга қайси миқдорларда ва қайси муддатларда юбориш масаларини унинг ўзи ҳал қилади.

Солиқ тўловчи томонидан пул маблағларини бюджет тизимида қонунда белгиланган миқдорларда ва ўрнатилган муддатларда тўланадиган мажбурий бадал. Фойда солиғи энг муҳим солиқлардан биридир. Фойда солиғини ҳисоблаб чиқаришида фойда асос қилиб олинади.

- Маҳсулотни реализация қилишдан олинадиган фойда.
- Асосий фондлар ва бошқа мулкни реализацияқилишдан олинадиган фойда.
- Реализация билан боғлиқ бўлмаган операциялардан олинадиган даромадлардан иборат.

Солиқ солинадиган фойда олиш учун ялпи фойдақўйидаги тарзда тўғриланади.

• Солиқ солиш мақсадларида маҳсулот таннархига киритиладиган ҳодимлар меҳнатида ҳақ тўлаш кетадиган сарфларнинг ортиб кетган суммаси, шунингдек маҳсулот харидорлар томонидан корхоналарнинг махсус фондларига ўтказиладиган маблағлар миқдорида кўпайтирилади.

• Бошқа корхоналар фаолиятида ҳиссали иштирокидан олинган даромадларнинг рента тўловлари суммаси, шунингдек ушбу корхонага мансуб акция, облигация ва бошқа қимматли қозғаларни бўйича олинган дивидент ва фойзалар суммасига кўпайтирилади.

• Корхона томонидан фаолиятининг махсус турлари: оммавий концерт, томоша тадбирларини ўтказиш, воситачилик ва савдо - воситачилик хизматлари, суғурта фаолияти ва ҳ. к. ларни амалга оширишдан олинган фойда миқдорида кўпайтирилади.

• Эҳтиёт (резерв) ва шунга ўхшаш фондларнинг таъсис ҳужжатларида белгиланган миқдорларга етгунга қадар, уларга ўтказилган чегирма суммаларига камайтирилади, бунда жамғармалар чегирма қилинган сумма солиқсолинадиган фойданинг 50 % дан ошмаслиги керак.

Шундан сўнг солиқлар солинадиган фойда тўловчиларга бериладиган солиқ имтиёзлари суммасига камайтирилади.

Бозор иқтисодиёти шароитида молиявий режалаштириш

Режали иқтисодиётдан фарқли ўлароқ, бозориқтисодиёти шароитида ҳар бир тижорат асосида фаолият кўрсатаётган хўжалик субъекти молиявий режаларни ўз ички имкониятларидан келиб чиққан ҳолда ташкил этади.

Молиявий режалаштиришдан асосий мақсад хўжаликюритишда юқори самарага эришишидир. Айнанкорхона молиявий режалаштириш орқали қўйидаги кўрсаткичларни ижобий ҳал этади.

- Корхонанинг ички резервларини юзага чиқариш.
- Ишлаб чиқиш қувватларида самарали фойдаланиш.
- Материал, меҳнат ва пул ресурсларидан самаралифойдаланиш.
- Ишлаб чиқаришни яхши ташкил этиш ва х.к.

Тижорат асосида фаолияткўрсатаётганкорхоналарнингмолиявий режалаштиришдагихусусиятлитомонишундаки, улардаромадвахаражатлар балансини ташкил қиладилар. Корхонадаромадлар ва харажатлар балансида молияхўжаликфаолиятинибиргақирралариўзаксини топиши лозим. Хўжалик субъектларининг молиявий режасини таркибий қисмибўлгандаромадлар вахаражатлар балансининг классик кўриниши тўрт бўлимдан иборатбўлиб, у бутун молиявий фаолиятини ўзида акс эттиради.

1- бўлим : „Даромадлар ва тушумлар” бу бўлимда божсва давлат бюджетидан ташқари барча манбаларидан шаклланган молиявий маблағлар ўз аксини топади. Жумладан: асосий фаолиятдан олинган фойда; инвестиционжараёндан олинган фойда; қимматбаҳо қозғалардан олинандиган дивидент ва фоиз; омартизация ажратмалари; ортиқча асосий фондларни сотишдан шаклланган ва бошқалар.

2- бўлим: “Харажатлар ва ажратмалар” . мазкур бўлим даги харажатлар бу кенгайтирилган ишлаб чиқаришдафойдананилган молиявий ресурслар, яхши курсаткичларучун амалга оширилган иқтисодий рағбатлантириш, операцион харажатлар, капитал қўйилмалари, қимматбаҳоқозғалар ва ҳар хил хайрихоҳлик фондларига ажратма ва бошқалар.

3 - бўлим: “Банк муассасалари билан бўладиган икки ёқланма муносабатлар ”бу бўлимда корхонанинг ссудаолиши, уни қайтариш ва кредит учун фоиз тўлаши ўзаксини топади. Бу бўлимнинг хусусиятли томони шундаки, у икки кичик бўлимдан иборатдир. Яъни даромад қисмида корхоналарни банклардан олган ссудалари кўрсатилса, харажат қисмида аста – секинлик билан олинган кредитларни қайтариш акс эттирилади.

4 - бўлим: “Корхоналарни бюджет ва нобюджет фондларбилан икки ёқлама муносабатлари” бу бўлим ҳам икки қисмдан иборат, харажат қисмида давлат бюджетига тур хил солиқларни тўлаш ва нобюджет фондларга ҳар хил ажратмаларни амалга ошириш бўлса, даромад қисмида марказлашган фондлардан олинандиганажратмалар кўрсатилади.

Хозирги шароитда корхоналар молиявий режаслаштириши орқали солиқлар тулангандан кейин уз ихтиёрида коладиган фойдани ишлатиши йуналишларини белгилаб олади.

Молиявий режаслаштиришининг объекти - бу давлат ва хўжалик субъектларининг молиявий фаолияти ҳисобланади. Молиявий режасларнинг шакли корхоналар, муассасалар ва бирлашмаларнинг ишлаб чиқариши ҳамда хизмат кўрсатиши фаолиятидан келиб чикиб, алоҳида муассасанинг «Сметаси»дан бошлаб, давлатнинг «йигма молиявий баланси»гача бўлади. Хар бир молиявий режада маълум бир муддатга мўлжалланган даромадлар ва харажатыар хавда молия соҳалари ва кредит тизими билан алоқалари (бадаллар, ажратмалар, бюджетга солиқлар, банк кредити учун тўловлар ва бош.) аниққилиб белгиланади.

Молия тизимининг барча бўгинлари молиявий режаслаштиришни амалга оширади, бироқ молиявий режанинг шакли, таркиби, тузилиши ва ҳажми ҳар бир бўгиннинг ўзига хос хусусиятидан келиб чиқади. Масалан, тижорат асосида фаолият кўрсатаётган хўжалик субъектлари «даромадлар ва харажатлар баланси» шаклидаги молия режасини тузса, нотижорат асосида фаолият кўрсатаётган хўжалик субъектлари «смета харажатлари» тузади, жамоа бирлаш-малари, кооператив, сугуртаташкилотлар молиявий режалар тузса, давлат бошқарув органлари республика ҳамда маҳаллий бюджетларни тузадилар.

Ушбу мавзу бўйича талаба амалий кўникмага таянган ҳолда мустақил фикрлаши ва хулоса бера олиши лозим:

This image shows a full page of blank handwriting practice paper. It features multiple sets of horizontal lines. Each set typically consists of three lines: a top blue line, a middle green line, and a bottom red line, providing a guide for letter height and placement. The lines are evenly spaced across the entire page, which is otherwise completely blank.

Мавзу бўйича масалалар

1. Корхона номинал баҳосини 500 минг сўмдан бўлган 150 таси имтиёзли акцияга эга. Хўжалик фойдаси 150 млн сўмни ташкил этади. Имтиёзли акция бўйича йилига 40% ставкада бўлса, имтиёзли акциянинг ҳар бири учун тўланадиган дивиденд миқдорини аниқланг?

2. Дилер томонидан 2018 йил 3 феврал ойида номинал баҳоси 100 сўмдан бўлган акцияни 1500 минг сўмдан 1500 дона сотиб олинган. Акциядорлик жамияти йил якунида ҳар кварталда 20 % ставкада дивиденд, тўлаш учун қарор қабул қилинган. Битимлар тузиш учун сарфланган харажатларни инобатга олмаган ҳолда ва дилернинг 2018 йил 1 июлга қадар зарар билан ишламаслигини инобатга олиб, бир акцияни сотилиш баҳосини ҳисобланг?

3. Тижорат банки муомала муддати 182 кун бўлган баҳоси 10000 сўмлик депозит сертификатни йиллик 20% ставкада, тўлов муддатига 90 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 92 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тулов муддати тўлганда сотиб олувчи қанча даромад олади.?

4. Тижорат банки муомала муддати 90 кун бўлган баҳоси минг сўмлик депозит сертификатни йиллик 15 % ли ставкада, тўлов муддатига 50 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 40 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тўлов муддати келганда сотиб олувчи қанча даромад олади?

17-Модул. Нотижорат фаолият олиб боровчи муассасалар ва ташкилотлар молияси

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

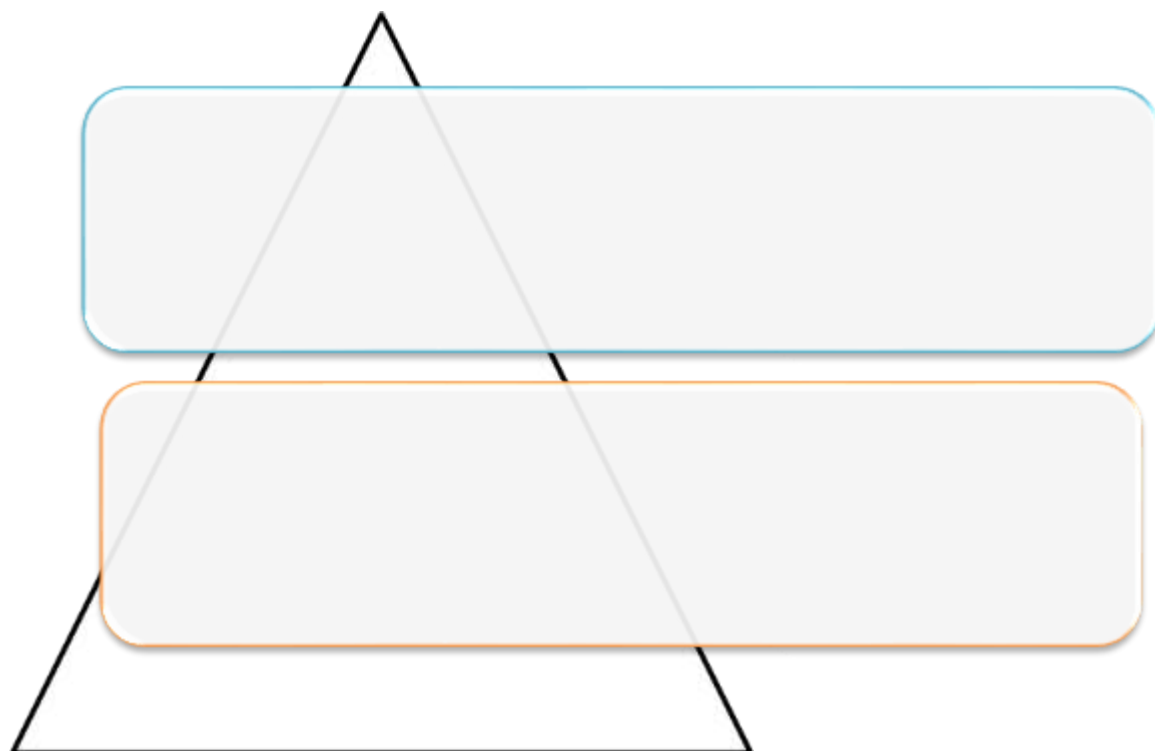
Режа:

1. Нотижорат асосда фаолият олиб боровчи муассасалар ва ташкилотлар молияси хусусиятлари.
2. Нотижорат асосда фаолият олиб боровчи муассасалар ва ташкилотлар молиявий ресурсларини манбалари.
3. Молиявий ресурсларни жалб қилиш ва улардан фойдаланиш йўллари.
4. Нотижорат сектори молия механизмини хўжалик юритишнинг бозор шароитлари асосида қайта қуриш.
5. Бюджет муассасаларида молиявий режалаштириш, уларнинг молиявий режаси.

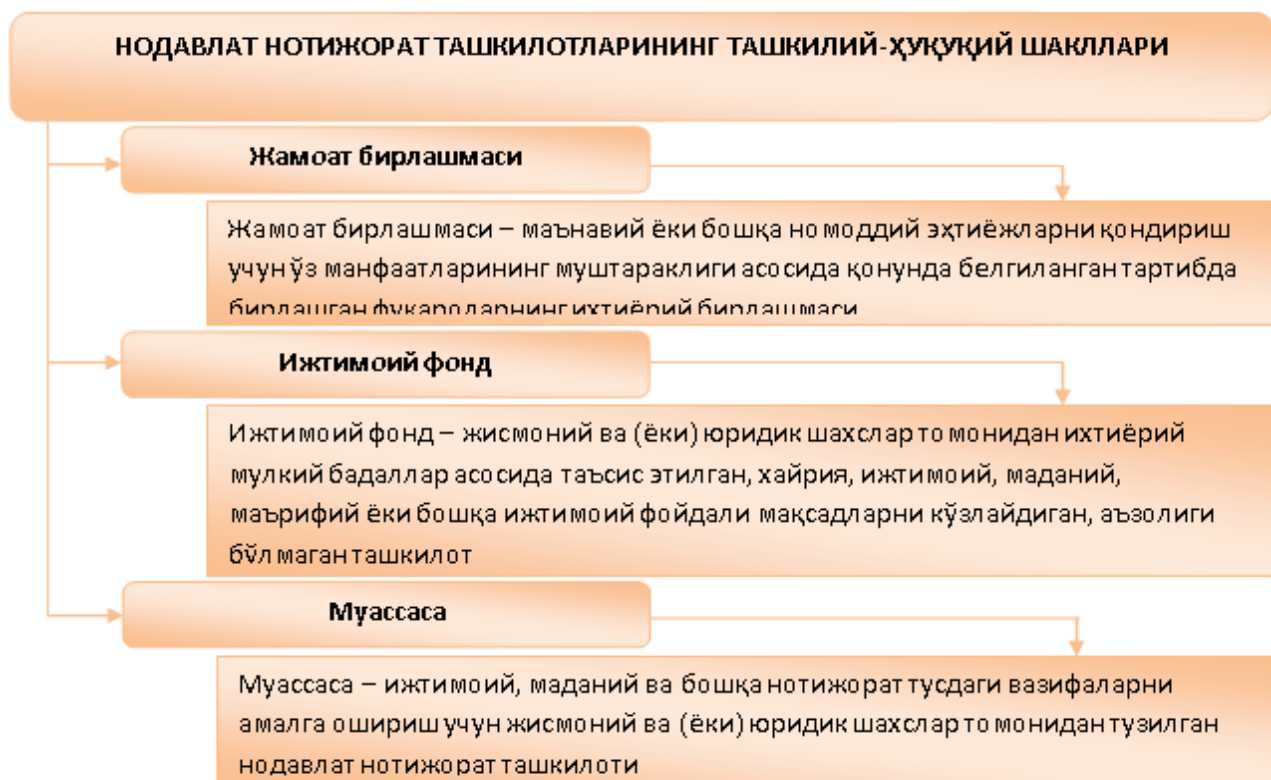
1-топширик(лар)

Нотижорат асосида фаолият кўрсатаётган корхоналар молиявий ресурсларининг шаклланиши икки хусусиятга боғлиқ бўлади:

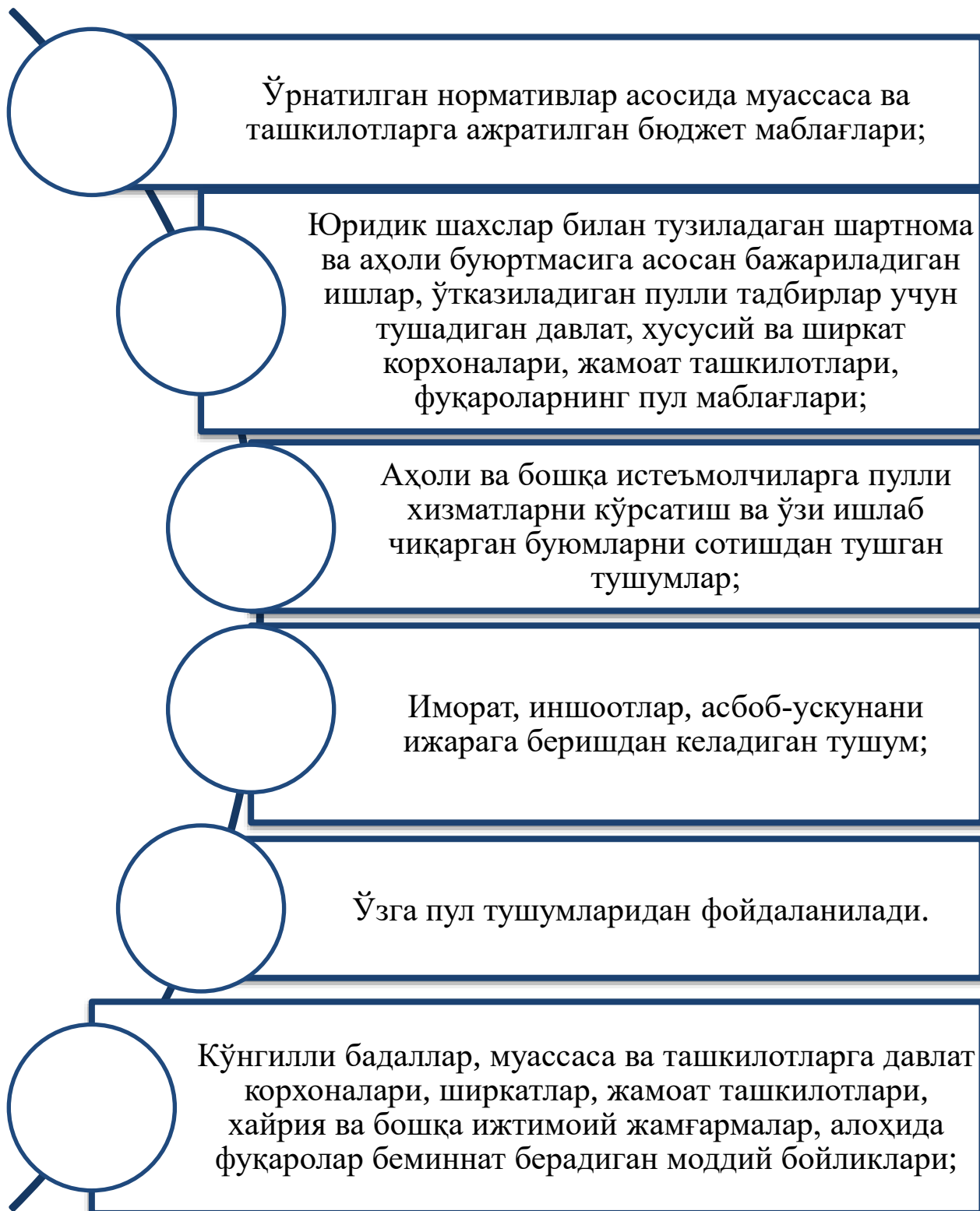

////////////////////////////////////

Eslatma!

**Ҳозирги вақтда ижтимоий - маданий хусусиятдаги турли-туман
хизматларни кўрсатадиган муассаса ва ташкилотларни
молиялаштириш учун қўйидаги манбалар:**

Иқтисодий рағбатлантириш жамғармаларини шакллантиришнинг асосий манбаи бўлиб, муассасанинг ялпи даромади ҳисобланади, қўшимча манбалар сифатида ўзига хос тушумлар:

Моддий сарфлар бўйича;

Эскирган ва тўзиган асбоб-ускуна, материаллар ва бошқа моддий бойликларни реализация қилишдан келадиган тушум;

Бегона ташилотлар билан ҳисоб – китоблар ва кредит учун фоизлар бўйича иқтисод;

Бино, иншоот, асбоб-ускуна ва ҳоказоларни ижарага берганлиги учун олинган маблағлар;

Моддий рағбатлантириш жамғармасига қўшимча равишда иш ҳақи жамғармасининг фойдаланилмаган маблағлари, шунингдек, бу мақсадда бошқа корхона ва ташилотлар томонидан ўз меҳнат ҳақи жамғармалари ҳисобидан бериладиган маблағлар ҳам ўтказилади.

Бугунги кунда Ўзбекистонда микрокредитлаш қўйидаги молиявий институтлар томонидан амалга оширилмоқда:

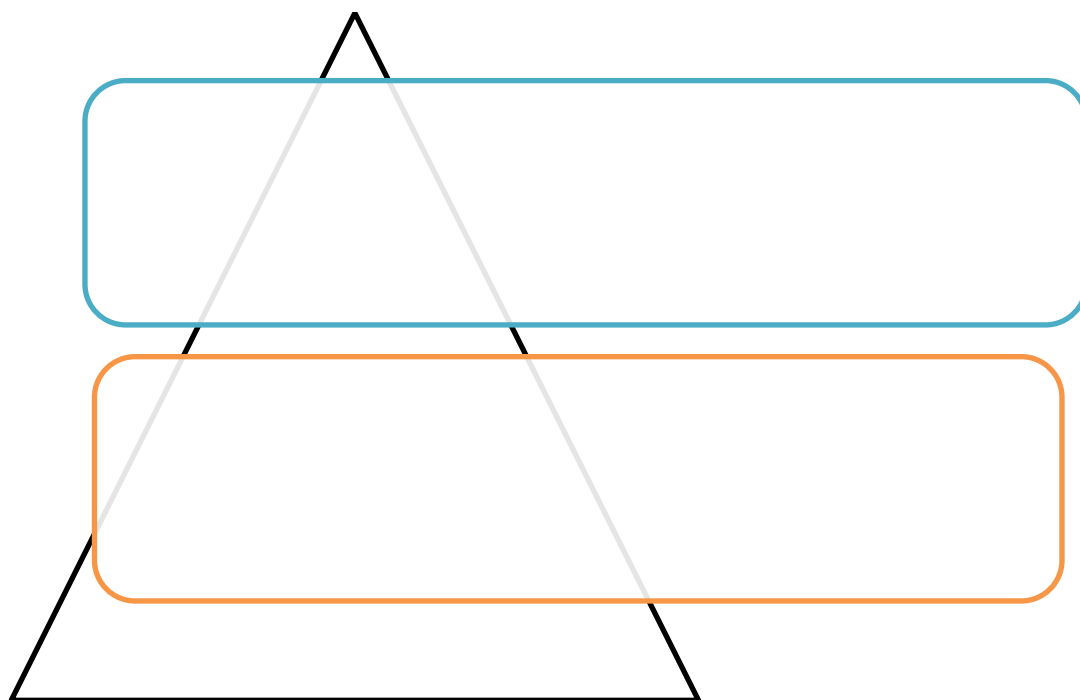
• Тижорат банклари (тижорат банкларининг ўз маблағлари, бюджетдан ташқари жамғармалар),

• Кредит уюшмалари (аъзолик бадаллари асосида ташкил этилган уюшма ўз аъзоларига кредит ажратади);

• Нодавлат–нотижорат микрокредит ташкилотлари (анъанавий молия институтларининг молиявий хизматларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлмаган, аҳолининг кам таъминланган, лекин тадбиркорлик билан шуғулланиш истагида бўлган фаол қисмига ва кичик бизнес субъектларига микроқарзлар тақдим этувчи ташкилот).

2-топширик

Иқтисодиётнинг nobозор секторига мансуб муассаса ва ташкилотларда
молия ресурсларини сафарбар этиш ва фойдаланиш турлича хўжалик
юритиш услубларига қараб амалга оширади:

////////////////////////////////////

Йиғма даромадларда қўйидагилар кўрсатилади:

18-Модул. Корхоналарни молиялаштириш ва кредитлаш

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Корхоналарни молиялаштириш шакллари ва усуллари, уларнинг хусусиятлари.
2. Корхоналарни молиялаштириш ва кредитлаш жараёнида ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш усуллари хусусиятлари.
3. Молиявий ўсиш омиллари.
4. Молиявий рискларнинг моҳияти ва туркумланиши.
5. Факторинг, лизинг ва траст операциялари.
6. Корхоналарни кредитлаш тамойиллари.
7. Кредит шартномасининг мазмуни.

1-топшириқ

Тест

1. Ҳар қандай фаолият турини амалга оширилиши учун қандай манба зарур бўлади?

- А) пул маблағлари
- Б) солиқ имтиёзлари
- С) божхона божи
- Д) тайёр маҳсулот

2. Корхоналар фаолиятини молиялаштириш – бу?

- А) корхонанинг фаолиятини амалда бўлган даври давомида уни молиявий ресурслар билан таъминлашдир
- Б) корхонанинг маблағини ўтган даври давомида уни молиявий воситалари мажмуи
- С) инвестиция фаолиятини келажакда ресурслар билан бойитиб бориш
- Д) корхонанинг фаолиятини амалда бўлган даври давомида уни молиявий ресурслар билан таъминлашдир

3. Корхоналар фаолиятини молиялаштиришнинг бошқа унчалик муҳим бўлмаган вазифаси нима?

- А) молиялаштириш манбаларини оптималлаштириш
- Б) фаолиятдаги фондлар учун амортизация ажратмаси
- С) корхона ўз - ўзини тикланиши
- Д) молиявий ресурсларни ташкил этиш

4. Корхона молиясини ташкил этишда қандай тамойиллари мавжуд?

- А) молиявий ва ҳўжалик фаолияти соҳасида мустақиллик
- Б) ўзини маҳсулотини таннархини ошириш;
- С) маҳсулот натижасидан қоникмаслик
- Д) молиявий воситачиларни ташкил этиш

5. Молиявий ресурслар – бу ?

- А) корхона ихтиёридаги пул маблағлари бўлиб, улар жорий харажатлар ва

ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун хизмат қилади, молиявий мажбуриятларни бажариш ва ишчиларнинг иқтисодий аҳволи барқарорлигини таъминлаш учун ишлатилади...

Б) молиявий ресурсларни турли фаолият асосан ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун узоқ муддатли капитал киритиш шаклида бевосита корхонани қўшимча фойда олиш ёки корхона, компания ишига таъсир кўрсатиш ниятида қимматбаҳо қоғозларни сотиб олишда ишлатилади

С) бу тавккалчилик капитал киритишни белгилаш учун ишлатилади, у ўзини янги акциялар чиқарувчи инвестиция шаклида кўрсатади

Д) бу ишлаб чиқаришни қандай ташкил этиш борасида қарор қабул қилишда асосий тушунча бўлиб ҳисобланади

6.Инвестиция – бу ?

А) молиявий ресурсларни турли фаолият асосан ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун узоқ муддатли капитал киритиш шаклида бевосита корхонани қўшимча фойда олиш ёки корхона, компания ишига таъсир кўрсатиш ниятида қимматбаҳо қоғозларни сотиб олишда ишлатилади....

Б) тавккалчилик капитал киритишни белгилаш учун ишлатилади, у ўзини янги акциялар чиқарувчи инвестиция шаклида кўрсатади

С) ишлаб чиқаришни қандай ташкил этиш борасида қарор қабул қилишда асосий тушунча бўлиб ҳисобланади

Д) Бошқарув ҳисоботи фақат қизиқишни қондириш учунгина компания фаолиятининг айрим жиҳатлари тўғрисида маълумот берибгина қолмасдан, яъни муайян бошқарув қарорларини қабул қилиш учун фойдали бўлиши керак

7.Венчурли капитал – бу ?

А) тавккалчилик капитал киритишни белгилаш учун ишлатилади, у ўзини янги акциялар чиқарувчи инвестиция шаклида кўрсатади...

Б) ишлаб чиқаришни қандай ташкил этиш борасида қарор қабул қилишда асосий тушунча бўлиб ҳисобланади

С) махсулот натижасидан қониқмаслик

Д) молиявий воситачиларни ташкил этишда маблағ жалб этиш

8.Самарадорлик – бу ?

А) ишлаб чиқаришни қандай ташкил этиш борасида қарор қабул қилишда асосий тушунча бўлиб ҳисобланади.

Б) ўзини махсулотини таннархини ошириш;

С) тавккалчилик капитал киритишни белгилаш учун ишлатилади, у ўзини янги акциялар чиқарувчи инвестиция шаклида кўрсатади

Д) молиявий ва ҳўжалик фаолияти соҳасида мустақиллик

9.Релавентлик – бу ?

А) Бошқарув ҳисоботи фақат қизиқишни қондириш учунгина компания фаолиятининг айрим жиҳатлари тўғрисида маълумот берибгина қолмасдан, яъни муайян бошқарув қарорларини қабул қилиш учун фойдали бўлиши керак....

Б) Бошқарув фаолияти самарали қарор қабул қилишга имкон берувчи муддатда тақдим этилиши керак

- С) Бошқарув ҳисоботи муайян манзилдаги шахсларга уларнинг бошқарув даражасидаги ўрнига мувофиқ ҳолда тақдим этилиши керак
- Д) Ҳисоботдаги ахборот тегишли бўғинда Бошқарув қарорини қабул қилиш учун етарли бўлиши

10.Тезкорлик – бу ?

- А) Бошқарув фаолияти самарали қарор қабул қилишга имкон берувчи муддатда тақдим этилиши керак, акс ҳолда у Бошқарув учун деярли яроқсиз бўлиши мумкин.....
- Б) Бошқарув ҳисоботи фақат қизиқишни қондириш учунгина компания фаолиятининг айрим жиҳатлари тўғрисида маълумот бериб борилади
- С) Бошқарув ҳисоботи муайян манзилдаги шахсларга уларнинг бошқарув даражасидаги ўрнига мувофиқ ҳолда тақдим этилиши керак
- Д) Ҳисоботдаги ахборот тегишли бўғинда Бошқарув қарорини қабул қилиш учун етарли бўлиши

11.Манзилга йўналганлик – бу ?

- А) Бошқарув ҳисоботи муайян манзилдаги шахсларга уларнинг бошқарув даражасидаги ўрнига мувофиқ ҳолда тақдим этилиши керак...
- Б) муайян бошқарув қарорларини қабул қилиш учун фойдали бўлиши
- С) Бошқарув ҳисоботи унинг фойдаланувчиларига тушунарли бўлиши керак
- Д) Ҳисоботдаги ахборот тегишли бўғинда Бошқарув қарорини қабул қилиш учун етарли бўлиши

12.Етарлилик - бу ?

- А) Ҳисоботдаги ахборот тегишли бўғинда Бошқарув қарорини қабул қилиш учун етарли бўлиши...
- Б) тавккалчилик капитал киритишни белгилаш учун ишлатилади, у ўзини янги акциялар чиқарувчи инвестиция шаклида кўрсатади
- С) молиявий ва хўжалик фаолияти соҳасида мустақиллик
- Д) таййор махсулот етказиб бериш

13.Таҳлилийлик - ?

- А) Бошқарув ҳисоботи жорий таҳлил маълумотларини мужассам этиб, кейинги таҳлилни энг кам вақт сарфлаб ўтказиш имкониятини назарда тутиш керак...
- Б) Бошқарув фаолияти самарали қарор қабул қилишга имкон берувчи муддатда тақдим этилиши
- С) божхона божининг таҳлили
- Д) молиявий воситачиларни ташкил этишда маблағ жалб этиш

14.Тушунарлилик- ?

- А) Бошқарув ҳисоботи унинг фойдаланувчиларига тушунарли бўлиши керак...
- Б) ишлаб чиқаришни қандай ташкил этиш борасида қарор қабул қилишда асосий тушунча бўлиб ҳисобланади
- С) махсулот натижасидан қониқмаслик
- Д) молиявий воситачиларни ташкил этишда маблағ жалб этиш

15.Ишончлилик – бу ?

- А) Бошқарув ҳисоботининг ишончлилиги унда хато ва ноаниқликлар йўқлигини англатади...

Б) лойихавий кампаниянинг банк олдидаги тўлов мажбуриятини кисман ёки умуман бажарилмаслигидир

С) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир.

Д) маълумотнинг хато ва ноаниқликлар борлигини алоҳида таққослаш

16.Таккосланувчалик - ?

А) Бошқарув ҳисоботининг таққосланувчанлиги фойдаланувчиларга бир неча тўплам ҳисоботларда тақдим этилган ахборотдаги ўхшашлик ва фарқларни аниқлаш имконини беради...

Б) тўловга лаёқатсиз деб эълон қилинган корхоналарнинг мажбуриятлари

С) босқичма-босқич ёки бўнак асосида ҳақ тўланадиган ишларга қилинган хужжатлар

Д)таййор махсулотни кўздан кечириш

17.Кредит rischi –?

А) бу лойихавий кампаниянинг банк олдидаги тўлов мажбуриятини кисман ёки умуман бажарилмаслигидир...

Б) Ҳукумат миллий валютада сотишни талаб этса, хавотир тугилиши

С) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир.

Д) бу риск кредит ресурсларини сўзиб юрувчи курсда флйдаланишида келиб чиқади

18.Валюта rischi – ?

А) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир...

Б) бу лойихавий кампаниянинг банк олдидаги тўлов мажбуриятини кисман ёки умуман бажарилмаслигидир

С) бу риск кредит ресурсларини сўзиб юрувчи курсда флйдаланишида келиб чиқади

Д) ташаббускор банк саноатдаги турли кийинчиликларни ҳисобга олиш ва узи мажбур булиб қолиш мумкин

19.Фоииз ставкасини узгартириш rischi – ?

А) бу риск кредит ресурсларини сўзиб юрувчи курсда фойдаланишида келиб чиқади...

Б) Ҳукумат миллий валютада сотишни талаб этса, хавотир тугилиши

С) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир.

Д) ташаббускор банк саноатдаги турли кийинчиликларни ҳисобга олиш ва узи мажбур булиб қолиш мумкин.

20.Кайта молиялаш rischi – ?

А) ташаббускор банк саноатдаги турли кийинчиликларни ҳисобга олиш ва узи мажбур булиб қолиш мумкин...

Б) бу шундай рискки, бунда ифляциянинг ўсишида нарх даражасининг пасайиши содир бўлади, тадбиркорлик иқтисодий шароитлари ёмонлашиб, даромадлар пасаяди

- С) бу шундай рискки, бунда инфляциянинг ортишида олинаётган пул даромадлари реал харид қобилияти нуқтаи назаридан тезроқ қадрсизланади
Д) бу хўжалик юритувчи субъектларнинг мол етказиб берувчилари рискдир

21.Инфляцион риск - ?

- А) бунда инфляциянинг ортишида олинаётган пул даромадлари реал харид қобилияти нуқтаи назаридан тезроқ қадрсизланиши...
Б) Ҳукумат миллий валютада сотишни талаб этса, хавотир тугилиши
С) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир
Д) ташаббускор банк саноатдаги турли кийинчиликларни ҳисобга олиш ва узи мажбур бўлиб қолиш мумкин

22.Дефляцион риск ?–

- А) бунда инфляциянинг ўсишида нарх даражасининг пасайиши содир бўлади, тадбиркорлик иқтисодий шароитлари ёмонлашиб, даромадлар пасаяди...
Б) бунда инфляциянинг ортишида олинаётган пул даромадлари реал харид қобилияти
С) бюджет ташкилотларига қўйилган талабномалар
Д) бу лойихавий махсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир

23.Лизинг шартномасида қўйидагилардан қайси бири кўрсатилади:

- А) лизинг объекти, ижара муддати, етказиб бериш муддати...
Б) ижара олувчининг мулкка эгалик қилиш ҳуқуқи
С) шартномани бекор қилиш шартлари юқлиги
Д) сотиб олиш ва сотиб юбориш

24.Молиявий лизинг- ?

- А) лизинг берувчи лизинг олувчи томонидан белгиланган мулкни сотувчидан сотиб олиш ва лизинг олувчига белгиланган тўлов ва лизинг предмети тўлиқ амортизация муддатига тенг бўлган муддатга маълум бир шартлар асосида вақтинчалик фойдаланишга беришдир...
Б) лизинг берувчи мулкни сотиб олиб, уни лизинг предмети сифатида белгиланган тўлов ҳисобига айтилади
С) бунинг бир тамонида чет эл ҳамкори туради
Д) ишонувчининг манфаатларини ҳимоя қилиш учун вакиллик қилиш

25.Оператив лизинг- ?

- А) лизинг берувчи мулкни сотиб олиб, уни лизинг предмети сифатида белгиланган тўлов ҳисобига, шартномада белгиланган маълум бир муддатда тегишли шартлар асосида вақтинчалик эгалик қилиш ва фойдаланишни лизингга олувчига беради....
Б) лизинг берувчи лизинг олувчи томонидан белгиланган мулкни сотувчидан сотиб олиш ва лизинг олувчига белгиланган тўлов
С) лизинг предмети тўлиқ амортизация муддатига тенг бўлган муддатга маълум бир шартлар асосида вақтинчалик фойдаланишга беришдир
Д) миқдорнинг шахсий ҳисоб варагини, молия-хўжалик фаолиятини юритиш

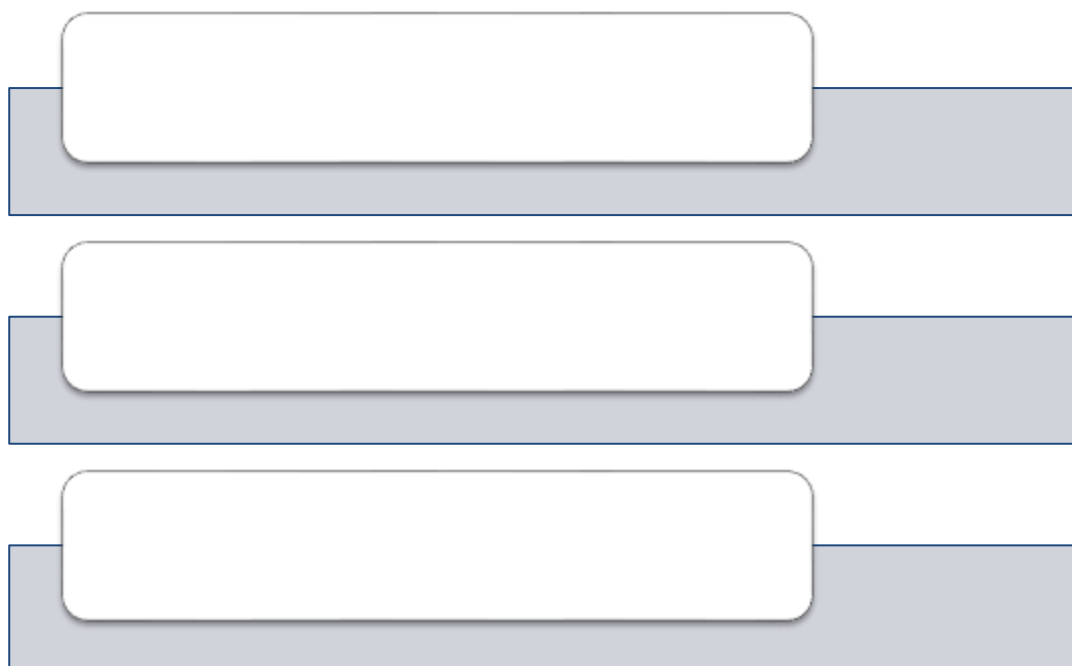
26.Траст операциялар - ?

- А) асосан мулкни бошқариш билан боғлиқ бўлган операциялар тушунилади...
- Б) лизинг берувчи лизинг олувчи томонидан белгиланган мулкни сотувчидан сотиб олиш ва лизинг олувчига белгиланган тўлов ва лизинг предмети тўлиқ амортизация муддатига тенг бўлган муддатга маълум бир шартлар асосида вақтинчалик фойдаланишга беришдир
- С) лизинг берувчи мулкни сотиб олиб, уни лизинг предмети сифатида белгиланган тўлов ҳисобига, шартномада белгиланган маълум бир муддатда тегишли шартлар асосида вақтинчалик эгалик қилиш ва фойдаланишни лизингга олувчига беради.
- Д) ташкилот ишларини вақтинча бошқариш каби банк амалиётларини киритишимиздир

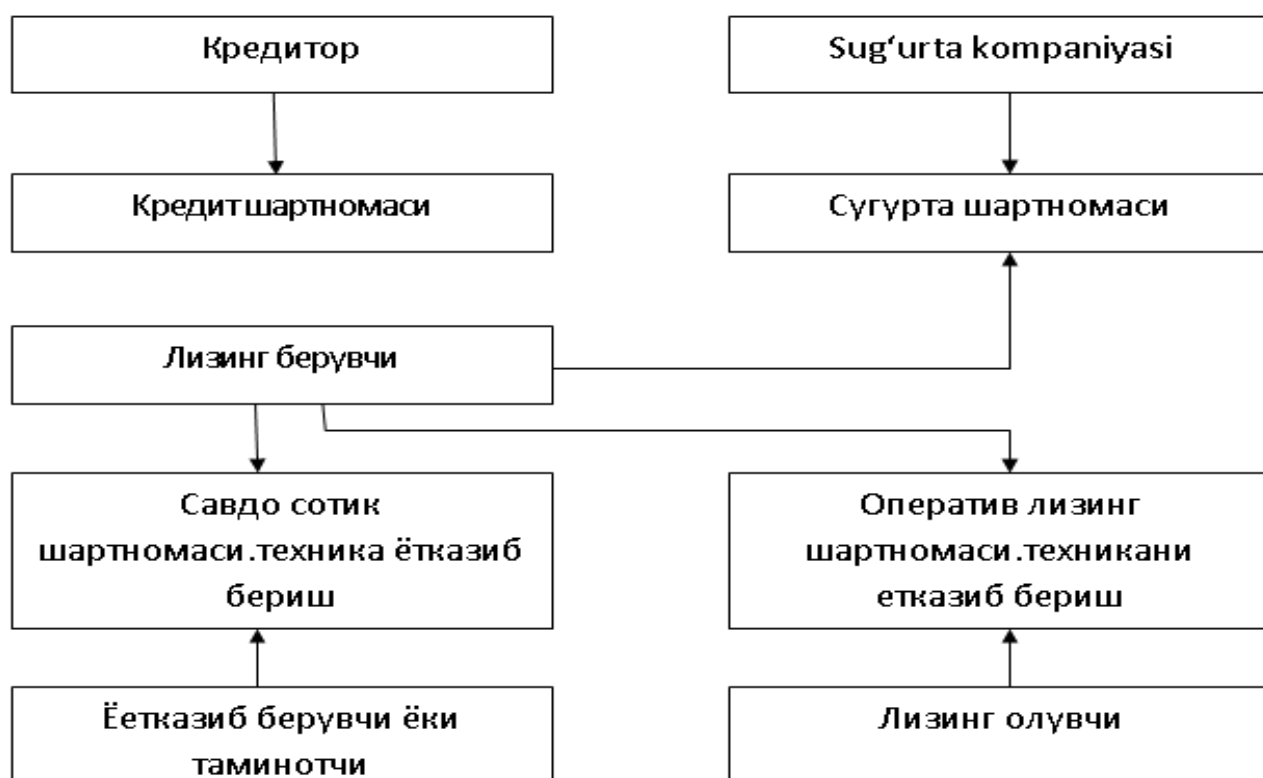
2-топшириқ(лар)

Корхона молиясини ташкил этиш асосида қўйидаги тамойиллар ётади:

Купчилик мутахасислар траст хизматларини унинг субъектига караб уч турга ажратишади:

Лизинг муносабатларининг асосий афзалликлари қуйидаги жадвалда келтирилган

Хозирги пайтда кредит беришнинг қўйидаги турлари таклиф этилади:

Келажакда қарздор ёки сотувчи яратадиган товар маҳсулот ҳаққини талаб қилиш ҳуқуқини олиш таъминоти асосида кредит бериш.

қарз оловчи мулкдорларнинг мулкдаги улушларига эгалик ҳуқуқини олиш таъминоти асосида кредит бериш.

мажбурият бажарилиши учун ҳар иккала таъминот тури ҳам келажакда етарли бўлмаган тақдирда, қарздор мажбуриятини лозим даражада бажарилишини таъминлаш мақсадида мулкдорларнинг мажбурият бажарилишига мулкӣ жавобгарлиги асосидаги кафиллигини олиш.

Мавзу бўйича масалалар

1. Акциядорлик жамияти ҳар йили муомалага чиқарган ҳар бир акцияси учун 70 сўм миқдорида дивиденд тўлайди. Инафляция хатарини ҳисобга олган ҳолда даромаднинг энг кам меъёри йиллик 20% деб баҳоланади. Ушбу акциянинг жорий бозор нархи 300 сўмни ташкил этади. Ушбу ҳолатдан келиб чиқиб, акциядор ўз қўлидаги акцияларни сотиши мақбулми ёки яна қўшимча акциялар сотиб олиши керакми?

2. Тижорат банки муомала муддати 182 кун бўлган баҳоси 10000 сўмлик депозит сертификатни йиллик 20% ставкада, тўлов муддати 90 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 92 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб оловчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тулов муддати тўлганда сотиб оловчи канча даромад олади.?

3. 6 ойлик хазина мажбуриятлари бўйича облигациялар ким очди савдосида 90,36 баҳога сотиб олинган бўлса, унинг муомалада бўлиш муддати 183 кунга тенг бўлса, сўндирилиш давридаги облигациянинг даромадлилиги неча фоизни ташкил этади? Давлат қисқа муддатли облигацияларининг номинал 1000 сўмдан.

19-Модул. Корхоналарда молиявий режалаштириш ва бюджетлаштириш

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Корхоналарда молиявий режалаштириш ва бюджетлаштиришнинг моҳияти.
2. Корхона ички захираларини аниқлаб топиш.
3. Ишлаб чиқариш қувватидан самарали фойдаланиш.
4. Модий, меҳнат ва пул ресурсларидан оқилона фойдаланиш.
5. Корхонанинг пул оқимларини бошқариш зарурияти ва усуллари.
6. Корхона пул маблағлари оқимини бюджетлаштириш усуллар ва услубияти
7. Оператив молиявий режалаштиришни ташкил этиш

1-топширик

Тест

1. Узок муддатли режалаштиришда белгиланадиган асосий соҳалар сифатида қуйидагиларни қайси бирини келтириш мумкин?

- А) ташкилий таркиби; капитал қуйилмалар;...
- Б) солиқ имтиёзлари
- С) божхона божи
- Д) таййор маҳсулот

2. Молиявий режа булимларини қўосатинг?

- А) Хисоб сиёсати; Инвестицион сиёсат...
- Б) солиқ имтиёзлари; банк имтиёзлари
- С) божхона имтиёзлари; солиқ имтиёзлари
- Д) таййор маҳсулот; нақт пул хисоби

3. Бюджетларнинг асосий белгилари бўйича гурухланишида, субъект фаолиятининг соҳалари бўйича қайсиларга бўлинади?

- А) Операцион фаолият бўйича бюджетлар
- Б) Капитал бюджет (капитал харажатларнинг бюджети)
- С) Функционал бюджет:
- Д) Доимий бюджет

4. Бюджетларнинг асосий белгилари бўйича гурухланишида, харажатнинг турлари бўйича қайсиларга бўлинади?

- А) Жорий бюджет
- Б) Молиявий фаолият бўйича бюджетлар
- С) Инвестиция фаолияти бўйича бюджетлар
- Д) Тесқари бюджет харажатлари айланмаси

5. Бюджетларнинг асосий белгилари бўйича гурухланишида, корхоналарнинг кенглик руйхатлари бўйича қайсиларга бўлинади?

- А) Комплекс бюджет; Функционал бюджет
- Б) Мослашувчан бюджет; Капитал бюджет

- С) Ишлаб чиқариш усуллари бўйича
- Д) Тескари бюджет харажарлари айланмаси

6.Капитал бюджет—?

- А) аниқ ижрочиларга капитал қуйилмаларнинг жорий режасини етказиб бериш шаклидир
- Б) лойихавий кампаниянинг банк олдидаги тўлов мажбуриятини қисман ёки умуман бажарилмаслигидир
- С) бу лойихавий маҳсулотни сотилишидан келиб тушган валютани кредит валютаси билан мос келмаслигидир
- Д) маълумотнинг хато ва ноаниқликлар борлигини алоҳида таққослаш

7- бу ялпи даромад олиш билан боғлиқ бўлган корхона молиявий ресурсларининг асосий манбасидир.

- А)Фойда
- Б)маъсулот
- С)таннарх
- Д)реклама

8.Пул маблағларининг ҳаракат йўналишлари бўйича пул оқимлари нечта асосий шаклга ажратилади?

- А) 2
- Б)3
- С)4
- Д)5

9.Ҳажмини ҳисоблаш усуллари бўйича пул оқимлари қандай шаклларга ажратилади:

- А) ялпи пул оқимлари
- Б) Фойда
- С)таннарх
- Д)реклама

10.Ҳажмининг етарлилик даражаси бўйича пул оқимлари қандай шаклларга ажратилади?

- А)пул оқимларининг етарлилиги
- Б) ялпи пул оқимлари
- С) Фойда
- Д) жорий пул оқимлари

11.Пул оқимлари даврда баҳолаш усуллари бўйича қандай шалларга ажратилади?

- А) жорий пул оқимлари...
- Б) ялпи пул оқимлари
- С) пул оқимларининг етарлилиги
- Д) Фойда

12.Пул оқимлари кўриладиган даврда шакллантирилишининг узлуксизлиги бўйича қандай шаклларга ажратилади?

- А)доимий пул оқимлари;

- Б) ялпи пул оқимлари
- С) пул оқимларининг етарлилиги
- Д) жорий пул оқимлари

13.Халқаро молиявий амалиётда боғланган ресурсларни икки мезон асосида кўриб чиқиш лозимлиги таъкидланади:

- А) корхона қуввати билан боғлиқлик мезон...
- Б) аниқлик билан боғлиқлик мезон
- С) пул оқимларининг етарлилиги мезон
- Д) жорий пул оқимлари мезон

14.Пул маблағларини бошқаришнинг асосий тушунчаларидан бири тушунчасидир.

- А) пул оқими цикли...
- Б) пул оқимларининг етарлилиги
- С) жорий пул оқимлари
- Д) доимий пул оқимлари

15..... бу – вақтнинг шундай бир қисмики, унинг давомида пул маблағларини айланма маблағларга жалб қилиниши, ушбу активларни ишлатилиши натижаси сотилиши ва сотишдан олинган тушумнинг келиб тушиши амалга оширилади.

- А) пул оқими цикли...
- Б) пул оқимларининг етарлилиги
- С) жорий пул оқимлари
- Д) доимий пул оқимлари

16. - бу инсон фаолиятининг турли соҳаларида содир бўладиган табиий офатлар,фавқулодда ҳодисалар ва бошқа воқеалар натижасида етказилган зарар ҳамда талофатларни жисмоний ва юридик шахслар тўлаган суғурта бадалларидан ҳосил қилинадиган пул фондлари ҳисобидан тўлиқ ва қисман қоплаш йўли билан жисмоний ва юридик шахслар манфаатлари суғурталанишини таъминлашга доир муносабатлардир.

- А) Суғурта
- Б) Молия
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

17.Шунинг билан суғуртанинг қўйидаги ўзига хос функциялари мавжуд:

- А) Хавф-хатар,Огоҳлантириш, Инвестиция,Омонат ,Ахборот
- Б) Молия, Суғурта, Ахборот, Огоҳлантириш,
- С) ФВВ,Огоҳлантириш, Омонат
- Д) Хавфсизлик компанияси, Хавф-хатар,

18..... бу – унинг ҳимоя объектлари Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига қарши чиқмайдиган, суғуртачи ёки суғурта қилинган шахснинг ҳаёти, соғлиғи, меҳнатга лаёқатлиги ва нафақа билан таъминланганлиги билан боғлиқ бўлган мулкӣ манфаатлардир.

- А) Шахсий суғурта тармоғи

- Б) Жавобгарлик суғуртаси
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

19..... бу - унинг химоя объекти Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига қарши чиқмайдиган, суғуртачи томонидан шахсга ёки жисмоний шахс мулкига у томондан етказилган зарарни, шунингдек суғуртачи маблағлари ҳисобига юридик шахсга етказилган зарарни ўндириш билан боғлиқ мулк манфаати ҳисобланади.

- А) Жавобгарлик суғуртаси
- Б) Шахсий суғурта тармоғи
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

20. бу – йўқотилган мулкнинг қиймати ёки зарарланган мулкнинг таъмирланган қисмидир.

- А) Зарар
- Б) Шахсий суғурта тармоғи
- С) Жавобгарлик суғуртаси
- Д) Хавфсизлик компанияси фойдаси

21. Суғурта сўзининг туб илдиз маъноси нима?

- А) кўрқув
- Б) сармоя
- С) пул муносабати
- Д) қарз

22. Қачон Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди.

- А) 2002 йил 5 апрелда
- Б) 2001 йил 5 апрелда
- С) 2003 йил 5 апрелда
- Д) 2004 йил 5 апрелда

23. Суғурта фаолиятини тартибга солувчи қонун ҳужжатларини икки турга бўлиш мумкин:

- А) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус қонунлар;
- Б) суғурта фаолиятидаги махсус жамғарма;
- С) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус кодекс;
- Д) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус фонд;

24. – суғурта хизматларини кўрсатишга ихтисослашган ва тегишли лицензияга эга бўлган юридик шахслар.

- А) Суғурталовчи
- Б) Суғурталанувчи
- С) Суғурта ходими
- Д) Суғурта агенти

2-топширик(масалалар)

2018 йил якунида бюджет даромади ижроси 102 фоизни ташкил этиб 6543 млн. сўм бўлган. 2017 бюджет йилида маҳаллий бюджет тартибга солувчи даромадларининг улуши 29 фоизни, молиявий тенглаштириш сиёсати орқали тушум 31 фоизни, бюджет ссудалари 12 фоизни, ўзаро ҳисоб китоблар орқали тушумлар 6 фоизни ташкил этгани ҳолда жами даромад олдинги йилдан 5 фоизга, харажатлар эса 7 фоизга кўп бўлиши кутилаётган бўлса қуйидагиларни ҳисобланг:

- а) маҳаллий бюджет ўз даромадлари таҳминини;
- б) ҳуқуқ ва мажбуриятлар ўсиши динамикаси баҳосини;
- в) маҳаллий бюджет имкониятлари баҳосини.

2-масала

Йилнинг 3-чораги ҳисобот маълумотларида шаҳар бюджети ижроси натижалари даромаднинг режадагига нисбатан 104 фоиз ёки 8764 млн. сўмни, харажатлар ижроси 101 фоиз ёки 8675 млн. сўмни ташкил этганлиги кузатилса қуйидагиларни аниқланг:

- а) бюджет профицити миқдорини;
- б) 2014 йил, 2015 йил, 2016 йил учун амалдаги қонунчилик талаблари асосида даромад ижроси режасининг ортиқча бажарилишидан маҳаллий бюджет манфаатдорлигини .
- с) 2017 йил, 2018 йил, 2019 йил учун амалдаги қонунчилик талаблари асосида даромад ижроси режасининг ортиқча бажарилишидан маҳаллий бюджет манфаатдорлигини .

3-масала

Йилнинг 2-чораги ҳисобот маълумотларида шаҳар бюджети ижроси натижалари даромаднинг режадагига нисбатан 101 фоиз ёки 9764 млн. сўмни, харажатлар ижроси 102 фоиз ёки 9775 млн. сўмни ташкил этганлиги кузатилса қуйидагиларни аниқланг:

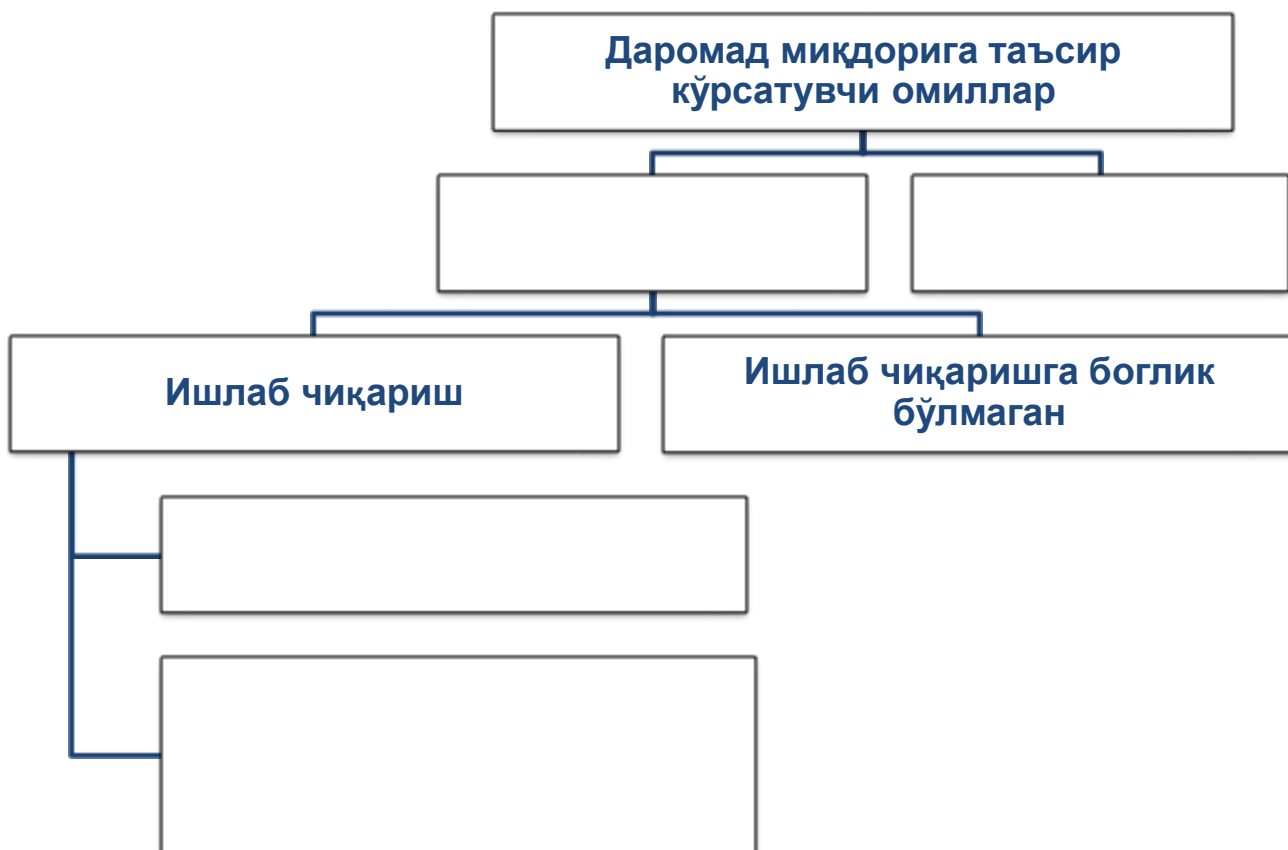
- а) бюджет профицити миқдорини;
- б) 2016 йил, 2017 йил, 2018 йил учун амалдаги қонунчилик талаблари асосида даромад ижроси режасининг ортиқча бажарилишидан маҳаллий бюджет манфаатдорлигини .

3-топширик(лар)

Узок муддатли режалаштиришда белгиладиган асосий сохалар сифатида куйидагиларни келтириш мумкин:

A large grey arrow pointing to the right, containing six empty rounded rectangular boxes for notes.

Даромадга таъсир курсатувчи омилларнинг тоифаланишини кўрсатинг

4-топширик
ТЕСТ

1. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимлари қўйидагилар қайси бири?

- А) норматив услуб
- Б) актив моделлаштириш услуби
- С) пассив моделлаштириш услуби
- Д) ахборотлашган моделлаштириш услуби

2. Молияни режалаштиришни тузиш жараёни асосан нечтабосқичда олиб борилади?

- А) 2 босқичда
- Б) 4 босқичда
- С) 5 босқичда
- Д) 3 босқичда

3. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимлари қўйидагилар қайси бири?

- А) норматив-пассив услуб
- Б) ахборотлашган моделлаштириш услуби
- С) пассив моделлаштириш услуби
- Д) Баланс услуби

4.- объекти бўлиб хўжалик субъектлари ва давлатнинг молиявий фаолияти ҳисобланади.

- А) Молиявий методлари
- Б) Режалаштириш
- С) Молиявий режалаштиришнинг
- Д) режалаштириш методлари

5. Молиявий режалаштиришнинг аниқ вазифаларини қандай сиёсат аниқлаб беради?

- А) молия сиёсати
- Б) солиқ сиёсати
- С) кредит сиёсати
- Д) пул сиёсати

6. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимлари қўйидагилар қайси бири?

- А) актив моделлаштириш услуби
- Б) математик моделлаштириш услуби
- С) пассив моделлаштириш услуби
- Д) ахборотлашган моделлаштириш услуби

7. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимлари қўйидагилар қайси бири?

- А) норматив-пассив услуб
- Б) ахборотлашган моделлаштириш услуби
- С) пассив моделлаштириш услуби
- Д) Экстрополяция услуби

8. Назария ва амалиётда молиявий башоратлаш нечтага ажратилади?

- А) 2
- Б) 4
- С) 5
- Д) 3

9. - молия ресурсларидан фойдаланиш йўналишларини, уларнинг шаклланиш манбалари билан уйғунлаштириш, молия режалари барча бўлимларининг ўзаро боғланиши учун фойдаланилади.

- А) норматив-пассив услуб
- Б) ахборотлашган моделлаштириш услуби
- С) пассив моделлаштириш услуби
- Д) Баланс услуби

10. “Молиявий режалаштириш” тушунчаси қуйидагилардан бирини ўз ичига олади?

- А) инвестицион менежмент;
- Б) молиявий менежмент;
- С) бошқарув менежмент;
- Д) информацион менежмент;

11. Бу молиявий режалар (хужжатлар) ва молия тизимининг бошқа бўлинмалари фаол иштирокида томонидан ишлаб чиқилади.

- А) Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги
- Б) Молия вазирлиги, Вазирлар маҳкамали
- С) Иқтисодиёт вазирлиги, Олий мажлис
- Д) Молия вазирлиги, Хисоб ралатаси

12. Балансда акс эттирилаётган аҳолининг пул даромадлари ўзининг манбасига кўра нечта гуруҳга бўлинади?

- А) 2
- Б) 4
- С) 5
- Д) 3

13. Балансда акс эттирилаётган аҳолининг пул харажатлари ташкил этилган гуруҳ, уз ичига қайси бирини олади?

- А) алмашув харажатлари;
- Б) тақсимлаш харажатлари;
- С) истеъмол харажатлари;
- Д) ишлаб чиқариш харажатлари;

14. Балансда акс эттирилаётган аҳолининг пул харажатлари ташкил этилган гуруҳ, уз ичига қайси бирини олади?

- А) алмашув харажатлари;
 Б) пул тўпланмалари ва жамғармалар
 С) истеъмол харажатлари;
 Д) ишлаб чиқариш харажатлари;

15. Молиявий режалаштиришнинг икки тури бўлиши мумкин, улар қайсилар?

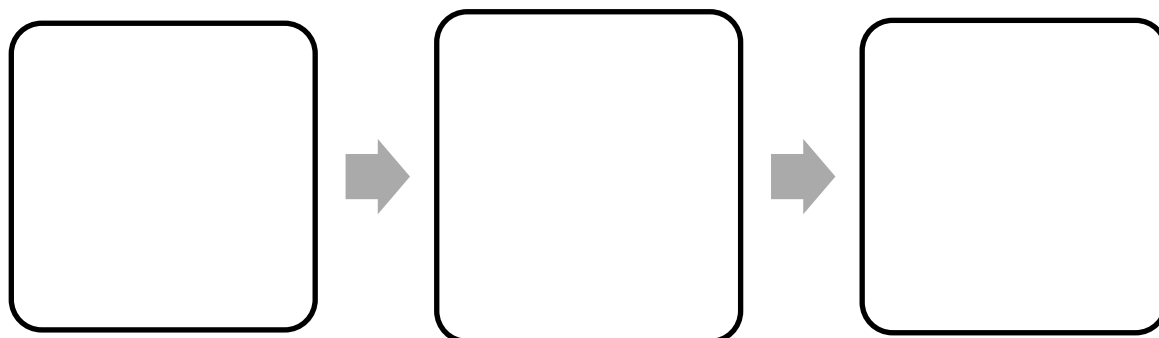
- А) стратегик молиявий режалаштириш; жорий молиявий режалаштириш.
 Б) тактик молиявий режалаштириш; молиявий режалаштириш.
 С) молиявий режалаштириш; жорий молиявий режалаштириш.
 Д) тактик молиявий режалаштириш; капитал молиявий режалаштириш.

5-топширик

Ҳосил қилинган иқтисодий терминнинг ҳар бир ҳарфининг тагидан янги Молиявий режалаштиришга оид терминларни тузиб чиқинг.

<u>М</u>	<u>О</u>	<u>Л</u>	<u>И</u>	<u>Я</u>
Т	Қ	С	Н	И
Н	И	А	И	М
М	С	Н	Ф	О
Е	Л	Б	Ц	В
Ж		А	Р	Л
Е			А	И
Н			М	Й
Е			О	
			Н	
			О	

6-топширик(лар)
Молиявий режалрни тузиш жараёни 3 босқичда олиб борилади

////////////////////
Молиявий башоратлаш муддатига кўра:

1.

2.

7-топширик

Ҳамкорликда ўқиш технологияси

Ҳамкорликда ўқиш – бу талабаларнинг матнни ўзаро биргаликда ўрганиб, ўзаро фикр алмашиб маълумот олиш жараёнидир.

Ҳамкорликда ўқишни ташкил этишнинг тамойиллари

- Хар бир гуруҳга биттадан топширик берилади.
- Битта рағбат: ҳамкорликдаги фаолият жараёнида тўпланган баҳодан ва академик натижалардан келиб чиқиб, гуруҳ ҳамма учун битта баҳо олади (умумий натижага эришиш учун барча гуруҳ аъзолари сарфлайдиган кучи

баҳоланади), яъни гуруҳ муваффақияти ҳар бир иштирокчининг хиссасига боғлиқ.

- Ҳар бирининг ўз муваффақияти ва гуруҳнинг бошқа аъзолари муваффақияти учун шахсий масъулиятлилиги.

- Ҳамкорликдаги фаолият: гуруҳий мунозара, ҳамкорлик, ўзаро ёрдам бериш каби ўзаро фаолият усуллари асосида ташкил топади.

- Муваффақиятга эришишда тенг имкониятлар: ҳар бир талаба ўз шахсий ютуғини такомиллаштиришга, шахсий имкониятлари, қобилияларидан келиб чиққан ҳолда ўқишга интилиши зарур, чунки у бошқалар билан баробар баҳоланади.

-
1. Топшириқни оддий биргаликда бажариш эмас, балки биргаликда ўқиш.
 2. Мусобақалаштириш эмас, балки ҳамкорликда ишлаш.
 3. Биргаликда ишлаш, ўқиш ва ижод қилишга ўрганиш.
 4. Ҳар доим бир-бирига ёрдам қилишга, муваффақият қувончи ёки муваффақиятсизлик аччиғини бирга тортишга доим тайёр бўлиш

Гуруҳларда ишлаш қондаси Шеригининг диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топшириқларга жавобгарлик билан ёндашинг.

Агар ёрдам керак бўлса, албатта мурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, албатта ёрдам беринг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳамма иштирок этишлари шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

1. Бошқаларга ўргатиш орқали ўзимиз ўрганамиз;
2. Биз битта кемадамиз: ёки биргаликда сузиб чиқамиз, ёки биргаликда чўкиб кетамиз.

Эксперт варағи 1

1. Молиявий режалаштириш ва молиявий режа

1. Молиявий режалаштиришнинг асосий вазифалари

2. Молиявий режалаштиришнинг босқичлари

Эксперт варағи 2

- 1.Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятида молиявий режалаштиришни ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари
- 2.Молиявий режалаштириш турлари
- 3.Молиявий режалаштириш ўзига хос хусусиятлари

Эксперт варағи 3

- 1.Оператив молиявий режалаштириш
- 2.Стратегик молиявий режалаштириш
- 3.Жорий молиявий режалаштириш

Молиявий режалаштириш боскичлари

1. Корхона молиявий ҳолатини тахлили;
2. Прогноз схемалари ва бюджетларни тузиш;
3. Молиявий ресурсларга булган умумий талабини аниклаш;
4. Молиялаштириш манбалари тузилмасини прогнозлаш;
5. Бошқариш ва назорат тизимини яратиш ва куллаш;
6. Режаларга узгартиришлар киритиш тадбирларини ишлаб чиқиш.

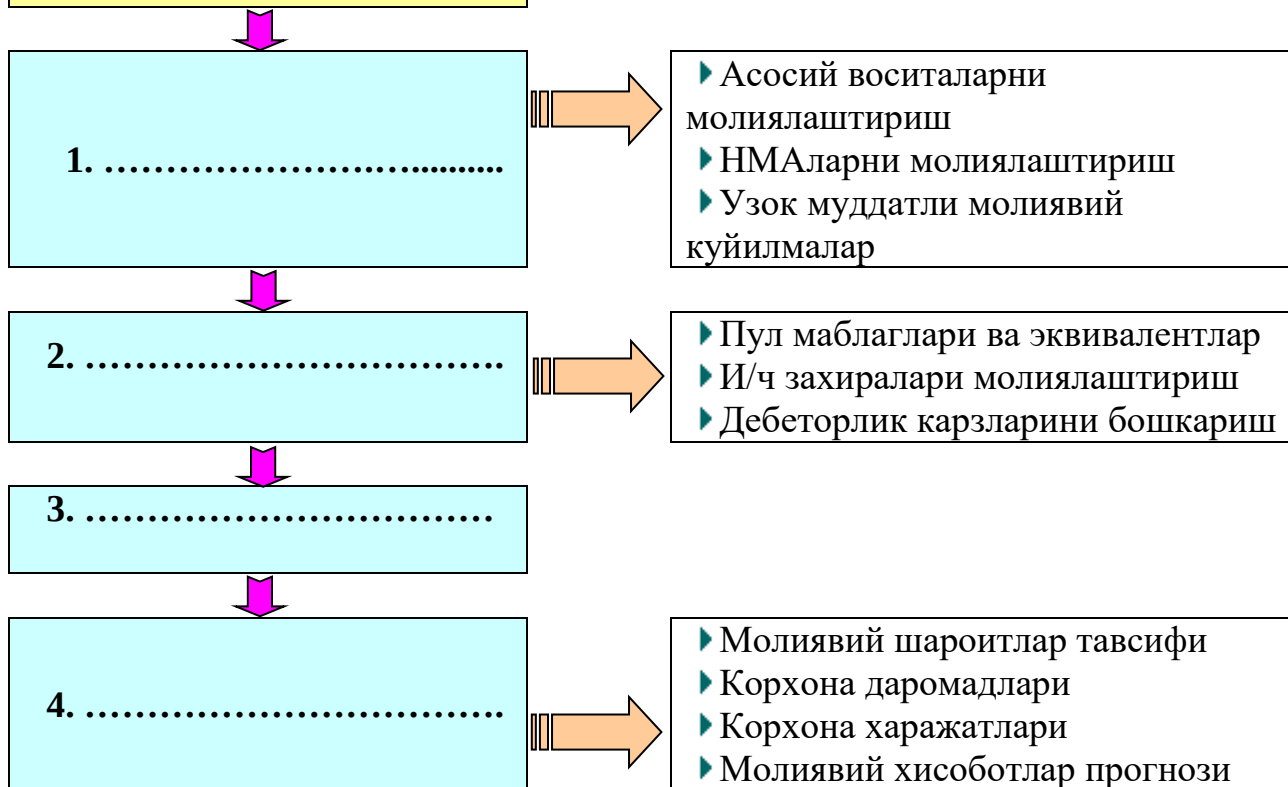
ТУШУНЧАЛАР ТАХЛИЛИ

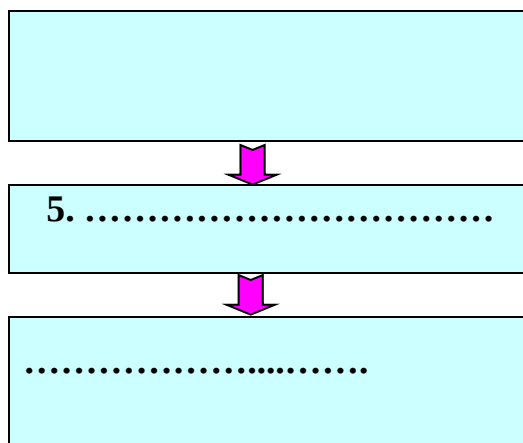
8-топшириқ

Тушунчанинг номи	Хусусиятлари
Молиявий режалаштириш	
Молиявий молиявий режа	
Молиявий режалаштиришнинг асосий вазифалари	

Молиявий режалаштиришнинг босқичлари	
Оператив молиявий режалаштириш	
Бюджетларнинг асосий белгилари буйича гурухланиши	
Молиявий бошқарувнинг конкрет методлари ва шакллари	
Молиявий режалаштиришнинг асосий вазифалари	

Молиявий режа бўлимлари

- ▶ Пул маблаглари бюджети
- ▶ Капиталга булган умумий талаб
- ▶ Ташки молиялаштиришга талаба

Таянч конспект

Ишлаб чиқариш қувватидан самарали фойдаланиш.

Асосий ишлаб чиқариш фондлари ҳажми ва улардан фойдаланиш даражаси корхонанинг ишлаб чиқариш қуввати катталигини белгилайди. У ишлаб чиқариш дастурини асослашда катта рол ўйнайди ҳамда корхонанинг белгиланган номенклатура ва сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича салоҳият имкониятларини тавсифлайди.

Бундан келиб чиқадикки, ишлаб чиқариш қуввати – маълум бир вақт давомида илгор технологиялардан фойдаланиш, ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил қилишнинг илгор шароитларида ишлаб чиқариш мумкин бўлган маҳсулотларнинг максимал даражасидир. У қоидага кўра ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳажмининг натурал кўринишида, ушбу корхоналарнинг ихтисослашганлиги ва маҳсулотнинг алоҳида турлари ўртасидаги ўзаро нисбатига кўра аниқланади.

Корхонанинг ишлаб чиқариш қуввати илгор (асосий) цехлар қуввати билан, цехлар қуввати бош участка қуввати билан, учаскалар қуввати эса бош ускуналар қувватига асосан аниқланади. Корхона ишлаб чиқариш қуввати катталигини белгилаб берувчи кўрсаткичлар қаторига қўйидагиларни киритиш мумкин:

- *ускуналар таркиби ва турлар бўйича сони;*
- *ускуна, агрегат ва дастгоҳлардан фойдаланишнинг техник-иқтисодий меъёр (меъёр)лари;*
- *ускуналарнинг ишлаш вақти фонди;*
- *ишчилар сони;*
- *ишлабчиқарилаётган маҳсулот номенклатураси ва ассортименти (турлари ва хилма-хиллиги).*

Корхона ишлаб чиқариш қувватининг бошланғич (йил бошида), якуний (йил охирида), ўртача йиллик ҳамда лойиҳа қуввати утрлари мавжуд. Лойиҳа қуввати қурилиш лойиҳасида кўзда тутилган бўлади. Қайта тиклаш, кенгайтириш ва техник жиҳатдан қайта қуrollантириш давомида лойиҳа қуввати катталаштирилиши мумкин. Шу сабабли амалиётда лойиҳа қуввати кўпинча корхонанинг амалдаги қуввати билан солиштирилади. Корхонанинг

амалдаги қуввати корхона ишлаб чиқариш дастурини тайёрлаш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Корхона ишлаб чиқариш қувватини аниқлашда заҳирадаги ускуналардан таиқари, барча ўрнатилган ускуналар ҳисобга олинади. Баъзи бир цехларда (йиғув, қуюв ва боиқа цехларда) ишлаб чиқариш қуввати ишлаб чиқариш майдонларига асосан ҳисобланади.

Ишлаб чиқариш қувватини аниқлашда маҳсулот бирлигига сарфланувчи вақт меъёри ёки ҳар бир ускунанинг унумдорлик меъёрлари муҳим аҳамиятга эга бўлиб, улар илгор ҳамда прогрессив бўлиши талаб қилинади.

Корхона бои бўғиннинг (асосий цехини) ишлаб чиқариш қуввати қўйидаги формула асосида ҳисобланади.

$$K = \frac{n \times \Phi_{\text{макс}}}{M_{\text{т}}}$$

Бу ерда: K – цех ёки учасканинг қабул қилинган ўлчов бирлигидаги ишлаб чиқариш қуввати;

n – цех ёки учаскадаги илгор ускуналар сони;

$\Phi_{\text{макс}}$ – етакчи ускунадан фойдаланиш мумкин бўлган максимал иш вақти фонди соат;

$M_{\text{т}}$ – етакчи ускунада маҳсулот тайёрлашнинг прогрессив меҳнат сизими, меъёри, соат

Амалиётда ишлаб чиқариш қуввати ва ускуналарнинг юкланишини ҳисоблашда баъзида хатолар, улар ўртасидаги фарқни сезмаслик ҳоллари ҳам учраб туради. Корхона қуввати асосий ишлаб чиқариш фондлари, янги техника ва аниқланган заҳиралардан фойдаланган ҳолда маҳсулот ишлаб чиқариш мумкин бўлган максимал даражани тавсифлайди, ускуналарнинг юкланишини ҳисоблаш натижалари эса, ушбу қувватлардан режадаги даврда фойдаланишнинг даражасини аниқлайди.

Демак, улар ўртасидаги принципиал фарқ шундаки, биринчи ҳолда корхона ишлаб чиқариши мумкин бўлган маҳсулотларнинг максимал даражаси аниқланса, иккинчи ҳолда мазкур давр мобайнида ускуналардан қанчалик фойдаланилиши аниқланади.

Ишлаб чиқариш дастурининг корхонада мавжуд бўлган қувватларга мос келишини аниқлаш учун ўртача йиллик ишлаб чиқариш қуввати ҳисоблаб топилади. Уни ҳисоблаш учун қўйидаги формуладан фойдаланилади.

$$K_{\text{ур.йил}} = K_{\text{й.б.}} + \frac{K_{\text{к.}} \times n_1}{12} - \frac{K_{\text{ч.}} \times n_2}{12}$$

Бу ерда: $K_{\text{ур.йил}}$ - корхонанинг ўртача йиллик қуввати;

$K_{\text{й.б.}}$ – корхонанинг йил бойидаги қуввати;

ишлаб чиқариш қувватлари йўққилингандан то йил охиригача ўтган тўлиқ ойлар сони.

Асосий ишлаб чиқариш фондларидан фойдаланишни яхшилаш билан боғлиқ бўлган мазкур чора-тадбирлар кўпгина ишлаб чиқариш қувватлари балансини тузиш йўли билан амалга оширилиб, корхонанинг ишлаб чиқариш қувватлари ва уларни таъминлаш манбаларига бўлган эҳтиёжи аниқланади.

Ушбу мавзу бўйича талаба амалий кўникмага таянган ҳолда мустақил фикрлаши ва хулоса бера олиши лозим:

[illegible]

20-Модул. Суғурта

Режа:

Ушбу мавзу бўйича талаба қўйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

1. Суғуртанинг моҳияти, функциялари, турлари, шакллари ва тармоқлари.
2. Суғурта механизми ва унинг элементлари.
3. Ўзбекистон Республикасида суғурта бозорининг шаклланиши ва ривожланиши.
4. Ижтимоий суғуртанинг моҳияти.
5. Ижтимоий суғурта фондининг шаклланиш манбалари. Ижтимоий суғурта маблағларидан фойдаланиш шакллари.
6. Ўзбекистон Республикасида суғурта бизнеси тараққиётининг молиявий масалалари.

1-топширик

Тест

1. - бу инсон фаолиятининг турли соҳаларида содир бўладиган табиий офатлар,фавқулодда ҳодисалар ва бошқа воқеалар натижасида етказилган зарар ҳамда талофатларни жисмоний ва юридик шахслар тўлаган суғурта бадалларидан ҳосил қилинадиган пул фондлари ҳисобидан тўлиқ ва қисман қоплаш йўли билан жисмоний ва юридик шахслар манфаатлари суғурталанишини таъминлашга доир муносабатлардир.

- А) Суғурта
- Б) Молия
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

2.Шунинг билан суғуртанинг қўйидаги ўзига хос функциялари мавжуд:

- А) Хавф-хатар,Огоҳлантириш, Инвестиция,Омонат ,Ахборот
- Б) Молия, Суғурта, Ахборот, Огоҳлантириш,
- С) ФВВ,Огоҳлантириш, Омонат
- Д) Хавфсизлик компанияси, Хавф-хатар,

3..... бу – унинг ҳимоя объектлари Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига қарши чиқмайдиган, суғуртачи ёки суғурта қилинган шахснинг ҳаёти, соғлиғи, меҳнатга лаёқатлиги ва нафақа билан таъминланганлиги билан боғлиқ бўлган мулкӣ манфаатлардир.

- А) Шахсий суғурта тармоғи
- Б) Жавобгарлик суғуртаси
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

4..... бу - унинг ҳимоя объекти Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига қарши чиқмайдиган, суғуртачи томонидан шахсга ёки жисмоний шахс мулкига у томондан етказилган зарарни,

шунингдек суғуртачи маблағлари ҳисобига юридик шахсга етказилган зарарни ўндириш билан боғлиқ мулк манфаати ҳисобланади.

- А) Жавобгарлик суғуртаси
- Б) Шахсий суғурта тармоғи
- С) ФВВ
- Д) Хавфсизлик компанияси

4. бу – йўқотилган мулкнинг қиймати ёки зарарланган мулкнинг таъмирланган қисмидир.

- А) Зарар
- Б) Шахсий суғурта тармоғи
- С) Жавобгарлик суғуртаси
- Д) Хавфсизлик компанияси фойдаси

5. Суғурта сўзининг туб илдиз маъноси нима?

- А) кўрқув
- Б) сармоя
- С) пул муносабати
- Д) қарз

6. Қачон Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди.

- А) 2002 йил 5 апрелда
- Б) 2001 йил 5 апрелда
- С) 2003 йил 5 апрелда
- Д) 2004 йил 5 апрелда

7. Суғурта фаолиятини тартибга солувчи қонун ҳужжатларини икки турга бўлиш мумкин:

- А) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус қонунлар;
- Б) суғурта фаолиятидаги махсус жамғарма;
- С) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус кодекс;
- Д) суғурта фаолиятини тартибга солувчи махсус фонд;

8. – суғурта хизматларини кўрсатишга ихтисослашган ва тегишли лицензияга эга бўлган юридик шахслар.

- А) Суғурталовчи
- Б) Суғурталанувчи
- С) Суғурта ходими
- Д) Суғурта агенти

9. Дастлабки суғурта шартномалари қаерда пайдо бўлган

- А) византия ерларида 6-7 аср муқаддам
- Б) Италияда 3-4 аср муқаддам
- С) Германияда 7-8 аср муқаддам
- Д) барча жавоблар тўғри

10. Ўзб р е с да Суғурта тўғрисидаги қонун нечанчи йилда қабул қилинган

- А) 2001-йил 5-Август
- Б) 2002-йил 5-Апрел
- С) 2005-йил 18-Ноябр

Д) А ва Б жавоблар тўғри

11. Суғуртанинг ривожланиш тарихи неча босқичдан иборат ?

А) Тижоратга асосланган суғурта

Б) Тижоратга асосланмаган суғурата

С) А ва Б жавоблар тўғри

Д) Ўн жавоб йўқ

12. Йеуропада тижорат суғуртаси пайдо бўлишининг биринчи босқичи нечанчи асрни ўз ичига олади ?

А) IV-V асрлар

Б) XV-XVI асрлар

С) XVII-XVIII асрлар

Д) Барча жавоблар тўғри

13. Суғурта қандай функцияларни бажаради ?

А) Суғурта фўндини ташкил этиш билан боғлиқ функция

Б) Суғурта фондидан фойдаланиш билан боғлиқ функция

С) Назорат функцияси

Д) Барча жавоблар тўғри

14. XVI-асрда хусусий суғурталанувчилар уюшмаси қаерда ташкил топган ?

А) Германияда

Б) Лондонда

С) Швецияда

Д) А ва Б жавоблар тўғри

15. Японий ЯИМ да суғурта хизматларининг ҳажми неча фоизни ташкил этади?

А) 10 фоиз

Б) 15 фоиз

С) 20 фоиз

Д) 30 фоиз

16. Суғурта фаолияти тўғрисидаги қонун неча моддадан иборат

А) 25

Б) 29

С) 30

Д) 22

17. Жавобгарлик суғуртасининг ҳозирги замон шаклига ўхшаш кўриниши илк мартаба қаердапайдо бўлган ?

А) Болгария VIII-асрда

Б) Канада XV-асрда

С) Францияда XIX-асрда

Д) А ва Б жавоблар тўғри

18. Суғуртанинг неча функциялари мавжуд?

А) 5

Б) 4

С) 6

Д) 3

19. Ҳомиладорлик ва туғиш бўйича нафақа- бутун таътил давомида, иш ҳақининг неча фоизи миқдорида берилади?

А) 100

Б) 50

С) 80

Д) 75

20. Дафн этиш маросими учун нафақа - энг кам ойлик иш ҳақининг неча баравари миқдорида ходим ёки унинг қарамоғида бўлган қуйидаги оила аъзолари вафот этганда берилади?

А) 3

Б) 5

С) 4

Д) 2

Мавзу бўйича масалалар

1-Масала.

• Суғурта ташкилоти фуқороларни бахтсиз ходисалардан суғурталашни амалга оширмоқда. Риск содир бўлиш эҳтимоли $P = 0,05$, ўртача суғурта суммаси $C = 300$ минг сўм, ўртача суғурта жавобгарлиги $\bar{B} - 100$ минг сўм, шартномалар сони $K_0 = 5000$. Тариф ставкасидаги юклама улуши $H_0 = 30\%$, суғурта жавобгарлигининг ўртача тақсимооти $\bar{K} = 50$ минг сўм. 100 сўм суғурта суммасидан (брутто-ставка) тариф ставкасини аниқланг.

Ечими

• 1.100 сўм суғурта суммасидан нетто-ставканинг асосий қисми аниқланади:

$$T_0 = \frac{100}{300} \cdot 0,05 \cdot 100 = 1,67 \text{ сўм}$$

2. Юкламанинг кафолатланган (рискли) қисми аниқланади:

$$T_p = 1,67 \cdot 1,645 \cdot \sqrt{\frac{1 - 0,05 + (50 + 100)^2}{5000 \cdot 0,05}} = 0,19 \text{ сўм}$$

(0,95 хавфсизлик кафолатида $A - 1,645$ коэффициент миқдори олинади)

3. Нетто-ставка аниқланади:

$$T_n = 1,67 + 0,19 = 1,86 \text{ сўм}$$

4. Брутто-ставка аниқланади:

$$T_o = \frac{1,86 \cdot 100}{100 - 30} = 2,66 \text{ сўм}$$

• Шундай қилиб, 100 сўм суғурта суммасидан тариф ставкаси 2,66 сўмни ташкил этади.

2-масала

• 50 ёшда ватўлаш муддати 10 йил бўлганда кечиктириб тўлаш коэффициентини 8,06 ташкил этади. Йиллик тариф ставкасини аниқланг (сўмда),

Ечими

$$T_r = \frac{4,37}{8,06} = 0,54 \text{ сўм}$$

Маълум бир ёшгача яшаш суғуртаси бўйича йиллик тариф ставкаси 100 сўм суғурта суммаси учун 0,54 сўмни ташкил этади.

3-масала

“Ўзагросуғурта” ДАСК бир йил давомида ўртача 200 млн сўм суғурта мукофоти тўплайди. У бўйича умумий суғурта жавобгарлиги 300 млрд сўмни ташкил этади. Шартномалар сони 3000 та. Ўртача ҳар бир шартнома бўйича суғурта тариф ставкаси қанча бўлади?

$$300\text{млрд}/3000=100\text{млн}$$

Вазиятли масалалар

Вазиятли масала -3

Хўжалик субъекти ўз мол-мулкини бузиб кириб ўғирлик қилишдан 600 млн.сўмга бир йилга суғурта қилди. Суғурта тариф ставкаси суғурта суммасидан 0,3%. Суғурта шарномаси бўйича 1% миқдорида шартли франшиза белгиланган, франшиза белгиланганлиги сабабли 2% миқдорида тарифга чегирма қўлланилган. Суғурталовчининг зарари 3 млн.сўмга тенг.

Суғурта мукофоти суммаси ва суғурта қопламаси суммасини топинг.

Фр-6млн

Зарар тўланмайди

Вазиятли масала - 4

- Хўжалик субъекти ўз мол-мулкини бузиб кириб ўғирлик қилишдан 800 млн.сўмга бир йилга суғурта қилди. Суғурта тариф ставкаси суғурта суммасидан 0,3%. Суғурта шарномаси бўйича 1% миқдорида шартли франшиза белгиланган, франшиза белгиланганлиги сабабли 2% миқдорида тарифга чегирма қўлланилган. Суғурталовчининг зарари 12,5 млн.сўмга тенг.

Суғурта мукофоти суммаси ва суғурта қопламаси суммасини топинг.

$$\text{Фр}-800*0,01=8\text{млн}$$

$$0,03*0,02=0,0006\text{-чегирма}$$

$$0,03-0,0006=0,0294\text{-тариф}$$

$$800\text{млн}*0,0294=23,5\text{млн-мукофот}$$

$$\text{Зарар}-12,5\text{млн}$$

5-масала

- Ишлаб чиқариш цехига портлаш оқибатида зарар етказилди. Цехнинг баланс қиймати амортизация билан 100 млн.сўм. Портлаш пайтида цехда 20 млн. сўмлик товар бор эди. Теварак атрофни тозалаш учун 1 млн.сўмлик харажат қилинди, 2 млн.сўмлик металлом топширилди. Цех 1 ой ишламади ва 150 млн. сўмлик даромад олинмай қолди. Цехни қайта куришга 125 млн.харажат қилинди. Тўғри зарар, эгри зарар ва умумий зарар суммасини топинг.

Ечими:

1. Тўғри зарар суммаси:

$$100 + 20 + 1 - 2 = 119 \text{ млн. сўм}$$

2. Эгри зарар суммаси:

$$150 + 125 = 275 \text{ млн. сўм}$$

3. Умумийзарар суммаси::

$$119 + 275 = 394 \text{ млн. сўм}$$

6-масала

• Дул ёгган ер учаскасидан 20 боғоч хосил олинди, кўшни участкалардан 30 боғоч хосил олинди. Шу ерлардан олинадиган хосил 40 боғоч. Суғурта суммаси 40 боғочга мўлжалланган. Дўлдан бўлган зарар суммасини, олинмай қолган хосил суммасини ва суғурта ташкилотининг қанча боғоч бўйича жавобгарлигини топинг.

Ечими:

1. Дўлдан бўлган зарар суммаси:

$$30 - 20 = 10 \text{ боғоч}$$

2. Дўлдан бўлмаган участкалардан олинмай қолинган хосил суммаси:

$$40 - 30 = 10 \text{ боғоч}$$

3. Суғурта ташкилоти 10 боғоч бўйича жавобгарликка жавоб беради.

7-масала

• Ёнғин пайтида 3600 сўм қийматли телевизор шикастланган. Суғурта ҳодисаси 25% ни ташкил этган. 2,5 йил эксплуатация қилинган, деталлар фойдаланишга лаёқатсиз. Шартнома бўйича суғурта қоламаси ва телевизорнинг ҳақиқий қийматини топинг.

Ечими:

- 1. Телевизорнинг амортизация билан бўлган қийматини ҳисоблаймиз.

$$3600 - (3600 \cdot 0,25) = 2700 \text{ сўм}$$

2. Зарар суммаси (қопламаси) 2700 сўмни ташкил этади.

8-масала

• -транспорт ҳодисаси натижасида енгил автомобил шикастланган. Автомобил нархи 37 000 сўм. Суғурта шартномаси бўйича 20% суғурта зарари ҳисобланган, қолган деталлар қиймати 1000 сўм. Деталларни таъмирлаш учун 700 сўм сафланди. Шартнома бўйича суғурта қопламасини ва автомобилнинг суғурталанган қийматини топинг.

Ечими:

1. Йўл-транспорт ҳодисаси натижасида автомобилнинг қийматини аниқлаймиз.

$$37\,000 - (37\,000 \cdot 0,20) = 29\,600 \text{ сўм}$$

2. Зарар суммаларини ҳисоблаймиз:

$$Y = 29\,600 - 1000 + 700 = 29\,300 \text{ сўм}$$

3. Шартнома бўйича суғурта қопламасини ва автомобилнинг суғурталанган

қиймати 29 300 сўм

Вазиятли масалалар

Харбий хизматчи - офицер хизмат даврида оғир жароҳат олди ва даволаниб чиқиб ўз хизмат вазифасини давом эттирди ва шу орада нафақага чиқиш муддати етиб келганлиги муносабати билан нафақага чиқти. Нафақа даврининг

тўққизинчи ойида у мазкур жароҳат оқибатида вафот этди. Шундай ҳолатда ушбу шахс учун унинг меросхорига суғурта пули бериладими? Агар берилса қанча миқдорда?

Жавоб: берилади, энг кам иш ҳақининг 7 йиллиги миқдорида.
Суғурталовчи зарар етказган шахсга, агар мазкур шахс ўзи фойдаланаётганда зарар етказган, аммо транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқига эга бўлмаган ҳолатда ўзи тўлаган суғурта қопламаси миқдоридаги суммани ушбу шахсдан регресс тартибида талаб қилиши мумкинми?

Жавоб: мумкин.

Фуқаро А. Мажбурий суғурта бўйича суғурталанган ўз машинасида кетаётиб, йўл ўртасидан чиқиб қолган болани босмаслик учун рулни кескин бурди ва йўл ёқасидаги уй ховлисининг деворига урилиб уни қулати юборди. Ховли эгаси болган фуқаро Б. Етказилган моддий ва маънавий зарарни тўлашни фуқаро фуқаро А.дан талаб қилди. Фуқаро А, талаб қилинган зарарларни тўлаб беришни сўраб машинаси суғурта қилинган суғурта компаниясига мурожаат қилди. Суғурта компанияси қандай қарор қабул қилади?

Жавоб: фуқаро Б.га етказилган фақат моддий зарарни тўлаб беришни қарор қилади.

Масала

Шўъба акционерлик жамиятининг баланси қуйидаги кўрсаткичларга эга:

минг сўм

Актив	Сумма	Пассив	Сумма
Асосий воситалар	250	Низом маблағи	180
Ишлаб чиқариш захиралари	30	Фойда	100
Ғазна	5	Муассислар билан ҳисоб китоблар	20
Хисоб рақами	15		
Баланс	300	Баланс	300

Муассислардан бирига ("АВС" жамиятига) шўъба корхонанинг 60% акциялари тегишли. "АВС" жамиятининг шўъба корхонани ташкил қилишда қўшган маблағ миқдорини аниқланг.

Ечими.

АЖнинг низом маблағи ушбу АЖнинг тарқатилган акциялар қиймат миқдоридан иборат, шунда $(180 \text{ минг сўм} \cdot 60\%) / 100\% = 108 \text{ минг сўм}$.

Таянч консепкт

Ўзбекистон Республикасида суғурта бизнеси тараққиётининг молиявий масалалари

Ҳозирги шароитда Республика суғурта салоҳиятидан етарли даражада фойдаланилмаяпти. Ривожланган давлатларда юридик ва жисмоний шахслар рискларнинг 90-95% уни суғурталайдилар, бизда эса бу кўрсаткич юқори эмас. Шу сабабли юридик ва жисмоний шахслар мулкини каттагина қисмида суғуртавий ҳимоя таъминланмаган. Буларнинг барчаси Республика суғурта бозорида суғурта ташиқлотларининг миқжозларни жалб қилиш учун майдоннинг мавжудлигидан ҳамда пул маблағларини жойлаштириш ва тўплаш мумкинлигидан далолат беради.

Миллий суғурта индустриясини ривожлантириш давлатнинг, аҳолининг ва хўжалик юритувчи субъектларнинг манфаатларни ҳимоя қилишнинг самарали механизми ва узоқ муддатли инвестицияларнинг ишончли манбаини шакллантириш сифатида суғурта ролини мустаҳкамлашга йўналтирилгандир. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 майдаги ПП-1754-сонли “Ўзбекистон Республикасида 2012-2016 йилларда хизматлар соҳасини ривожлантириш дастури тўғрисида”ги Қарори билан 2012-2016 йилларда Ўзбекистон Республикасида хизмат соҳаларини ривожлантириш дастури тасдиқланди. Дастурда қайд қилинишича, замонавий юқори технологияли бозор туридаги хизматлар-ахборот-коммуникацион, банк, суғурта, лизинг, туристик-экскурсия хизматлари юқори суръатлар билан ривожланмоқда. Шу билан бирга тақдим этилаётган хизматларнинг айниқса, қишлоқ жойларда эришилган даражаси ва сифати иқтисодиёти ривожланган давлатлардаги даражасига, Республика аҳолисининг реал эҳтиёжларига мавжуд ресурс ва имкониятларга ҳозирча тўлиқ мос келмайди.

Республика бўйича 2012-2016 йилларда хизмат соҳаларини асосий турларини ривожлантиришининг мақсадли параметрларига мувофиқ, 2017 йилгача молиявий хизматлар таркибида суғурта хизматлари 2.2 мартага ўсиши белгиланган. 2016 йилга бориб, мамлакат ЯИМда хизматларнинг улушини 55% гача ошириш кўзда тутилган.

“Қишлоқ хўжалигини суғурталаш тўғрисидаги” янги қонуннинг қабул қилиниши қуйидагиларни таъминлаб бериши шарт:

-суғурта таваккалчиликлари билан шуғулланувчи суғурта компаниялари лицензия талабларини ошириш.

-суғурталанувчини молиявий юкламасини камайитириш,

-қонунда суғурталашнинг аниқ ҳолатларини кўрсатиш.

-қишлоқ хўжалик ишлаб чиқарувчисини суғурта тўловлари билан таъминлашда унинг суғурта таваккалчиликларини кенгайтириш.

-қишлоқ хўжалиги доимо табиатнинг турли хил ҳодисаларининг салбий таъсирларига учрайдиганини ҳисобга олинган ҳолда, суғурта шартномасида франшизани аниқ белгилаш суғурта компанияси учун муҳимдир.

Қишлоқ хўжалигини суғурталаш тўғрисидаги қонуннинг қабул қилиниши Давлат тузулмалари ва бошқа манфаатдор шахсларни суғуртага бўлган

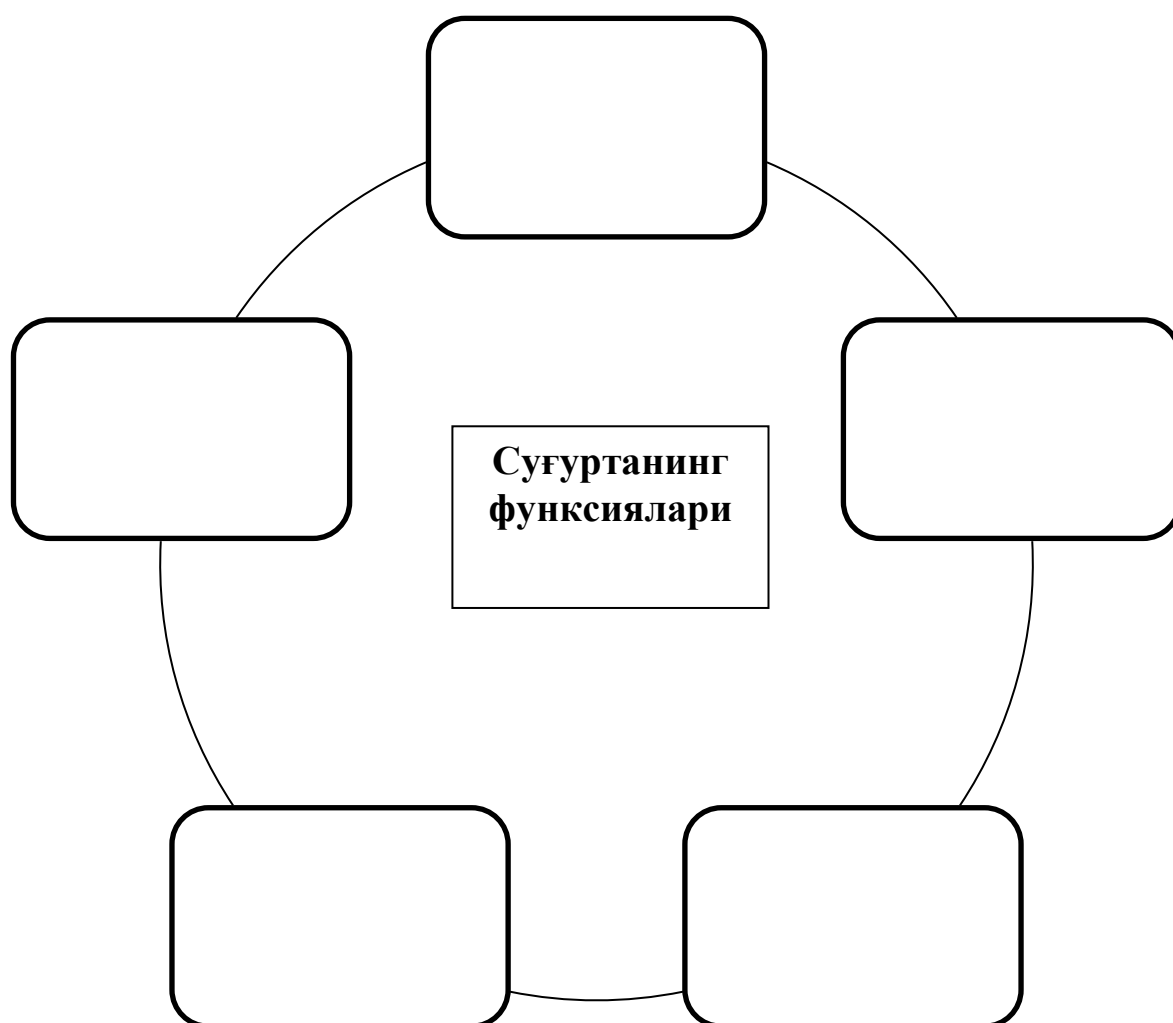
муносабатини тубдан ўзгартиради яъни суғурта тарифлари, полисининг кафолат хусусиятлари, рақобат шароитлари, суғурта жараёни иштирокчиларининг таркиби ва инфраструктура қисмлари, қишлоқ хўжалик соҳасига инвестиция лойиҳаларини жалб қилиш, қишлоқ хўжалик корхоналарининг молиявий барқарорлигини ошириш ва қишлоқ аҳолисининг бандлик ва фаровонлигини оширишни ўз олдига мақсад этиб қўяди.

Суғурта бозорини ривожлантириш билан бир қаторда суғурта ва қайта суғурта брокерлари, суғурта агентлари, сюрвейерлар, авария комиссарлари, аджастерлар ва суғурта бизнесининг бошқа мутахассисларининг профессионаллик даражаси ҳам ошиб боради.

Суғурта бозорини жадал ривожлантириш, уни жаҳон суғурта хўжалигига уйғунлашувини таъминлаш, суғурта бозори иштирокчилари сони ва сифатини кенгайтириш, суғурта индустрияси инфратузилмасининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш заруриятини кўндаланг қилиб қўяди.

Суғурта компаниялари активлар миқдори бўйича, улардан ссуда капитали сифатида фойдаланиш имконияти бўйича, тижорат банкларидан кейинги ўринда туради.

2-топшириқ(лар)

21-Модул. Молия бозори ва уни иқтисодиёт тараққиётини таъминлашдаги аҳамияти

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молия бозорининг зарурлиги, моҳияти, мақсад ва вазифалари.
2. Молия бозорининг таркибий қисмлари.
3. Молия бозорининг институционал таркиби.
4. Иқтисодиёт тараққиётини таъминлашда молия бозорининг аҳамияти.
5. Ўзбекистон Республикасида цивилизациялашган молия бозори фаолиятини таъминлашнинг асосий йўналишлари

Қуйидаги рақамлар билан берилган терминлар ва тушунчаларга ҳарфлар билан келтирилган таърифларини топинг.

1-топшириқ

Ақлий ҳужум

1. Молия бозори деганда нимани тушунасиз?
2. Молия бозорининг таркибий қисмлари нечта?
3. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида молия бозорининг моҳияти
4. Молия бозорининг тушунчалари, мазмунивамоҳияти.
5. Молия бозорининг вазифалари ва функциялари
6. Молия бозорининг тузилмаси ва қатнашчилари
7. Молия бозори таснифи ва турлари
8. Молия бозорида амалга ошириладиган битишув ва операциялар мазмуни ва турлари
9. Молия бозорининг иқтисодий модели
10. Қимматли қоғозларнинг бирламчи ва иккиламчи бозори нима?

2-топшириқ

Мавзу бўйича масалалар

Шўъба акционерлик жамиятининг баланси қуйидаги кўрсаткичларга эга:

		минг сўм	
Актив	Сумма	Пассив	Сумма
Асосий воситалар	250	Низом маблағи	180
Ишлаб чиқариш заҳиралари	30	Фойда	100
Ғазна	5	Муассислар билан ҳисоб китоблар	20
Хисоб рақами	15		
Баланс	300	Баланс	300

Муассислардан бирига ("ABC" жамиятига) шуъба корхонанинг 60% акциялари тегишли. "ABC" жамиятининг шуъба корхонани ташкил килишда қўшган маблағ миқдорини аниқланг.

Ечими.

АЖнинг низом маблағи ушбу АЖнинг тарқатилган акциялар қиймат миқдоридан иборат, шунда $(180 \text{ минг сўм} * 60\%) / 100\% = 108 \text{ минг сўм}$.

3-топшириқ 2-масала

Актив	Сумма	Пассив	Сумма
Асосий воситалар	250	Низом маблағи	200
Ишлаб чиқариш заҳиралари	30	Фойда	250
Ғазна	5	Муассислар билан ҳисоб китоблар	50
Хисоб рақами	15		
Баланс	300	Баланс	400

Муассислардан бирига ("ABC" жамиятига) шуъба корхонанинг 60% акциялари тегишли. "ABC" жамиятининг шуъба корхонани ташкил килишда қўшган маблағ миқдорини аниқланг?

3-масала

12 ойлик хазина мажбуриятлари бўйича, облигациялар ким ошди савдосида 82,22 баҳода сотиб олинган бўлса ва унинг муомалада бўлиш муддати 365 кунга тенг бўлса, сўндирилиш давридаги облигациянинг даромадлилиги неча фоизни ташкил этади? Давлат қисқа муддатли облигацияларининг номинал баҳоси 1000 сўмдир.

4-масала

9 ойлик хазина мажбуриятлари бўйича, облигациялар ким ошди савдосида 86,52 баҳода сотиб олинган бўлса ва унинг муомалада бўлиш муддати 273 кунга тенг бўлса, сўндирилиш давридаги облигациянинг даромадлилиги неча фоизни ташкил этади? Давлат қисқа муддатли облигацияларининг номинал баҳоси 1000 сўмдир.

5-масала

2. 6 ойлик хазина мажбуриятлари бўйича облигациялар ким очди савдосида 90,36 баҳога сотиб олинган бўлса, унинг муомалада бўлиш муддати 183 кунга тенг бўлса, сўндирилиш давридаги облигациянинг даромадлилиги неча фоизни ташкил этади? Давлат қисқа муддатли облигацияларининг номинал 1000 сўмдан.

6-масала

Давлат хазина мажбуриятлари бўйича, облигациялар аукционда 93,91 баҳода сотиб олинган бўлса, унинг муомалада бўлиш муддати 91 кунга тенг бўлса, сўндирилишдаги даромадлилиги неча фоизга тенг бўлади. Облигациялар номинал баҳосида 1000 сўмдан.

7-масала

Акциядорлик жамиятининг ҳисобот даврида дивиденд тўлаш учун ажратилган фойдаси 102 млн. сўмни ташкил этади. Жойлаштирилган акция рўйхатидан ўтган. Номинал баҳоси 2000 сўмдан акциядорларнинг 400таси имтиёзли ва 1300таси оддий акцияга эгадирлар. Имтиёзли акциялар бўйича йиллик даромадлилик 40 % ставкада бўлса, бир оддий акциянинг йиллик даромадлилик даражасини аниқланг?

8-масала

Дилер томонидан 2018 йил 3 феврал ойида номинал баҳоси 100 сўмдан бўлган акцияни 1500 минг сўмдан 1500 дона сотиб олинган. Акциядорлик жамияти йил якунида ҳар кварталда 20 % ставкада дивиденд, тўлаш учун қарор қабул қилинган. Битимлар тузиш учун сарфланган харажатларни инобатга олмаган ҳолда ва дилернинг 2018 йил 1 июлга қадар зарар билан ишламаслигини инобатга олиб, бир акцияни сотилиш баҳосини ҳисобланг?

9-масала

Дилер томонидан ҳар бири 100 сўмдан 2400 дона акция пакети сотиб олинади. Йил якунида акциядорлик жамияти 50% ставкадан. Дилернинг зарар билан ишламаганлиги ҳисобга олган ҳолда, бир акциянинг минимал сотиш баҳосини аниқланг? Бунда битимлар бўйича харажатлар инобатга олинмасин ва акциянинг номинал баҳоси 500 сўм.

10-масала

Акциядорлик жамиятининг ҳисобот даврида дивиденд тўлаш учун йўналтирилган фойдаси миқдори 16,3 млн. сўмни ташкил этган. Устав фондида 600та, ундан 300 таси оддий ва 300 таси имтиёзли акциялар жойлаштирилган. Имтиёзли акциялар учун (номинал баҳоси минг сўмдан бўлган) 60% йиллик ставка белгиланганлигини ҳисобга олган ҳолда битта акция учун тўланадиган дивиденд миқдорини аниқланг?

11-масала

Акциядорлар жамиятининг умумий мажлисини ўтказиш 1.04.2018 йилга белгиланган. Жамият устав фонди 500 та оддий акцияга бўлинган, ундан 200 таси 21.01.2018 йилда, 160 таси, 20.02.2018 йилда ва 140 таси 24.03.2018 йилда жойлаштирилган бўлиб, дивиденд тўлаш учун ажратилган фойда 300 минг сўмни ташкил этган бўлса, ҳар бир оддий акция учун тўланадиган дивиденд миқдорини аниқланг?

4-топширик ТЕСТ

1. – бу монетизациялашган реал инвестицион базисга эквивалент молиявий инструментлар билан боғлиқ ташкиллашган иқтисодий-ҳуқуқий механизм билан таъминланган муносабатларни

мақсадли амалга оширувчи, иқтисодий субъектлари учун зарурий бозор шароитларини яратиш берувчи мажмуа сифатида намоён бўлувчи тизим.

- А) пул бозори
- Б) молия бозори
- С) кредит бозори
- Д) ҚҚБ бозори

2. Молия бозори таркибига қуйидагилардан қайсилари киради:

- А) молия бозори; кредит бозори; пул бозори;
- Б) пул бозори; валюта бозори; молия бозори;
- С) инвестиция бозори; кредит бозори;
- Д) валюта бозори; ссуда капитали; пул бозори;

3. – банк томонидан маълум муддатга бериладиган қарз пуллар борасидаги муносабатлар ифодалайди.

- А) Суғурта бозори
- Б) Ссуда капитали бозори
- С) Молия бозори
- Д) Инвестиция бозори

4. Молия бозорининг қўшимча вазифаларига қуйидагилардан қайси бири киради?

- А) Инвестиция бозорининг иқтисодий манфаатлари
- Б) Молия бозорни ривожлантириш ва қўшимча иш жойларини яратиш;
- С) Жаҳон молия тизимида интеграциялаштириш;
- Д) Жаҳон кредит тизими интеграциялашуви;

5. Молия бозорининг савдо тизимларини молиявий инструментлар тури бўйича қайсыларга ажратиш мумкин?

- А) қимматли қоғозлар савдоси тизимлари; кредитлар савдоси тизимлари;
- Б) Жаҳон молия тизимида интеграциялаштириш;
- С) Молия бозорни ривожлантириш ва қўшимча иш жойларини яратиш;
- Д) савдоси тизимлари; кредитлар тизимлари;

6. Пул воситалари савдоси қайси ташкилот томонидан амалга оширилади?

- А) банк
- Б) молия
- С) солиқ
- Д) ғазна

7. Валюталар савдоси тизими мисолида қайси халқаро электрон тизимини ва валюта алмаштириш шаҳобчалари мажмуасини келтириш мумкин?

- А) ASE
- Б) MODEL
- С) FOREX
- Д) FOR

8. - қимматли қоғозларнинг муомалада бўлиши соҳаси бўлиб, унда қимматли қоғозлар операциялари ушбу битимлар иштирокчилари учун қимматли қоғозлар савдосининг

ташкilotчиси томонидан белгиланган тадбирлар ва шартлар билан тартибга солинади.

- А) Қимматли қоғозларнинг уюшмаган бозори
- Б) Қимматли қоғозларнинг уюшган бозори
- С) Қимматли қоғозларнинг бирламчи бозори
- Д) Қимматли қоғозларнинг иккиламчи бозори

9. Евробозор – бу

- А) бу депозитлардаги валюта бўлиб, у эмитент-мамлакат ташқарисида фаолият юритаётган банкда жойлаштирилади.
- Б) халқаро молия бозорининг сегменти бўлиб, у эмитент-мамлакат ташқарисида фаолият юритаётган банкда жойлаштирилади.
- С) Савдо операциялари савдо тизимлари ёрдамида амалга оширилади.
- Д) халқаро молия бозорининг сегменти бўлиб, ундаги операциялар евровалюталарда амалга оширилади.

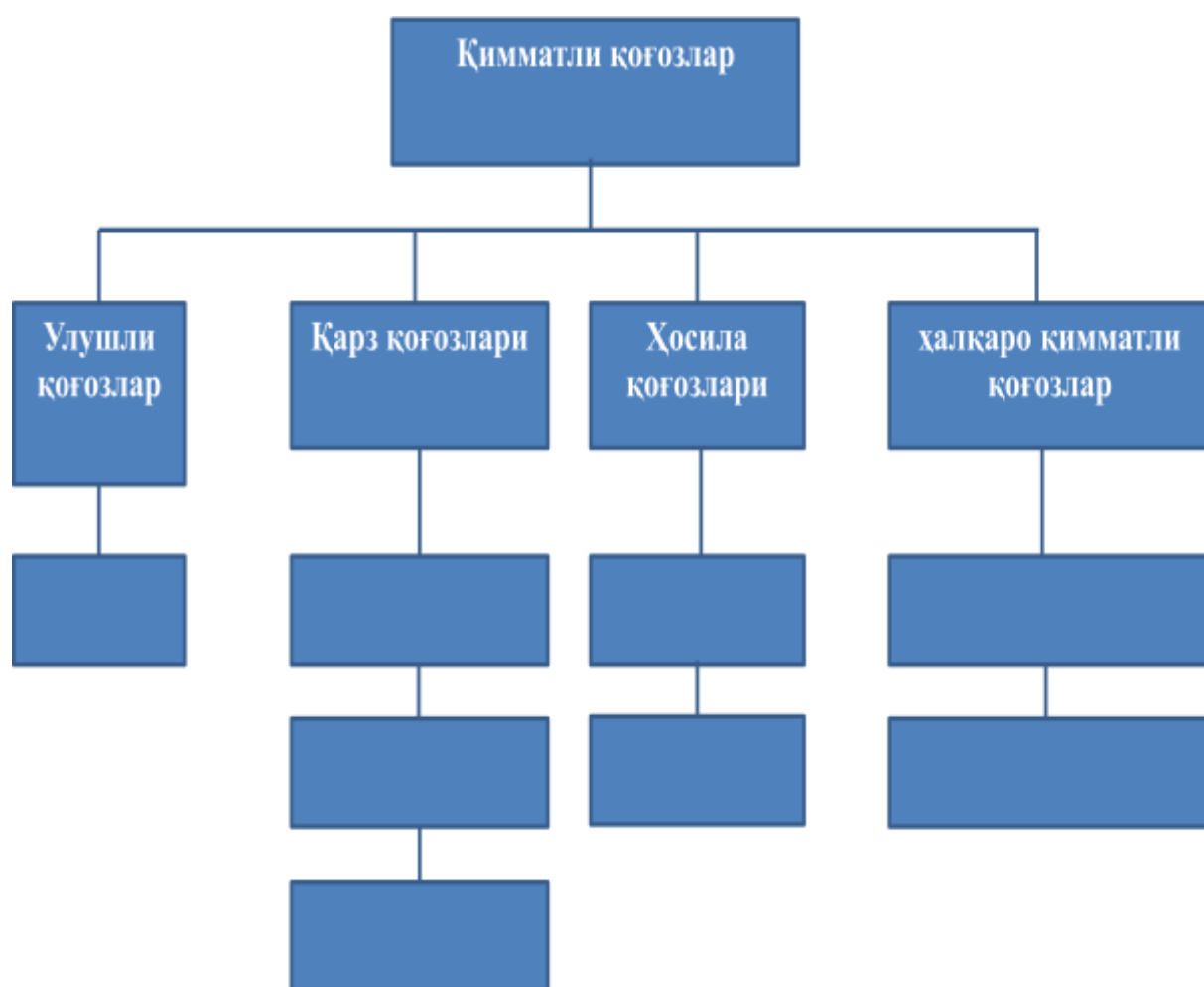
10. Евровалюта – бу

- А) депозитлардаги валюта бўлиб, у эмитент-мамлакат ташқарисида фаолият юритаётган банкда жойлаштирилади.
- Б) халқаро молия бозорининг сегменти бўлиб, у эмитент-мамлакат ташқарисида фаолият юритаётган банкда жойлаштирилади.
- С) Савдо операциялари савдо тизимлари ёрдамида амалга оширилади.
- Д) халқаро молия бозорининг сегменти бўлиб, ундаги операциялар евровалюталарда амалга оширилади.

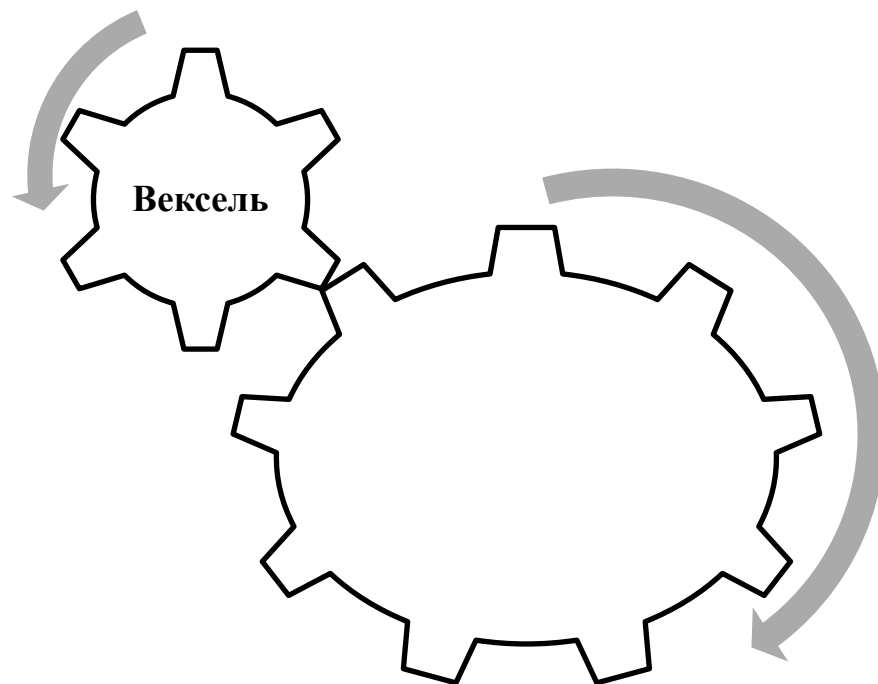
4-топширик(лар)

Молия бозори таркибига қуйидагилар киради:
↓
·
↓
·
↓
·
↓
·
↓
·
↓
·

////////////////////////////////////

6-топширик(лар)

Хосилавий қимматли қоғозларнинг қўйидаги турлари мавжуд:

22-Модул. Бюджет қурилиши ва бюджет тизими

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий қўникмаларга эга бўлиши зарур

Режа:

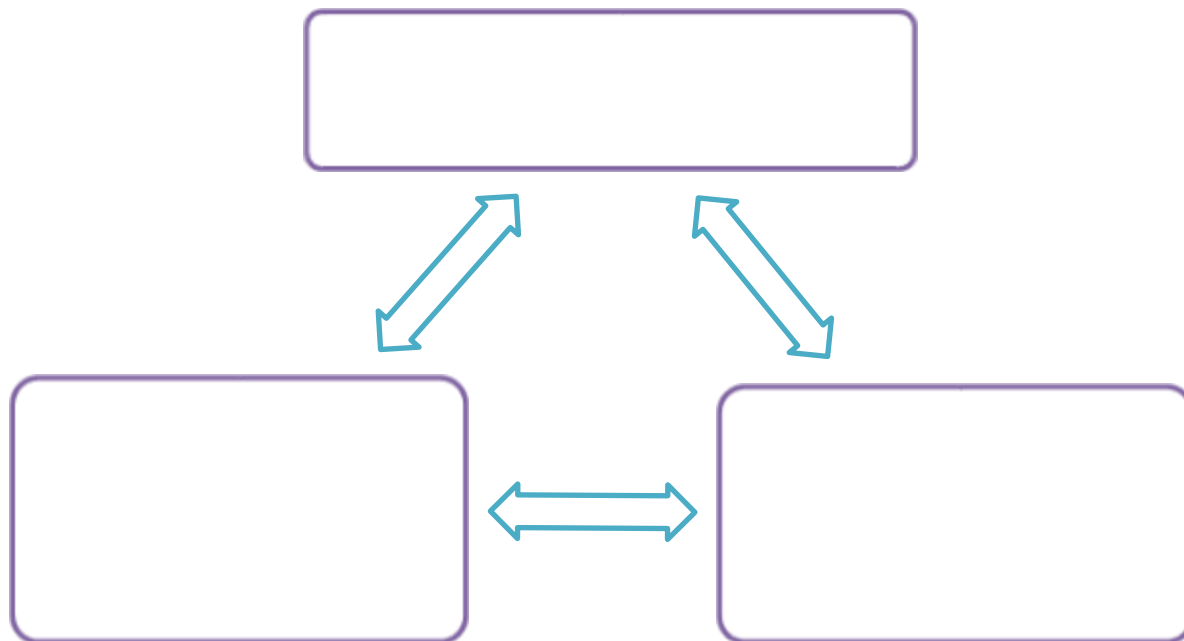
1. Давлат молияси ва унинг моҳияти. Бюджет қурилиши ва бюджет тизимининг моҳияти ҳамда бўғинлари.
2. Республика бюджети ва маҳаллий бюджетлар.
3. Бюджет тизими тамойиллари ва ҳуқуқий асослари.
4. Бюджет таснифи, мазмуни аҳамияти ва турлари.
5. Бюджетлараро муносабатлар ва уларнинг шакли.
6. Бюджет жараёни ва унинг босқичлари.

1-топшириқ(лар)

Бюджет қурилиши 3 асосий элементни ўз ичига олади:

The image shows three empty rectangular boxes with rounded corners, each with a colored border. The first box has a red border, the second has a green border, and the third has a purple border. These boxes are intended for the student to write their answers to the question about the three main elements of budget construction.

**Бюджетнинг қурилиш давлатларнинг сиёсий ҳокимит тизимига
боғлиқ ҳолда 3 асосий гуруҳга ажратишимиз мумкин:**

2-топшириқ

Тест

1. Турли даражадаги бюджетлат ва бюджет маблағлари олувчиларийи ғиндисини, бюджетларни ташкил этишни ва тузиш принципларини ифофдалайдиган бюджет жараёнида улар ўртасида шунингдек, бюджетлар хамда бюджет маблағлари олувчилар ўртасида вужудга келадиган ўзаро муносабатлар мажмуйига.....дейилади.

- А) Давлат кредити
- Б) Давлат бюджети
- С) Бюджет жараёни
- Д) Бюджет тизими

2. У ёки бу мамлакатларнинг бюджет тизими неча бўғинли бўлиши мумкин?

- А) 2 ва 3
- Б) 4 ва 5
- С) 1 ва 2
- Д) 5 ва 6

3. Бюджетларнинг баланслилик принципи деганда нимани тушунасиз ?

- А) Бюджет харажатлари даромадларидан кўпроқ бўлишлилиги
- Б) Бюджет даромадлари харажатларидан кўпроқ бўлиши
- С) Бюджетда кўзда тутилган харажатларнинг хажми бюджет даромадлари ва унинг дефицитини молиялаштириш манбаларидан тушадиган тушумларнинг жами хажмига тенг бўлиши кераклигини билдиради.
- Д) А ва Б жавоблар тўғри

4. Мамлакатимиздаги бюджет тизими принциплари нечта ?

- А) 7 та
- Б) 8 та
- С) 9 та
- Д) 10 та

5. Бюджет тузилмаси тўғрисидаги қонун нечанчи йил қабул қилинган

- А) 2000-йил 14-декабр
- Б) 2001-йил 10-август
- С) 2005-йил 5-сентябр
- Д) 2006-йил 25-октябр

6. Федератив давлатлар бюджети неча бўғиндан иборат

- А) Давлат ва маҳаллий
- Б) Давлат, федерация аъзолари ва маҳаллий
- С) А ва Б жавоблар тўғри
- Д) Барча жавоблар тўғри

7. Барча харажатларни шу бюджетнинг барча даромадларини умумий суммаси ва унинг дефицитини молиялаштириш манбалари ҳисобидан тушадиган тушумлардан қопланиш кераклигини билдиради.....(бюджет тизимининг қайси принцигга мос келади)

- А) Баланслилик принци
- Б) Ошкоралик принци
- С) Бюджет харажатларининг қоплашнинг умумий принци
- Д) А ва Б жавоблар тўғри

8. Бир тизимга келтирилган ва ўрнатилган тартибда кодлаштирилган бюджет даромадлари ва харажатларининг бир хил белгилари бўйича илмий асосланган иқтисодий гуруҳланишига дейилади.

- А) Бюджет тузилмаси
- Б) Давлат кредити
- С) Бюджет классификацияси
- Д) Барча жавоблар тўғри

9. Ўзбекистон Республикаси бюджети неча бўғиндан иборат

- А) 2
- Б) 3
- С) 4
- Д) А ва Б жавоблар тўғри

10. Бюджет классификацияси ким томонидан ишлаб чиқилади ва тасдиқланади?

- А) Ўзб рес Вазирлар маҳкамаси томонидан
- Б) Ўзб рес Молия вазирлиги томонидан
- С) Ўзб Рес олий мажлиси томонидан
- Д) Барча жавоблар тўғри

3-топширик

Мавзу бўйича масалалар

1-масала

2017 йил якунида бюджет даромади ижроси 102 фоизни ташкил этиб 6543 млн. сўм бўлган. 2017 бюджет йилида маҳаллий бюджет тартибга солувчи даромадларининг улуши 29 фоизни, молиявий тенглаштириш сиёсати орқали тушум 31 фоизни, бюджет ссудалари 12 фоизни, ўзаро ҳисоб китоблар орқали тушумлар 6 фоизни ташкил этгани ҳолда жами даромад олдинги йилдан 5 фоизга, харажатлар эса 7 фоизга кўп бўлиши кутилаётган бўлса қуйидагиларни ҳисобланг:

- а) маҳаллий бюджет ўз даромадлари таҳминини;
- б) ҳуқуқ ва мажбуриятлар ўсиши динамикаси баҳосини;
- в) маҳаллий бюджет имкониятлари баҳосини.

2-масала

Очиқ турдаги Акциядорлик жамиятининг ҳисобот давридаги дивиденд тўлаш учун ажратилган фойдаси 1,5 млн. сўмни ташкил этади. Бунда жамият 500 та акциянинг 150 тасини имтиёзли (йиллик 50% ставка) ва 350 тасини оддий акцияда жойлаштирган бўлиб, ҳар бир акциянинг номинал баҳоси 5000 сўм бўлса, битта оддий акциянинг 1 йилдаги даромадлилигини ҳисобланг?

4-масала

Корхона номинал баҳосини 500 минг сўмдан бўлган 150 таси имтиёзли акцияга эга. Хўжалик фойдаси 150 млн сўмни ташкил этади. Имтиёзли акция бўйича йилига 40% ставкада бўлса, имтиёзли акциянинг ҳар бири учун тўланадиган дивиденд миқдорини аниқланг?

4-топширик

Талабаларни назарий билимларини синовдан ўтказиш бўйича саволлар тўплами

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Давлат бюджети тузилмаси нима ?
2. Бюджет тизими нима ?
3. Маблағларнинг бюджетга келиб тушиши деганда нимани тушунаси?
4. Давлат бюджетининг назорат функцияси хақида?
4. Давлат бюджетининг тақсимлаш функцияси хақида?
5. Бюджет муносабатлари нима?
6. Бюджет муносабатларининг ўзига ҳос хусусиятлари нималардан иборатдир?
7. Ялпи ички маҳсулот қийматини қайта тақсимлаш функцияси нима?
8. Иқтисодий тартибга солиш ва бошқариш функцияси хақида фикрингиз?
9. Давлат бюджетининг ижтимоий функцияси қандай?
10. Бюджет даромадларини шакллантириш жараёнининг қандай принципларга асосланиши мақсадга мувофиқдир?
11. Давлат бюджетининг даромадлари ўз манбаларига кўра қандай гуруҳларга бўлинади?
12. Бюджетнинг солиқли даромадлари таркиби мамлакат солиқ қонунчилигига мувофиқ қандай жарималардан иборат?
13. Солиқсиз даромадлар таркибига нималар киради?
14. Ҳозирги амалиётда давлат бюджетининг даромадлари қандай тартибда классификацияланади?
15. Ўзининг ижтимоий-иқтисодий белгисига кўра давлат бюджетининг даромадлари нечта гуруҳга бўлиниши мумкин?
16. Мулкчилик шаклига кўра давлат бюджетининг даромадлари қандай кўринишларда бўлиши мумкин?
17. Субъектларнинг даромадлари Давлат бюджети ихтиёрига неча хил методларни қўллаб олиниши мумкин?
18. Бюджетнинг жорий харажатлари таркиби нималардан иборат бўлиши мумкин?
19. Бюджет харажатлари қандай йирик гуруҳларга бўлиниши мумкин?
20. Бюджетнинг барча харажатларини қандай гуруҳларга бўлиш мумкин?

5-топширик(лар)
Давлат бюджетининг даромадлари ўзларининг манбаларига кўра
қуйидаги уч гуруҳга бўлинади:

-

-

-

Ўзининг ижтимоий-иқтисодий белгисига кўра, Давлат бюджетининг даромадлари икки гуруҳга бўлиниши мумкин

6-Топширик «Муаммоли вазият»

«Муаммоли вазият» тури	«Муаммоли вазият» сабаблари	Вазиятдан чиқиб кетиш ҳаракатлари
Давлат томонидан аҳоли, корхоналар ва ташкилотларнинг вақтинча буш пул маблағларининг мобилизациялашуви нимага олиб келади?		

Эслатма!

Давлат бюджети даромадлари қўйидагилардан иборат:

1) Қонун ҳужжатларида белгиланган солиқлар, йиғимлар, божлар ва бошқа мажбурий тўловлар.

2) Давлатнинг молиявий ва бошқа активларини жойлаштирилиши, фойдаланишга берилиши ва сотилишдан олинган даромадлар.

3)Қонун ҳужжатларига мувофиқ мерос олиш, ҳадя этиш ҳуқуқи бўйича давлат мулкига ўтган пул маблағлари.

4)Юридик ва жисмоний шахслардан, шунингдек чет эл давлатларидан келган қайтарилмайдиган пул тушумлари.

5)Резидент юридик шахсларга ва чет эл давлатларига берилган бюджет ссудаларини қайтариш ҳисобига тушадиган тўловлар.

6)Қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа даромадлар ҳисобига шакллантирилади.

Давлат бюджети тақчиллиги қўйидагилар орқали молиялаштирилади:

Молиялаштиришнинг ички манбалари
Давлат қимматли қоғозларини жойлаштиришдан тушган маблағлар
Марказий банк кредитлари
Давлат мулкини хусусийлаштиришдан тушган маблағлар
Ўзбекистон Республикаси республика бюджети маблағларининг қолдиғи
Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси маблағларининг қолдиғи
Иш билан таъминлашга қўмаклашувчи давлат жамғармаси маблағларининг қолдиғи
Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика йўл жамғармаси маблағларининг қолдиғи
Ўзбекистон Республикаси Давлат мулк қўмитасининг махсус ҳисобварағи маблағлари

Бошқа ички манбалардан жалб қилинадиган маблағлар
Молиялаштиришнинг ташқи манбалари
Давлат қимматли қоғозларини жойлаштиришдан тушган маблағлар
Халқаро молиявий институтлар, ташкилотлар кредитлари
Хорижий давлатлар кредитлари
Бошқа ташқи манбалардан жалб қилинадиган маблағлар

////////////////////////////////////

Мавзуни жонлантириш учун саволлар:

- 1 давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли пул жамғармалари ҳозирги кунда зарурми?
2. давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли пул жамғармалари ҳозирги кунда мохиятини билиш зарурми?
3. Давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли пул жамғармаларининг зарурлиги, мохияти ҳозирги куннинг давр талабими?
4. Давлат молияси таркибини талабалар билишлари зарурми?

Давлат бюджети тузилмаси — республика бюджетини, Қорақалпоғистон Республикаси бюджетини ва маҳаллий бюджетларни ўз ичига олади. Давлат бюджети таркибида давлат мақсадли жамғармалари жамланади. Қорақалпоғистон Республикаси бюджети Қорақалпоғистон Республикасининг Республика бюджетини ҳамда туманлар ва республикага (Қорақалпоғистонга) бўйсунувчи шаҳарлар бюджетларини ўз ичига олса, вилоят бюджети эса вилоят бюджетини, туманлар ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бюджетларини ўз ичига олади.

Бюджет даромадларини шакллантириш жараёнининг қуйидаги принципларга асосланиши мақсадга мувофиқдир:

- солиқларнинг бюджетга олиниши мамлакат миллий бойлиги манбаларининг тугашига олиб келмаслиги керак;
- солиқлар уларни тўловчилар ўртасида тенг тақсимланмоғи лозим;
- солиқларни ишлаб чиқарувчиларнинг айланма фонд-лари ҳажмига таъсир кўрсатмаслиги;
- солиқларнинг соф даромадга нисбатан ҳисобланиши;

– давлат учун солиқларнинг ундирилиши иложи борица арзонроқ бўлиши лозим;

– солиқларнинг ундирилиш жараёни хусусий секторни сиқиб чиқармаслиги керак;

Республика бюджети– Давлат бюджетининг умумдавлат тусидаги тадбирларни молиялаштиришда фойдаланиладиган қисми бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек молия йили мобайнида аниё мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади

Маҳаллий бюджет - Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари жамғармасини ташкил этувчи бир қисми бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек молия йили мобайнида аниё мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади

Бюджет тизимининг бўғинлари ўртасидаги ўзаро боғлиқлик бюджетлараро муносабатлар механизми орқали ташкил қилинади. Бюджетлараро муносабатлар бу бюджет тизимининг бир поғонасидан иккинчи поғонасига бюджет маблағларининг кучирилишидир. Давлат бюджети маблағларининг турли поғонадаги бюджетлар ўртасида қуйидагича тақсимланади:

1.Умумдавлат аҳамиятидаги солиқлар ва бошқа даромадлардан ажратмалар;

2.Бюджет дотациялари;

3.Ўзаро ҳисоб-китоблар ва схемалар;

4.Бюджет ссудалари;

5.Бюджет субвенциялари ва субсидиялари;

Умумдавлат аҳамиятидаги солиқлар ва бошқа даромадларни тақсимлашда қуйидаги мезонлар асос қилиб олинади:

1.Минтақанинг ижтимоий иқтисодий ривожланиш даражаси.

2.Минтақада давлат инвестиция дастурига мувофиқ капитал қўйилмаларни молиялаштириш.

3.Маҳаллий бюджетдан маблағ билан таъминлашда ўз даромадларининг етишмаслиги.

Бюджетлараро алоқалар қуйидаги тамойиллар асосида йўлга қўйилади.

- Ўзаро жавобгарлик;

- Барча бюджетларни тўлдиришнинг ягона усулини қўллаш ;

- Регионлар даромадини тенглаштириш ;

- Бюджетлар ўртасидаги молиявий муносабатларни максимал даражада қисқартириш ;

- Маҳаллий бюджетларни ҳукумат қарори асосида тўлдириб бориш;

- Маҳаллий ҳокимиятларни ўзларининг бюджетлар даромадини оширишига кизикишини кучайтириш;

- Бюджетлараро муносабатлар ошкоралигини таъминлаш.

Бюджетдан юридик ёки жисмоний шахсга бевосита ёхуд ваколатли орган орқали ажратиладиган қайтарилмайдиган пул маблағлари **бюджет трансфертлари** дейилади.

Субсидия – бу пул ёки натура кўринишидаги ёрдам тури бўлиб, бюджет ва бюджетдан ташқари фондлардан кўрсатилади. Субсидиялар бевосита ва билвосита бўлиши мумкин. Капитал қуйилмалар, илмий тадқиқотлар, кадрларни қайта тайёрлашга ажратилган маблағлар тўғри субсидиялар, солиқ имтиёзлари, имтиёзли шартлар билан кредитлар бериш, пасайтирилган божхона тўловлари эгри субсидиялар ҳисобланади. Аҳоли учун давлат трансфертлари –нафақалар, пенсия, стипендия бериш кўринишида бўлади.

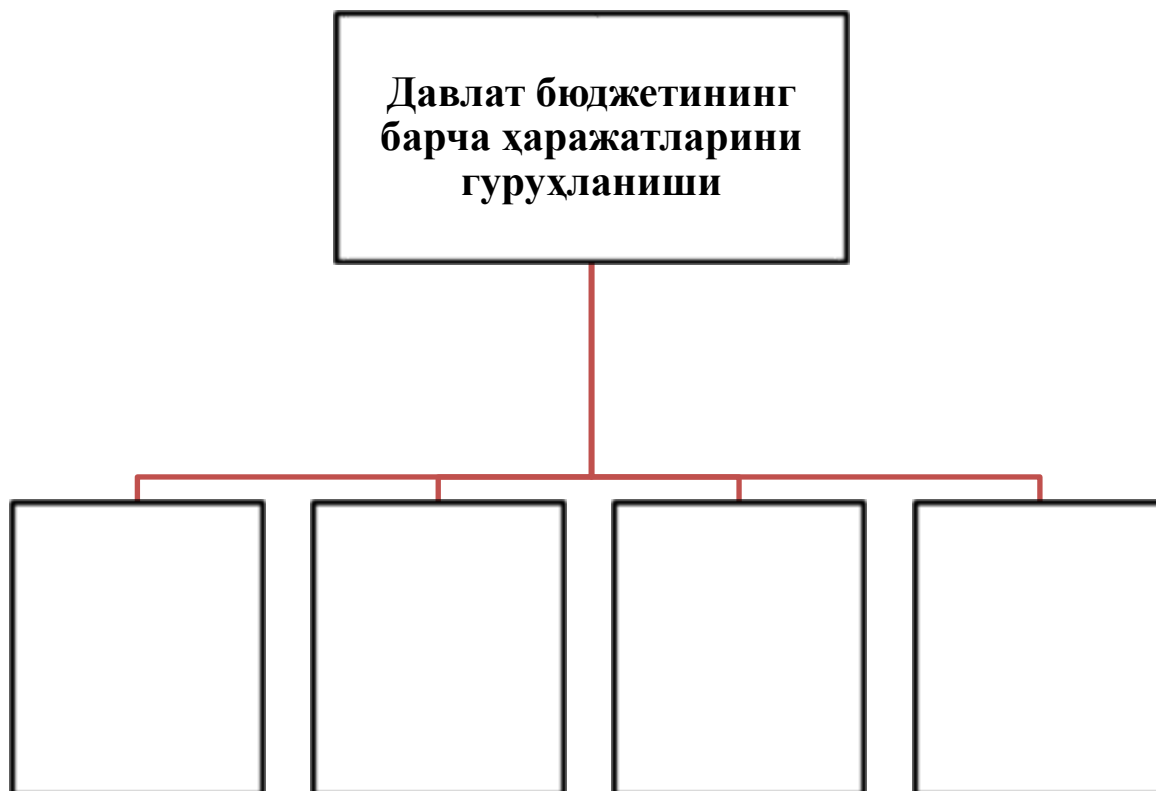
Бюджет ва бюджетдан ташқари фондлардан қайтариб олмаслик шарти билан берилган маблағлар **дотация** дейилади.

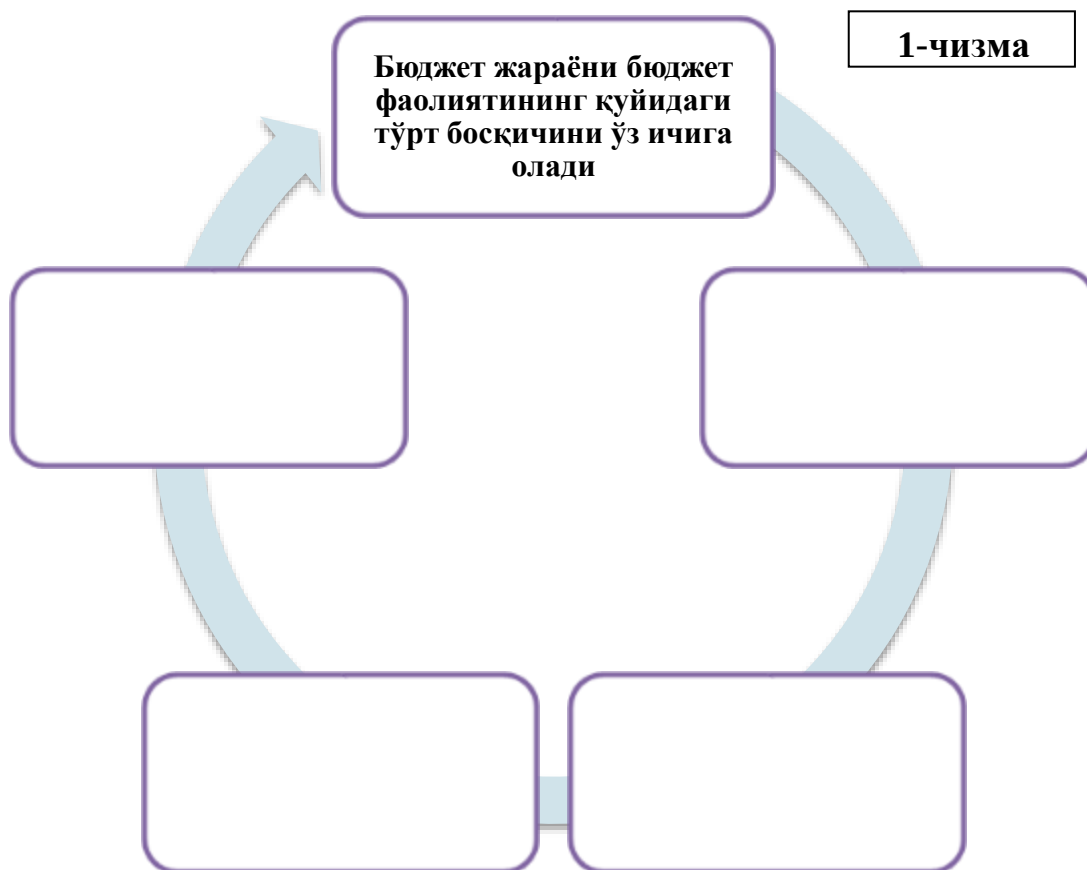
Бюджет жараёни, одатда, бюджет фаолиятининг қуйидаги тўрт босқичини ўз ичига олади:

1. Бюджет лойиҳасини тузиш (ишлаб чиқиш, яратиш);
2. Бюджетни кўриб чиқиш (муҳокама қилиш) ва тасдиқлаш;
3. Бюджетни ижро этиш;

4. Бюджетнинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни тайёрлаш ва уни тасдиқлаш.

7-топшириқ(лар)

Бюджет лойиҳасини тузишда:

8-топширик

Тест

1. Хўжалик субъектлари молияси – буни шакллантириш ва улардан мақсадли йўналишларда фойдаланиш билан боғлиқ пулли муносабатлар йиғиндиси сифатида молиявий муносабатлар майдонига чиқади ва ўзига юклатилган функцияларни мақсад сари бажаришга киришади.

- А) молиявий ресурслар
- Б) кредит ресурслар
- С) солиқ ресурслар
- Д) моддий ресурслар

2. Мулкчилик шаклига кўра, қайсиларни ўз ичига олади?

- А) енгил саноат, савдо
- Б) давлат ва нодавлат
- С) қурилиш комплекси
- Д) савдо ва бошқалар

3. Тармоқ белгиларига кўра, қайсиларни ўз ичига олади?

- А) энергетика, нодавлат ва бошқалар
- Б) давлат ва нодавлат қурилиш комплекси
- С) машинасозлик, қурилиш комплекси, энергетика, савдо ва бошқалар
- Д) давлат ва нодавлат, энергетика

4. Ишлаб чиқариш миқёси ва ходимлар сонига кўра, қайсиларни ўз ичига олади?

А) мамлакат миқёсида фаолият юритувчи, локал

Б) микрофирмалар, кичик ва йирик корхоналар

С) корхоналар ихтисослашган, универсал

Д) машинасозлик, қурилиш комплекси, энергетика, савдо ва бошқалар

5. Ишлаб чиқариш жараёнини ташкил этиш усулларига кўра, қайсиларни ўз ичига олади?

А) машинасозлик, қурилиш комплекси, энергетика, савдо ва бошқалар

Б) микрофирмалар, кичик ва йирик корхоналар

С) ишлаб чиқариш, тижорат ва бошқа корхоналар

Д) корхоналар ишлаб чиқаришнинг оқим, партияли ва доналаб

6. Фаолият юритиш муддатига кўра, қайсиларни ўз ичига олади?

А) узлуксиз, мавсумий ва узлукли

Б) ишлаб чиқариш, тижорат ва бошқа корхоналар

С) машинасозлик, қурилиш комплекси, энергетика, савдо ва бошқалар

Д) корхоналар ихтисослашган, универсал

7. Устав жамғармаси муайян миқдордаги акцияларга бўлинган ҳамда жамиятнинг акциядорлар олдидаги мажбуриятлари аниқ белгиланган хўжалик юритувчи субект-нима деб аталади?

А) акциядорлик жамияти

Б) нодавлат ташкилот

С) қурилиш комплекси

Д) микрофирмалар

8. Акциядорлик жамиятини кимлар бошқаради?

А) тижорат ва бошқа корхоналар; ижро органи

Б) акциядорнинг умумий мажлиси: кузатув кенгаши; ижро органи

С) давлат ва кузатув кенгаши; корхона

Д) давлат ва ижро органи; кузатув кенгаши

9. - бир ёки бир неча шахс томонидан таъсис этилган, устав фонди (устав капитали) таъсис ҳужжатлари билан белгилаб қуйилган миқдорлардаги улушларга бўлинган жамият тан олинади.

А) МЧЖ

Б) ЯТТ

С) ОК

Д) АЖ

10. Тадбиркорликнинг қуйидаги шакларини курсатинг?

А) МЧЖ; АЖ; ЯТТ; микрофирма

Б) АЖ; ЖТ; кичик корхоналар

С) МЧЖ; микрофирма ва кичик корхоналар

Д) ЯТТ; ЖТ; микрофирма ва кичик корхоналар

23-Модул. Давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли жамғармалари

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур

Режа

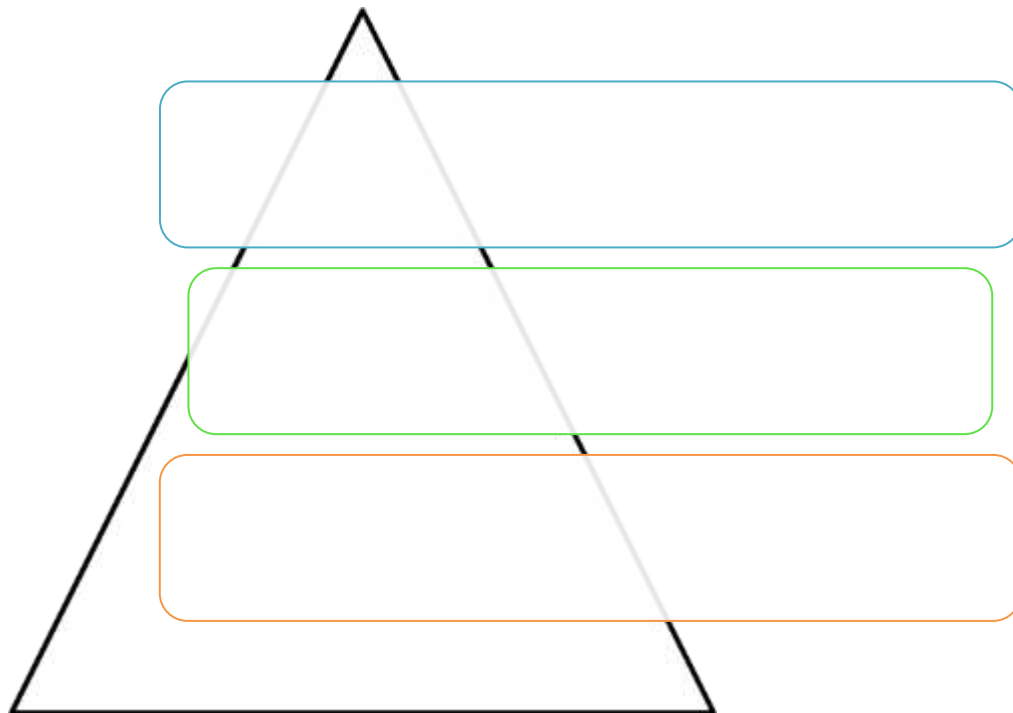
1. Давлатнинг бюджетдан ташқари мақсадли пул фондларининг зарурлиги, моҳияти ва турлари.
2. Давлатнинг бюджетдан ташқари мақсадли пул жамғармаларининг таснифи.
3. Давлатнинг бюджетдан ташқари мақсадли пул фондлари, уларни маблағларининг шаклланиш манбалари ва харажат қилиш йўналишлари.
4. Давлатнинг бюджетдан ташқари махсус мақсадли пул фондларининг фаолияти самарадорлигини ошириш.

1-топшириқ(лар)

Ўзбекистон Республикаси миллий иқтисодиётида бир қатор Давлатнинг бюджетдан ташқари жамғармаларини асосийларини курсатиб ўтинг

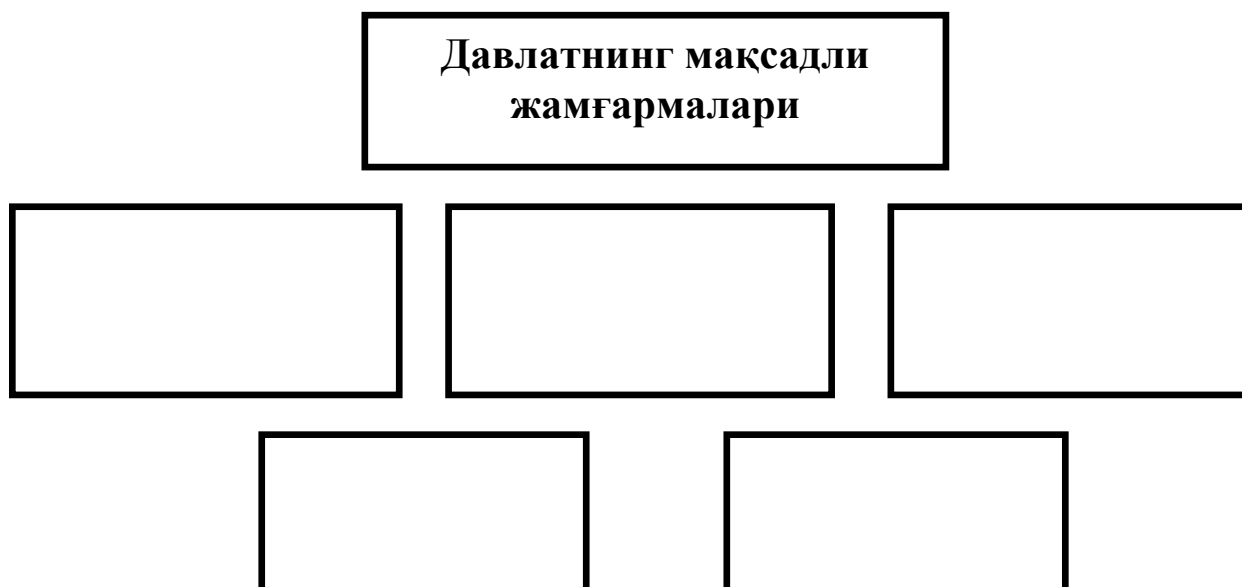
	
	
	
	
	
	

Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг асосий вазифаларидан бири Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 3 сентябрда қабул қилинган "Фуқароларни давлат пенсия таъминоти тўғрисидаги қонунини ҳаётга татбиқ этишга қаратилган. Кайд этилган қонуннинг 2-моддасида қандай кўринишдаги давлат пенсиялари зикр этилган

2-топштриқ
Пенсия жамғармасининг функциялари

3-топширик

Бюджетдан ташқари Мактаб таълими жамғармаси Ижро этувчи дирекциясининг ТУЗИЛМАСИ

**Бюджет ташилотларининг бюджетдан таиқари жамғармалари
қуйидагилардир:**

- Бюджет ташилотининг ривожлантириш жамғармаси;
- Тиббиёт ташилотларининг моддий рағбатлантириш ва ривожлантириш жамғармаси;
- вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг бюджетдан таиқари жамғармалари;
- бюджет ташилотларининг ундириладиган тўловлар ҳисобига шакллантириладиган бюджетдан таиқари маблағлари.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан таиқари Пенсия жамғармасининг даромадлари:

- ягона ижтимоий тўловнинг белгиланган миқдордаги тушумлари;
- фуқароларнинг бюджетдан таиқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари;
- бюджетдан таиқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар; бошқа даромадлар ҳисобидан шакллантирилади. Бошқа даромадларга

Бюджетдан таиқари фондлар– умумдават молиясининг муҳум бўғини бўлиб, уларнинг фаолияти қатъий белгиланган, маънбаларни ташикил этиш йўллари кўрсатилган, пул фондлари билан фойдаланиш йўлларининг тартиби аниқлаб берилган, давлат ҳукуматининг юқори оргонларини тегишли қонунлари, меъёрий – ҳуқуқий номативлари асосида ўз фаолиятини амалга оширадилар.

Бюджетдан таиқари жамғармаларнинг умум давлат молиясининг бўғинларидан бири бўлиб ҳисобланади. Бюджетдан таиқари жамғармалар иқтисодиёт олдида турадиган ишлаб чиқаришни юксалишин таъминлаш, танглик ходисаларни енгиш вазифаларини ҳал этиши ёрдам беради.

Умумдават миқйёсида молия ресурсларини ташикил этишининг энг таниқли шакли бўлиб давлат ва маҳаллий бюджетлар ҳисобланади. Бироқ, қатор омиллар бошқа шакл-бюджетдан таиқари жамғармалардан ҳам параллел равишда фойдаланишининг мақсадга мувофиқлигини шартлайди.

Ушбу мавзу бўйича талаба амалий кўникмага таянган холда мустақил фикрлаши ва ҳулоса бера олиши лозим:

24-Модул. Давлат кредити

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий қўникмаларга эга бўлиши зарур

Режа:

1. Давлат кредитининг ижтимоий-иқтисодий моҳияти, зарурлиги ва аҳамияти.
2. Давлат кредитининг шакллари.
3. Давлат қарзининг пайдо бўлиши. Давлат қарзини бошқариш.
4. Давлат кредити йули билан жалб килинган маблағларнинг ишлатилиш йўналишлари ва давлат кредитини коплаш манбалари.
5. Давлат заёмлари ва уларнинг гуруҳланиши.

1-топширик

Тест

1.Давлат кредити иқтисодий категория сифатида нечта кўринишдаги қанақанги пул муносабатларга тегишли бўлган хусусиятларга эгадир.

- А)молия ва кредит
- Б) банк ва кредит
- С) қарз ва кредит

2.Молиявий категория сифатида давлат кредити нечта функцияни бажаради:

- А) 4 та
- Б)3 та
- С)5 та

3.Саноати тараққий этган мамлакатларда давлат қарзлари асосий манбаи бўлиб ҳисобланади.

- А) бюджет ташкилотларини молиялаштириш
- Б) бюджет дефицитини молиялаштириш
- С) бюджет орқали иқтисодиётни молиялаштириш

4.Давлат кредити нечта белгисига кўра классификация қилинади:

- А) 7 та
- Б) 9 та
- С)8 та

5.Давлат кредити эмитентлар бўйича нечга бўлинади.

- А) 4 та
- Б)2 та
- С) 3 та

6.Давлат кредити жойлаштирилиш жойига қараб қандай турларга бўлинади.

- А)ички қарзлар, ташқи қарзлар
- Б)худудий қарзлар, маҳаллий қарзлар

С) модий қарзлар, молиявий қарзлар

7.Давлат кредити бозорда айланишига қараб қандай турларга бўлинади.

А) Гаровли, гаровсиз

Б) Бозорли қарзлар, бозорсиз қарзлар

С) Таминланган, таминланмаган

8.Давлат кредити маблағларни жалб қилиш муддатига кўра нечтага бўлинади.

А)3 та

Б) 5 та

С) 6 та

9.Давлат кредити қарз мажбуриятлари таъминланганлигига қараб қандай турларга бўлинади.

А) Таминланган, таминланмаган

Б) Гаровли, гаровсиз

С) Тўловга лаёқатли, Тўловга лаёқатсиз

10.Давлат кредити Тўланадиган даромаднинг характери бўйича нечта турга бўлинади.

А) 4 та

Б) 5 та

С)3 та

11.Даромадларни аниқлаш методига кўра давлат кредити нечтага бўлинади.

А)2 та

Б) 3 та

С)4 та

12.Давлат қарзларни қайтаришнинг нечта усули мавжуд.

А) 4 та

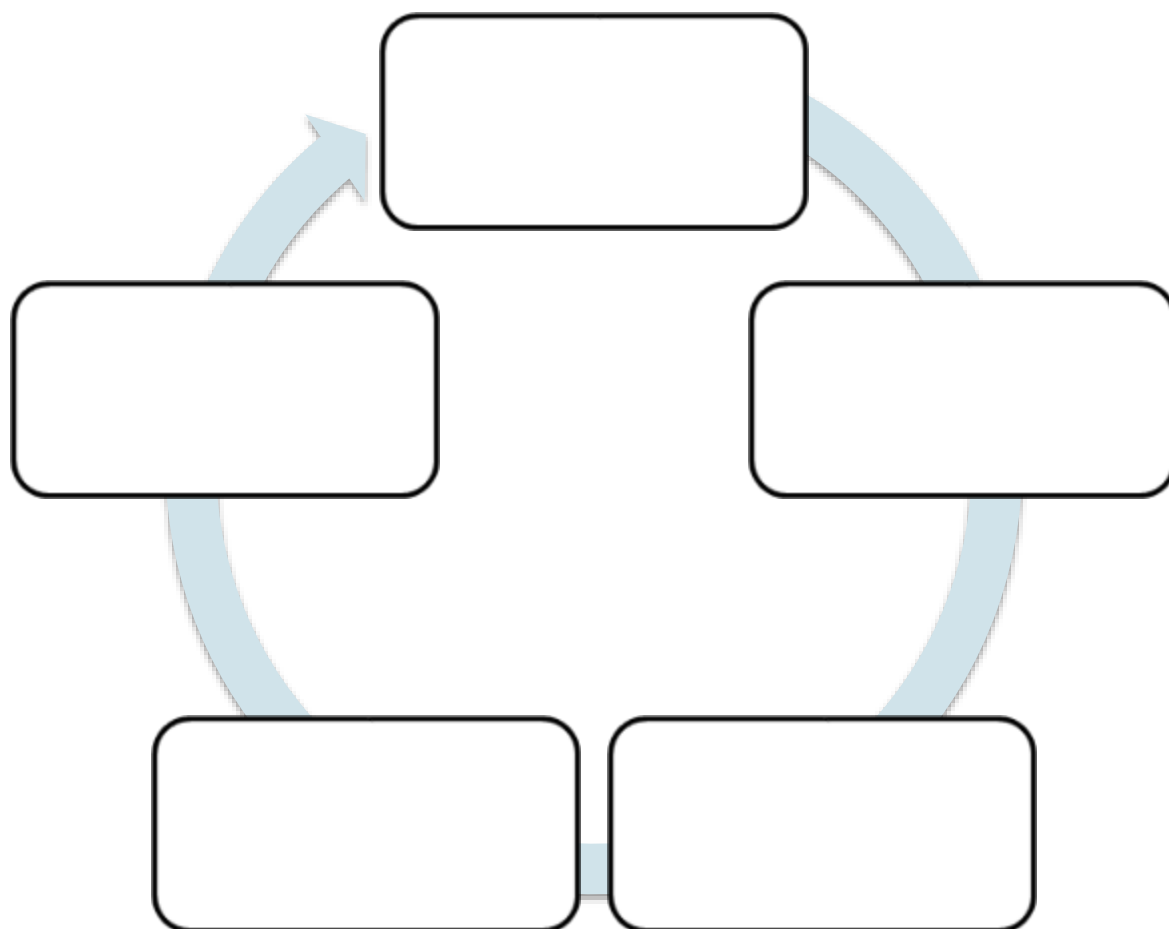
Б) 2 та

С) 3 та

2-топшириқ(лар)

**Давлат кредити - бу кредит муносабатларнинг бир шакли бўлиб,
кредитнинг қуйидаги белгиларига эга:**

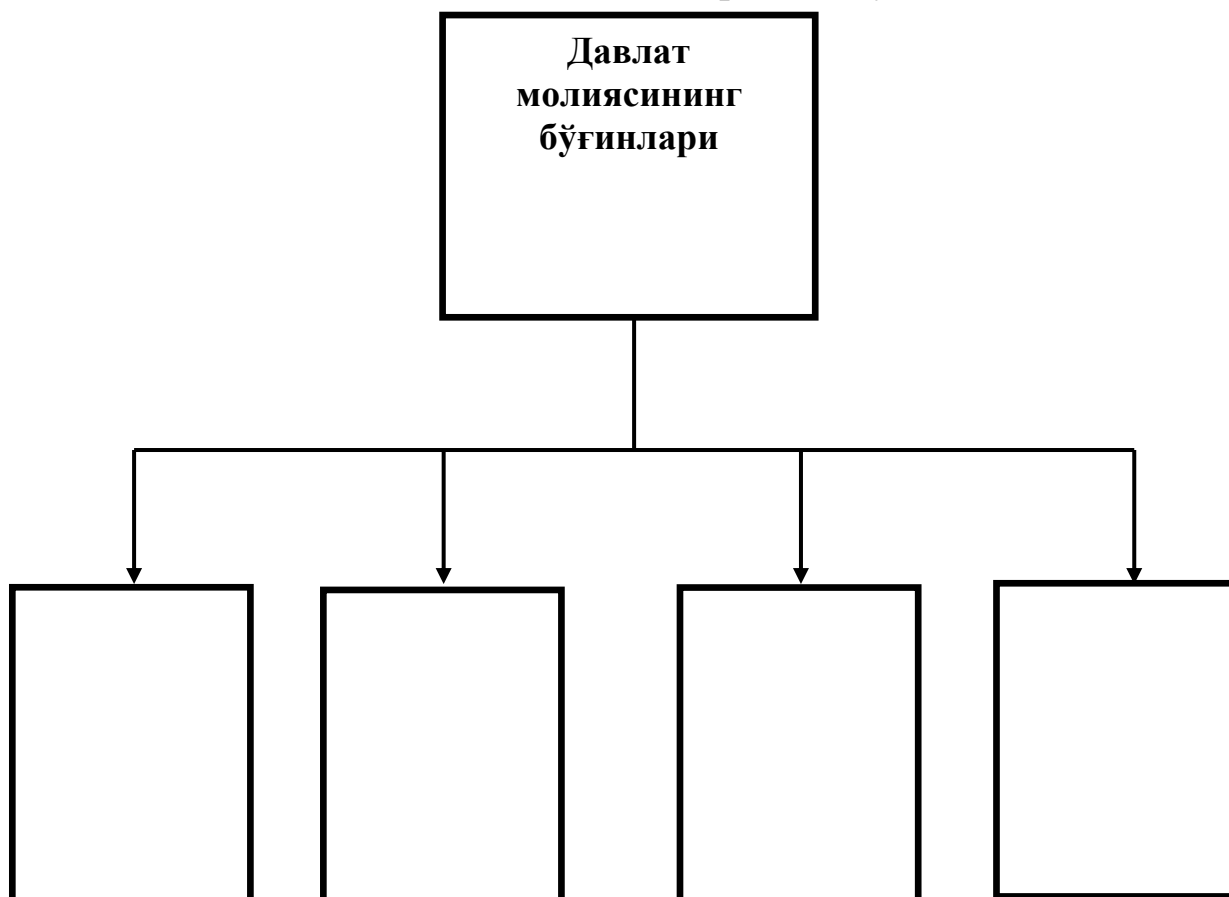
Кредитни беришда қуйидаги тамойилларга риоя қилинади:

3-топширик

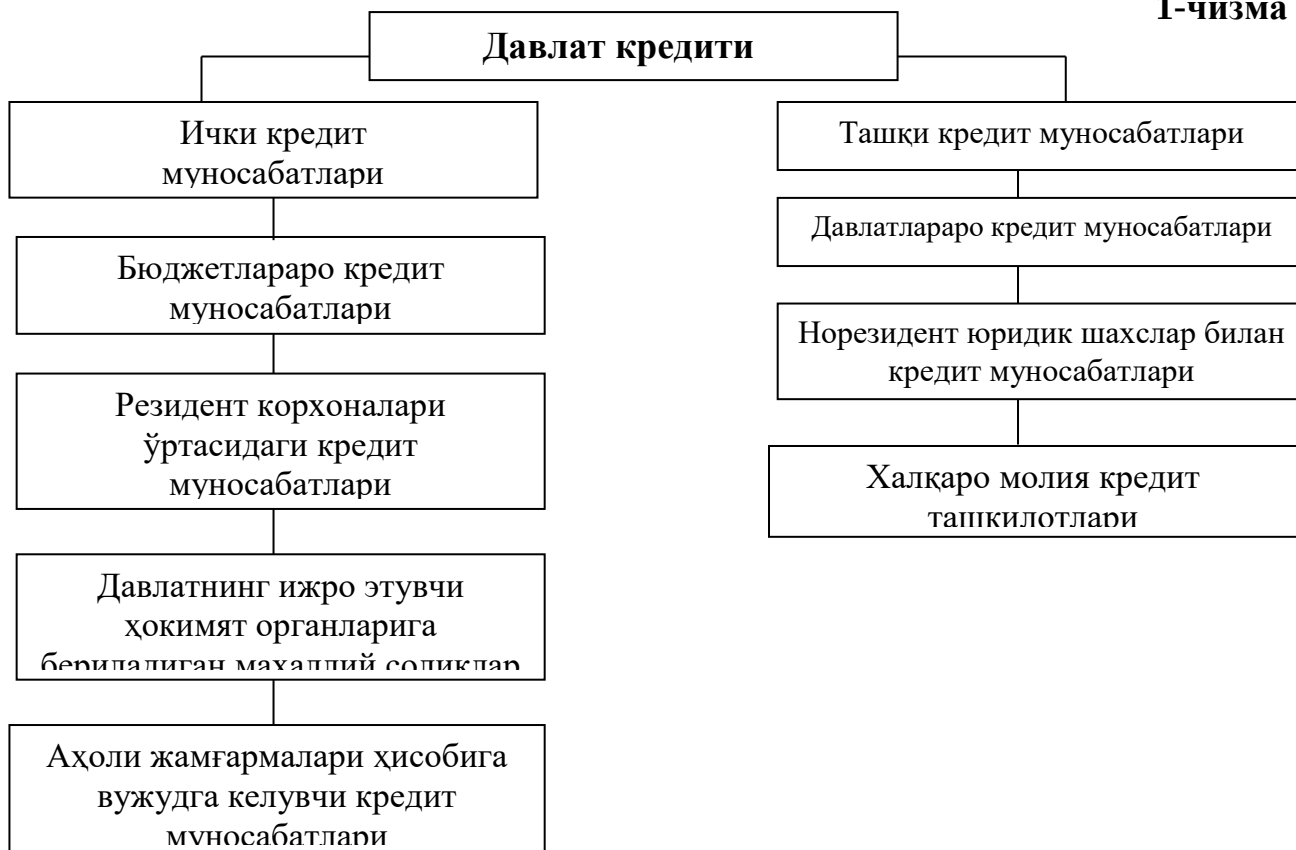

Давлат молиясининг таркибий тузилиши

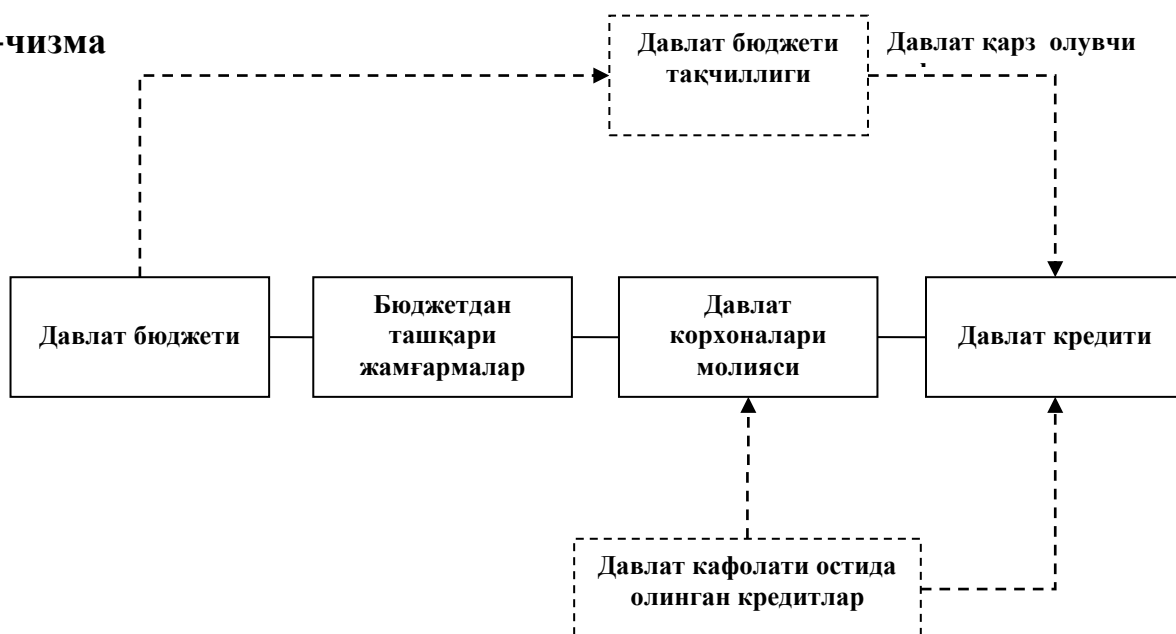

Давлат кредити муносабатларини таснифланиши

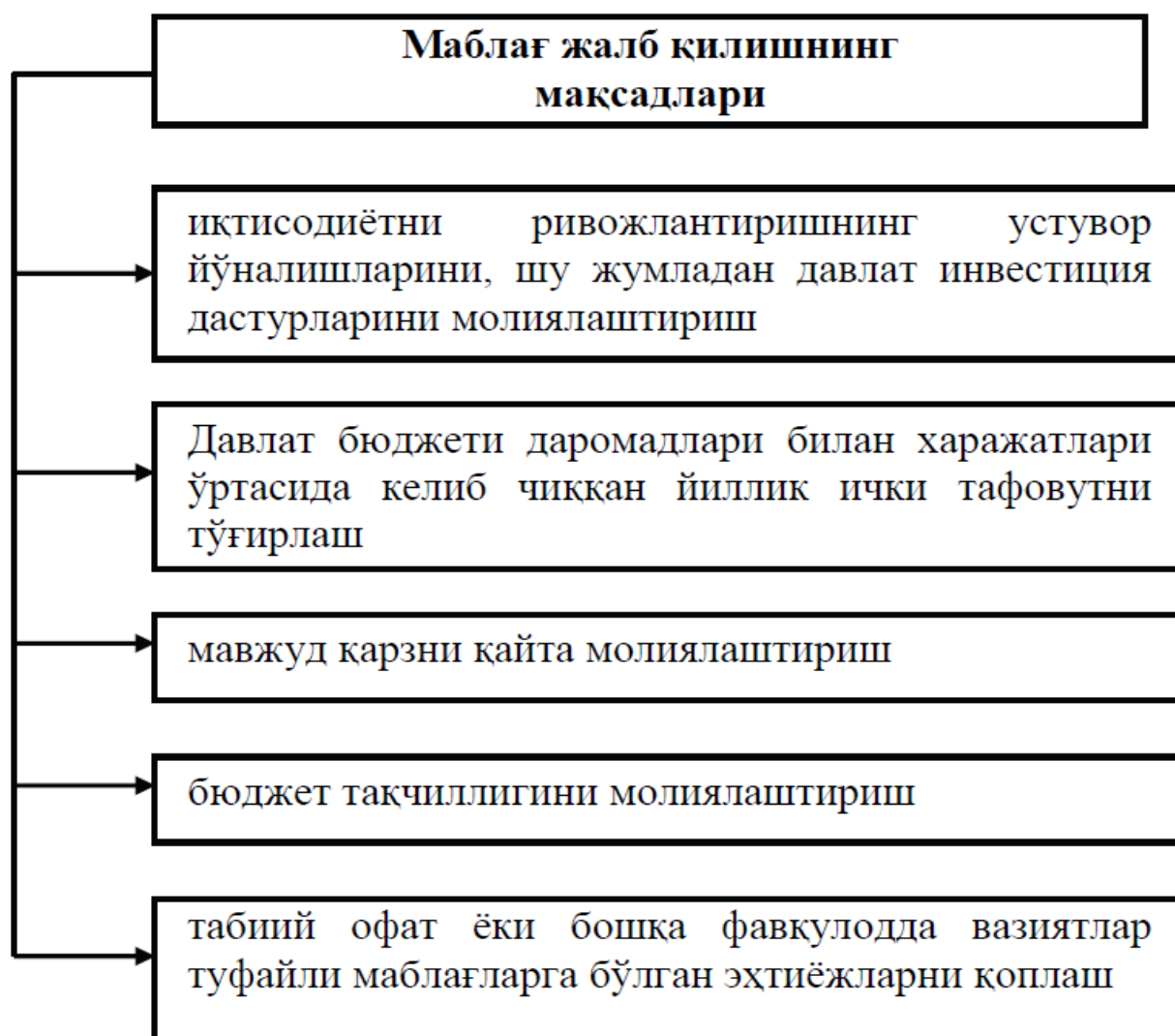
1-чизма

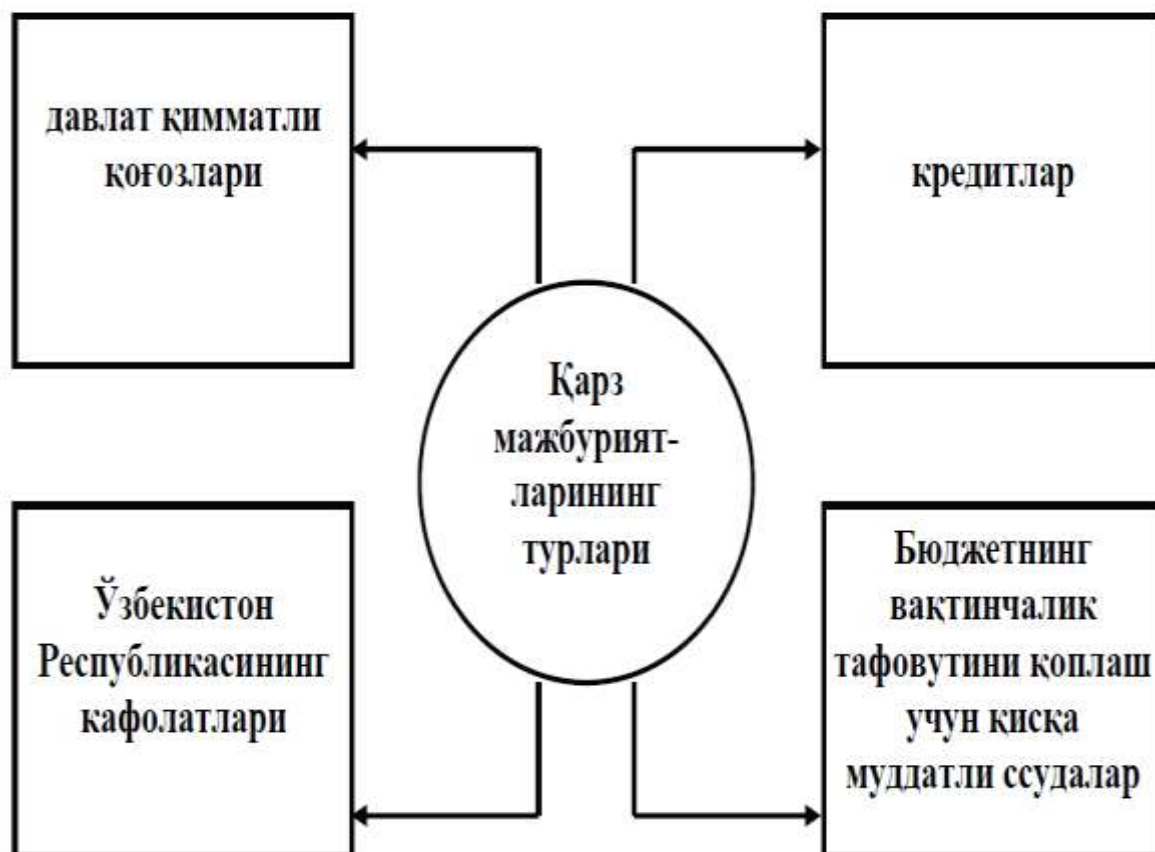

2-чизма

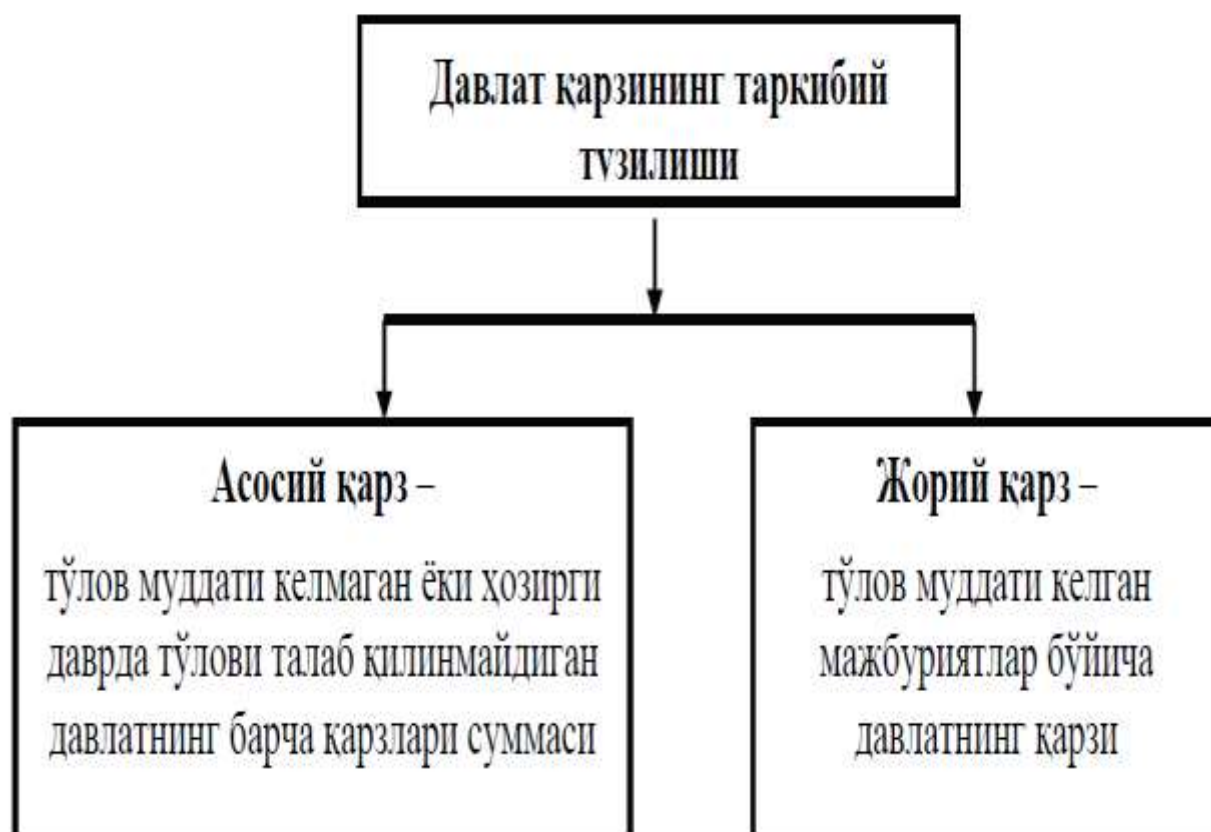

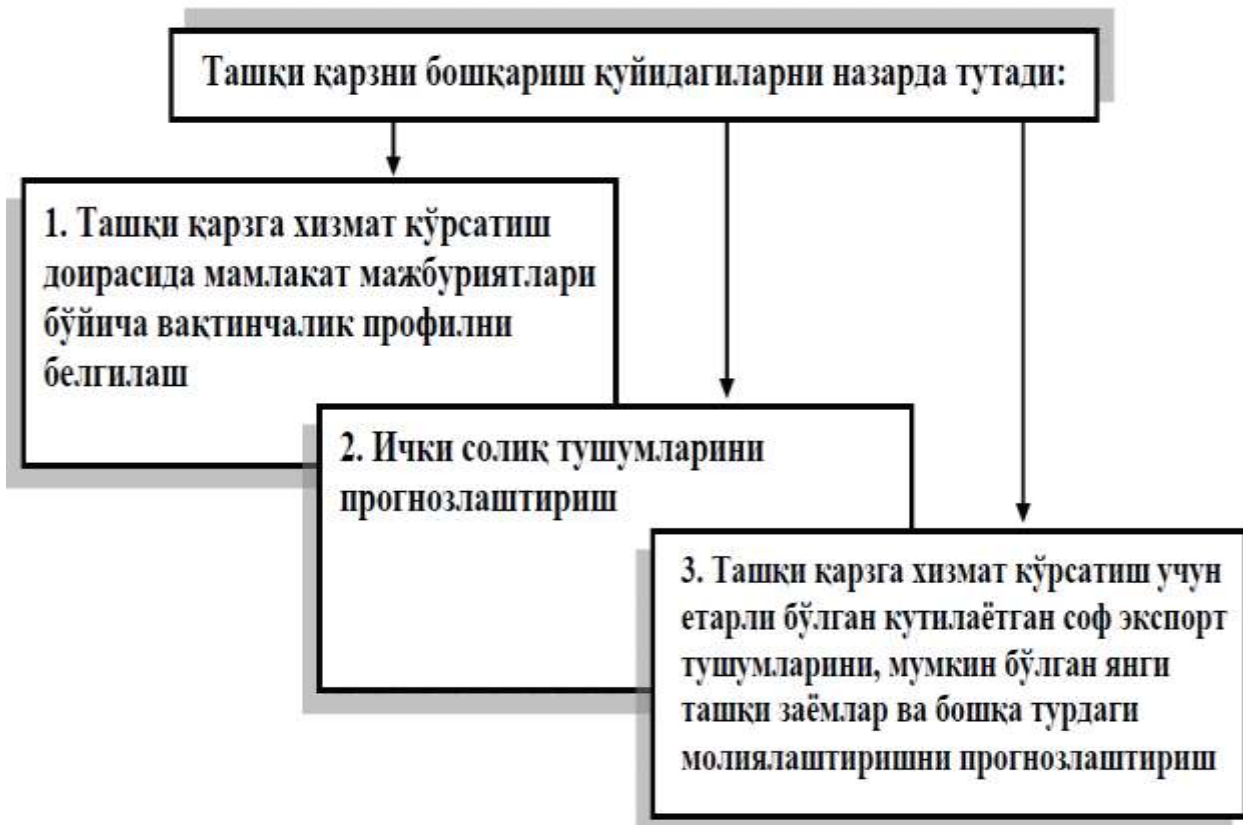
Таянч кўрсатмалар!

////////////////////////////////////

Кредит муносабатлари тизимида ички давлат кредитининг мазкур шакллари амалиётда кенг қулланилади:

- давлат заёмлари;
- аҳоли омонатларининг бир қисмини давлат заёмларига айлантириш;
- умумдавлат ссуда фонди маблағларини қарзга олиб туриш;
- хазина ссудалари;
- кафолатланган заёмлар.

Даромад тўлаш шаклидан қатъий назар, заёмларни қуйидагича ажратиш мумкин:

- а) фоизли заёмлар;
- б) ютуқли заёмлар;
- к) фоизли - ютуқли заёмлар;
- д) мағлубиятсиз заёмлар;
- г) фоизсиз (мақсадли) заёмлар.

ГЛОССАРИЙ

Давлат молиясининг иқтисодий моҳияти бу – жами ижтимоий маҳсулотнинг қийматини ҳамда миллий бойликнинг бир қисмини тақ-симлаш ва қайта тақсимлаш жараёнида давлат ва давлат корхоналари ихтиёрида марказлаштирилган ва марказлаштирилмаган молиявий ресурсларнинг шаклланиши, шунингдек, кенгайтирилган ишлаб чиқариш билан бир қаторда жамиятнинг ўсиб бораётган ижтимоий-маданий тадбирларини молиялаштиришдаги пул муносабатлари йиғиндисидир.

Машхур шотланд иқтисодчиси Адам Смит - «Халқлар бойлигининг табиати ва сабаблари ҳақида тадқиқот» асарида молиянинг давлат ва жамият ҳаётидаги юксак аҳамиятини кўрсатиб берган. Жамиятни идора қилишда давлат муҳим ўрин тутган бугунги кунда давлат молияси ва молиявий муносабатлар тарихий тараққиётнинг энг муҳим омилларидан бирига айланди.

Давлат молияси - молия тизимининг асосий қисмини ташкил этади, унинг асосий бўғини эса давлат бюджетидир. Давлат бюджети—давлат бюджети даромадлари билан харажатларининг таркибий қисмидан иборат бўлган молиявий режадир.

Давлат бюджети - давлатнинг пул даромадлари ва харажатлари, шунингдек, умумдавлат пул маблағларини ташкил қилиш ва ундан фойдаланишни кўзда тутувчи бош молия режасидир.

Бюджет - турли даражадаги марказлаштирилган пул маблағлари фондиди вужудга келтириш, тақсимлаш ва фойдаланишга оид асосий молиявий режа бўлиб, у тегишли давлат ёки маҳаллий идора томонидан ишлаб чиқиладиган ҳамда тасдиқланадиган ҳуқуқий ҳужжатдан иборат.

Давлат бюджетининг асосий вазифаси бу - молиявий воситалар ёрдамида иқтисодиётни самарали ривожлантириш ва умумдавлат миқёсидаги ижтимоий вазифаларни ҳал қилиш учун шароит яратишдан иборатдир.

Қисқа муддатли кредитлар — бир йилгача муддат билан берилади, бу кредитлар корхоналарнинг жорий ишларини амалга ошириш билан боғлиқ бўлган айланма маблағларни ташкил этиш ва ҳаракатини таъминлашга қаратилади;

Ўрта муддатли кредитлар — беш йилгача муддат билан асосий фондларнинг ҳаракати билан боғлиқ ишларни таъминлаш учун берилади;

Узоқ муддатли кредитлар - беш йил ва ундан ортиқ муддатга асосан, курилиш ишларига берилади.

Давлат кредити деганда - ихтиёрийлик асосида юридик ва жис-моний шахслар ихтиёрида бекор турган пул маблағларини вақтинча фойдаланиш учун давлат эҳтиёжларига жалб этиш билан боғлиқ бўлган пул муносабатлари назарда тутилади. Давлат шу йўл билан жалб этилган даромадлар ҳисобига бюджетдаги тақчилликни қоп-лайди, иқтисодиёт тармоқларини имтиёзли кредит билан таъмин-лайди ва катта аҳамиятга эга бўлган эҳтиёжлар учун сарфлайди.

Корхоналар молияси - бутун молия тизимининг асоси, бошланғич звеноси ҳисобланади. Корхоналар молиясининг моддий ифодаси деганда, биз ҳар бир корхона томонидан ўзининг иқтисодий ривожланиши, ишчиларнинг ижтимоий эҳтиёжлари ва бошқа турли заруриятлар учун махсус пул фондларини тушунамиз.

Корхонанинг молиявий механизми — пул оқимлари, пуллик муносабатлар ва пул фондларининг мавжуд иқтисодий қонуниятлари талаблари билан молиявий инструментлар ва категориялар, рағбатлантиришлар, имтиёзлар ва санкциялардан фойдаланиш орқали давлатнинг ҳуқуқий ва меъёрий

хужжатларини мувофиқлаштиришга мўлжалланган молиявий бошқариш тизимидир.

Кредит тўрт хил вазифани бажаради:

- пулга тенглаштирилган тўлов воситаларини юзага чиқаради, бўш турган пулларни йиғиб олади;

- бўш пул маблағларини ҳаракатга туширади, ишдаги капиталга айлантиради, пулни пул топади, деган қонидани амалга оширади;

- қарз бериш орқали пул маблағларини турли тармоқлар ўртасида қайта тақсимланиши билан ишлаб чиқариш ресурсларининг кўчиб туришини таъминлайди;

- қарз бериш, қарз ундириш воситалари орқали иқтисодий ўсишни рағбатлантиради, пул маблағларидан рационал фойдаланишни назорат қилади.

Бу кредит маблағларни бериш ва қайта-риш муддатига қараб учга бўлинади:

- қисқа муддатли кредитлар – бир йилгача муддат билан берилади, бу кредитлар корхоналарнинг жорий ишларини амалга ошириш билан боғлиқ бўлган айланма маблағларни ташкил этиш ва ҳаракатини таъминлашга қаратилади;

- ўрта муддатли кредитлар – беш йилгача муддат билан асосий фондларнинг ҳаракати билан боғлиқ ишларни таъминлаш учун берилади;

- узоқ муддатли кредитлар беш йил ва ундан ортиқ муддатга асосан, қурилиш ишларига берилади.

Мавзу бўйича масалалар

1.Тижорат банки муомала муддати 182 кун бўлган баҳоси 10000 сўмлик депозит сертификатни йиллик 20% ставкада, тўлов муддатига 90 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 92 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тулов муддати тўлганда сотиб олувчи қанча даромад олади.?

2.Тижорат банки муомала муддати 90 кун бўлган баҳоси минг сўмлик депозит сертификатни йиллик 15 % ли ставкада, тўлов муддатига 50 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификати биринчи эгасида 40 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тўлов муддати келганда сотиб олувчи қанча даромад олади?

3.Номинал баҳоси 200 сўмдан бўлган 750 та имтиёзли акциялар мавжуд. Дивиденд тўлаш учун ажратилган фонди 420минг сўмдан иборат бўлиб, уларга йиллик 60% ставка белгиланган бўлса, юар бир имтиёзли акция учун тўланадиган дивиденд миқдорини аниқланг?

25-Модул. Маҳаллий молия

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур

Режа:

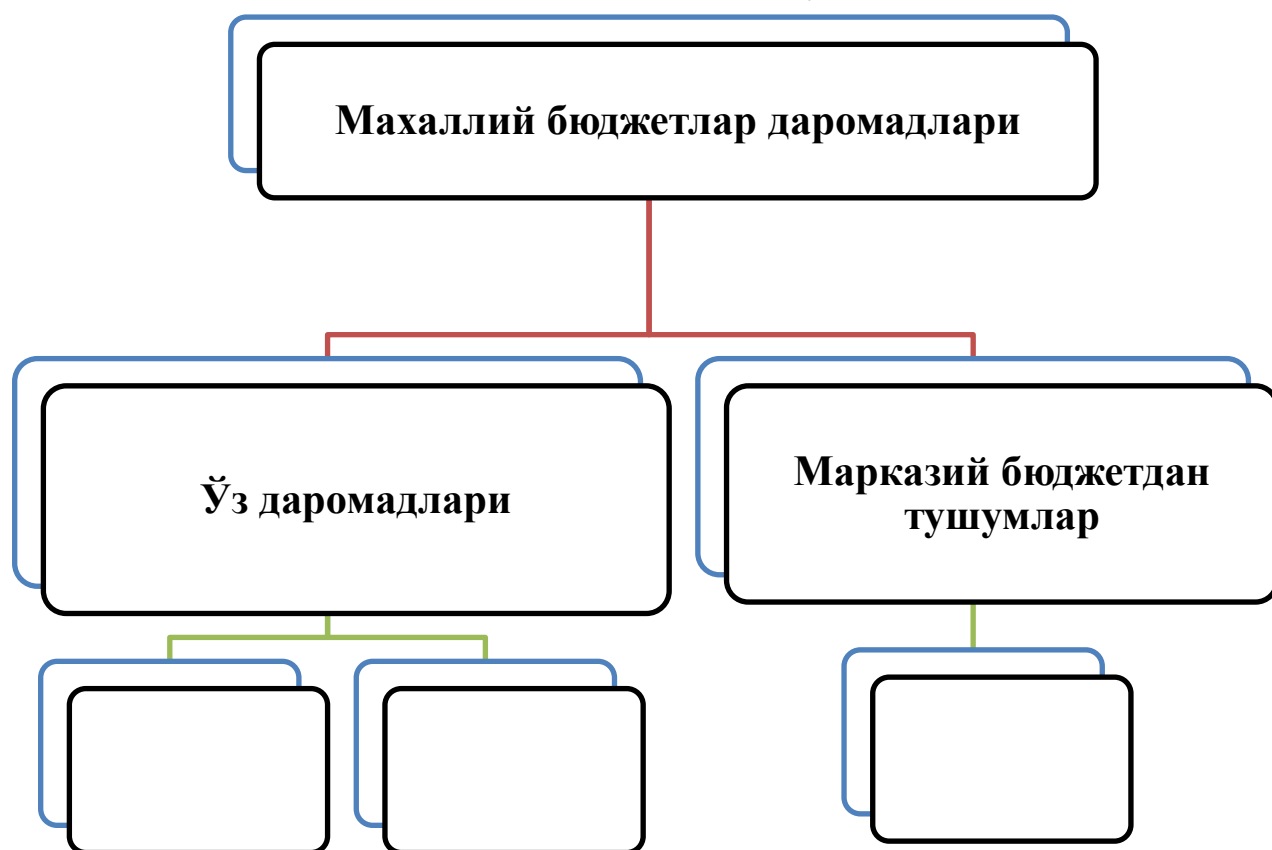
1. Маҳаллий молиянинг ижтимоий-иқтисодий моҳияти. Маҳаллий молиянинг тузилиши.
2. Мамлакат миллий даромадининг қайта тақсимланишида маҳаллий бюджетнинг роли.
3. Маҳаллий бюджетларнинг даромадлари, уларнинг таркиби ва тузилиши.
4. Маҳаллий солиқлар, уларнинг маҳаллий бюджетлар даромад базасини таъминлашдаги роли ва аҳамияти. Маҳаллий солиқларнинг асосий турлари.
5. Бюджет субсидиялари. Субвенцияларнинг маҳаллий бюджетлар учун аҳамияти.

1-топширик(лар)

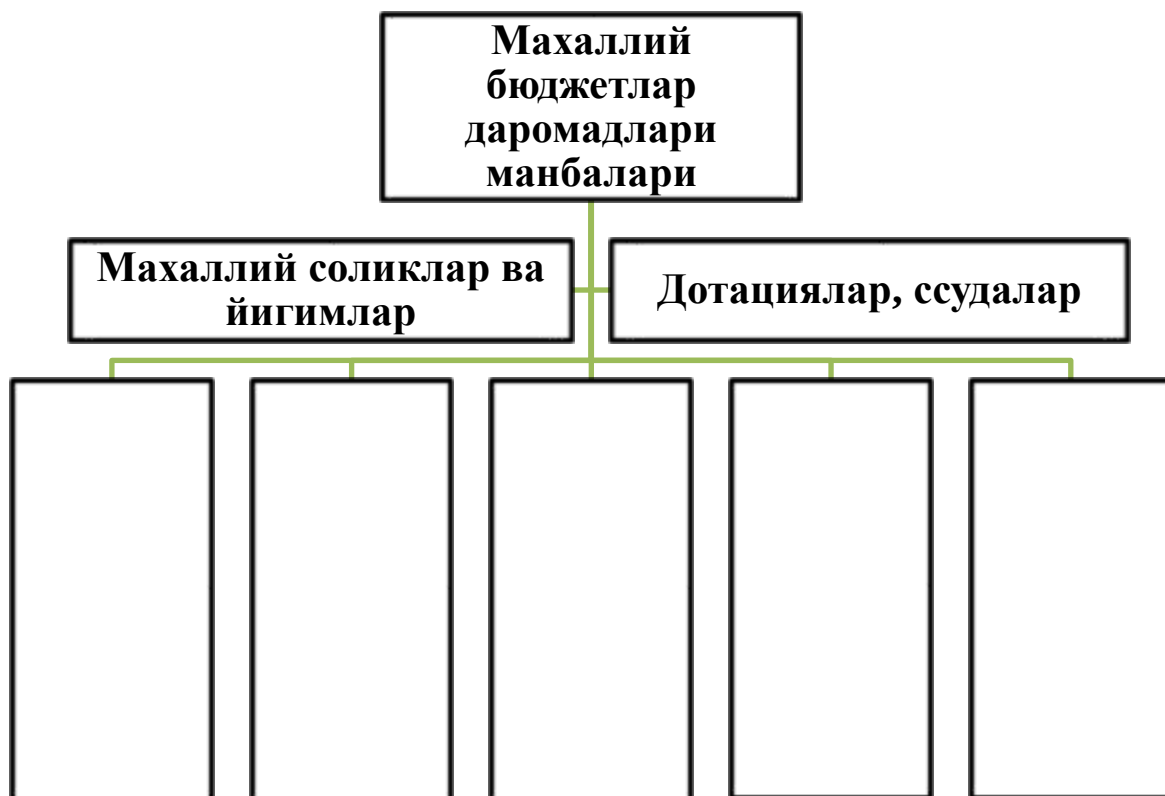
Маҳаллий бюджетлар иқтисодий бошқарув инструменти сифатида қуйидаги хусусиятларга эга

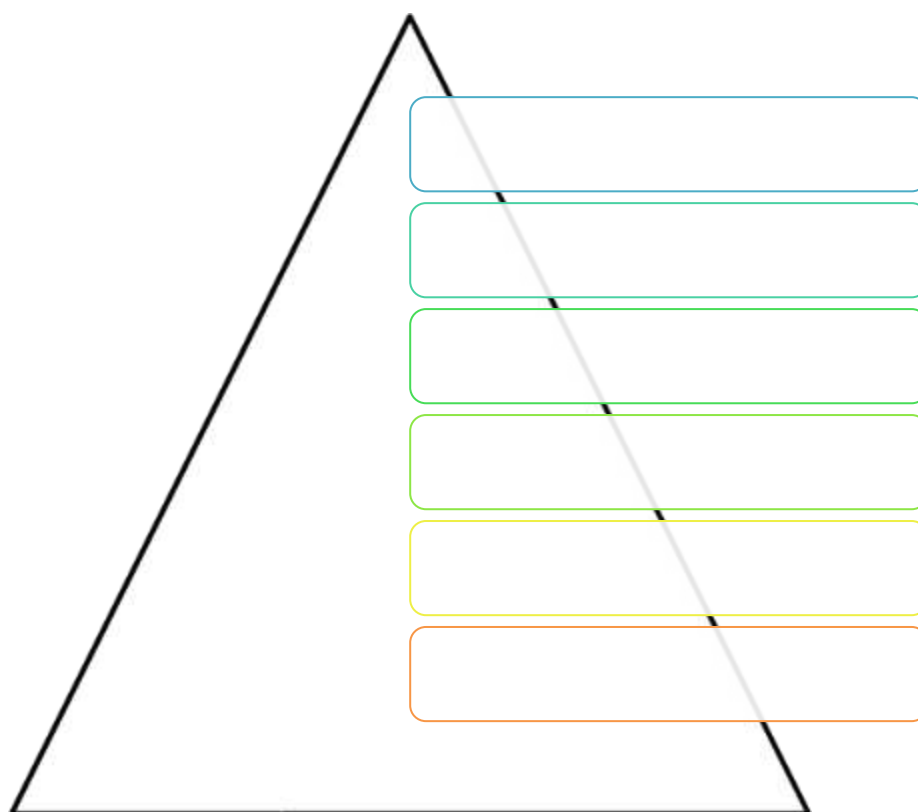
Маҳаллий молиянинг тузилиши

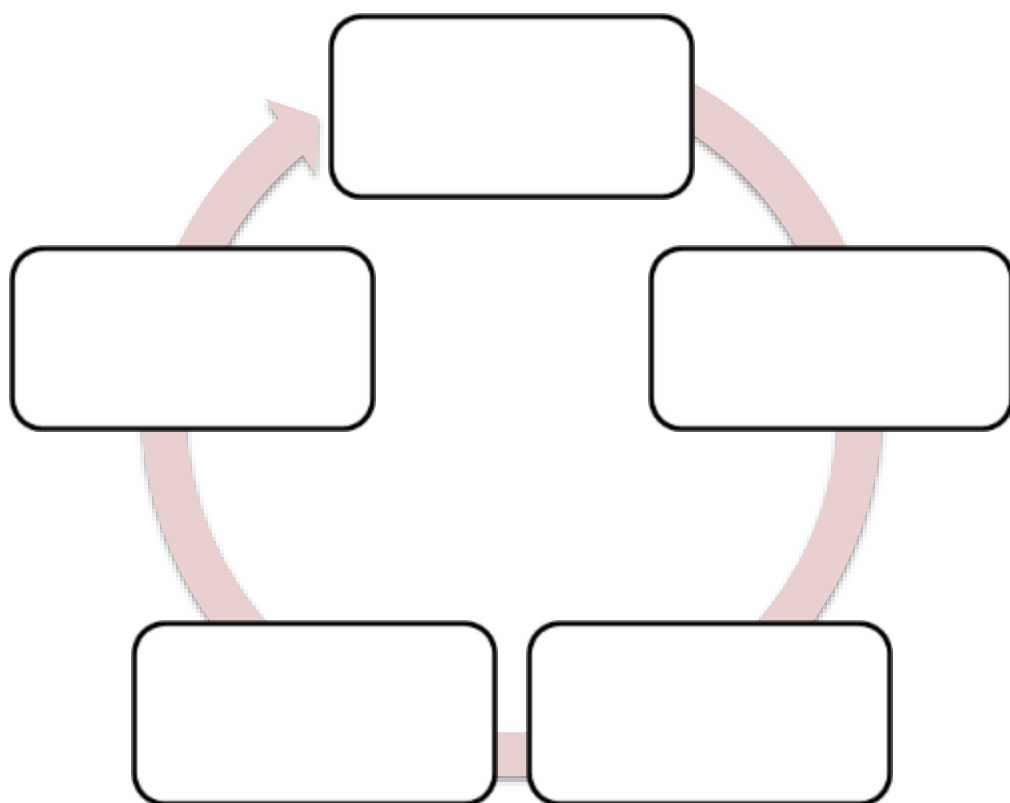
Маҳаллий бюджет даромадларининг манбалари таркиби

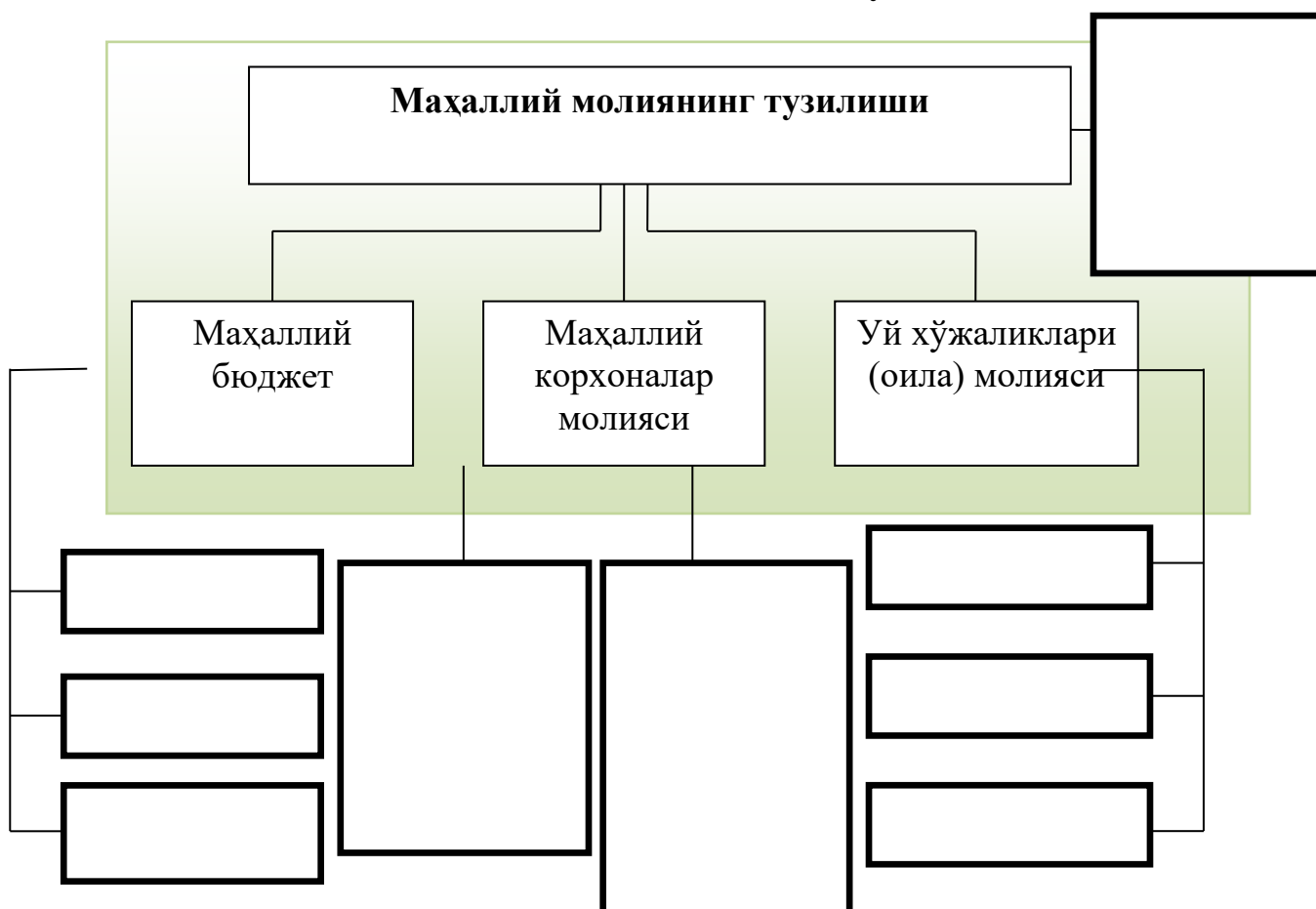
Маҳаллий солиқлар ва йиғимлар қуйидагилардан иборат:

Иккинчи гуруҳга кирувчи маҳаллий солиқлар ва йиғимларнинг таркиби қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

Маҳаллий молиянинг тузилиши

Масала

1-масала. Қуйидаги маълумотларга асосан фойда солиғини ҳисобланг.
(маълумотлар минг сўм ҳисобида келтирилган)

1. Маҳсулот (иш, хизматлар) сотишдан тушган тушум – 4380
2. Қўшилган қиймат солиғи – 688
3. Акциз солиғи – 500
4. Сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи – 2695
5. Сотиш харажатлари – 35
6. Маъмурий харажатлар – 83
7. Асосий фаолиятнинг бошқа жараёнларидан даромад – 35
8. Олинган дивидендлар – 75
9. Валюта курси бўйича мусбат фарқ - 29
10. Молиявий фаолият бўйича бошқа харажатлар – 15
11. Фавқулотда фойда – 5
12. “Харажатлар таркиби тўғрисида...” ги Низомнинг 1-илова харажатлари - 312
13. Солиқ имтиёзи - 100

Ечилиши:

1.Юридик шахсларданолинадиган фойда солиғининг объекти “Маҳсулот (иш, хизматлар) ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатларининг таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида” ги Низомга мувофиқаниқланиб, унга мувофиқ солиқ объектини аниқлаш қуйидаги тартибда олиб борилади.

$$\text{ЯФ} = \text{ССТ} - \text{ИТ} = 3192 - 2695 = 497$$

(буерда, ЯФ - ялпи фойда; ССТ - сотишдан олинган соф тушум; ИТ - сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи).

$$\text{АФФ} = \text{ЯФ} - \text{ДХ} + \text{БД} - \text{БЗ} = 497 - 118 + 35 = 414$$

(буерда, АФФ - асосий фаолиятдан олинган фойда; ДХ - давр харажатлари; БД - асосий фаолиятдан олинган бошқа даромадлар; БЗ - асосий фаолиятдан қўрилган бошқа зарарлар).

$$\text{УФ} = \text{АФФ} + \text{МД} - \text{МХ} = 414 + 104 - 15 = 503$$

(буерда, УФ - умумхўжалик фаолиятидан олинган фойда; МД - молиявий фаолиятдан олинган даромадлар; МХ - молиявий фаолият харажатлари).

$$\text{СТФ} = \text{УФ} + \text{ФП} - \text{ФЗ} = 503 + 5 = 508$$

(буерда, СТФ - солиқ тўлангунгача олинган фойда; ФП - фавқулотда фойда; ФЗ - фавқулотда зарар).

2. СТФга юқоридаги Низомнинг 1-илова харажатлари ва 2-илова харажатларининг фарқити келанади, яъни бизнинг мисолимизда:

$$508 + 312 = 820 \text{ мингсўмни ташкил этади.}$$

Ушбу сумма дан акциялар ва қимматли қоғозлардан дивидендлар (фоизлар) тўлов манбаи да солиқ қаторти лган лиги боис чегирилади, яъни:

$$820 - 75 = 745 \text{ мингсўмни ташкил этади.}$$

Шундан солиқ бўйича имтиёзлар чегирилади, яъни

$$745 - 100 = 645 \text{ мингсўмни ташкил этади.}$$

3. 2018 йил учун фойда солиғи ставкаси 14
фоизлигини ҳисобга олган ҳолда солиқ суммаси:

$$Д(ф)с = 645 \times 14 / 100 = 90,3 \text{ мингсўмни ташкил этади}$$

2 Фойда солиғи Ўзбекистонда қачон жорий қилинган?

3 Юридик шахслар фойда солиғини тўловчилари кимлар?

Маҳаллий бюджетлар. Бюджет кодексига мувофиқ, Қорақалпоғистон Республикаси давлат бюджети, вилоятлар бюджетлари, вилоятлар бюджетларига қирувчи қуйи (шаҳар, туман) бюджетларни ўз ичига олади. Уларнинг даромадлари ва харажатлари таркиби, бюджет жараёни ва бюджет ҳуқуқи қонун билан белгиланган.

Маҳаллий бюджетлар давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари жамғармаси бўлиб, икки поғонали бюджет тизимининг муҳим бўғини ҳисобланади. Маҳаллий бюджетларнинг ижтимоий-иқтисодий моҳияти унинг функцияларида намоён бўлади. Улар ҳақида қуйидагиларни таъкидлаш мумкин:

- маҳаллий ҳокимият органлари фаолиятининг молиявий асосини ташкил этувчи пул фондларини шакллантириш;

- бу пул фондларини ҳудудий иқтисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳалар ўртасида қайта тақсимлаш ва ишлатиш;

- маҳаллий ҳокимиятга бўйсинувчи корхона, ташкилот ва муассасалар молиявий-хўжалик фаолияти устидан назорат олиб бориш.

Қорақалпоғистон Республикаси бюджети - Қорақалпоғистон Республикасининг республика бюджетини ҳамда республикага бўйсунувчи туманлар ва шаҳарлар бюджетини;

Вилоят бюджети – умумилоят бюджетини ҳамда вилоятга бўйсунувчи туманлар ва шаҳарлар бюджетини;

Туманларга бўлинадиган шаҳар бюджети – умумшаҳар бюджетини ҳамда шаҳар

Таркибида шаҳарлари бўлган туман бюджети – умумтуман бюджетини ҳамда туман бўйсунувидаги шаҳарлар бюджетларини

Ҳукукий жиҳатдан маҳаллий бюджетлар бюджет йили давомида даромад манбалари ва улардан тушумлар миқдори, аниқ мақсадлар учун мўлжалланган харажат йўналишлари акс эттириладиган молиявий хужжатдир.

Маҳаллий махсус фондлар – маҳаллий бошқарув органлари томонидан тузилади ва маҳаллий ижтимоий-иқтисодий ривожланиш эҳтиёжларини қўшимча пул маблағлари билан таъминлашга хизмат қилади. Уларга:

- маҳаллий ҳукумат органларининг махсус маблағлар бўйича ҳисобрақами;

- “Маҳалла фонди” кабилар киради.

Маҳаллий бюджет — бюджет тизимининг алоҳида бўғини ҳисобланади. Умумдават пул маблағларини бюджет бўғинлари ўртасидата қсимлашнинг асосини, маҳаллий бюджетлар мустақиллиги, уларнинг давлат томонидан молиявий қўллаб қувватланиши, улар даромадларини ҳудудий манбалар ҳисобига шаклланиши тамойиллари ташкил этади.

11-Модул. Уй хўжаликлари молияси

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

1. Молия муносабатларининг умумий тизимида уй хўжаликлари молияси. Уй хўжаликлари молиясининг функциялари.

2. Уй хўжаликларида молиявий қарорлар қабул қилишнинг ўзига хос хусусиятлари

3. Уй хўжаликлари бюджетининг даромадлари ва харажатлари таркиби

4. Уй хўжаликлари жамғармаларни шакллантириш ва йўналтириш

5. Истеъмол бюджетларининг моҳияти ва турлари

6. Истеъмол саватчаси ва унинг таркиби

Асосий маълумотлар

Уй хўжаликлари молиясининг функциялари қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

-тақсимлаш;

-такрор ишлаб чиқариш;

-назорат;

-тартибга солиш (тартиблаш);

-рағбатлантириш;

-ижтимоий.

Шундай қилиб, кўриниб турибдики, уй хўжаликларининг мулкдан олинадиган даромадлари қуйидаги кўринишларда амал қилади:

фоизлар;
дивидендлар;
ренталар

Аҳоли пул даромадлари ва харажатлари баланси

Даромадлар	Харажатлар ва жамғармалар
1. Меҳнатга ҳақ тўлаш 2. Меҳнат ҳақидан бошқа корхона ва ташкилотлардан олинадиган ёлланмаишчиларнинг даромадлари 3. Дивидендлар 4. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишдан олинадиган тушумлар 5. Пенсия ва нафақалар 6. Стипендиялар 7. Молия тизимидан олинадиган тушумлар (суғурта қопламалари, омонатларнинг фоизлари, лотерея ютуқлари ва б.) 8. Хорижий валюта сотишдан келган аҳолининг даромадлари 9. Бошқа тушумлар а) комисион магазинлар орқали буюмларни сотиш б) чиқинди ашё, металлом ва бошқаларни сотиш 10. Ўтказмалар бўйича олинган пуллар	1. Товарларни сотиб олиш ва хизматларни тўлаш Мажбурий тўловлар ва ихтиёрий бадаллар: а) солиқлар ва йиғимлар; б) суғурта бўйича тўловлар; в) жамоатчилик ва кооперативташкилотларга бадаллар; г) ссудаларни қайтариш; д) лотерея чипталарини сотиб олиш; е) товар кредити учун фоизлар; ё) пенсия фондларига суғурта бадаллари; 3. Омонатлар ва қимматли қоғозлардаги жамғармаларнинг ўсиши 4. Уй-жой биноларини сотиб олиш 5. Хорижий валютани сотиб олиш бўйича аҳоли харажатлари 6. Ўтказмалар бўйича жўнатилган пуллар
Жами пул даромадлари	Жами пул харажатлари ва жамғармалар
Харажатларнинг даромадлардан ошиши	Даромадларнинг харажатлардан ошиши
Баланс	Баланс

1-топшириқ «Муаммоли вазият»

<i>«Муаммоли вазият» тури</i>	<i>«Муаммоли вазият» сабаблари</i>	<i>Вазиятдан чиқиб кетилиш ҳаракатлари</i>
1. Нима сабабдан молия муносабатларининг умумий тизимида уй хўжаликлари молияси муҳим соҳасилардан бири ҳисобланади?		

Масала

1. Оилангизда 5 киши истиқомад қилади. Бу оиладан 3 киши бюджет ташкилотларида фаолият кўрсатади. 1-кишининг 1 ойдаги даромади 1 200 000 сўм, 2-кишининг 1 ойдаги даромади 1 500 000 сўм, 3-кишининг 1 ойдаги даромади 1 000 000 сўмни ташкил этади. Оилада 1 ойдаги даромадлари сарҳисобини ҳисоблаб беринг?
2. Оилангизда 5 киши истиқомад қилади. Бу оиладан 3 киши бюджет ташкилотларида фаолият кўрсатади. 1-кишининг 1 ойдаги даромади 1 300 000 сўм, 2-кишининг 1 ойдаги даромади 1 700 000 сўм, 3-кишининг 1 ойдаги даромади 1 600 000 сўмни ташкил этади. Оилада 1 ойдаги озиқ овқат маҳсулотларига 2 000 000 сўм харажат қилинди. Қийим-кечаклар учун 1 000 000 сўм ишлатилди. харажат даромадлари сарҳисобини ҳисоблаб беринг. Камунал харажатларга 500 000 сўм сарфланди. Уй хўжалигида истемол саватчасини ҳисобланг?

3. Оилангизда 5 киши истиқомад қилади. Бу оиладан 3 киши бюджет ташкилотларида фаолият кўрсатади. 1-кишининг 1 ойдаги даромади 1 300 000 сўм, 2-кишининг 1 ойдаги даромади 1 700 000 сўм, 3-кишининг 1 ойдаги даромади 1 600 000 сўмни ташкил этади. Оилада 1 ойдаги озиқ овқат маҳсулотларига 2 000 000 сўм харажат қилинди. Қийим-кечаклар учун 1 000 000 сўм ишлатилди. харажат даромадлари сарҳисобини ҳисоблаб беринг. Камунал харажатларга 100 000 сўм сарфланди. Уй хўжалигида харажатлар ва даромадлар ўртасидаги фарқини аниқлан?

2-топширик

Уй хўжаликлари молияси

Бозор иқтисодиёти - турли – туман субъектларнинг бозордаги талаб эҳтиёжни қондиришга қаратилган фаолиятларининг мажмуасидир.

Оила қон – қариндошлик муносабати, демак у ноиқтисодий характердаги муносабатдир. У

Уй хўжалиги уй – жой шароити ва умумий, бир қатор товарлар ва хизматларни биргаликда истеъмол этиш мақсадида ўзининг пул даромади ва моддий маблағларини бирлаштирган кишилар гуруҳи тушунилади.

Оилавий бизнес- тадбиркорлик тури бўлиб, хонадон функцияси ҳисобланмайди.

Уй хўжалиги ихтиёридаги мол-мулк - биргаликда ва индивидуал ишлатиладиган мол – мулкдан иборат бўлади, улар асосан истеъмол буюмлари ҳисобланади.

Уй хўжаликлари молиясининг ижтимоий функцияси -уи хўжаликларининг даромадлари, харажатлари ва жамғарма-лари аҳоли ва унинг алоҳида гуруҳлари ижтимоий-иқтисодий ҳолатини бевосита акс эттиради, шахснинг шаклланиши ва де-мографик жараёнларга ўз таъсирини кўрсатади.

Уй хўжаликлари молиясининг рағбатлантирувчи функцияси - Аҳоли реал даромадларининг ўсишига йўналтирилган иш-лаб чиқариш жараёнининг ривожланишига ва самарали бюджет сиёсатида асосланган рағбатлантирувчи молия ме-ханизмини (молиявий механизмни) яратиш орқали амалга оширилади.

Уй хўжаликлари даромадлари -маълум бир даврда уй хўжаликларининг ихтиёрига келиб ту-шувчи пул маблағлари суммалари.

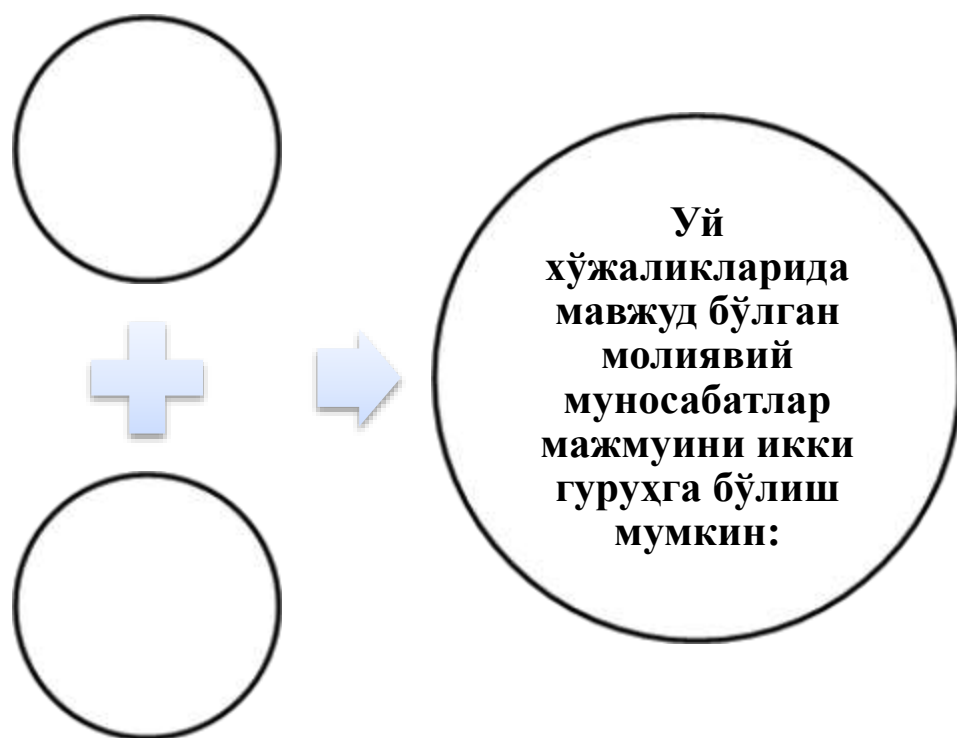
Уй хўжаликларининг натурал шаклдаги даромадлари - товар шаклига эга эмас ва улар ўз-ўзини таъминлашга мўлжалланган уй хўжалиги аъзолари меҳнатининг на-тижасидан иборат бўлади

Уй хўжаликларини пул даромадлари - турли манбалар ҳисобидан уй хўжаликларининг ихтиёрига келиб тушувчи пул маблағларининг барча суммаси.

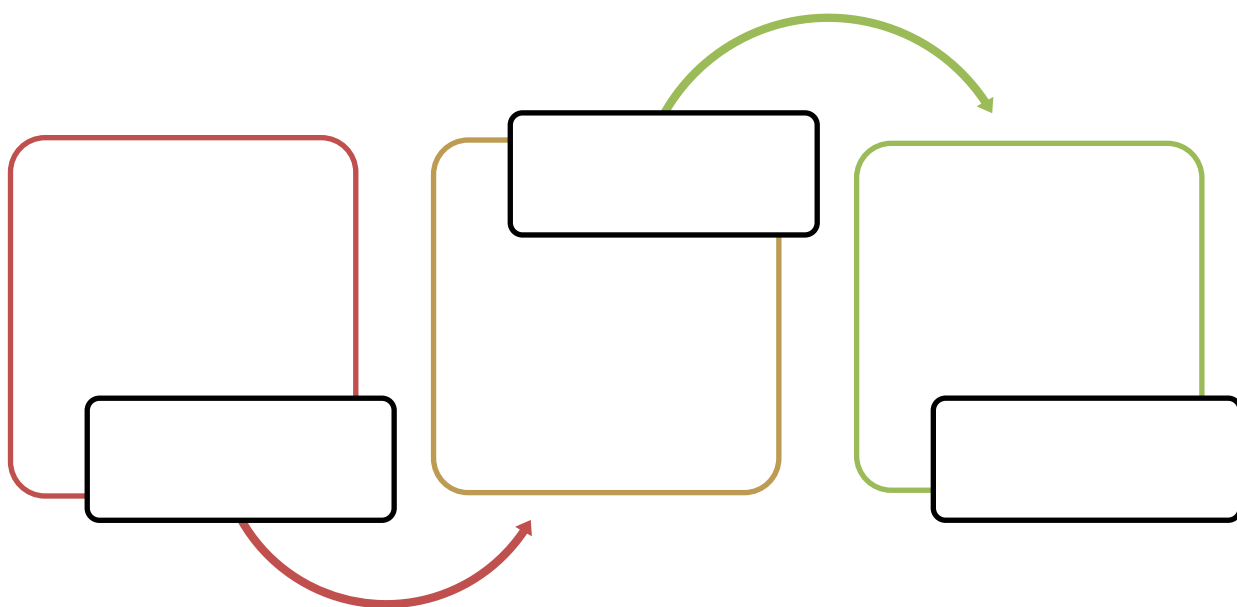
Уй хўжалиги молия ресурсларининг янги манбалари - бу мулкдан келган даромаддир, лекин унинг аҳамиятини мулкнинг миқдори ва уни самарали ишлатилиши белгилайди.

Уй хўжаликлари харажатлари уй хўжаликлари томонидан истеъмолга, мажбурий тўловларни амалга оширишга ва жамғаришга йўналтириладиган пул маб-лағлари.

5.Фикрларни чегараламанг, улар ўртасида ўзаро алоқадорликка эътибор қаратинг.

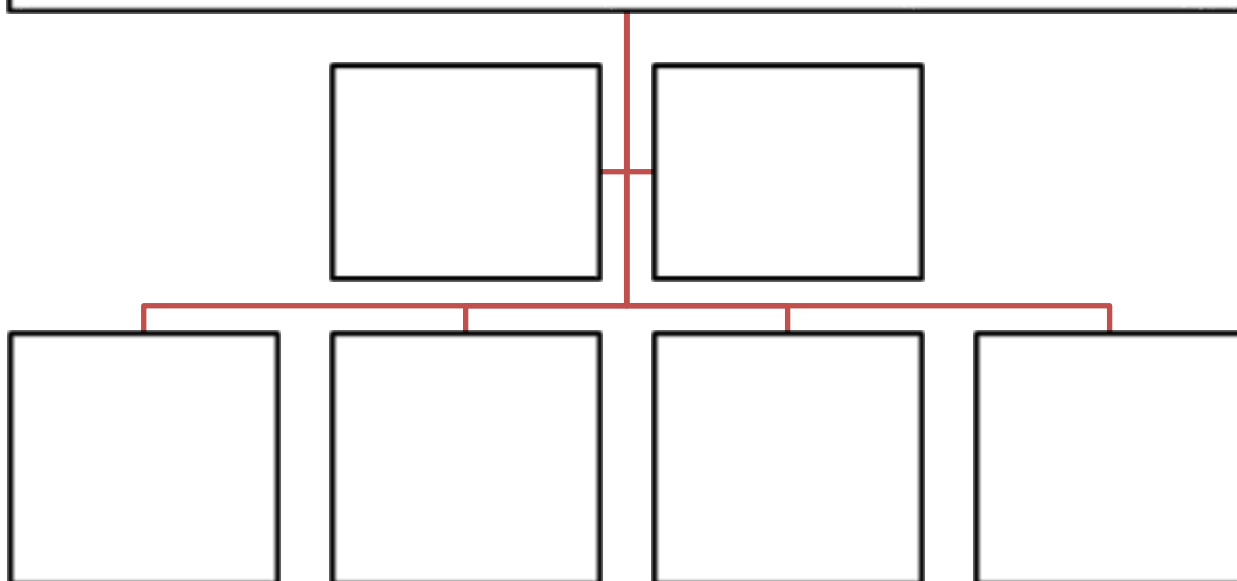

Уй хўжалигини хўжалик юритишнинг мустақил иқтисодий ва молиявий бирлиги сифатида ажратилиши қуйидаги мезонлар асосида амалга оширилади

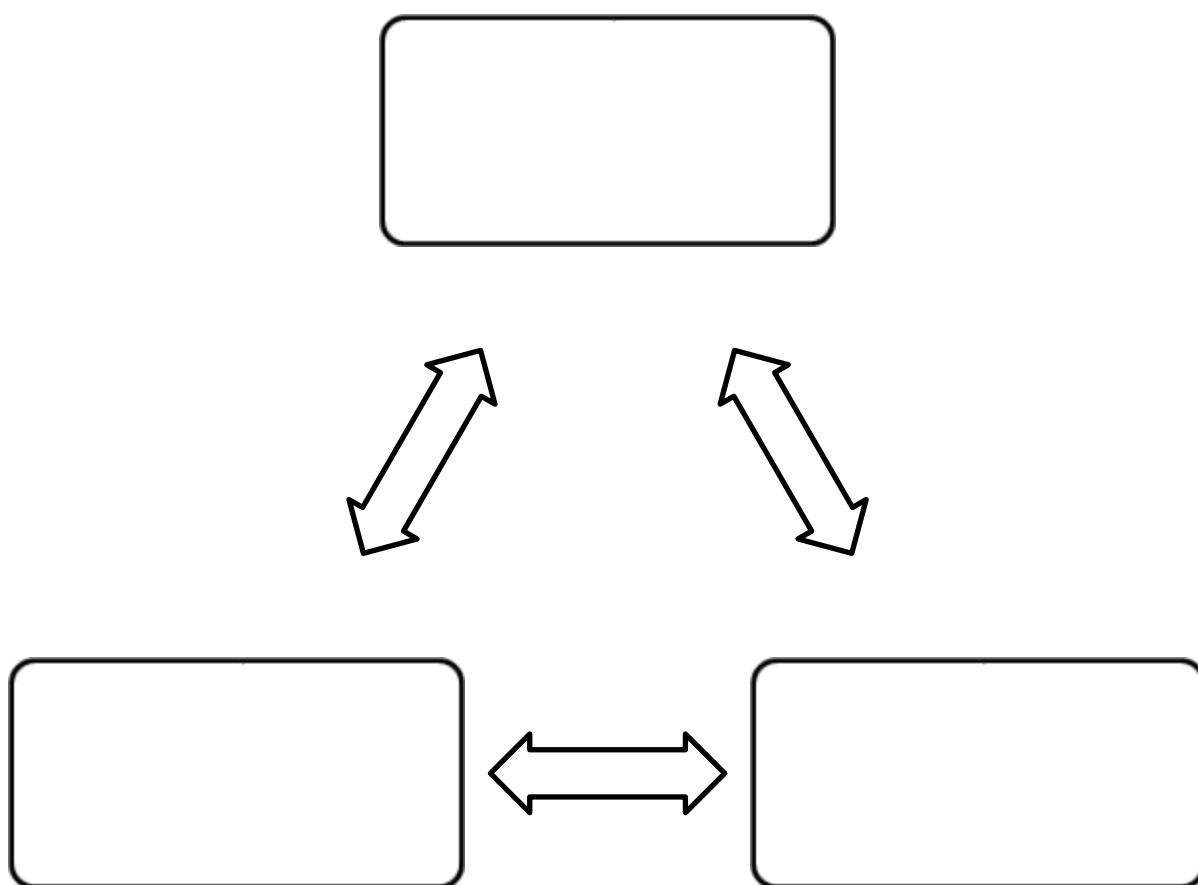

3-топширик(лар)

Уй хўжаликлари молиясининг функциялари қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

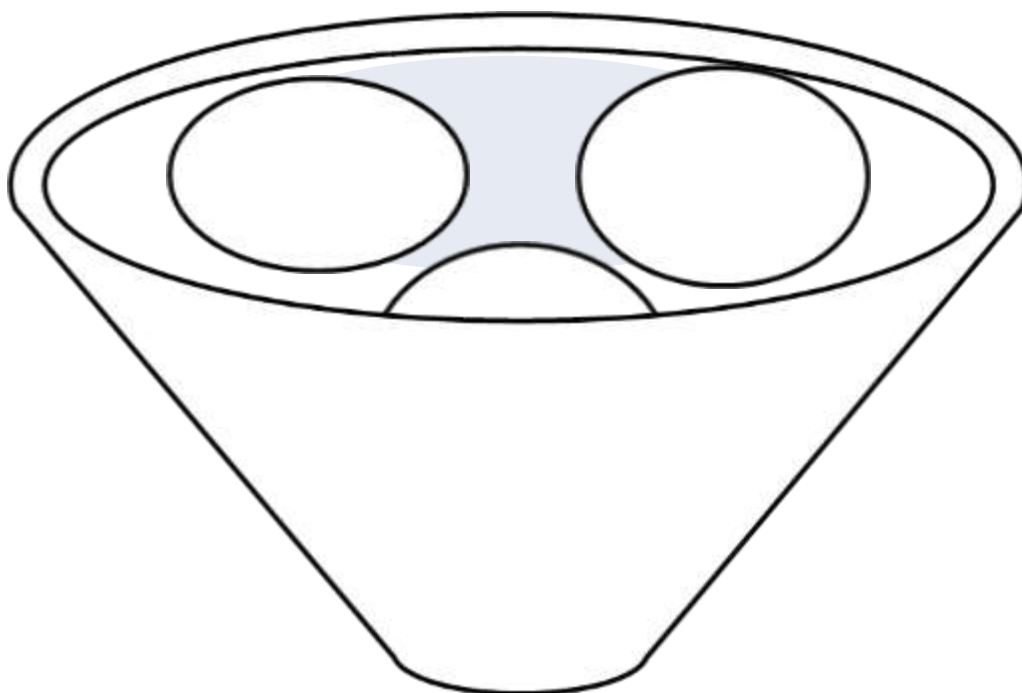

Уй хўжалигининг молиявий қарорини ресурс жиҳатдан таъминлаш қуйидаги манбалар ҳисобидан амалга оширилади:

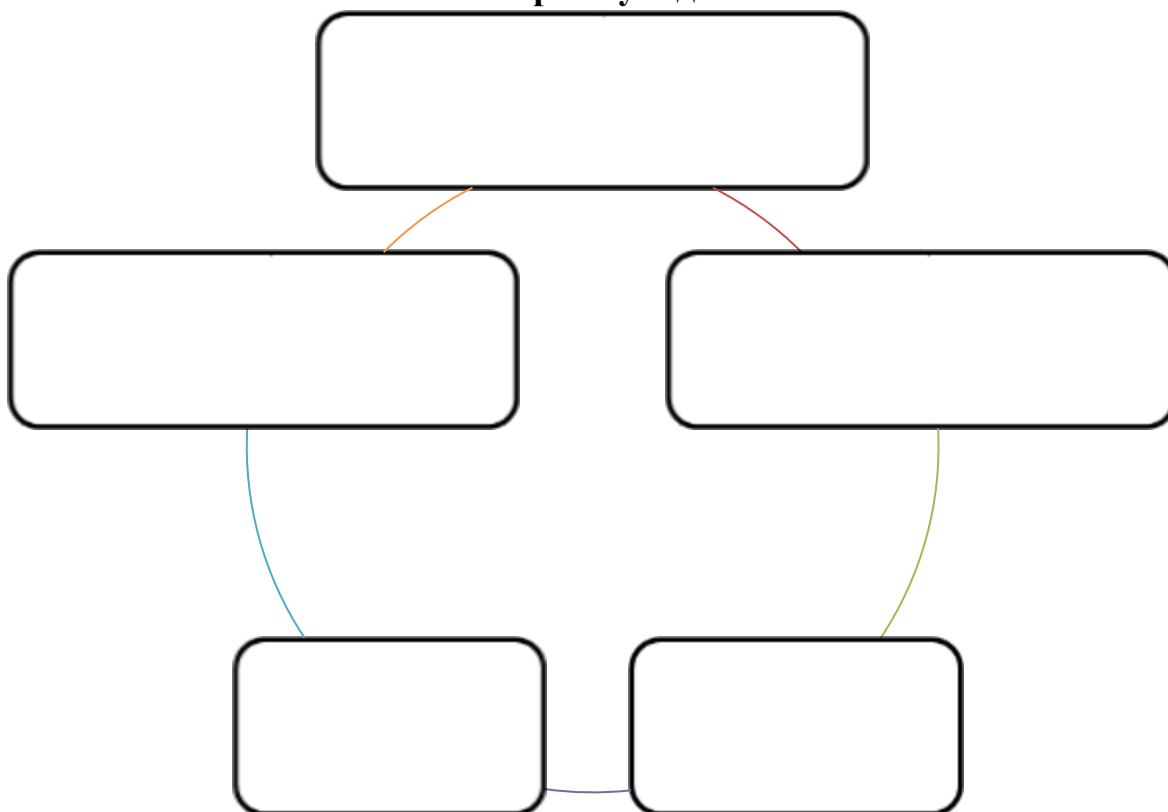

4-топширик(лар)

Уй хўжаликларининг жами даромадларини икки гуруҳга ажратиш мумкин:

Аҳолининг турмуш даражасини номинал эмас, балки реал пул даромадларини ташкил этади. Бу пул даромадлари қуйидагилардан иборат бўлади:

27-Модул. Инновацион фаолиятни молиявий рағбатлантириш

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

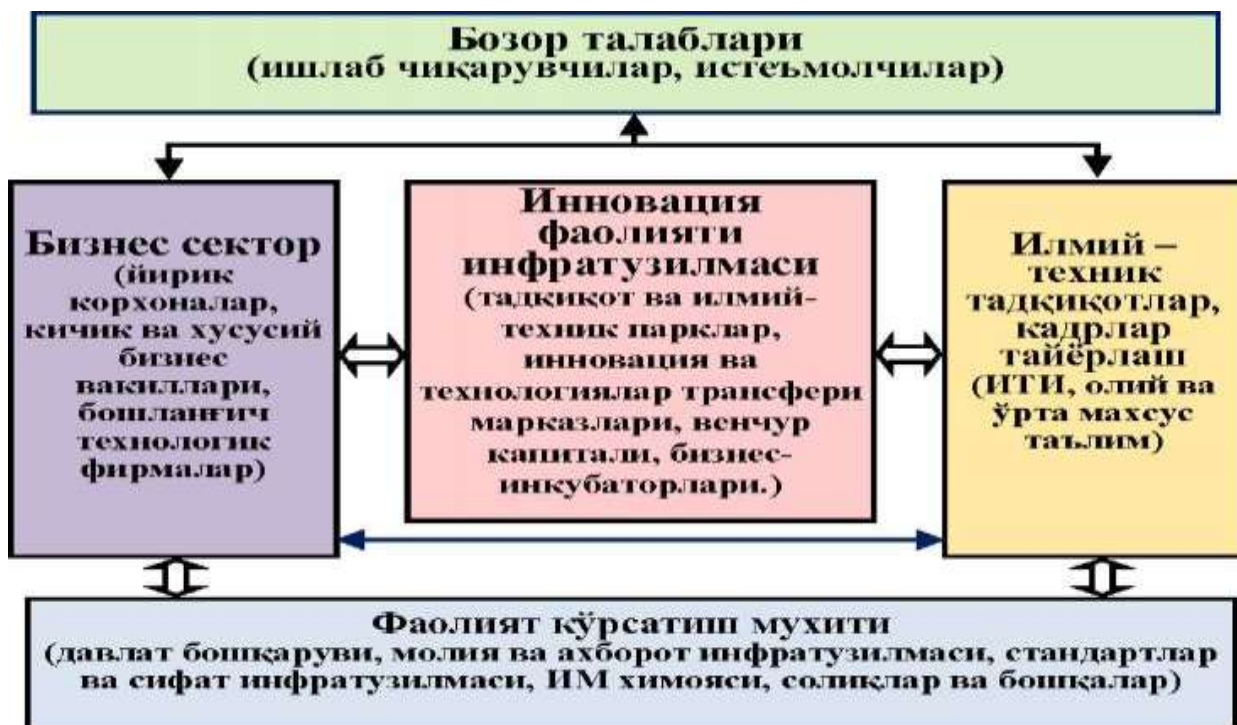
Режа:

- 1.Инновация фаолиятнинг зарурлиги, моҳияти ва вазифалари.
- 2.Инновация турлари: техникавий технология, маҳсулот, бошқарув ва интеллектуал инновациялар.
- 3.Инновацион фаолиятни рағбатлантириш юзасидан давлат сиёсатининг асосий йўналиши.
- 4.Корхоналар инновацион фаолиятини рағбатлантиришнинг молия кредит дастаклари.
- 5.Давлатнинг узок муддатли инновацион фаолликни рағбатлантириш дастурининг аҳамияти ва омиллари

1.Инновация фаолиятнинг зарурлиги, моҳияти ва вазифалари.

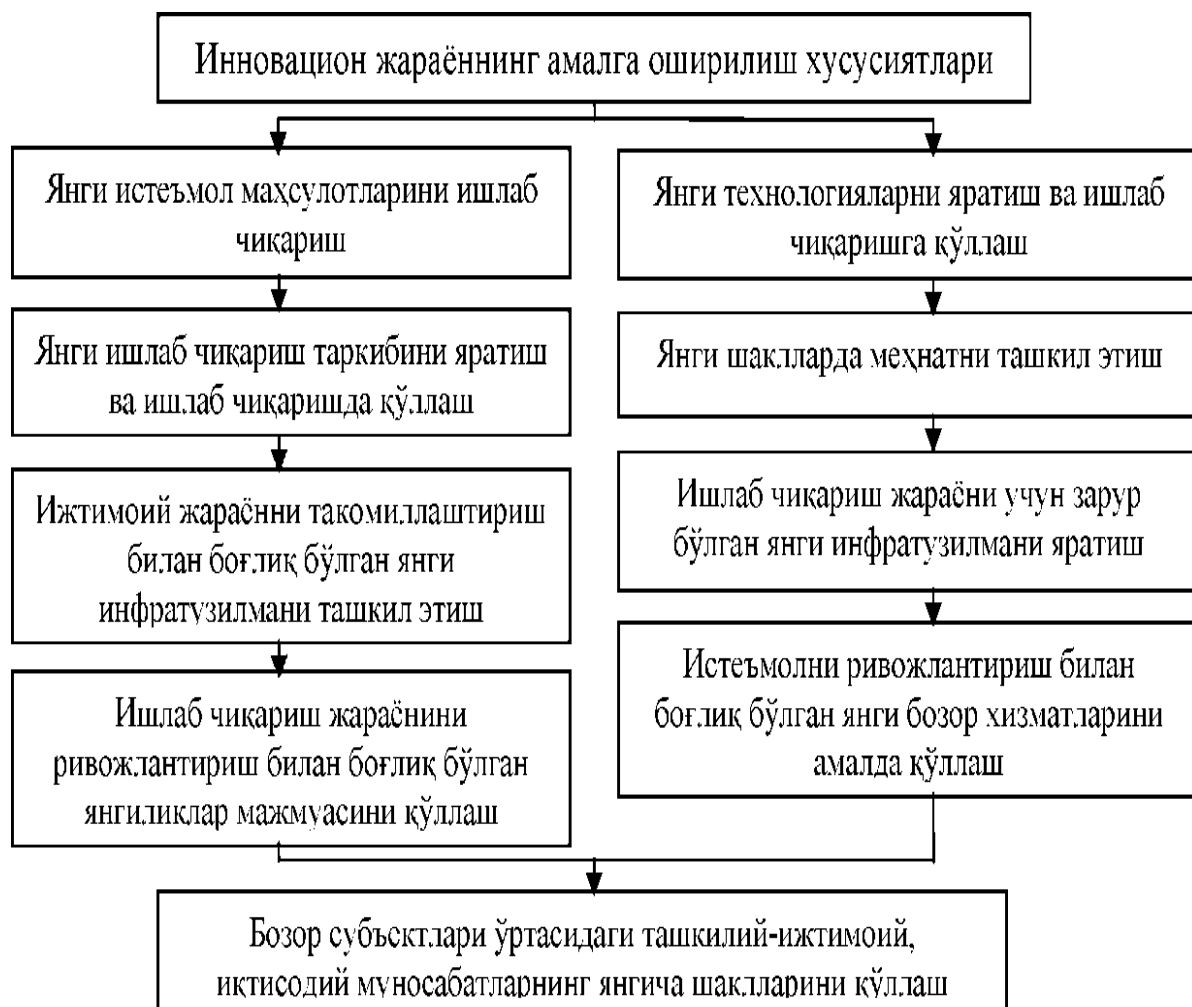
Бозор иқтисодиёти шароитида ташқи ва ички эҳтиёждаги маҳсулот ишлаб чиқариш самарадорлиги ва рақобатбардошлигини оширишнинг энг муҳим омили бу замонавий –инновацион технологиялардан фойдаланиш ҳисобланади.

Инновация бу – янгиликни жорий этиш тушунчасини билдириб, янги тартиб, янги усул, янги ихтиро, янги воқеликдир. Инновация — бу муайян бир корхонада янги маҳсулот ишлаб чиқаришга, шу орқали корхонага иқтисодий самара ва фойда келтиришга имконият яратувчи илмий ишланманинг сўнгги натижасидир. Ҳозирги вақтда замонавий инновацияларни ривожлантириш ва ҳаётимизга кенг татбиқ этиш республикамиз иқтисодий салоҳиятини янада юксалтиришнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади. Айнан инновацияларга асосланган иқтисодиёт мамлакатимизнинг илмий, илмий-техник салоҳиятини янада тўлиқроқ рўёбга чиқариш имконини беради. Инновация ва инновацион фаолиятнинг асосий вазифалари, тамойиллари, ушбу фаолият натижасида юзага келадиган муносабатларнинг давлат томонидан тартибга солиниши масалалари, ушбу соҳадаги давлат органларининг ваколатлари, инновацион фаолият турлари, инновацион фаолият субъектлари ҳуқуқларининг давлат томонидан кафолатланиши масалалари, давлат органлари ва инновацион фаолият субъектлари ўртасидаги ўзаро муносабатлар масалалари, инновацион сиёсатни амалга ошириш масалалари, инновацион дастурлар ва лойиҳалар, давлат томонидан инновацион фаолиятни қўллаб-қувватлаш шакллари ва шартлари, инновацион фаолиятни молиялаштириш, инновацион фондлар ва асосийси тадбиркорларга инновацион фаолият соҳасидаги имтиёзлар, преференциялар берилиш масалалари бошқа шу каби муносабатлар тартибга солиниши мақсадга мувофиқдир. Инновация тизимининг ривожланиши учун қонун ҳужжатларида солиқ ва божхона имтиёзлари берилиши алоҳида ўрин тутади.

////////////////////////////////////

Инновацион жараён инновацион фаолиятга нисбатан кенг маънога эга бўлиб, инновацион жараённинг амалга ошириш хусусиятлари мавжуд.

**Инновация турлари: техникавий технология, маҳсулот,
бошқарув ва интеллектуал инновациялар.**

Инновация - бу янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот ёхуд янги ёки амалий фаолиятида ишлатиладиган такомиллаштирилган технологик жараёни кўринишида амалга оширилган ижодий фаолиятни якуний натижаси.

Инновацион фаолият - инновацияларни амалга оширилишига йўналтирилган ёки шу мақсад билан мулоҳаза қилинган барча илмий, технологик, ташкилий, молиявий ва тижорат хатти-ҳаракатлар.

Инновацион лойиҳа - янги маҳсулот яратиш ғоясини текшириш ва кам-кўстини тўлдириш ва уни синов тўпларини сотилишига кўра бозорга лойиклик прогнозини яратиш давомида қўйилган вазифаларни белгиланган муддат ичида ўрнатилган бюджет доирасида амалга оширилишига йўналтирилган ўзаро боғланган тадбирлар мажмуи.

Инновацион лойиҳани мақсади кейинги бизнес режалаштиришнинг техник, технологик ва тижорат кўрсаткичларини асосланганлигини тасдиқлашдир, яъни ишлаб чиқилган маҳсулотни сериялаб ишлаб чиқариш, сотиш, ва сотилгандан кейин хизмат кўрсатиш бизнес-режасини асослашдир.

Инновацион жараён - янгилик ғоядан аниқ якуний маҳсулотга, технологияга ёки хизматга айланиш ва хўжалик амалиётида таркалиш воқеалар (ҳаракатлар) кетма-кетлик тизмасидир.

Ҳар қандай янги ғоя, ҳатто батафсил таърифланган ва тақдим этилган бўлсада, масалан схемаларда ва чизмаларда, агар у амалиётда ишлатиладиган маҳсулотларда, хизматларда ёки жараёнларда амалга оширилмаган бўлса - бу ҳали инновация эмас.

Инновация - бу новацияларни янги технологиялар, маҳсулотлар ва хизматлар турларини ишлаб чиқаришда, иқтисодий, мамурий ва бошқа хусусиятларга эга бўлган ташкилий- техник, иқтисодий-ижтимоий ва бошқарув ечимлари кўринишида даромадли фойдаланишдир.

Инновацияни асосий хислатлари:

илмий-техник янгилиги;

амалиётда (ишлаб чиқаришда) татбиқ этилиши;

тижорат амалиётига оширилмоғлиги.

**Инновацион фаолиятни рағбатлантириш юзасидан давлат
сиёсатининг асосий йўналиши.**

Ривожланган мамлакатларда ишлаб чиқариш маҳсус инновациялаштириш режалари ёрдамида ташкил этилади. Бу жараён моддий рағбатлантириш ва қуйидаги чора-тадбирларга асосланади:

- инновациялаштириш режалари давлат томонидан инвестициялаштирилади, олий ўқув юртларида, илмий тадқиқот институтларида илмий тадқиқотларни молиялаштиришни ташкил этади ва зарур даражада уларга молиявий маблағлар ажратилади;

- давлат томонидан илм-фан, техника тараққиёти ютуқлари асосида яратилган янги ишлаб чиқариш воситалари, истеъмол товарлари ва аҳолига,

ишлаб чиқариш субъектларига хизмат қилиш услубларини сотиб олишга ва уларни кенг миқёсда ишлаб чиқаришга жорий этишга имкон яратилади;

- инновация лойиҳаларини амалга оширишни таъминлаш мақсадида унинг субъектларига солиқ тўловлари ва кредит олишда имтиёзлар берилади.

Шу тариқа, инновациялаштириш лойиҳаларини амалга ошириш фан ва техника тараққиётининг асосини ташкил этиб, иқтисодий тараққиётни таъминлаб беради.

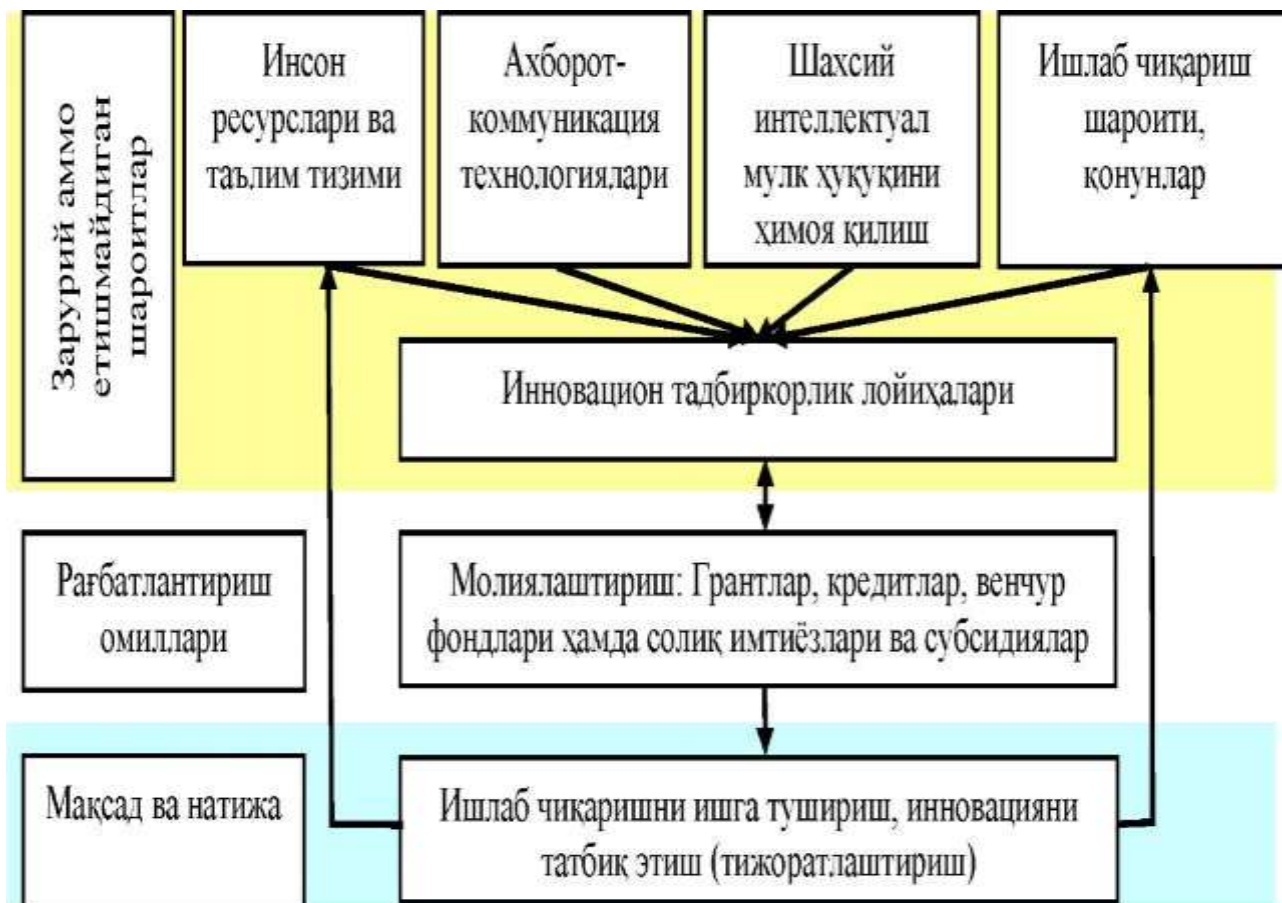
Корхоналар инновацион фаолиятини рағбатлантиришнинг молия кредит дастаклари.

Илмий ва инновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш шаклларида қуйидагилар киради:

- тўғридан-тўғри молиялаштириш;
- индивидуал фойдаланувчиларга, хусусий тадбиркорларга фоизсиз банк ссудаларини бериш;
- солиқ имтиёзларидан фойдаланувчиларга венчурли инновацион фондларни яратиш;
- жиҳозлар амортизациясини тезлаштирувчи ҳуқуқларини жорий этиш;
- технологик бизнес-инкубаторлари, технологиялар, муҳандислик ва ахборот-консалтинг марказлари тармоқларини яратиш ва бошқалар.

Давлатнинг инновацион тизим модели

Давлатнинг узок муддатли инновацион фаолликни рағбатлантириш дастурининг аҳамияти ва омиллари

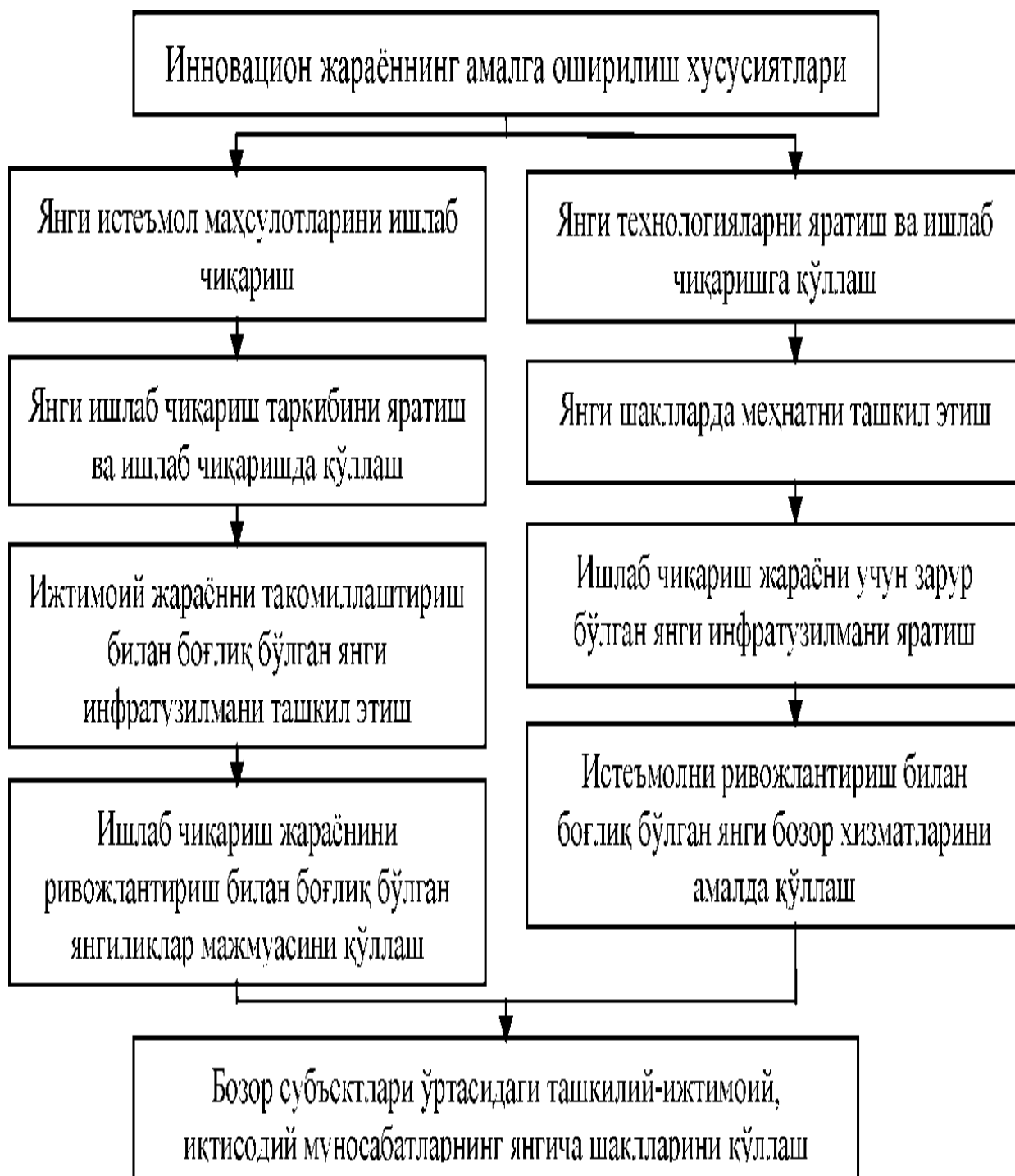

Бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодиётни инновацион асосда ривожланиши танлаб олинган энг асосий йўли деб ҳисоблаш мумкин.

Айтиш мумкин, ишлаб чиқариш жараёнида илмий-техникавий ишланмаларни қўлланилиши натижасида улар илмий-техникавий инновация маҳсулотларига айланади.

Инновацион жараён инновацион фаолиятга нисбатан кенг маънога эга бўлиб, инновацион жараённинг амалга ошириш хусусиятлари мавжуд.

Инновацион жараённи амалга ошириш хусусиятлари

12-Модул. Халқаро молия

Ушбу мавзу бўйича талаба қуйидагилар доирасида назарий ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур:

Режа:

- 1.Халқаро молиянинг асослари ва ривожланиш тенденциялари.
- 2.Халқаро молия билан боғлиқ муносабатлар.
- 3.Жаҳон банки ва Халқаро валюта фонди.

Фойдали маслаҳатлар

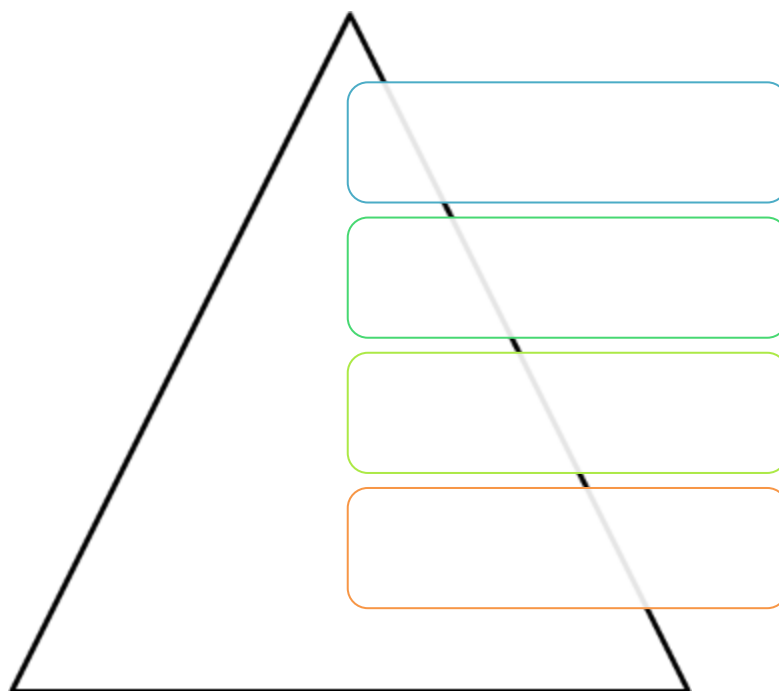
Талабалар фанни ўзлаштиришлари ва унинг самарали бўлиши учун қуйидаги маслаҳатларга амал қилиш керак.

1. Талабалар ҳар бир мавзунини ўрганишларида шу мавзуга оид таянч материаллардан эссе ёзишлари керак.
2. Ҳар бир мавзудан берилган тестлар ва масала машқларни мунтазам ечиб беришлари керак ва уларни устуви кўригидан ўтказишлари керак.
3. Халқаро молиянинг асослари ва ривожланиш тенденцияларини алоҳида ёзиб олиш мақсадга мувофиқ бўлади.
4. Халқаро молия билан боғлиқ муносабатларни келтириб ўтиш зарур.
5. Жаҳон банки ва Халқаро валюта фонди ҳақида умумий маълумот.
6. Хорижий инвесторларни рағбатлантиришда имтиёзлар тизимидан фойдаланиш юллари.
7. Ҳар бир дарсга тайёргарлик кўриш.

1-топшириқ(лар)

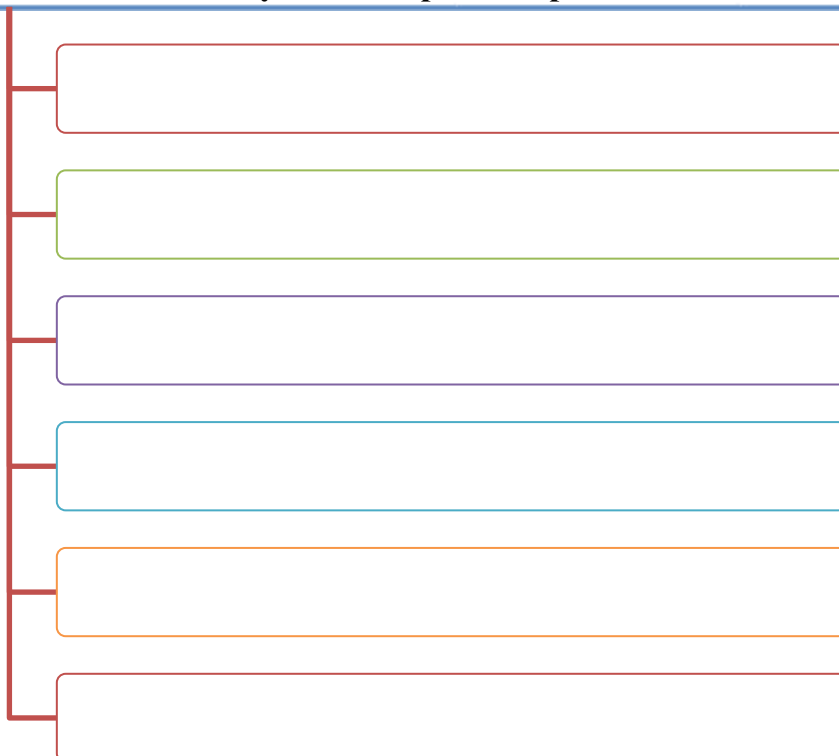
Халқаро алоқаларнинг ривожланишида молиянинг роли 3 йўналишда намоён бўлади:

Хорижий инвесторларни рағбатлантириш учун қўйидаги имтиёзлар тизимидан фойдаланилади:

////////////////////////////////////

Молия-валюта инфратузилмаси хўжалик субъектлари билан жаҳон пул-капитал бозори ўртасидаги алоқаларни таъминлашга хизмат қилади. Ушбу инфратузилмаларни ташкил этиш қўйидаги йўналишларни қамраб олди:

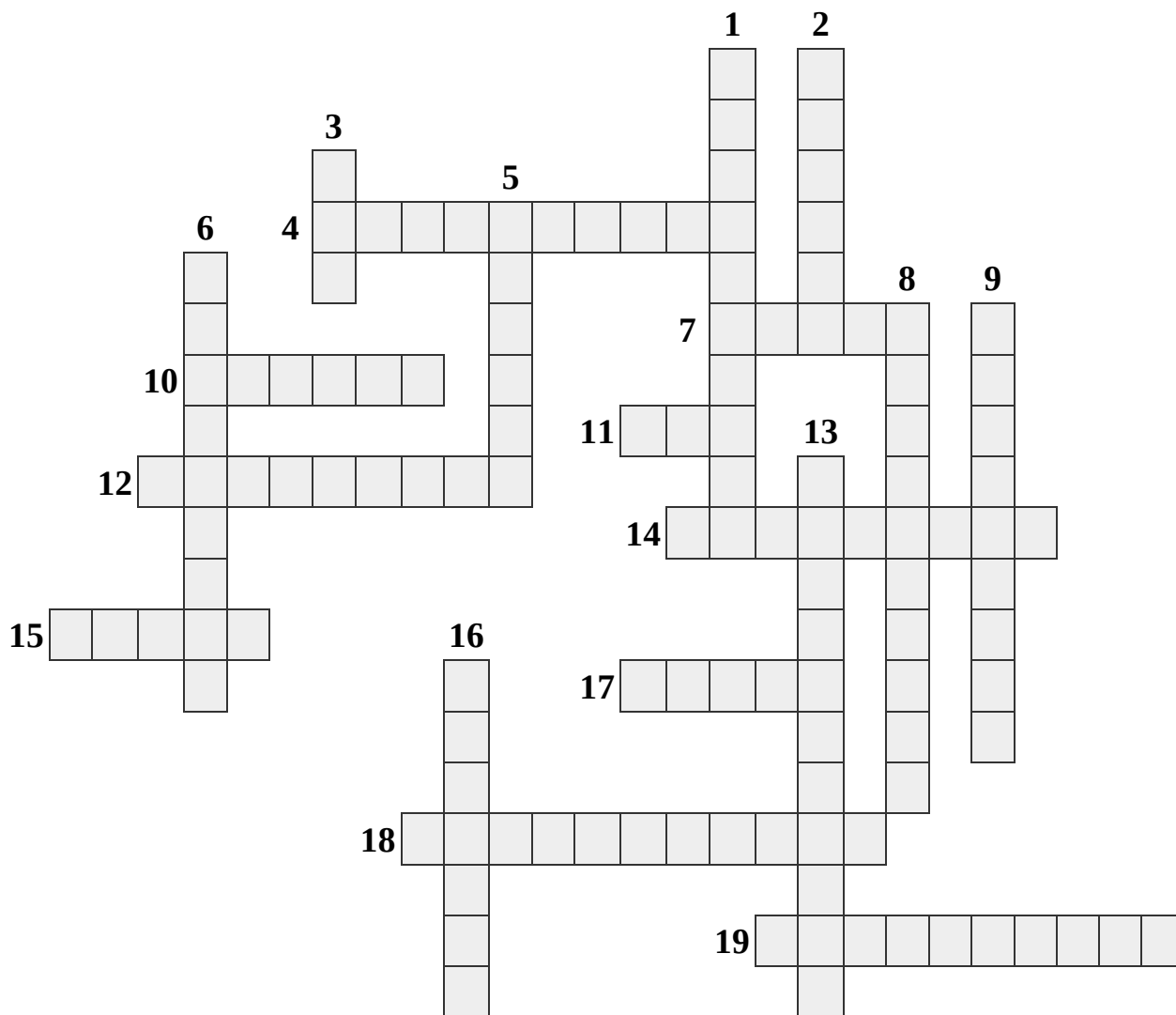
2-Топширик

1. Жахон банки муомала муддати 182 кун бўлган баҳоси 10000 сўмлик депозит сертификатни йиллик 20% ставкада, тўлов муддатига 90 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 92 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тулов муддати тўлганда сотиб олувчи қанча даромад олади.?

2. Осиё тараққиёт банки муомала муддати 90 кун бўлган баҳоси минг сўмлик депозит сертификатни йиллик 15 % ли ставкада, тўлов муддатига 50 кун қолганда сотди, ушбу депозит сертификат биринчи эгасида 40 кун бўлган. Мазкур ҳолатда сотиб олувчи депозит сертификат учун банкка неча сўм тўлайди ва сертификат бўйича тўлов муддати келганда сотиб олувчи қанча даромад олади?

3-топширик

Кроссворд 1

4-Топширик

Кроссворд А

1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																

5-Топширик

Кроссворд Б

1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															

6-Топширик

Кроссворд С

1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													

7-Топширик

Кроссворд Д

1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

Кроссворд 1

Бўйига:

1. Қимматли қоғозлар турларидан бири.
2. Молиявий назорат босқичларидан бири - назорат.
3. йўқ жойда молия ҳам бўлмайди.
5. Молия мавжуд бўлиши белгиларидан бири.
6. Бюджетлараро муносабатлар шаклларида бири.
8. иккита корхона узаро иктисодий муносабатга киришаётганда бир-бирига ишончсиз ҳолда фаолият курсатса, ҳисоб-китобнинг шаклидан фойдаланилади.
9. Маълум даврдаги бюджетнинг харажатлари унинг даромадларидан режага нисбатан ошиб кетиши.
13. Молия тамойили.
16. Субъектнинг ҳўжалик фаолияти натижасида, одатда, ижара ҳақи, фоиизлар, лицензия тўловлари ва дивидентлар шаклида даромад келтирадиган фаолият, яъни товарларнинг сотилиши, хизматларнинг кўрсатилиши ёки бошқа шахсларнинг ҳўжалик субъектининг ресурсларидан фойдаланиши натижасида активларнинг келиб тушиши.

Энига:

4. Молиявий назорат турларидан бири - назорат.
7. Корхонанинг ўз молиявий ресурсларидан бири.
10. Мамлакатнинг энг катта марказлаштирилган пул жамгармаси.
11. Нақд пулсиз ҳисоб-китоб турларидан бири.
12. Молиявий – бу молия субъектларининг маълум усул ва услубларни қўллаган ҳолда, маълум мақсадга эришиш учун молия объектларга таъсири.
14. Ҳал қилиниши лозим бўлган вазифаларнинг характериға, мураккаблиғига ва даврининг узокчилиғига қараб молиявий сиёсат молиявий ва молиявий тактикаға бўлинади.
15. Божи — божхона чегарасидан олиб ўтиладиган, Ўзбекистон Республикаси ташқи иктисодий фаолиятининг Товар номенклатураси принциплари ва қоидаларига мувофиқ ҳолда бир тизимға солинган товарларға нисбатан қўлланиладиган бож ставкаларининг тўпламидир.
17. Асосий фаолият ва барча бошқа операциялар, ҳодисалар, шароитлар натижасида хусусий капиталнинг камайиши.
18. Бож турларидан бири.
19. Кичик бизнес субъектларининг бир тури бўлиб, мамлакатимизда амалдаги қонунчиликка кўра саноат ишлаб чиқариш тармоқларида 20 кишигача, хизмат кўрсатиш соҳасида 10 кишигача, савдо ва умумий овқатланиш соҳасида 5 кишигача ишловчи корхона.

Кроссворд А

1. Пул маблағларга эҳтиёжни ҳисобга олган ҳолда молиявий фаолиятга таъсир этувчи омиллар талкин қилинади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?
2. Молиянинг ривожланишини нечта асосий босқичга бўлиш мумкин?
3. Такрор ишлаб чиқариш жараёни ўз ичига қандай босқичларни олади?
4. Ташқи қарзлар орқали бюджетни молиялаштиришнинг ижобий томонлари доимо назарда тутилади.
5. Молиянинг қайси функцияси асосини молиявий ресурсларнинг ҳаракати ташкил этади?
6. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳим қайси моделлаштириш услуби ҳисобланади?
7. – бу давлатнинг ўз вазифа ва функцияларини бажариш ва кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш шароитларини таъминлаш мақсадида марказлашган ва марказлашмаган пул фондларини шакллантириш жараёнида юзага келадиган, давлат томонидан ташкил қилинадиган пул муносабатлари йиғиндисидир.
8. Ташқи қарзлар орқали молиялаштириш мамлакат учун зарур маблағларни ташқи манбалардан жалб қилишни назарда тутди ва бу нимани етишмовчилиги олдини олади.
9. Дастлаб, молия тизими нечта соҳага бўлинган?
10. Давлат томонидан ички ва хориждан маблағ жалб қилишга ҳамда давлат қарзи кўпайишига олиб келадиган бошқа ҳаракатлар қайси органлар томонидан амалга оширилиши мумкин.

Кроссворд Б

- 1.Пул даромадлари ва фондларининг энг асосий моддий манбаи бўлиб мамлакатнинг ҳисобланади.
- 2.Суғуртанинг функцияларидан бири?
- 3.Молиявий назоратнинг объекти нима бўлиб ҳисобланади?
4. – бу давлатнинг ўз функцияларини ва вазифаларини амалга оширишга қаратилган ҳамма йўналишлар, чора ва тадбирлар йиғиндисидир.
5. Корхоналар мулкчилик шаклига кўра қандай турларга бўлинади? Улардан бирини курсатинг.
- 6..... – хўжалик юритишнинг тамойиллари ва шакллари, иқтисодиётни ривожлантириш вазифаларини ечишдаги усуллар, чора-тадбирлар ва фаолиятлар йиғиндисидир. Бу қандай сиёсат?
- 7.....— давлат фаолиятини нисбатан мустақил соҳаси бўлиб, жамият фаолиятини ихтиёрий жабҳаларида давлат сиёсатини амалга оширишда зарурий молиявий маблағларни манбаи ҳисобланади. Бу қандай сиёсат?
- 8.Франция, Италияда давлат молиявий назоратининг бевосита субъектларини курсатинг?
- 9.Молия стратегияси вазифаларининг кўлами ва даврийлигига кўра қандай бўлиши мумкин
10. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимларидан бири қайси услуб ?

Кроссворд С

1. Мақсадларни шакллантириш ва уни амалга оширишнинг молиявий имкониятларини аниқлаш билан боғлиқ тадбирлар. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?
2.- монополь товар ва хизматлар баҳоси ва тарифининг коррективка қилиниши (ўзгартирилиши) орқали ифодаланади. Бу қандай сиёсат?
3. Бюджет қилиниши, бюджет таснифланиши, тасдиқлаш, ижро этиш, ваколатли кредит органларини аниқлаш, маҳаллий ва республика органларининг бюджет ваколатлари ва ҳуқуқларини чегаралашни ўз ичига олади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?
4. Ўзбекистоннинг бюджет тузилиши модели марказлаштирилган бўлиб, бюджет тизими нечта даражага эга?
5. бозор иқтисодиёти шароитида, иқтисодни, бутун халқ хўжалигини ривожланишига давлат орқали таъсир этадиган муҳим иқтисодий дастакдир. Бу қандай сиёсат?
6. Ўрнатилган мақсадларга эришишни солиштириш учун олигна натижаларни баҳолаш ва меёрларни ишлаб чиқилади. Ушбу таъриф молия тизимининг қайси функцияларидан бири?
7. Молия тизимининг асосий нечта функциялари мавжуд?
8. – даромад манбалари ва улардан тушадиган тушумларни кўзда тутадиган, шунингдек харажат ҳажми ва йўналиши қайси мақсадларга ажратилиши ва муддатини кўрсатувчи давлатнинг марказлашган пул фондларидир.
9. Молия бозори таркибига қандай бозорлардан бирини киритишимиз мумкин?
10. Пул воситалари савдоси қайси ташкилот томонидан амалга оширилади?

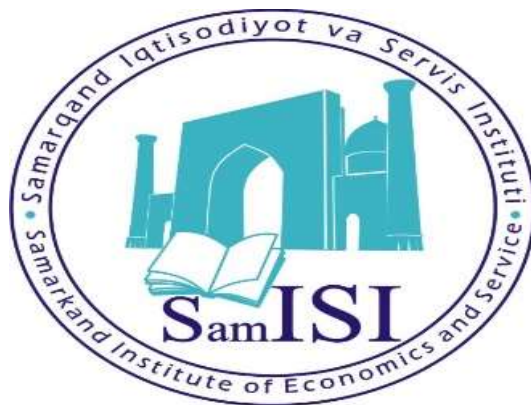
Кроссворд Д

- 1..... бу- Халқаро молия бозорининг сегменти бўлиб, ундаги операциялар евравалюталарда амалга оширилади.
2.бу- депозитлардаги валюта бўлиб, у эмитент-мамлакат ташқарисида фаолият юритаётган банкда жойлаштирилади.
- 3.Эгри солиқлар, яъни давлат бюджети даромадлари таркибида солиғи асосий манбалардан биридир.
4. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимларидан бири қайси услуб?
5. Молиявий режалаштиришнинг аниқ вазифаларини қандай сиёсат аниқлаб беради?
6.услуги - молия ресурсларидан фойдаланиш йўналишларини, уларнинг шаклланиш манбалари билан уйғунлаштириш, молия режалари барча бўлимларининг ўзаро боғланиши учун фойдаланилади.
7. “Молиявий режалаштириш” тушунчаси қандай менежментни ўз ичига олади?
8. Балансда акс эттирилаётган аҳолининг пул харажатлари ташкил этилган гуруҳ, уз ичига қандай харажатни олади?
9. Молиявий назоратнинг предмети молиявий кўрсаткичлардан иборат бўлиб, улардан бирини курсатинг?
10. Давлат бюджети— давлат бюджети даромадлари билан харажатларининг таркибий қисмидан иборат бўлган ҳисобланади.

Кроссворд Г

1. Молия кўрсаткичларининг ҳам прогноз, ҳам режали ҳисоб-китоблари турли хил услублардан фойдаланишга асосланади ва уларнинг энг муҳимларидан яна бирини курсатинг?
2. - стратегия белгилаб берган вазифаларни жамият ривожланишининг конкрет босқичида молиявий муносабатларни ташкил этиш усуллари орқали амалга оширади.
3. Молиявий назорат жараёнининг асосий босқичларидан бирини курсатинг?
4. Давлат молиясининг бўғинларидан бирини курсатинг?
5. Такрор ишлаб чиқариш жараёни ўз ичига қандай босқичларни олади?
6. Давлат пул маблағларининг марказлаштирилган жамғармаси бу-
7.— бу пулнинг ҳаракати натижасида юзага келадиган пул оқимлари ва корхонада пул фондларини ташкил этиш билан боғлиқ иқтисодий муносабатлардир.
8. Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети таркибида давлат мақсадли жамғармаларидан бирини курсатинг?
9. Давлат бюджети давлат молиясининг бўғини бўлиши билан изоҳланади.
10. бу- турли даражадаги бюджетлар ва бюджет маблағлари олувчилар йиғиндисини булиб ҳисобланади.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ
“МОЛИЯ ВА СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИ” КАФЕДРАСИ**

**ТУРИЗМ ВА МЕҲМОНХОНА ХЎЖАЛИГИДА
БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ ВА МОЛИЯ**

**ФАНИДАН
ГЛОССАРИЙ**

САМАРҚАНД-2019

Ўзбек тилида	Инглиз тилида	Рус тилида	Таъриф
Молиявий институтлар	Financial institutes	Финансовые институты	инвесторлар билан омонатчилар ўртасида фаолиятнинг ўзлари машғул бўлган туридан фойда олувчи воситачилик фаолияти билан шуғулланадиган шахслардир. Банклар, пенсия ва инвестиция фондлари, суғурта компаниялари, товар, хом ашё ва фонд биржалари, акциядорлар ва бошқалар молиявий воситачи сифатида ҳаракат қиладилар
Молиявий воситачилар	Financial intermediaries	Финансовые посредники	қўйилган вазифаларни ҳал этиш учун тақсимлаш ва назорат вазифасини бажарадилар, зеро тўпланган фондларни тўғри тақсимлашгина эмас, балки улардан жамият учун нағадар самарали, қандай фойда билан ишлатилаётганлигини назорат қилиш ҳам муҳим
Капитал бозори	Capital markets	Рынки капитала	барча институт ва иштирокчилар бўлиб, улар узоқмуддатли молиявий инструментлар операцияларини амалга оширади.
“Фаришта” инвестор	“Angel” investor	“Ангел” инвестор	бой хусусий инвестор, бизнес очиш учун капитал тақдим этади
Венчур капиталист	Venture capitalist	Венчур капиталист	инвестиция фирмаси (ёки яқка инвестор), бизнес бошлаш учун (старт-упс) пул тақдим этади
Давлат таклифлари	Public offering	Публичное размещение акций	бу ерда барча инвесторлар сотиш ва сотиб олиш имкониятига эга бўладилар
Хусусий жойлаштириш	Private placement	Частное размещение	кам сонли потенциал инвесторлар билан чекланган
Бирламчи бозор	Primary market	Первичный рынок	бу бозорда қимматли қоғозлар дастлаб потенциал инвесторларга сотишга таклиф этилади.
Иккиламчи бозор	Secondary market	Вторичный рынок	ҳозирги замонда муомалада бўлган қимматли қоғозлар олди сотдиси амалга оширилади
Пул бозори	Money market	Денежный рынок	барча институтлар ва расм-русмлар ўзаро қисқа муддатли келишув воситалари, юқори кредит олувчилар даражасини енгиллаштиради.
Спот бозор	Spot market	Спот рынок	нақд пул бозори
Фьючерслар бозорлари	Futures markets	Фьючерсные рынки	бу бозорда келажакдаги аниқ санада ниманидир сотиш ва сотиб олиш мумкин
Тартибга солинадиган фонд биржаси	Organized security exchanges	Организованные биржи ценных бумаг	қимматли қоғозлар савдосини ташкиллаштирувчи расмий ташкилот
Очиқ бозорлар	Over-the-counter markets	Внебиржевые рынки	тартибга солинадиган фонд биржасидан ташқари барча бозорлар. Пул бозори очиқ бозор ҳисобланади. Корпоратив облигацияларнинг кўп қисми айнан очиқ бозорларда сотилади.
Инвестицион банкир	Investment banker	Инвестиционный банкир	молиявий мутахассис бўлиб, компаниянинг янги миқозларига янги кафолатлар ва фонднинг ўсиши бўйича маслаҳатлар бериб боради.
Андеррайт	Underwriting	Андеррайтинг	янги маҳсулотни сотиб олиш ёки қайта сотиш иши дейилади. Янги эмиссия қилинган қимматли қоғозларни керакли (фойдали) нархда сота олиш risks инвестицион банкир томонидан прогноз (андеррайт) қилинади.
Андеррайтерлик спреди	Underwriter’s spread	Спред Андеррайтера	Капитал жалб қиладиган корпорация оладиган нарх ва қимматли қоғозларни бирламчи оммавий жойлаштириш нархи ўртасидаги фарк.
Синдикат	Syndicate	Синдикат	инвестицион банкирларнинг гуруҳи бўлиб шартномавий равишда янги аксияларни сотиш

			ва харид қилишга ёрдам берадилар.
Имтиёзли обуна	Privileged subscription	Привилегированные подписки	танланган инвесторларнинг гуруҳи учун маркетинг жараёни
Голландча аукцион	Dutch auction	Голландский аукцион	умумий аксиялар бўлиб инвесторларнинг тендерда қайси ва ўзлари нархда сотиб олишни истаган қимматли қўғозлар бозоридир. Фонднинг нархи унинг ўзгарган ҳолати ёки аксияни истаган нархда сотилиши Дутч аукционсида содир бўлади.
Тўғридан тўғри сотиш	Direct sale	Прямые продажи	инвестицион банк хизматларидан фойдаланмаган ҳолда қимматли қоғозларни инвесторларга сотиш.
Эмиссион харажатлар	Flotation costs	Эмиссионные расходы	Муайян турдаги қимматли қоғозни эмиссия қилиш билан боғлиқ харажатлар
мураккаб фоиз	compound interest	сложные проценты	Шундай ҳолатки унда фоиз ҳисобланган инвестициянинг дастлабки қийматиға қўшиб борилади. Иккинчи даврда дастлабки инвестициядан фоиз ва биринчи даврдаги фоизлар қўшилади.
келгуси қиймат	future value	будущая стоимость	жорий доллар келгусида ўсиши мумкин бўлган қиймат
келгуси қиймат омили	future value factor	Фактор будущей стоимости	$(1 + r)^n$ қиймати келгуси қийматни аниқлашда жорий даврга қўпайтирилади
оддий фоиз ставка	simple interest	Простая % ставка	Агар сиз дастлабки инвестициядан фақат фоиз ишлаб топсак, у оддий фоиз бўлади
жорий қиймат омили	present value factor	настоящее значение коэффициента	$\frac{1}{(1+r)^n}$ қиймати жорий қийматни аниқлашда келгуси даврга қўпайтирилади
жорий қиймат	present value	текущая стоимость	талаб этилган қайтим даражасида жорий даврга дисконтланган келгуси қийматнинг бугунги доллардаги қиймати
аннуитет	annuity	аннуитет	маълум даврлар мобайнида тенг қийматли тўловларни билдиради
оддий аннуитет	ordinary annuity	Обычный аннуитет	тўловлар ҳар бир даврнинг охирида амалга оширилади
мураккаб аннуитет	compound annuity	сложный аннуитет	маълум бир давр давомида давр охирларига келиб, бир хил суммадаги маблағларни депозитга қўйиш ёки инвестициялашни билдиради
аннуитетнинг келгуси қиймати омили	annuity future value factor	Фактор будущей стоимости аннуитета	аннуитетнинг келгуси қийматини аниқлашда ишлатилади $(\frac{(1+r)^n - 1}{r})$
аннуитет бадаллари	annuity due	Авансовый аннуитет	оддий аннуитет бўлиб унда аннуитет тўловлари ҳар бир давр бошида амалга оширилади
Риск	Risk	Риск	келгуси пул оқимларининг потенциал ўзгарувчанлиги
Стандард четланиш	Standard deviation	Стандартное отклонение	эҳтимоллар тақсимотидаги фарқланишнинг статистик ўлчови бўлиб, у ҳар бир эҳтимол натижаси кутилган қиймат ўртасидаги фарқни квадратга ошириш; ҳар бир қийматни унинг эҳтимоллига кўра тортиш; мавжуд эҳтимол натижалари йиғиндиси топиш ва мазкур йиғиндидан квадрат илдиз олиш орқали ҳисобланади.
Егалик даври қайтими (тарихий ёки амалга ошган қайтим даражаси)	Holding-period return (historical or realized rate of return)	Доход от периода удержания	инвестициядан олинган қайтим даражаси бўлиб, у олинган фойдани киритилган инвестиция микдорига бўлиш орқали топилади.
Кутилган қайтим	Expected rate of	Ожидаемая	олиниши мумкин бўлган фойдаларнинг ўрта

даражаси	return	ставка доходности	арифметиги бўлиб, унда мазкур фойдалар уларнинг содир бўлиш эҳтимолига қараб аниқланади.
Портфел бетаси	Portfolio beta	Бета портфеля	портфел қайтими ва бозор қайтими ўртасидаги боғлиқлик. баҳоси бўлиб хизмат қилади. Бу портфелнинг диверсификацияланмаслик рискинни ўлчаш мезонидир.
Активларни жойлаштириш	Asset allocation	Размещение активов	муайян инвестицион портфелга мос активлар гуруҳини танлаб олиш ва уларнинг портфелдаги улушларини аниқлаш.
Сўралган қайтим ставкаси	Required rate of return	Требуемая норма доходности	инвесторнинг қимматли қоғозни сотиб олиш ёки уни ушлаб туриши учун керакли бўлган энг кам қайтим ставкаси.
Рисксиз қайтим ставкаси	Risk-free rate of return	Безрисковая ставка доходности	рисксиз инвестицияларнинг қайтим ставкаси. Одатда, АҚШ қисқа муддатли давлат облигацияларининг фоиз ставкаси бу ставкани аниқлашда қўлланилади.
Риск мукофоти	Risk premium	Премия за риск	риск олганлик учун кутиладиган қўшимча қайтим
Қимматли қоғозлар бозори тўғри чизиғи	Security market line	Линия рынка ценных бумаг	инвесторларнинг ўз қимматли қоғозларига нисбатан олинган тизимли риск даражаси учун қабул қилиниши мумкин бўлган энг кам қайтим борасидаги муносабатларини ўзида намоён этувчи қайтим тўғри чизиғи.
Математик моделлаштириш усули	Метод математического моделирования	Mathematical modeling method	реал иқтисодий ва ижтимоий жараёнларни бошқаришда турли молиявий моделларни тузишдан иборатдир.
Назорат рақамлари	Контрольные цифры	Control numbers	белгиланган муассасанинг фаолият самарасини аниқлаш ҳамда унинг ривожланиш истиқболини аниқловчи кўрсаткичдир
Режалаштириш методлари	Методы планирования	Planning methods	Молиявий режалаштириш амалиётида куйидаги асосий методлардан фойдаланиш мумкин: иқтисодий таҳлил методи, норматив метод, балансли ҳисоб-китоблар ва пул оқимлари методи, кўп вариантлик методи, иқтисодий-математик моделлаштириш методи ва бошқалар.
Молиявий механизм	Финансовый механизм	Financial mechanism	молиявий муносабатларни ташкил этишнинг давлат томонидан ўрнатилган шакллари, турлари ва методлари тизими
Бизнес режа	Бизнес-план	Business plan goals	бу бизнесда қўлланиладиган шундай воситаки, сиз шу воситанинг тўла ишлашини таъминлаш билан бирга лойиҳангизни мувоффақиятини амалга ошишини ҳам таъминлайсиз.
Моддий харажатлар	Материаль-ные затраты	Material costs	хом-ашё ва асосий материаллар, ёрдамчи материаллар, ёкилги, энергия ва бошқа харажатлардан иборат.
Меҳнат ҳақи харажатлари	Затраты на оплату труда	Labor costs	асосий ишлаб чиқариш ходимларининг иш ҳақи мукофотлари, рағбатлантирувчи ва тикловчи (қопловчи) тўланмалар, натурал ҳақ сифатида бериладиган маҳсулотларнинг қиймати, тузилган шартномалар бўйича ходимларга бериладиган меҳнат ҳақи ва бошқа тўланмаларни ўз ичига олади
Ишончнома	Прокси	Proxy	овоз бериш воситаси бўлиб, корпорациянинг йиллик мажлисларида маълум бир тарафга ишонч билдирувчи шахс ўрнига вақтинчалик овоз бериш ваколатини беради
Ишончнома учун кураш	Бой за прокси	Proxy fight	аксиядорлар йиғилишида қарорларни назорат қилиш мақсадида ишончнома овози учун рақиб гуруҳлар ўртасидаги курашдир.
Кўпчилик сайлаш	Голосование	Majority voting	хар бир аксия аксиядорга битта овоз ҳуқуқини

	большинством		беради ва директорлар кенгашидаги ҳар битта лавозим учун алоҳида овоз берилади. Натижада кўп сонли аксиялар директорлар кенгашини сайлаш кучига эга бўлади
Кумулятив сайлаш	Кумулятивное голосование	Cumulative voting	ҳар бир аксия аксиядорга сайланиши керак бўлган директорлар сони миқдорича овоз сонини беради. Аксиядор ҳамма овозини битта номзодга ёки турли номзодларга бериши мумкин.
Устунлик ҳуқуқи	Преимущественное право	Preemptive right	оддий аксия эгасига корхонага эгалик қилишда пропорционал улушини давом эттириш ваколатини беради.
Кумулятив хусусият —	Накопительная особенность	Cumulative feature	ўтган ва тўланмаган имтиёзли аксия дивидендлари ҳар қандай оддий аксия дивидендлари эълон қилинмасдан олдин тўланиш талабидир
Ҳимоявий таъминот	Защитное обеспечение	Protective provisions	бу инвесторларнинг қизиқишини ҳимоя қилувчи таъминотдир. Агар амортизация фонди тўлови амалга оширилмаса ёки молиявий кийинчилик туфайли корхона имтиёзли аксияларга дивидендлар тўлай олмаса, ҳимоявий таъминот – овоз бериш ҳуқуқини ёки оддий аксия дивидендлари тўловини чеклаш имкониятини беради
Конвертацион имтиёзли аксия	Конвертируемые привилегированные акции	Convertible preferred stock	инвесторнинг танловига кўра имтиёзли аксиялар маълум миқдорда оддий аксияларга конвертация қилиниши мумкин.
Чақирув таъминоти	Обеспечение досрочного выкупа	Call provision	бу корпорацияга ўзининг имтиёзли аксияларини инвесторлардан маълум бир даврдан сўнг эълон қилинган нархлар асосида қайта сотиб олиш ҳуқуқини берувчи таъминотдир
Харид фонди таъминоти	Обеспечение выкупного фонда	Sinking-fund provision	бу ҳимоявий таъминот бўлиб, корхоналардан имтиёзли аксиялар истеъфога чиқиши учун вақти-вақти билан етарли миқдорда пул захиралашни талаб этади. Кейинчалик қайси бири арзон бўлса, бу пуллар имтиёзли аксияларни очик бозорда сотиб олишда ёки аксияларни чақиришда фойдаланилади.
Айланма маблаг‘	Рабочий капитал	Working capital	Фирманинг жорий активларга бўлган сармояси деб таъриф бериладиган тушунча
Соф айланма маблаг‘	Чистый оборотный капитал	Net working capital	Фирманинг жорий активлари ва жорий қарзлари орасидаги фарк
Доимий сармоя	Постоянная инвестиция	Permanent investment	Корхона 1 йилдан ортиқ муддатга сақлаб турмоқчи болган инвестициялар. Фирма доимиуй сармояни белгиланган ва жорий активларга киритади
Вақтинчалик сармоя	Временные инвестиции	Temporary investments	Корхонанинг жорий активларга болган сармояси болиб бунда 1 йилдан ёки ундан кам муддат ичида қопланади. Мисол учун, товарларнинг мавсумий копейиши ва дебиторлик қарздорлик
Савдолар фоизи методи	Метод процента торгов	Percent of sales method	Молиявий прогнозлаш методи харажатлар, активлар ёки келажакдаги давр учун савдолар прогнози даражасини баҳолашни акс эттиради. Мисол учун жорий йилдаги сотилган товарлар чиқимини баҳолаш таҳлиллари о‘тган йилги сотилган товарлар чиқимлари мутаносиблигидан келгуси йил учун молиявий

			прогнозда фойдаланиши мумкин.
О‘з-о‘зидан молиялаштириш	Спонтанное финансирование	Spontaneous financing	Фирманинг кунлик операцияларида то‘ланадиган солиқ ва бошқа кредитларнинг ошиши.
Ихтиёрий молиялаш	Доверительное финансирование	Discretionary financing	Молиялаш манбаси бо‘лб ҳар доим фирманинг бошқаруви остида жамғарманинг о‘сиши бо‘йича қарор қилиш талаблари. Банкноталари ушбу турдаги молиялаштириш намуналарини таъминлайди
Ташқи молиялаштириш эҳтиёжлари	Потребность в внешнее финансирование	External financing needs	Фирманинг молиялаш талабларининг бир қисми саналиб, о‘з манбаларини учки молиялаш орқали ортиради (Жорий даромадларнинг ушлаб қолиниши) плус молиянинг о‘з о‘зини ташкил қилиниши.
Интерсепт	Интерцепт	Intercept	Чизиқли тенгламада доимий термин саналади. Бу чизиқли тенгламада прогноз қилинган мулкнинг даромаднинг нолга тенглиги олдиндан айтилган қиймати.
Буджет	Бюджет	Budget	Фирманинг пунктма-пункт айтиб чиқилган прогнози бо‘либ, келажакдаги давр учун даромад ва харажатларни чиқариб ташлайди.
Тизимли риск (бозор риски ёки диверсификацияланм айдиган риск)	Систематическ й риск (рыночный риск или риск недиверсифицир уемый)	Systematic risk (market risk or nondiversifiable risk)	(1) диверсификациялаш орқали бартараф этиб бўлмайдиган инвестиция қайтими рисқи. Тизимли риск барча аксияларга таъсир этадиган омиллар натижасидир. У шунингдек, бозор рисқи ёки диверсификацияланмайдиган риск деб ҳам аталади. (2) Яхши диверсификация қилувчи аксиядор нуктаи назаридан лойиҳа рисқи. Бу баъзи лойиҳавий рисқлар лойиҳанинг фирма томонидан бошқа лойиҳалар билан қўшиб олиб борилиши орқали диверсификация қилинишини назарда тутди. Шунингдек, рисқнинг қолган қисми аксиядорлар томонидан бу аксияни портфелдаги бошқа аксиялар билан бирга жойлаштириш орқали диверсификация қилиниши мумкин.
Тизимсиз риск (алоҳида компания рисқи ёки диверсификациялана диган риск)	Несистематическ й риск (риск уникальной компанияи или риск диверсифицируе мый)	Unsystematic risk (company unique risk or diversifiable risk)	диверсификация қилиш орқали бартараф этиш мумкин бўлган инвестиция қайтими рисқи. Тизимсиз риск муайян фирмагагина тегишли бўлган омиллар натижасидир. У шунингдек, алоҳида компания рисқи ёки диверсификацияланадиган риск деб ҳам аталади.
Бета	Бета	Beta	бозор қайтими ва инвестиция қайтими орасидаги боғлиқлик. У инвестицияларнинг диверсификацияланмаслик рисқининг баҳоси бўлиб хизмат қилади.
Портфел бетаси	Бета портфеля	Portfolio beta	портфел қайтими ва бозор қайтими ўртасидаги боғлиқлик. баҳоси бўлиб хизмат қилади. Бу портфелнинг диверсификацияланмаслик рисқини ўлчаш мезонидир.
Опцион	Опцион	Option	ўз эгасига қимматли қоғозни муайян миқдор, нарх ва вақт ичида сотиб олиш ёки сотиш ҳуқуқини (мажбурият эмас) берувчи битимдир.
Риск мукофоти	Премия за риск	Risk premium	риск олганлик учун қўйиладиган қўшимча қайтим
Капитал активларни баҳолаш модели CAPM)	Модель определения стоимости финансовых активов (CAPM)	Capital asset pricing model (CAPM)	инвестициянинг (бу ҳолатда аксия) қўйилган қайтим ставкаси рисқсиз ставка (1), инвестицион тизимли риск (2) ва барча рисқли қимматли қоғозлар бозор портфели учун қўйилган риск мукофотининг (3) функцияси эканлигини билдирувчи тенглама.

Молиявий режалаштириш	Финансовое планирование	Financial planning	бошқаришнинг таркибий қисми бўлиб, давлат пул маблағларни ташкил этиш, тақсимлаш, қайта тақсимлаш ва ишлатиш жараёнларини режали бошқаришдир.
Капитал бюджетлаштириш	капитального бюджета	capital budgeting	узоқ муддатли активларга инвестиция киритиш билан боғлиқ қарор қабул қилиш жараёни, яъни таклиф қилинаётган лойиҳани қабул қилиш ёки рад этиш унинг асосидир.
Қоплаш муддати	Срок окупаемости	payback period	бу сармояга тегишли бирламчи пул сарфларини қоплаш учун зарур йиллар сонидир
Дисконтланган қоплаш муддати	дисконтированный срок окупаемости	discounted payback period	бу сармояга тегишли бирламчи пул сарфларини чегирилган эркин пул оқимлари билан қоплаш учун зарур йиллар
Соф жорий қиймат (СЎҚ)	Чистая приведенная стоимость (НПВ)	net present value (NPV)	йиллик эркин пул оқимининг инвестиция дастлабки харажатларидан кам ўтказилган қийматига тенг.
Фойдалилик индекси ёки фойда – харажат нисбати	Индекс рентабельности (ПИ) или соотношение выгод и затрат	profitability index (PI) or benefit–cost ratio	бу келажакдаги эркин пул оқими ўтказилган қийматининг дастлабки харажатларга нисбати ҳисобланади
Фойданинг ички меъёри (ФИМ)	Внутренней нормы доходности (ИРР)	internal rate of return (IRR)	лойиҳанинг дастлабки харажатлари билан экин пул оқимининг ўтказилган қийматига тенг бўлган чегирилган даража сифатида талқин этилади.
СЖҚ режими–	Чистая приведенная стоимость	net present value profile	оддийгина чегирилган қиймат даражасининг ўзгаришига қараб СЖҚ ўзгарадиган графикдир
ЎФИМ	Модифицированная внутренняя норма доходности (МИРР) .	modified internal rate of return (MIRR)	дисконтлаш даражаси бўлиб, у лойиҳанинг эркин ташқи пул оқими ва охириги қийматнинг бўлинмасига тенг.
Капитални нормаллаштириш	рационирование капитала	capital rationing	дисконтлаш даражаси бўлиб, у лойиҳанинг эркин ташқи пул оқими ва охириги қийматнинг бўлинмасига тенг.
Ўзаро эксклюзив лойиҳалар	Взаимоисключающие проекты	Mutually exclusive projects	агар олинса, бир хил мақсадга хизмат қилади. Шунинг учун, бирини қабул қилиш иккинчисини рад қилишни англатади.
Йиллик даромад эквиваленти	Эквивалент годовой аннуитет	Equivalent annual annuity (EAA)	йиллик даромад пул оқими бир хил ўтказилган қийматни лойиҳанинг СЖҚ сифатида келтириб чиқаради.
Қайтим ставкаси	Возмещение ставки	rate of reimbursement	инвесторнинг қимматли қоғозни сотиб олиш ёки уни ушлаб туриши учун керакли бўлган энг кам қайтим ставкаси.
Рисксиз қайтим ставкаси	Возмещение без риска	Compensation without risk	рисксиз инвестицияларнинг қайтим ставкаси. Одатда, АҚШ қисқа муддатли давлат облигацияларининг фоиз ставкаси бу ставкани аниқлашда қўлланилади.
Риск мукофоти	Премия за риск	Risk premium	риск олганлик учун кутиладиган қўшимча қайтим.
Капитал активларни баҳолаш модели	Модель оценки активов капитала	The model of capital asset valuation	инвестициянинг (бу ҳолатда аксия) кутилган қайтим ставкаси рисксиз ставка, инвестицион тизимли риск ва барча рискли қимматли қоғозлар бозор портфели учун кутилган риск мукофотининг функцияси эканлигини билдирувчи тенглама.
Қимматли қоғозлар бозори тўғри чизиғи	Прямая линия фондового рынка	The direct line of the stock market	инвесторларнинг ўз қимматли қоғозларига нисбатан олинган тизимли риск даражаси учун қабул қилиниши мумкин бўлган энг кам қайтим борасидаги муносабатларини ўзида намоён

			этувчи қайтим тўғри чизиғи.
Кутилган қайтим даражаси	Ожидаемая норма прибыли	Expected rate of return	олиниши мумкин бўлган фойдаларнинг ўрта арифметиги бўлиб, унда мазкур фойдалар уларнинг содир бўлиш эҳтимолига қараб аниқланади.
Ойлик эгалик даври қайтими	Доход от периода владения	Holding period return	Бир ой давомида эгалик қилинган қимматли қоғоз учун қайтим ставкасини ҳисоблайди
Характеристик чизиқ	Характеристическая линия	Characteristic line	тегишли бозор қайтимиға нисбатан фирма аксиялари учун қайтимлар кетма-кетлиги орқали ўтувчи “енг мос” тўғри чизиқ. Бу оғма чизиқ кўпинча бета коэффициент деб юритилиб, фирма акцияларининг бозор қайтимидаги ўзгаришларга жавобан ҳаракатини билдиради.
Бета	Бета	Beta	Бозор қайтими ва инвестиция қайтими орасидаги боғлиқлик. У инвестицияларнинг диверсификацияланмаслик рискнинг баҳоси бўлиб хизмат қилади.
Стандард четланиш	Стандартное отклонение	Standard deviation	эҳтимоллар тақсимотидаги фарқланишнинг статистик ўлчови бўлиб, у ҳар бир эҳтимол натижаси кутилган қиймат ўртасидаги фарқни квадратга ошириш, ҳар бир қийматни унинг эҳтимолига кўра тортиш; мавжуд эҳтимол натижалари йиғиндиси топиш ва мазкур йиғиндидан квадрат илдиз олиш орқали ҳисобланади.
Тизимли рисклар	Системные риски	Systemic risks	бу хатар таъсирига баъзи бир қимматли қоғозлар эмас, балки бутун бозор, уни катта бир қисми рискларга учрайди.
Лойиҳа иштирокчилари rischi	Риски участников проектов	Risks of project participants	бу иштирокчиларнинг лойиҳа фаолияти доирасида ўз мажбуриятларини англаган ҳолда ёки мажбурий тарзда бажармаслик rischi.
Лойиҳа сметаси	Смета проект	Estimated project	қийматининг ошиш rischiға қуйидагилар сабаб бўлиши мумкин: лойиҳалаш жараёнидаги хатолар, пудратчиларнинг ресурслардан самарали фойдаланишни таъминлай олмаслиги, лойиҳани амалга ошириш шартларини ўзгариши ва бошқ.
Валюта rischi	Валютный риск	Currency risk	бу риск лойиҳа маҳсулоти маҳаллий бозорда сотилганда ва ҳокимият маҳсулотни миллий валютада сотилишини талаб қилаётган пайтда юқори бўлади.
Стандард четланиш	Стандартное отклонение	Standard deviation	эҳтимоллар тақсимотидаги фарқланишнинг статистик ўлчови бўлиб, у ҳар бир эҳтимол натижаси кутилган қиймат ўртасидаги фарқни квадратга ошириш, ҳар бир қийматни унинг эҳтимолига кўра тортиш; мавжуд эҳтимол натижалари йиғиндиси топиш ва мазкур йиғиндидан квадрат илдиз олиш орқали ҳисобланади.
Пассив портфел	Пассивный портфель	Passive portfolio	инвестиция портфелини бозор индекси.
Қимматли қоғозлар портфели	Портфель ценных бумаг	Portfolio of securities	инвесторга тегишли қимматли қоғозлар ва молия активлари мажмуи.
Оддий портфел	Обычный портфель	Common portfolio	индивидуал базавий кўрсаткич, одатда менежер танлайдиган барча қимматли қоғозларни ўз ичига олади.
Тўлиқ портфел	Полный портфель	Full portfolio	тўлиқ портфел рўйхати шу жумладан хатарли ва хавф-хатарсиз активлар.
Портфол ликвидлиги	Ликвидность портфеля	Portfolio liquidity	қимматли қоғозлар ёки чет эл валютасида жами пул активлари.

Агрессив портфол	Агрессивный портфель	Aggressive portfolio	курси кескин ошишилиши кутиладиган кимматли қоғозлар портфели.
Облигация	Облигация	Bond	узоқ муддатли (10 ёки ундан кўп) битим қоғози бўлиб, қарз олувчи томонидан чиқарилади, унинг эгасига йилига олдиндан белгиланган ва ўзгармас фоизни ва облигациянинг номинал баҳосини сўндиришда тўлаб беришни англатади
Қарзлар	Дебентура	Debenture	ҳар қандай узоқ муддатли ҳимояланмаган бўлмаган қарзлар
Йеврооблигация	Еврооблигации	Eurobond	облигация унинг валютаси белгиланадиган давлатдан бошқа давлатда эмиссия қилинган бўлади. Масалан, Америка компанияси томонидан Йевропа ёки Осиёда эмиссия қилинган ва қарз берувчига асосий сумма ва фоиз тўловлари АҚШ долларида тўлаб берилади.
Номинал қиймат	Номинальная стоимость	Par value	облигациянинг устига ёзилган қиймат бўлиб облигация эгасига сўндирилиш пайтида қайтариб берилади.
Ҳисоб қиймати	Балансовая стоимость	Book value	(1) Активнинг бухгалтерия балансида кўрсатилган қиймати. У активнинг жорий нарҳини эмас тарихий ёки ўрин алмашиш нарҳини билдиради. (2) Компания активларининг амортизацияланган қиймати (ҳақиқий баҳо жамғарилган амортизациядан паст бўлади) мавжуд мажбуриятларидан кам бўлади.
Самарали бозор	Эффективный рынок	Efficient market	бирор вақтдаги кимматли қоғозларнинг қийматлари мавжуд бўлган ахборотларни ўзида акс этади
Имтиёзли аксия	Привилегированные акции	Preferred stock	оддий аксия ва облигацияларнинг хусусиятларига эга гибрид кимматли қоғоздир. Имтиёзли аксия оддий аксияга унда белгиланган тугатиш санаси мавжуд эмаслиги; агар корхона дивиденд тўлай олмаса, у банкрот ҳисобланмаслиги ва дивидендлар солиққа тортилмаслиги билан ўхшаш ҳисобланади. Имтиёзли аксияни облигацияга ўхшашлиги дивидендлар миқдори чегараланган бўлади.
Оддий аксия	Обычные акции	Common stock	бу корпорацияга эгалик қилишини кўрсатувчи сертификатдир.
Ички ўсиш	Внутренний рост	Internal growth	корхона даромадларини дивидендларга тақсимлашдан кўра қайта инвестициялашга сарфлаш натижасидаги ўсиш кўрсаткичи. Ўсиш кўрсаткичи сақланган ва қайтиб келган даромадлар миқдори асосланади.
Дивиденд тўлов нисбати	Коэффициент дивидендных выплат	Dividend-payout ratio	даромад фоизи кўринишидаги дивидендлар.
Кутилган қайтим ставкаси	Ожидаемая ставка доходности	Expected rate of return	инвесторларнинг кимматли қоғозларни жорий бозор нарҳида сотиб олишлари сабабли инвестицияларидан кутилган қайтим ставкаси.
Сотилган товарлар таннари	Себестоимость реализованных товаров	Cost of goods sold	Фирма оддий фаолияти давомида маҳсулот ишлаб чиқаришга ёки маҳсулот (хизматлар)ни сотиб олишга сарфи.
Ялпи даромад	Валовой доход	Gross income	Маҳсулот ва хизматларнинг сотилган нарҳидан унга кетган харажатларни чегирилгандан кейин қолган миқдор.
Операцион харажатлар	операционные расходы	Operating expenses	маркетинг ва сотиш харажатлари, умумий ва маъмурий харажатлар ҳамда амортизация харажатлари.
Операцион даромад	операционный	Operating	сотилган маҳсулот тушумидан маҳсулот

	доход	income	таннархи ҳамда операцион харажатларни айирганда қоладиган қиймат.
Акция учун даромад	Прибыль от акции	Profitfromshares	хар бир аксияга тўғри келувчи соф фойда микдори.
Дивидендлар	дивиденды	dividends	фирма аксиялари учун тўлов
Маржинал фойда	маржа прибыли	profitmargin	баъзан, маржа деб ҳам номланади. Бу молиявий кўрсаткич корхона даромадини унинг стиш ҳажмига нисбатини ҳисоблайди. Бунда, ялпи фойдани сотиш ҳажмига, операцион фойдани сотиш ҳажмига ёки соф фойдани сотиш ҳажмига бўлиш орқали рентабеллик ҳисобланиши мумкин
Маржинал ялпи фойда	валовая прибыль	grossprofit	ялпи фойдани сотиш ҳажмига бўлиш орқали ҳисобланадиган коэффициент бўлиб, хар бир сўмлик сотув учун қанча ялпи фойда келганини кўрсатади.
Ўзгармас харажатлар	фиксированные расходы	fixedexpenses	корхона фаолиятида юз берадиган ўзгаришлардан қатъий назар ўзгармайдиган харажатлар.
Ликвидлилик	Ликвидитѣ	Ликвидность	фирманинг қарзларини ўз вақтида тўлаш имконияти. Ликвидлик фирманинг нақд бўлмаган воситаларини нақд маблағларга ўтказиш тезлигини билдиради.
Жорий нисбат	Куррент ратио	Коэффициент текущей ликвидности	фирманинг жорий активлари жорий мажбуриятларига бўлинади. Бу нисбат фирманинг ликвидлик даражасини билдириб жорий активлар жорий мажбуриятларга таққосланади.
Тез ликвидлик	Акид-тест (куикк) ратио	Коэффициент быстрой ликвидности	фирманинг нақд пул ва дебиторлик қарзлар йиғиндисининг жорий мажбуриятларга нисбатини биладиради. Бу нисбат нисбатан чегараланган ўлчов бўлиб, у товар моддий захиралар ва бошқа жорий активларни (улар камроқ ликвид) ҳисобга олмайди
Дебиторлик қарзлар кун	Дайс ин рекеиваблес (авераге коллекцион период)	Дни в дебиторской задолженности	фирманинг дебиторлик қарзлари компаниянинг ўртача кунлик кредит савдоларига бўлинади (йиллик кредит савдолари $\div 365$) бу нисбат ўртача дебиторлик қарзларни йиғишга қанча вақт кетишини билдиради.
Дебиторлик қарзлар айланмаси	Аккоунц рекеивабле турновер ратио	Коэффициент оборачиваемости дебиторских задолженность	фирманинг кредитга савдолари олинадиган ҳисобрақамларга бўлинади. Бу кўрсаткич дебиторлик қарзларнинг йилига неча марта айланишини билдиради.
ТМЗ кунлар	Дайс ин инвенторѣ	Дни в ТМЗ	ТМЗлар кунлик сотилган товарлар нархиға бўлинади. Бу кўрсаткич фирманинг ТМЗлари сотилгунга қадар ўртача қанча вақт сотилмай турилганини кўрсатади, шундай экан ТМЗлар сифатини билдиради
ТМЗ айланиши	Инвенторѣ турновер	Оборачиваемость запасов	Фирманинг сотилган товарлар таннархининг товар моддий захираларга нисбати. Бу кўрсаткич фирманинг йил давомида неча марта товар моддий захиралари сотилгани ва алмаштирилганини билдиради (ТМЗларнинг нисбий ликвидлилиги)
Активлардан операцион қайтим (АОҚ)	Оператинг ретурн он ассец (ОРОА)	Операционная рентабельность активов (ОРОА)	фирманинг операцион даромадининг жами активларга нисбати кўрсаткичи. Бу кўрсаткич фирманинг активларидан қайтимни билдиради.
Операцион	Оператионс	Операционный	Менежмент қанчалик кунлик операцияларини

менежмент	манагеммент	менеджмент	менежмент даромадларни шакллантириш ва харажатларни бошқаришда самарали амалга ошираётганлигини билдиради; бошқача қилиб айтганда фирмани бошқариш қанчалик фойда ва зарарлар ҳисоботига таъсир кўрсатишини билдиради.
Активлар менежменти	Ассет манагеммент	Управление активами	фирманинг фойдани шакллантириш учун активларидан самарали фойдаланаётганлигини билдиради.
Операцион фойда маржаси	Оператинг профит маргин	Операционная прибыль	фирманинг операцион даромадининг савдо тушумига нисбати. Бу кўрсаткич бошқаришнинг самарадорлигини билдиради.
Жами активлар айланмаси	Тотал ассет турновер	Общий оборот активов	фирманинг савдо тушуми жами активларга бўлинади. Бу кўрсаткич фирманинг савдоси ва жами активлари ўртасидаги боғлиқликка асосланган фирманинг активлари самарадорлигини ўлчаш кўрсаткичи.
Асосий воситалар айланмаси	Фиксид ассет турновер	Фиксированный оборот активов	фирманинг савдо тушуми соф асосий воситалар қийматига бўлинади. Бу кўрсаткич фирма асосий воситаларидан қанчалик самарали фойдаланаётганлигини билдиради.
Қарз нисбати	Дебт ратио	Коэффициент задолженности	фирманинг жами мажбуриятлари жами активларга бўлинади. Бу кўрсаткич фирма қай даражада қарзли молиялаштирилишини билдиради.
Тўланган фоизлар сони	Тимес интерес зарнед	Количество оплаченных процентов	фирманинг операцион даромадлари фоиз харажатларига бўлинади. Бу кўрсаткич фирманинг йиллик операцион даромадлари орқали фоиз тўловларни тўлаб бериш қобилитини ўлчайди.
Капиталдан қайтим	Ретурн он эквити	Рентабельность собственного капитала	фирманинг соф даромадини капиталининг бухгалтерия қийматига нисбатига тенг. Бу кўрсаткич аксиядорларнинг инвестицияларидан олинган бухгалтерия қайтимини билдиради.
Нарх/даромад нисбати	Прике/еарнингс ратио	Соотношение цена / прибыль	фирманинг ҳар \$1 даромади учун тўғри келадиган бозор баҳоси. Масалан, агар компаниянинг ҳар бир аксиядан даромади \$2 ва аксиянинг нархи ҳар бири \$30 бўлса, нарх/даромад кўрсаткичи 15га ($\$30 \div \2) тенг бўлади.
Нарх/ҳисоб кўрсаткичи	Прике/боок ратио	Соотношение цена/номинал	фирманинг аксиялари бозор баҳоси фирманинг баланс ҳисоботидаги капитал бўлимидаги ҳисоб қийматига бўлинади. \$1 аксиядорлар инвестиция киритган капиталга нисбатан бозор баҳосини билдиради.
Бирлашиш	Слияние	Merger	икки ёки ундан ортиқ компаниялар асосида янги компания вужудга келиши;
дисконт	скидка	discount	ФВ ва ПВ о'ртасидаги, яъни келгуси қиймат ва жорий қиймат о'ртасидаги фарқ;
дисконтлаш	дисконтирование	discounting	ФВ ва ПВ о'ртасидаги, яъни келгуси қиймат ва жорий қиймат о'ртасидаги фарқ;
дивиденд	дивиденд	dividend	бу сотилган аксиялар, улушлар, пайлар сонига мувофиқликда мулкдорлар о'ртасида аниқ бир давр бо'йича тақсимланадиган корхона фойдасининг бир қисми.
емитент	эмитент	issuer	эмиссиявий қимматли қоғ'озлар чиқарувчи ва улар юзасидан қимматли қоғ'озларнинг эгалари олдида мажбуриятлари бо'лган юридик шахс;
фонд биржаси	Фондовая биржа.	Stock exchange	очиқ ва ошқора биржа савдоларини олдиндан белгиланган вақтда ва белгиланган жойда

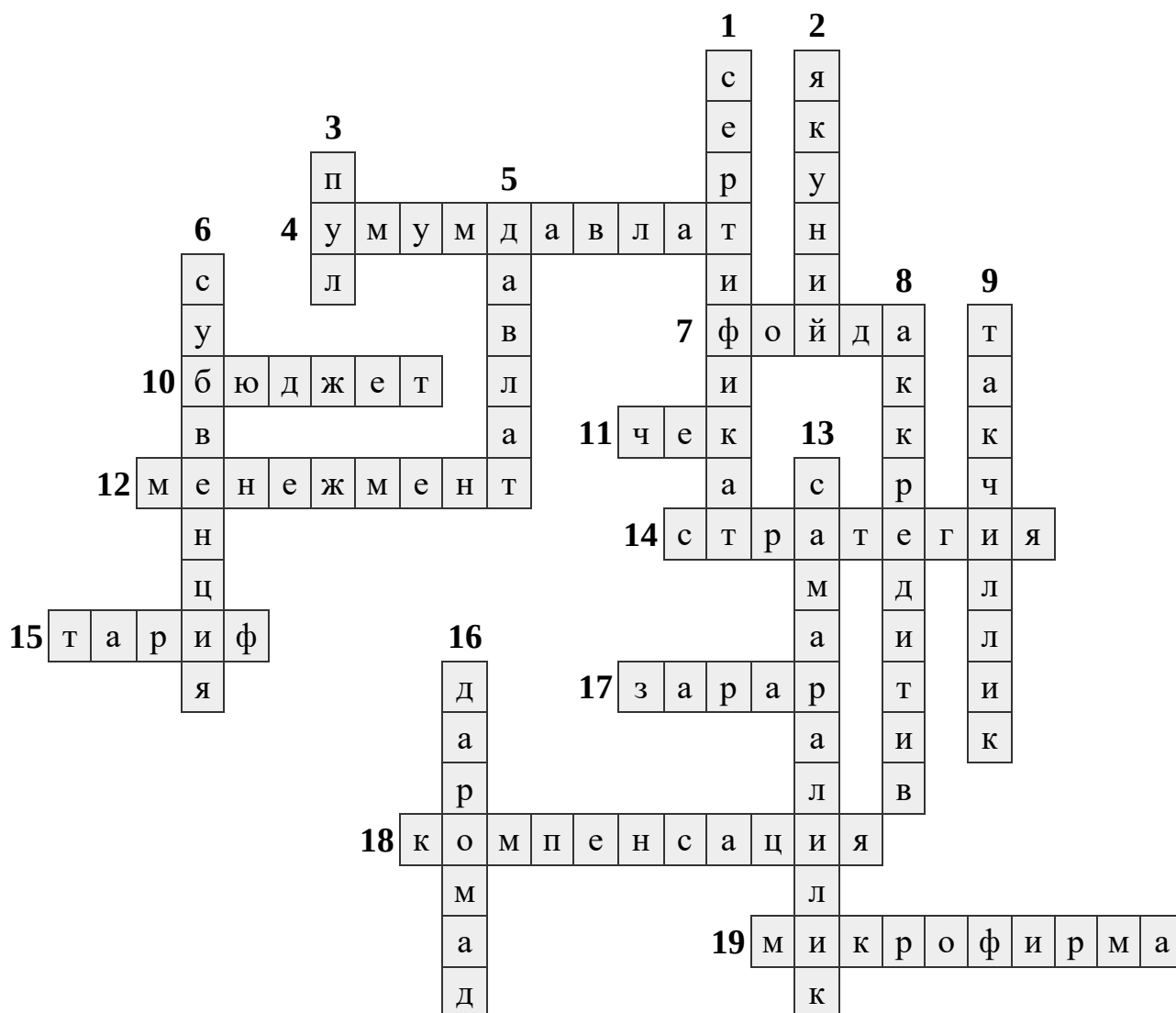
			о‘рнатилган қоидалар асосида ташкил этиш ҳамда о‘тказиш орқали фақат қимматли қог‘озлар савдоси учун шароитлар яратувчи юридик шахс;
инвестор	Инвестор	An investor	қимматли қог‘озларни о‘з номидан ва о‘з ҳисобидан олувчи юридик ёки жисмоний шахс;
капитал баҳоси	Стоимость капитала	Cost of capital	маълум бир капитал манбасидан фойдаланиш ҳисобига то‘ланиши лозим бўлган умумий сумма ва капитал ҳажми о‘ртасидаги нисбатнинг фоиздаги ифодаси;
молия бозори	Финансовый рынок	A financial market	молиявий инструментлар ёрдамида пул маблағлари оқимларини инвесторлардан фойдаланувчиларга ё‘налтиришга хизмат қилувчи барча бозор институтлари мажмуи;
молиявий менежер	Финансовый менеджер	Financial manager	бизнес эгасининг агенти сифатида мулкдор манфаатлари учун фаолият юритувчи шахс;
молиявий рисклар	Финансовый риск	Financial risk	белгиланган мақсадларни амалга оширишнинг ноаниқлиги шароитида молиявий фаолиятдан қўзланган мақсад натижаларига ё‘налтирилган мулкдорлар ёки молиявий менежерлар томонидан қабул қилинган муқобил молиявий қарорларни танлашнинг иқтисодий зарар (молиявий ё‘қотиш)лар келтириш эҳтимоли;
қарам жамият	Зависимое общество	dependent society	овоз бериш ҳуқуқига эга аксияларининг йигирма фоизидан қўпроғига бошқа хо‘жалик жамияти эгалик қиладиган хо‘жалик жамияти;
қимматли қог‘озлар бозори	Рынок ценных бумаг, фондовый рынок	Securities market	юридик ва жисмоний шахсларнинг қимматли қог‘озларни чиқариш, жойлаштириш ва уларнинг муомаласи билан боғ‘лиқ муносабатлари тизими;
қо‘шиб олиш	добавление;	annexation	бир компаниянинг бошқа бир компания устидан назорат о‘рнатиши ва о‘зини ушбу компаниянинг янги эгаси деб эълон қилиши;
трансмиллий бирлашишлар	транснациональное слияние	transnational unifications	турли давлатларда жойлашган компанияларнинг о‘заро бирлашиши;
унитар корхона	Унитарное предприятие	A unitary enterprise	о‘зига бириктириб қўйилган мол-мулкка нисбатан мулкдор томонидан мулк ҳуқуқи берилмаган тижорат ташкилоти;
Валюта	Валюта	Currency	Ташқи иқтисодий ва халқаро алоқаларнинг бошқа шаклларида иштирок этувчи мамлакат миллий пул бирлиги.
Валюта бозори	Валютный рынок	Foreign exchange (FX) market	Турли мамлакатлар валюталари савдо қилинадиган бозор
Алмашув курси	Обменный курс	Exchange rate	Бир валюта нархининг бошқа валютада ифодаланиши
Арбитраж	Арбитраж	Arbitrage	Бир валюта учун алмашув курси дифференциалини бартараф этиш учун бозорлар аро савдо қилиш.
Бид курси	Курс "бид"	Bid rate	Банк мижоздан хорижий валютани сотиб олиш курси. Бид курси “сотиб олиш курси” деб ҳам юритилади.
Кросс курс	Кросс-курс	Cross rate	Иккиси ҳам маҳаллий валюта бўлмаган икки хорижий валюта ўртасидаги алмашув курси.
Спот алмашув курси	Спот-Курс.	Spot exchange rate	Тезкор амалга оширишни талаб қилувчи шартнома учун алмашув курси.
Форвард алмашув курси	Форвардный валютный курс	Forward exchange rate	Келажакда амалга оширишни табаб қилувчи транзаксия учун алмашув курси.
Форвард алмашуви шартномаси	Форвардная валютная сделка	Forward exchange	Икки томон ўртасидаги келажакда бир валютани бошқасига айирбошлаш ҳақидаги

		contract	келишув.
Фоизли своп	Процентный своп	An interest rate swap (IRS)	Айни бир валютадаги фоиз тўловлари алмашинувини ўзида акс эттиради. Одатда бундай битимлар бир йилдан ортиқ муддатга амалга оширилади. Бундай свопларда асосий сумма алмашинуви ҳеч қачон кўзда тутилмайди.
Валюта	Валюта	Currency	Ташқи иқтисодий ва халқаро алоқаларнинг бошқа шаклларида иштирок этувчи мамлакат миллий пул бирлиги.
Марказий банк	Центральный банк	Central bank	Марказий банк бир давлат валютаси, пул таъминотини ва фоиз ставкаларини бошқарадиган муассасасир. Марказий банклар, шунингдек, одатда ўз мамлакатларининг тижорат банк тизимини назорат қиладилар. У давлат пул базасини ошириш бўйича монополияга эга ва шунингдек, одатда, давлат қонуний тўлов воситаси сифатида хизмат қиладиган, миллий валютани босмадан чиқариш ҳуқуқига эга.
Пул мултипликатори	Денежный мультипликатор	Money multiplier	Пул мултипликатори бу банклар томонидан ҳар бир доллар захира маблағларидан яратиладиган пул суммаларидир
Ликвидлилик	Ликвидность	Liquidity	Ликвидлилик актив ёки қимматли қўғозни активнинг нархига таъсир этмайдиган ҳолда бозорда тез сотиш ёки харид қилиниши мумкинлиги даражасини ифодалайди.
Очиқ бозор операциялари	Операции на открытом рынке	Open market transactions	Очиқ бозор операциялари бу Марказий банки томонидан банк тизимида пул миқдорини кўпайтириш ёки камайитириш учун очиқ бозорда давлат қимматли қўғозларни сотиш ва сотиб олишдир
Тижорат банки	Коммерческий банк	Commercial bank	Кенг жамоатчилик ва компанияларга ўз хизматларни таклиф этадиган банк.
Банк заҳиралари	Банковские резервы	Bank reserves	Банк заҳиралари бу банк миқдорларига кредитга берилмаган пул маблағлари омонатларидир. Умумий омонатларнинг кичик бир қисми банк томонидан ички пул ертўлаларида сақланади ёки марказий банкка омонатга қўйилади.
Чегирма даражаси	Дисконтная ставка	Discount rate	1. Бошқа банкларни кредитлаш учун Федерал заҳира тизими томонидан белгиланган минимал фоиз ставкаси. 2.Активларни дисконтлаш учун қўлланиладиган ставка
Дебиторлик қарздорлиги	Дебиторская задолженность	Accounts receivable	Компанияга унинг дебиторлари томонидан қарздорлик пул маблағлари
Заҳира талаби	Резервная норма	Reserve requirement	Заҳира талаби марказий банк томонидан тижорат банкларини тартибга солиш инструменти бўлиб, у ёрдамида тижорат банки томонидан сақланиши лозим бўлган минимум заҳира суммаси белгиланади
Марказий банк	Центральный банк	Central bank	Марказий банк бир давлат валютаси, пул таъминотини ва фоиз ставкаларини бошқарадиган муассасасир. Марказий банклар, шунингдек, одатда ўз мамлакатларининг тижорат банк тизимини назорат қиладилар.
Инфляция	Инфляция	Inflation	Инфляция бу маълум вақт давомида иқтисодиётда товарлар ва хизматлар умумий нархлар даражасининг узлуксиз ўсишидир
Пул-кредит сиёсати	Денежно-кредитная политика	Monetary policy	Пул-кредит сиёсати бу мамлакат молия органи томонидан нарх барқарорлиги ва валютага бўлган умумий ишончни таъминлаш учун

			инфляция даражаси ёки фоиз ставкасини нишонга олиш орқали пул массаси устидан назоратни таъминлаш жараёнидир
Солиқ-бюджет сиёсати	Бюджетно-налоговая политика	Fiscal policy	Солиқ-бюджет сиёсати бу ҳукумат томонидан тўпланган тушумларни (асосан солиқларни) ва харажатларни фойдаланиш иктисодиётга таъсирини таъминлаш учун фойдаланишдир
Ҳукумат облигациялари	Правительственные облигации	Government bonds	Ҳукумат облигацияси бу одатда даврий фоиз тўловларини тўлаш ҳамда маълум муддатда номинал қийматни тўлаш ваъдаси билан миллий ҳукумат томонидан чиқарилган облигациядир
Олтин стандарти	Золотой стандарт	Gold standard	Олтин стандарт бу ҳисобнинг стандарт иктисодий бирлиги олтиннинг белгиланган миқдорига асосланган монетар тизимдир
Бюджет камомади	Бюджетный дефицит	Budget deficits	Харажатлар даромадлардан ошиши бюджет камомадидир
Ликвидлилик	Ликвидность	Liquidity	Ликвидлилик актив ёки қимматли қоғозни активнинг нархига таъсир этмайдиган ҳолда бозорда тез сотиш ёки харид қилиниши мумкинлиги даражасини ифодалайди.
Очиқ бозор операциялари	Операции на открытом рынке	Open market transactions	Очиқ бозор операциялари бу Марказий банки томонидан банк тизимида пул миқдорини кўпайтириш ёки камайитириш учун очиқ бозорда давлат қимматли қоғозларни сотиш ва сотиб олишдир
Пул массаси	Денежная масса в обращении	Money supply	Муомаладаги ёки мамлакатда мавжуд умумий пул миқдори
Актив мижозлар	Активные клиенты	Active Clients	муайян санага қарзини тўлаб улгурмаган мижозлар сони.
Кредит уюшмаси	Кредитный союз	Credit Union	аъзоликка асосланган, ўзини-ўзи молиялаштирадиган институте. У маблағларини биргаликда жамғариш ва қулай ставкаларда бир-бирларига кредит беришга рози бўлган муайян гуруҳ аъзоларидан иборат бўлиб, уюшма фаолиятини ҳам ушбу аъзолар ташкил этадилар.
Кооператив	Кооператив	Cooperative	ўзининг иктисодий, ижтимоий, маданий ва маънавий эҳтиёжларини биргаликда эғалик ва демократик назоратга асосланган корхона тузиш орқали кондиршга кўнгилли равишда рози бўлган мустақил шахслар уюшмаси.
Индивидуал кредитлаш	Индивидуальное кредитование	Individual Lending	қарзни қайта тўлаш шахснинг фақат ўзига боғлиқ бўлган ва фақатгина бир мижозни кредитлаш.
Микрокредит	Микрокредит	Microcredit	бошқа номи микроқарз. Микромолиялаштириш соҳасининг бир тармоғи бўлиб, у кам даромадли тадбиркорларга кредит хизматларини кўрсатишни ифода этади.
Микро-тадбиркор	Микро-предприниматель	Micro-entrepreneur	кичик ҳажмдаги корхонага эғалик қилувчи кичик тадбиркорлар бўлиб, улар микрокорхоналар деб ҳам аталади.
Микрокорхона	Микропредприятие	Microenterprise	норасмий сектордаги кичик ҳажмдаги корхона. Микрокорхоналар 5 нафардан кам ишчига эга бўладилар ва оиладан ташқари меҳнат ресурсларини ҳам жалб қилишлари мумкин.
Микромолиялаштириш	Микрофинансирование	Microfinance	кам даромадли корхоналарга жуда кичик миқдорда молиявий хозматлар кўрсатиш амалиёти.
Микрожамғарма	Микросбережения	Microsavings	жуда кам миқдордаги жамғармалар бўлиб, одатда улар 1 доллардан бошланади ва жуда кичик миқдорда депозитлашиб боради.
Микросугурта	Микрострахование	Microinsurance	одамлар, корхоналар ва ташкилотлар рискни

	вание		бўлишиш учун пул тўлашларини ўз ичига олувчи тизим. Суғуртага кириш тадбиркорларга мулк, соғлиқ ёки бошқа меҳнатга лаёқатлиликл билан боғлиқ рискларни юмшатиш шароитида кўпроқ ривожланишга диққат қаратишларига шароит яратади.
Банксиз	Безбанкный	Unbanked	расмий банк секторида қатнаша олиш имкониятига эга бўлмаган кам даромадли шахслар ва корхоналарни тасвирлашда фойдаланиладиган термин.
Ўта камбағал	Ультра бедные	Ultra poor	қунига 1 доллардан кам яшаш сифатига эга кам таъминланган одамлар.
Актив мижозлар	Активные клиенты	Active Clients	муайян санага қарзини тўлаб улгурмаган мижозлар сони.
Менежмент	Менеджмент	Management	Бу бозор иқтисодиёти ривожланиши талабларига тўлиқ жавоб берадиган бошқаришнинг бир туридир
Молиявий менежмент	Финансовый менеджмент	Financial management	Молиявий ресурслар ҳаракатининг жараёни бўлиб, хўжалик субъектлари ўртасидаги молиявий муносабатларни ва молиявий ресурсларни бошқаришга йўналтирилган.
Ортирилган пул оқимлари	Инкрементальные денежные	Incremental cash flow	Компаниянинг инвестиция киритиб ва киритмаган ҳолда ишлаб топадиган пул оқимлари ўртасидаги фарк.
Ликвидлилик	Ликвидность	Liquidity	Фойдаланишда (ихтиёрда) бўлган нақд маблағлар ва тезда пул маблағларига айланадиган активлар.
Портфел инвестициялар	Портфельные инвестиции	Portfolio investment	Капитални хорижий корхоналар қимматли қоғозларига киритиш шаклида олиб чиқиб кетиш бўлиб, инвесторларга улар фаолиятини бевосита назорат қилиш имконини бермайди.
Трансмиллий корпорация	Транснациональная корпорация	Transnational corporations	Бош компания бир мамлакат капиталига тегишли бўлиб филиаллари эса дунё бўйлаб тарқалиб кетган компаниялар.
Халқаро корпорациялар	Международная корпорация	International corporations	Жаҳон товар ва ишлаб чиқариш омиллари бозорларига сезиларли даражада таъсир кўрсатувчи йирик компаниялардир
Халқаро меҳнат тақсимооти	Международное разделение труда	International division of labour	Бу давлатлар ўртасида меҳнатнинг ижтимоий-худудий тақсимланиши бўлиб, у алоҳида давлатлар ишлаб чиқаришларининг ихтисослашувига асосланади.
Халқаро бирлашиш ва қўшиб олишлар	Слияния и поглощения	Mergers and acquisitions	Компанияларнинг халқаро бозорларда акцияларнинг йирик пакети ёки корхонани тўлиқ сотиб олишлари жараёни.
Самарали бозор	Эффективный рынок	Efficient market.	Қимматли қоғозлар нархлари исталган вақтда қимматли қоғозлар ва уларнинг ҳақиқий ошқора қийматлари ҳақидаги оммавий маълумотларда тўлиқ акс этадиган бозор.
Айланма капитал менежменти	Управление оборотным капиталом	Working capital management	Жорий активлар ва қисқа муддатли молиялаштириш менежменти.
Молия бозорлари	Финансовые рынки	Financial markets	Молиявий муносабатларнинг ҳар қандай турида молиявий операцияларни амалга оширишга қўмаклашувчи институтлар.
Корпорация	Корпорация	Corporation	Ўз эгаларидан мустақил равишда қонуний фаолият юритувчи ташкилот

Кроссворднинг жавоблари

Кроссворд А	Кроссворд Б
Рағбатлантириш	Миллий даромад
Икки	Омонат
Алмашув	Пул муносабатлари
Тақчиллик	Сиёсат
Назорат	Давлат
Математик	Иқтисодий
Молия	Молиявий Сиёсат
Капитал	Ҳисоб палаталари
Икки	Оператив
Вазирлар Маҳкамаси	Экстрополяция
Кроссворд С	Кроссворд Д
Режалаштириш	Евробозор
Баҳо сиёсати	Евровалюта
Ташкиллаштириш	Акциз
Икки	Норматив
Солиқ	Молия
Назорат	Баланс услуги
Тўрт	Инвестицион
Давлат бюджети	Истемол
Ссуда капитали	Таннарх
Банк	Молиявий режа
Кроссворд Г	
Баланс	
Молиявий тактика	
Режалаштириш	
Давлат кредити	
Давлат кредити	
Давлат бюджети	
Корхоналар молияси	
Пенсия жамғармаси	
Марказий	
Бюджет тизими	

Қайдлар учун!

[illegible]

Асосий адабиётлар

1. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга курашимиз. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 488 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 104 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 56 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 48 б.
6. Барулин С.В. Финансы. Учебник. М.: КНОРУС, 2010. 640 с.
7. Ваҳобов А., Маликов Т. Молия. Дарслик. Тошкент, “Нашр”, 2011й. 712 б.
8. Маликов Т., Ҳайдаров Р. “Молия: умумдавлат молияси” ўқув қўлланма. Тошкент, “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2009 й. 556 б.
9. Нешиной А. С., Воскобойников Я. М. Финанси. Учебник. - Москва: Дашков и К, 2010. - 528 с.
10. Сирожиiddинова З.Х. Бюджетлараро муносабатлар. Ўқув қўлланма - Т.: инфо КОМ. УЗ нашриёти., 2010 й. 156 б.
11. Сирожиiddинова З.Х. Бюджетная система Республики Узбекистан. Учебник. Т.: инфо КОМ. УЗ нашриёти., 2010. - 480 с.
12. Финансы: учебник для бакалавров / под ред. М.В.Романовского, О.В.Врублевской. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2012. – 590 с.
13. Боди Зви;Мертон Роберт. Финанси.: Пер. с англ. Уч.пос. – Москва: “Вилямс” 2009. – 592.
14. Финансы: учебник / под ред. М.В.Романовского, О.В.Врублевской, Б.М.Сабанти. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 462 с.
15. Колчина Н. В. Финанси организаций (предприятий) учебник. - Москва: ЮНИТИ, 2011. - 407 с
16. Jeff Madura. International financial management. 6th ed.South-Western College Publishing.Cincinnati.2000.
17. Public finance. Harvey S. Rosen, Ted Gayer.10 th ed. United States.2013.
18. Marcia Cornett, Troy Adair, Finance: Applications and Theory, 2014 .
19. Jean-Pierre Danthine, John B. Donaldson, Intermediate Financial Theory, Third Edition, 2014.

Қўшимча адабиётлар

20. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.
21. Юлдашев З.Ю., Маликов Т.С. “Молия: Уй хўжаликлари молияси”. Ўқув қўлланма. – Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2008. – 112 б.
22. Маликов Т.С. “Молия: хўжалик юритувчи субъектлар молияси” (Ўқув қўлланма). – Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2009. – 288 б.
23. Маликов Т., Хайдаров Н. “Бюджет: тизими, тузилмаси, жараёни”. Ўқув қўлланма, Тошкент: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2008. – 84 б.
24. Маликов Т., Хайдаров Н. “Бюджет даромадлари ва харажатлари”. Ўқув қўлланма, Тошкент, “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2007. – 245 б.
25. Маликов Т., Хайдаров Н. “Давлат бюджети”. Ўқув қўлланма, Тошкент, “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2007. – 84 б.
26. Маликов Т.С., Ш. К. Жалилов. Молиявий тизим. Ўқув-услубий қўлланма.- Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2016 й., 116 б.
27. Маликов Т. Молия. Ўқув қўлланма. – Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2018. – 268 б.
28. Нуриддинова В.Ш., Шарапова М. А. Молиявий назорат. Ўқув қўлланма. - Т.: " ИҚТИСОД-МОЛИЯ ", 2014 й., 344 б.
29. Хусайнов Р.Р. Молия ва солиқлар. II қисм (Солиқлар): ўқув қўлланма Т.: “Ворис-нашриёт”, 2014. – 336 б.

Интернет сайтлари

30. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
31. www.lex.uz– Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
32. www.mf.uz – Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги расмий сайти.
33. www.cbu.uz – Ўзбекистон Республикаси Марказий банки расмий сайти.
34. www.soliq.uz– Ўзбекистон Республикаси Давлат Солиқ қўмитаси расмий сайти.
35. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитасининг расмий сайти.

Самарқанд иқтисодиёт
ва сервис институти
Институт босмахонаси,
Шохрух кўчаси, 60

Буюртма № _____
Ҳажми 11,2 б.т.
Адади 20 нусха